

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN
DEĞERLERE İLİŞKİN ÖĞRENCİ ALGILARININ İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Bahadır KILCAN

Ankara
Mayıs, 2013

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN
DEĞERLERE İLİŞKİN ÖĞRENCİ ALGILARININ İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Bahadır KILCAN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bülent AKBABA

**Ankara
Mayıs, 2013**

JÜRİ ONAY SAYFASI

Bahadır KILCAN'ın "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi" başlıklı tezi 31.05.2013 tarihinde, jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalında DOKTORA Tezi olarak kabul edilmiştir.

<u>Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Başkan: ..Doç. Dr. M. Ali ÇAKMAK.....
Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. Bülent AKBABA.....
Üye : Doç. Dr. Cengiz DİNMEZ.....
Üye : Doç. Dr. Oktay AKBAŞ.....
Üye : Yrd. Doç. Dr. J. Gelin KARABAĞ.....

ÖN SÖZ

Günümüzde birçok unsurun insan davranışlarına etki ettiği bilinmektedir. Şüphesiz bu unsurların başında insan davranışlarına yön vermede önemli bir yere sahip olan değerler gelmektedir. Bu yüzden değerlerin bireylere kazandırılması hem toplumlarda oluşacak huzur ortamının sağlanması hem de gelecek nesillere değerlerin aktarılması bakımından önemli görülmektedir. Birçok araştırmacı, bireylere kazandırılacak değerlerin en etkili haliyle nasıl yapılması gerektiğiyle alakalı çalışmalar ortaya koymaktadır. Ülkemizde özellikle yeni sosyal bilgiler programının uygulamaya başlamasıyla çeşitlenen bu çalışmalar gün geçtikçe fazlalaşmaktadır. Ancak bu güne kadar yapılan çalışmalara bakıldığında, sosyal bilgiler programında yer alan değerleri öğrencilerin nasıl algıladıklarıyla alakalı detaylı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysa değer öğretim faaliyetine yönelik ortaya atılmış olan birçok öğretim stratejisini kullanmadan önce; öğrencilerin programda yer alan değerleri nasıl algıladıklarının bilinmesi, değer öğretim faaliyetinde ve uygulanacak öğretim stratejisinin seçiminde öğretmenlere fikir vermesi, ayrıca öğrencilerin algılarını yansıtmakta araç olarak kullandıkları resim/karikatürler de değerler öğretiminde ek bir materyal olarak kullanılabilmesi bakımından önemlidir.

Araştırmanın fikir olarak ortaya çıkmasından tamamlanmasına kadar birçok kişinin yardımı ve desteği alınmıştır. Öncelikle, araştırmanın her evresinde beni sabırla dinleyen ve maddi-manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bülent AKBABA'ya en içten duygularıyla teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmamın en başından beri değerli zamanını ayıran ve yol gösteren hocam Doç. Dr. Naciye AKSOY'a, çalışmamın her aşamasında görüşlerine başvurduğum ve beni sabırla dinlemekten geri durmayan Arş. Gör. Dr. Seyit ATEŞ'e ve araştırmanın kritik süreçlerinde her zaman yanımda olduğunu bildiğim Yrd. Doç. Dr. Kasım YILDIRIM'a şükranlarımı sunarım. Özellikle literatür temininde, yoğunluklarına aldırmadan yardımına koşan ve sıkça kapılarını çaldığım kıymetli hocalarım Doç. Dr. Turhan ÇETİN'e ve Yrd. Doç. Dr. Bülent AKSOY'a, Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAHİROĞLU'na, Arş. Gör. Selman ABLAK'a, Arş. Gör. Ercenk HAMARAT'a, Ü. Nur TÜZÜN'e ve her zaman fikirleriyle yol gösterici olan değerli büyüğüm Öğr. Gör. Dr. Mustafa YILDIZ'a teşekkür ederim.

Araştırmanın uygulama aşamasında fikirleriyle yol gösteren ve büyük zahmetlere katlanmaktan geri durmayan değerli gönül adamı Yrd. Doç. Dr. Çetin ÇETİNKAYA'ya, araştırma verilerinin toplanmasında yardımlarını esirgemeyen Taner ÇİFÇİ'ye, Hasan ARSLAN'a ve Gökhan DÜZOVA'ya sonsuz teşekkürler.

Doktora süreci boyunca aldığım kararların hep arkasında olan ve her fırsatta yardımına ihtiyaç duyduğum değerli kardeşim Arş. Gör. Osman ÇEPNİ'ye, fikirleriyle yeni çalışmalar yapma konusunda beni teşvik eden fedakâr öğretmen Tevfik PALAZ'a, çalışmanın dil ve anlatım bakımından incelenmesinde yardımına ihtiyaç duyduğum Arş. Gör. Dr. A. Çağatay KILINÇ'a ve M. Akif EREN'e, bu tez çalışmasının yürütülebilmesi için gerekli maddi desteği sağlayan Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Birimine (04/2012-32) sonsuz şükranlarımı sunarım.

Hayatım boyunca dualarıyla hep yanımda olduğunu hissettiğim başta annem olmak üzere aile büyüklerime, bugünleri görmeyi çok arzuladığı halde şu an hayatta olmayan babama ve sevgileriyle bana destek olan yeğenlerim Tuğçe Tuğba ve Hüseyin Alperen'e sevgi ve saygılarımı sunarım.

Bahadır KILCAN

Mayıs, 2013

Ankara

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLERE İLİŞKİN ÖĞRENCİ ALGILARININ İNCELENMESİ

KILCAN, Bahadır
Doktora, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bülent AKBABA
Mayıs - 2013, 357 sayfa

Araştırmada, Sosyal Bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerlerin (bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, dayanışma, adil olma ve barış) sekizinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda; öğrencilerin her bir değere ilişkin geliştirdikleri metaforlar, çizdikleri resim, karikatürler ve o değere ilişkin öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler incelenmiştir.

Nitel araştırma deseninde tarama modelinde gerçekleştirilmiş olan araştırmada, üçgenleme (metot üçgenlemesi) şeklinde veri toplamaya uygun olarak nitelendirilen nitel araştırma teknikleri (mecazlar yoluyla veri toplama, yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman analizi) birlikte kullanılmıştır.

Araştırmanın çalışma gurubu; Türkiye İstatistik Kurumu'nun (2012) sosyo-ekonomik düzey (SED) verileri göz önünde bulundurularak, 2011-2012 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Ankara ili merkez ilçelerden üst, orta ve alt SED'e sahip yerleşim yerlerinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle seçilmiş olan dokuz ilköğretim okulunda çalışmaya katılım gösteren 602 (317 kız - 285 erkek) sekizinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır.

Katılımcılardan elde edilen verilerin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda;

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bilimselliği; *“insanlara yol gösteren, yarar sağlayan ve insanlığı aydınlatan”*, *“bilimsel ortam”* ve *“araştırma ortamı”* olarak algıladıkları görülmektedir. Bilimsellik değerine ilişkin bir başka sonuç ise; özellikle orta SED başta olmak üzere katılımcıların bilimselliğin,

“sürekli kendini yenileyerek geliştiğine ve bilimselliğin sonu olmadığına” yönelik algılarıdır.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun doğal çevreye duyarlılığı; “önem vermek ve korumak” şeklinde algıladıkları görülürken, orta SED’de “tercihe bağlı olarak değişen”, alt ve üst SED’de “karşılık beklenen ve karşılığı olan” ve orta ve üst SED’de “mutluluk kaynağı” ve “mutlu bir ortam” şeklinde algıladıkları görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun sorumluluğu; “zorunluluk ve gereklilik” olarak algıladıkları ve bu zorunluluk ve gerekliliğin yerine getirilmediği takdirde “istenmeyen sonuçların meydana geleceği” şeklinde algıya da sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca SED farkı olmaksızın katılımcıların sorumluluğu “zamanında yapılması gereken bir iş” ve “çare olup yarar sağlayan” şeklinde algıladıkları görülürken özellikle alt SED başta olmak üzere katılımcıların sorumluluğu “süreklilik gösterdiği” şeklinde algıladıkları görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun yardımseverliği; “yarar sağlayan, faydalı olan” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bunun yanında özellikle orta ve üst SED’deki katılımcıların yardımseverliği “karşılığı olan” bir durum olarak algılamalarına karşın alt SED’deki katılımcıların “karşılıksız yapılan bir iş” olarak algıladıkları görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kültürel mirasa duyarlılığı; “koruyan-kollayan” ve “dış etkenlere karşı koruduğu ve insanı aydınlattığı” şeklinde algıladıkları ve kültürel mirasa duyarlığın “gösterilen öneme ve duyarlı olmaya bağlı olduğuna” yönelik algılara sahip oldukları görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun hak ve özgürlüklere saygıyı; “güzel kılan, güzelleştirici ve destek olan” ve “temel haklar” olarak algıladıkları görülmektedir. Bunun yanında alt ve orta SED’deki katılımcıların hak ve özgürlüğü “çok yönlülük” olarak algıladıkları görülürken üst SED’deki katılımcıların “önem verilmeyen” şeklindeki algıladıkları görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun çalışkanlığı; “süreklilik” ve “huzur veren” olarak algıladıkları görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların farklılıklara saygıyı; “farktan doğan zenginlik” olarak algıladıkları görülmektedir. Bunun yanında özellikle orta ve üst

SED'deki katılımcıların büyük bir çoğunluğunun farklılıklara saygıyı "*hoşgörülü olan*" şeklinde algıladıkları ve alt SED'de ise farklılıklara saygının "*onaylamadan saygı gösterilen*" ve "*fiziksel değişikliklerde anlayış*" olarak algılandığı görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların vatanseverliği "*fedakâr olunan*" olarak algıladıkları görülmektedir. Bunun yanında alt ve orta SED'deki katılımcıların vatanseverliği; "*vazgeçilmez olan*" olarak algıladıkları, orta ve üst SED'deki bazı katılımcıların da; "*sorumlu olunan görev*" ve "*sembol haline gelmiş olan*" şeklinde algıladıkları görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun estetiği; "*insana hoş gelen, göze hitap eden, sorunsuz ve kusursuz bir görüntü*" ve "*doğal olanı kapatan, değiştirmeden kaynaklı olumsuzluk ve uğraşınca bozulan*" olarak algıladıkları görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun dürüstlüğü; "*doğruyu işaret ederek gerçekçi ve samimi olup saflığını koruyan*" şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bunun yanında alt SED'deki katılımcılarca dürüstlüğün "*vazgeçilmez olarak*" algılanılmasına karşın, orta ve üst SED'deki katılımcılarca "*yapılması zor olan ve imkânsız*" olarak algılandığı görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun dayanışmayı; "*birliktelikten doğan kuvvet*" olarak algıladıkları görülmektedir. Bunun yanında özellikle alt SED başta olmak üzere katılımcıların dayanışmayı; "*aradaki bağı kuvvetlendirip fayda sağlayan bir mutluluk kaynağı*" olarak ve orta SED'deki katılımcıların da "*olumsuzluğunu başkasına yansıtan*" şeklinde algıladıkları görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcılarca adil olmanın "*dengeli olan, ayrım yapmayan*" ve özellikle alt SED başta olmak üzere orta SED'deki katılımcılarca da "*hak aranan ortam*" şeklinde algılandığı görülmektedir.

SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğunun barışı; "*huzur veren ortam*" ve "*destek olan*" şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bunun yanında özellikle alt SED başta olmak üzere katılımcıların barış değerini "*sembol haline gelmiş olan*" ve orta SED'deki katılımcıların da "*kıymeti sonradan anlaşılan olgu*" olarak algıladıkları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değer, resim/karikatür, metafor, nitel araştırma, sosyal bilgiler.

ABSTRACT

EXAMINING STUDENTS' PERCEPTIONS ON VALUES IN SOCIAL SCIENCE TEACHING PROGRAM

KILCAN, Bahadır
Ph.D., Department of Social Sciences Teaching
Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Bülent AKBABA
May - 2013, 357 pages

The purpose of this study was to determine how 8th grade students perceive values such as being scientific, sensitivity to natural environment, responsibility, benevolence, sensitivity to cultural heritage, respect for rights and liberties, sedulity, respect for differences, patriotism, esthetic, honesty, solidarity, being fair, and peace which were involved in social sciences teaching program for 6 and 7th graders. Therefore, metaphors and pictures/cartoons that students formed and drew for each of the values and interviews conducted with students about the related value were examined.

This qualitative study designed in survey model used data research techniques such as collecting data via metaphors, semi-structured interview, and document analysis under triangulation method.

Considering the data supplied by Turkish Statistical Institute (TES) about Socio-Economic Status (SES), a total of 602 (317 female - 285 male) 8th graders chosen by maximum variation sampling method from 9 primary schools located in low, middle, and high socio-economical areas of central districts of Ankara participated in the study.

Content analysis was conducted to analyze and interpret the data of the study. Results demonstrated that;

Without regarding the difference of SES, most of the participants perceived being scientific as "*guiding, helping, and illuminating people*", "*scientific environment*", and "*research environment*". Another result about being scientific was that participants particularly from middle SES perceived this value as "*science has always developed and being scientific is something never ending*".

Without regarding the difference of SES, almost all of the participants stated that they perceived sensitivity to natural environment as "*giving importance and protecting*", while participants from middle SES perceived it as "*changing depending on the choice*",

participants of low and high SES perceived it as "*expecting something in return from someone*" and participants from middle and high SES perceived it as "*source of happiness and a happy environment*".

Without regarding the difference of SES, nearly all of the participants stated that they perceived responsibility as "*obligation and necessity*" and that they thought "*undesired results occurred*" in the case that this responsibility and necessity were not discharged. Moreover, results indicated that without regarding the difference of SES participants perceived responsibility as "*a job that should be performed in time*" and "*something that helps solve the problem*" while participants particularly from low SES perceived responsibility as "*something perpetual*".

Without regarding the difference of SES, nearly all of the participants stated that they perceived benevolence as "*something beneficial*". Furthermore, participants particularly from middle and high SES perceived this value as "*expecting something in return from someone*" while participants from low SES perceived it as "*a labour of love*".

Without regarding the difference of SES, nearly all of the participants stated that they perceived sensitivity to cultural heritage as "*something protecting*" and "*something protecting against external factors and illuminating people*". They also perceived that cultural heritage "*depends on the importance that people give and their sensitivity*".

Without regarding the difference of SES, nearly all of the participants stated that they perceived respect for rights and liberties as "*something that makes good and supports*" and "*basic rights*". Moreover, participants from low and middle SES perceived it as "*versatility*", while participants from high SES perceived as "*something trivial*".

Without regarding the difference of SES, nearly all of the participants stated that they perceived sedulity as "*perpetuity*" and "*calming*".

Without regarding the difference of SES, participants specified that they perceived respect for differences as "*richness stemming from differences*". Most of the participants particularly from middle and high SES also perceived this value as "*tolerance*" while those from low SES perceived it as "*respect without approving*" and "*tolerance towards physical changes*".

Without regarding the difference of SES, participants signed that they perceived patriotism as "*being self-sacrificing*". In addition, participants from low and middle SES perceived this value as "*something indispensable*" while participants from middle and high SES perceived it as "*something people responsible for*" and "*something symbolized by people*".

Without regarding the difference of SES, most of the participants marked that they perceived esthetic as "*nice, eyeable, smooth, and flawless scene*" and "*blocking the natural, negativity stemming from changing, and becoming impaired when dealt with*".

Without regarding the difference of SES, most of the participants noted that they perceived honesty as "*someone who points the right, becomes realistic and intimate and protects his/her purity*". Moreover, participants from low SES perceived honesty as "*something indispensable*", while participants from middle and high SES perceived it as "*something hard to do and impossible*".

Without regarding the difference of SES, most of the participants purported that they perceived solidarity as "*power stems from collectivity*". In addition, participants especially from low SES perceived solidarity as "*a source of happiness that strengthens the ties between people*" and participants from middle SES perceived it as "*reflecting his or her negativity to anyone*".

Without regarding the difference of SES, participants remarked that they perceived being fair as "*something balanced and indiscriminate*" and participants especially from low and middle SES perceived this value as "*a place for claiming someone's rights*".

Without regarding the difference of SES, most of the participants purported that they perceived peace as "*a peaceful environment*" and "*supporting*". Moreover, participants especially from low SES comprehended peace as "*something symbolized*" and participants especially from middle SES perceived it as "*a phenomenon of which people do not know its value in time*".

Key Words: Value, pictures/values, metaphor, qualitative study, social sciences.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI

ÖN SÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLOLAR LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ	xxi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1. 1. Problem Durumu.....	1
1. 2. Araştırmanın Amacı.....	4
1. 3. Araştırmanın Önemi	5
1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1. 5. Araştırmanın Varsayımları	7
1. 6. Tanımlar.....	7
BÖLÜM II	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2. 1. Değer.....	8
2. 2. Değerlerin Oluşumu.....	11
2. 3. Değerlerin Çatışması.....	12
2. 4. Değerlerin İşlevleri	13
2. 5. Değerlerin Özellikleri	16
2. 6. Değerlerin Sınıflandırılması	18

2. 7. Değer Eğitimi.....	23
2. 8. Değer Eğitiminde Yaklaşımlar	31
2. 8. 1. Telkin Yoluyla Değer Aktarımı Yaklaşımı	31
2. 8. 2. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	32
2. 8. 3. Değer Açıklama Yaklaşımı.....	33
2. 8. 4. Değer Analizi Yaklaşımı	34
2. 8. 5. Örtük Program	35
2. 9. Değer Eğitimi ve Çevre	37
2. 10. Eğitimin Genel Hedefleri.....	39
2. 11. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Amaçları.....	40
2. 12. Sosyal Bilgiler ve Değer Eğitimi	41
2. 12. 1. Bilimsellik.....	44
2. 12. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık.....	46
2. 12. 3. Sorumluluk.....	47
2. 12. 4. Yardımseverlik.....	48
2. 12. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık.....	49
2. 12. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı.....	50
2. 12. 7. Çalışkanlık	51
2. 12. 8. Farklılıklara Saygı.....	52
2. 12. 9. Vatanseverlik	53
2. 12. 10. Estetik	54
2. 12. 11. Dürüstlük	55
2. 12. 12. Dayanışma	56
2. 12. 13. Adil Olma	57
2. 12. 14. Barış	58
BÖLÜM III	60

YÖNTEM	60
3. 1. Araştırmanın Deseni	60
3. 2. Çalışma Gurubu	60
3. 3. Veri Toplama Araçları	61
3. 4. Verilerin Toplanması	62
3. 5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	64
BÖLÜM IV	80
BULGULAR.....	80
4. 1. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Bulgular	80
4. 1. 1. Bilimsellik Değerine İlişkin Bulgular	80
4. 1. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular	86
4. 1. 3. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular	91
4. 1. 4. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular	96
4. 1. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular	101
4. 1. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı Değerine İlişkin Bulgular	106
4. 1. 7. Çalışkanlık Değerine İlişkin Bulgular	111
4. 1. 8. Farklılıklara Saygı Değerine İlişkin Bulgular	117
4. 1. 9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular	122
4. 1. 10. Estetik Değerine İlişkin Bulgular	127
4. 1. 11. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular	132
4. 1. 12. Dayanışma Değerine İlişkin Bulgular	136
4. 1. 13. Adil Olma Değerine İlişkin Bulgular	140
4. 1. 14. Barış Değerine İlişkin Bulgular	145
4. 2. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Bulgular	150
4. 2. 1. Bilimsellik Değerine İlişkin Bulgular	150
4. 2. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular	157

4. 2. 3. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular.....	163
4. 2. 4. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular.....	168
4. 2. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular.....	172
4. 2. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı Değerine İlişkin Bulgular.....	176
4. 2. 7. Çalışkanlık Değerine İlişkin Bulgular	181
4. 2. 8. Farklılıklara Saygı Değerine İlişkin Bulgular.....	185
4. 2. 9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular	191
4. 2. 10. Estetik Değerine İlişkin Bulgular	196
4. 2. 11. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular.....	202
4. 2. 12. Dayanışma Değerine İlişkin Bulgular.....	209
4. 2. 13. Adil Olma Değerine İlişkin Bulgular.....	213
4. 2. 14. Barış Değerine İlişkin Bulgular	217
4. 3. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Bulgular.....	221
4. 3. 1. Bilimsellik Değerine İlişkin Bulgular.....	221
4. 3. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular	229
4. 3. 3. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular.....	235
4. 3. 4. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular.....	242
4. 3. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular.....	247
4. 3. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı Değerine İlişkin Bulgular.....	253
4. 3. 7. Çalışkanlık Değerine İlişkin Bulgular	259
4. 3. 8. Farklılıklara Saygı Değerine İlişkin Bulgular.....	264
4. 3. 9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular	271
4. 3. 10. Estetik Değerine İlişkin Bulgular	276
4. 3. 11. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular.....	282
4. 3. 12. Dayanışma Değerine İlişkin Bulgular.....	289
4. 3. 13. Adil Olma Değerine İlişkin Bulgular.....	294

4. 3. 14. Barış Değerine İlişkin Bulgular	298
BÖLÜM V	303
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	303
5. 1. Bilimsellik Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	303
5. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	304
5. 3. Sorumluluk Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	305
5. 4. Yardımseverlik Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	307
5. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	308
5. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	310
5. 7. Çalışkanlık Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	311
5. 8. Farklılıklara Saygı Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	312
5. 9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	313
5. 10. Estetik Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	314
5. 11. Dürüstlük Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	316
5. 12. Dayanışma Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	317
5. 13. Adil Olma Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	318
5. 14. Barış Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	319
KAYNAKÇA.....	323
EKLER.....	342

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Her Sosyo-Ekonomik Düzeyden Elemeye Tabi Tutulan Bütün Değerlere İlişkin Resim/Karikatürlerden Örnekler	68
Tablo 2. Çalışma Kapsamındaki Bütün Değerlere Yönelik Oluşturulan Metafor Formlarının Ayıklama, Derleme ve Geçerli Kabul Edilme Sonrasındaki Sayıları.....	73
Tablo 3. Uzman Görüşü Sonrası Eşleştirilmesinde Değişiklik Yapılan Metaforlar, Kategorileri ve Bu Kategorilerin Yüzde Cinsinden Güvenirlik Değerleri	76
Tablo 4. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	80
Tablo 5. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	81
Tablo 6. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	86
Tablo 7. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	87
Tablo 8. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	91
Tablo 9. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	92
Tablo 10. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	96
Tablo 11. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	97
Tablo 12. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	101
Tablo 13. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	102

Tablo 14. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	106
Tablo 15. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	107
Tablo 16. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	111
Tablo 17. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	112
Tablo 18. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	117
Tablo 19. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	118
Tablo 20. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	122
Tablo 21. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	123
Tablo 22. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	127
Tablo 23. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	128
Tablo 24. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	132
Tablo 25. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	133
Tablo 26. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	136
Tablo 27. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	137
Tablo 28. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	140

Tablo 29. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	141
Tablo 30. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	145
Tablo 31. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	146
Tablo 32. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	150
Tablo 33. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	151
Tablo 34. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	157
Tablo 35. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	158
Tablo 36. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	163
Tablo 37. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	164
Tablo 38. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	168
Tablo 39. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	169
Tablo 40. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	172
Tablo 41. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	173
Tablo 42. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	176
Tablo 43. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	177

Tablo 44. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	181
Tablo 45. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	182
Tablo 46. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	185
Tablo 47. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	186
Tablo 48. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	191
Tablo 49. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	192
Tablo 50. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	196
Tablo 51. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	197
Tablo 52. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	202
Tablo 53. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	204
Tablo 54. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	209
Tablo 55. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	210
Tablo 56. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	213
Tablo 57. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	214
Tablo 58. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	217

Tablo 59. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	218
Tablo 60. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	221
Tablo 61. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	223
Tablo 62. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	229
Tablo 63. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	230
Tablo 64. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	235
Tablo 65. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	236
Tablo 66. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	242
Tablo 67. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	243
Tablo 68. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	247
Tablo 69. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	248
Tablo 70. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	253
Tablo 71. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	254
Tablo 72. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	259
Tablo 73. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri.....	260

Tablo 74. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	264
Tablo 75. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	266
Tablo 76. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	271
Tablo 77. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	272
Tablo 78. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	276
Tablo 79. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	277
Tablo 80. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	282
Tablo 81. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	283
Tablo 82. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	289
Tablo 83. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	290
Tablo 84. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	294
Tablo 85. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	295
Tablo 86. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar	298
Tablo 87. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri	298

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.: Aktaran

APA: American Psychology Association

Bkz.: Bakınız

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SED: Sosyo-Ekonomik Düzey

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölüm; araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırmaya ait gerekli tanımlardan meydana gelmektedir.

1. 1. Problem Durumu

İçinde yaşadığımız yüzyılda küreselleşmeye ve bilgi iletişim teknolojilerindeki yeniliklere bağlı olarak gelişen baş döndürücü ilerlemeler, toplumlar açısından fayda sağlamaktadır. Bu faydayla beraber, dünya üzerindeki sosyal, kültürel ve buna bağlı olarak toplumsal sınırlar geçerliliğini yitirmekte, dünyamız giderek daralmaktadır. Bu daralmanın sonucunda küreselliğin getirdiği ve bilgi iletişim teknolojilerinin de toplumlara sunmakta aracılık ettiği; hoşgörüsüzlük, sorumsuzluk, aile bağlarının bozulması, madde bağımlılığının, şiddetin artması gibi olumsuzluklar toplumlara hızla yansımaktadır. Toplumların maruz kaldığı bu olumsuzlukların gün geçtikçe artış göstermesi, toplumu ayakta tutan ve insanların bir arada kalmasında ortak payda sağlayan değerlerin toplum nezdindeki önemini akıllara getirmektedir.

İnsan düşünen, belli duyguları olan ve bu duyguların farkındalığına sahip olarak bunları başkalarına aktarabilen ve birlikte yaşadığı toplulukta ortak değerleri olan bir varlıktır. Bundan dolayı ortak yaşamın temelini oluşturan ve toplum tarafından kabul görmüş değerlere sahip olmalıdır (Thiroux, 1980; Akt. Akbaba-Altun, 2003: 8-9; Tahiroğlu, 2011: 2). Değerler, kavramsal olarak üzerinde oldukça çok durulan bir konudur. Bu kavrama ilişkin tanımlar incelendiğinde; değerlerin literatürde, sonsuz düşüncelerden davranışsal eylemlere kadar her şeyi kapsayacak bir biçimde tanımlandığından ve kapsamının genişliğinden bahsedilmektedir (Keskin, 2008: 1). Sosyolojiden felsefeye, antropolojiden psikolojiye kadar birçok alanın çalışma konusu olan değerler, son yıllarda eğitimin önemli bir çalışma konusu haline gelmiştir (Şen, 2007: 2).

Değerler bireylerin düşüncelerinde, tutumlarında, davranışlarında standart veya ölçü olarak ortaya çıkarlar. İstenilen, yararlı olan beğenilen şeyleri işaret eden değerler, hangi toplumsal davranışın iyi ya da kötü, hangi davranışın doğru ve arzulanan olduğunu belirten ölçüt veya fikirlerdir. Bu ölçüt veya fikirler toplumsallaşma sürecinde

bireye kazandırılmaya çalışılır (İçli, 2002: 104; Ulusoy, 2007: 5). Toplumlar tarafından kabul görmüş değerlerin bireylere kazandırılması, bireylerinde bu değerleri özümseyerek ona göre davranış sergilemesi toplumlardaki sevgiyi, dostluğu, mutluluğu, özgürlüğü, barışı yaşamayı ve korumayı kısacası refah ortamını sağlayacak ve toplumların varlığını daim kılacaktır. Aksi takdirde insanların bilgileri, toplumların ve çevrenin yararına olmayan eylemlerde kullanılırsa, egoist bir yaşam tarzından vazgeçilmezse, çoğunluğun ihtiyaçlarını karşılamada hep daha fazlası için doyumsuz aç gözlülük terk edilmezse, sağlık ve çevre düşünülmeden sorumsuz üretim ve tüketim alışkanlıkları devam ettirilerek fabrika atıkları doğaya bırakılırsa, insanların yararı için geliştirilmiş bilimsel bilgiler ve teknolojilerin toplum zararına kullanılması sürerse, kendimizin zemin hazırladığı bir krize yol açarak, insan değerlerinin yozlaşmasını ve bütün canlı türlerinin ve çevrenin bu felaketle yüz yüze kalmasını sağlamış olacağız (UNESCO, 2005: 13; Doğanay, 2007: 257).

Toplumların devamlılığında ve refahında bu denli önemli bir görevi üstlenen değerler bireylerin ailede, okulda ve çevrede edindikleriyle meydana gelirler. Bireyler edindikleri bu değer yargılarına göre düşünürler ve bu değer yargılarına göre hareket ederler. Bireylerin değer sistemlerinin gelişimi aile yaşantısı içinde başlar, çevre yaşantısı içinde gelişir ve okul yaşantısı ile devam eder. Bireyin değer sistemi içinde en önemli payın okula ait olduğu söylenebilir (Aktepe, 2010: 6). Günümüzde okulların, bilgi kaynaklarının artması ve bilimin akıl almaz değişimi karşısında, otokratik bir yolla sunulan bilgiyi olduğu gibi alıp depolayan bireyler yerine bilgiyi işleyerek kendine mal eden bireyler yetiştirmek gibi amacı vardır. Bu amaç sadece bilgi boyutuyla sınırlı kalmayıp buna ilaveten bireylere kazandırılması istenilen değer boyutu da bu amaca dâhil edilmiştir (Kılıç-Şahin, 2010: 2). Bu boyutun yerine getirilmesinde bir araç konumunda olan okulun bireylerin sosyalleşmesini sağlama, onlara toplumun kültürünü aktarma, nitelikli insan gücünü yetiştirme gibi işlemleri gerçekleştirmek gibi de yükümlülüğü vardır. Gerçekten de eğitim kurumlarının en önemli fonksiyonlarından biri bireyleri toplumsallaştırmak ve iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir (Bursalıoğlu, 1982; Akt. Ulusoy, 2007: 8).

Bireyin iyi bir vatandaş olma sürecini basamaklara benzetirsek, bu sürecin ilk basamağı ailedir. Birey aile ortamında edindikleriyle beraber, iyi bir vatandaş olmanın en önemli evresi olan ilköğretimin kapısını çalmaktadır. Bireyin yeni tanıştığı bu evre insanın kişiliğinin büyük oranda şekillendiği yerdir. İlköğretimde bireyin

toplumsallaşmasının sağlanması ve değerler eğitiminin toplumun gelişimiyle paralel olarak sağlıklı bir şekilde verilmesi, çocuğun ileriki yaşamı için dengeli bir kişilik oluşturması bakımından önemlidir (Aktepe, 2010: 4). Öğrencilerin fiziksel ve psikolojik açılarından sağlıklı bir fert olarak yetişmesini hedefleyen ve her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğu düşüncesi ile hazırlanan öğretim programlarının genelinde olduğu gibi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının da en önemli özelliği öğrenci merkezli olup, öğretme-öğrenme sürecinde öğrenciyi etkin kılmasıdır. Yapılandırmacılık yaklaşımı ön planda tutularak hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanım, öğrenme alanı, beceri, kavram ve değer öğretimi gibi öğeleri bünyesinde barındırmaktadır. Şüphesiz bu öğelerden en önemlisi değerlerdir (Ata, 2007: 74-77; Yalar, 2010: 2).

Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersine ilköğretim programlarında yer verilmesinin sebebi yeni yetişen genç bireylerinin çağın gerektirdiği temel bilgi, beceri ve değerlerle donanmış yurttaşlar olarak yetiştirilmesinin amaçlanmasıdır (Öztürk, 2007; Akt. Katılmış, 2010: 4). Bu amacın yerine getirilmesinde önemli bir paya sahip olan değerler eğitiminin, bireyin gelişim özellikleri, öğrenme tarzları, hazır bulunuşluk düzeyleri, ilgi, ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak ve farklı öğretim yöntemleri kullanılarak yapılmasına ihtimam gösterilmelidir. Değerler eğitimi, soyut kavramlardan oluşan bir yapıdır. Bu soyut kavramları, öğrencilerin içselleştirmeleri zordur. Öğrencilerin içselleştirmesini kolaylaştıracak olan materyallerin değer eğitiminde kullanılması, soyut kavram olan değerlerin somutlaşmasını sağlayacak ve öğrenciye verilmek istenen değerlerin öğrenci tarafından kazanılması kolaylaşacaktır (Aktepe, 2010: 10).

Bir ülkenin eğitiminde amaçlanan hedeflerin, kazandırılmak istenilen bireylere uygunluğu ve o bireylerin hedeflere ulaşma düzeyleri eğitimin amaçlarına ulaşmasında ve buna bağlı olarak toplumun gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf müfredatında yer alan değerlerin öğrenciler tarafından kazanılıp kazanılmadığının belirlenmesi gereklidir. Başaran’ın (2004) da belirttiği gibi bireylerin benimsedikleri değerler hakkında güvenilir bilgileri dikkate almadan o kişilerin çeşitli problemlerini belirlemek, anlamak ve yorumlamak, onların bu konuda çözümler üretebilir hale gelmelerini sağlamak zordur (Akt. Kunduroğlu, 2010: 6).

En son uygulamaya başlanılan sosyal bilgiler 6 ve 7.sınıf Öğretim Programı’nda; bireylerin maruz kaldığı gerek küreselleşmenin gerek bilgi iletişim teknolojilerinin zararlarını en hafife indirmek ve iyi bir vatandaş yetiştirmek için her ünitenin

kazanımlarına ve öğrenme alanına uygun olarak öğrencilere doğrudan kazandırılması hedeflenen değerler belirlenmiştir. Bu değerlerin öğrencilerce nasıl algılandığının ve bu değerlerin öğrencilerce -amaçlandığı gibi- kazanılıp kazanılmadığının tespiti ülkemizde yapılacak olan değer çalışmaları açısından önem taşımaktadır.

1. 2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler 6 ve 7. Sınıf Öğretim Programında yer alan değerlerin (bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, dayanışma, adil olma ve barış) sekizinci sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını belirlemektir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt Amaçlar

1. Katılımcıların bilimsellik değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

2. Katılımcıların doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

3. Katılımcıların sorumluluk değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

4. Katılımcıların yardımseverlik değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

5. Katılımcıların kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

6. Katılımcıların hak ve özgürlüklere saygı değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

7. Katılımcıların çalışkanlık değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

8. Katılımcıların farklılıklara saygı değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

9. Katılımcıların vatanseverlik değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

10. Katılımcıların estetik değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

11. Katılımcıların dürüstlük değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

12. Katılımcıların dayanışma değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

13. Katılımcıların adil olma değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

14. Katılımcıların barış değerine ilişkin geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar SED'e göre değişiklik göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bireylerin kişiliklerinin şekillendiği çocukluk dönemi değerler eğitimi açısından önem taşımaktadır. Anne-babadan bireye geçen kalıtsal özelliklerin arasında yer almayan değerlerin (Tarhan, 2009: 75), toplumlarda nesiller boyu devam etmesinde eğitimin payı büyüktür.

Ortaokul çağına rastlayan çocukluk dönemi boyunca toplum tarafından benimsenmiş değerlerin eğitim aracılığıyla bireylere aktarılmasında sosyal bilgiler dersi

önemli bir görevi üstlenmektedir. Bu derste bireylere aktarılabacak değerlerin nasıl gerçekleştirileceğinden, bunun yapılırken hangi yöntem ve stratejilerin uygulanacağından ziyade, bireylerin, kazandırılmak istenen bu değerleri nasıl algıladıklarının ve bu algıların, onların sosyo-ekonomik düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmamasının önceden belirlenmesi onlara yapılacak efektif bir değer eğitimi için önemlidir. Ülgen (2001) bir kavramın orjinalinin (prototype), o kavramın bireyin düşüncesindeki ilk oluşumu olduğunu belirtmektedir. Bunun için, öğrencilerin değerler hakkında önceden ne bildiklerinin ortaya konması, değer eğitimi için de büyük önem taşımaktadır. Çünkü araştırmalar, öğrencilerin ön bilgilerinin sınıflardaki öğrenme sürecini belirgin bir şekilde etkilediğini göstermektedir (Akt. Alkış ve Güleç, 2006: 114-120).

Geleceğin teminatı olduklarını düşündüğümüz bireylerin, onlara kazandırılmak istenen değerler hakkındaki algılarının belirlenmesine yönelik geniş manada bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu nedenle öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre değer algılarını belirleyen bu araştırmanın; okullarda uygulanan değerler eğitiminin ne kadar başarılı olunduğunun tespit edilmesine, çeşitli sosyo-ekonomik farklılıklara sahip eğitim kurumlarında görevli eğitimcilerce yapılacak olan değerler eğitimi faaliyetlerine ve Milli Eğitim Bakanlığının ilgili birimlerince daha nitelikli ders programları ve ders kitaplarının hazırlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. Türkiye İstatistik Kurumundan alınan gelişmişlik (sosyo-ekonomik) düzeyi verileri ile,
2. 2011-2012 eğitim öğretim yılında Ankara ili merkez ilçe ilköğretim okullarından sosyo-ekonomik düzeye göre araştırma kapsamına alınan okullar ile,
3. Araştırmaya katılan sekizinci sınıf öğrencileri ve onların geliştirdikleri metaforlar ile,
4. Veri toplamak amacıyla kullanılan; mecazlar yoluyla veri toplama formu, doküman analizi yoluyla veri toplamak için öğrencilerden çizimleri istenilen resimler/karikatürler ve her bir değere ilişkin oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formuyla,

5. Katılımcılar tarafından geliştirilen yüksek frekansa sahip metaforlarla ve geliştirilen metaforun gerekçesiyle uyumlu olarak çizilmiş resim/karikatürler ile¹ sınırlıdır.

1. 5. Araştırmanın Varsayımları

1. Türkiye İstatistik Kurumunun gelişmişlik düzeyi verilerinin gerçeği yansıttığı,
2. Araştırmaya katılan sekizinci sınıf öğrencilerinin araştırma kapsamında samimi davrandıkları,
3. Araştırma kapsamına alınan okullardaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin, programda belirtilen değerlerin öğretimine aynı oranda ağırlık verdiği² varsayılmaktadır.

1. 6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: İçeriğini tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını ilişkilendirerek oluşturan ve hayat boyu sürecek olan vatandaşlık becerilerini (topluma uyum sağlama, sosyal sorunlara çözüm üretme) sunan bir yurttaşlık eğitim programıdır (Öztürk ve Otluoğlu, 2005: 5; Meydan, 2010: 67).

Değerler: Toplumların/insanların ilgilenmek durumunda oldukları ortak problemlerinin çözümünde kaynaklık eden normatif standartlardır (Kluckhohn, 1951; Akt. Mehmedoğlu, 2006: 253).

Değerler Eğitimi: Değerler hakkında bilgiyi, duyguyu ve davranışı kazandırma faaliyetidir (Elkatmış, 2009: 348).

Metafor: Bir sözcüğün alışılmış anlamı dışında kalan bir anlamda kullanılması (Aristoteles, 2012: 215).

Algı: Üç boyutlu dış dünyada üretilen bilgiyi hafızada düzenleme ve yorumlama sürecidir (APA, 2013).

¹ Çalışma nitel paradigmaya göre hazırlandığı için; bulgular kısmı oluşturulurken katılımcıların geliştirdikleri metaforlar ve gerekçelerinin, çizdikleri resim/karikatürlerin hepsini çalışmaya dâhil etmenin okuyucuyu sıkacağı, yoracağı ve çalışma için çok yer kaplayacağı ihtimali göz önünde bulundurulmuştur.

² Araştırma kapsamındaki okulların sosyal bilgiler öğretmenleri aynı kişiler olmadığı için, her bir öğretmen, değerlerin öğretimi hususunda kendi misyon ve görüşüne göre bazı değerler üzerinde yoğunlaşıp, bazıları üzerinde aynı yoğunlaşmayı göstermeyebilir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. Değer

Sosyal bir varlık olan insan, diğer insanlarla çeşitli nedenlerle ortak yaşam alanını kullanmak zorundadır. İnsanın bir arada yaşamasını olanaklı kılan bir takım toplumsal, siyasi, ahlaki ve kültürel ilke ve kurallar bulunmaktadır. Bu ilke ve kurallar toplum üyelerinin birçoğu tarafından benimsenerek yaşatılır. Toplum tarafından benimsetilerek yaşatılan bu ilke ve kuralların büyük bir bölümünü değerler oluşturur. Bu nedenle değer kavramı, insan ve onun yaşamıyla alakalı birçok disiplin tarafından çalışma konusu haline gelmiştir.

Değer kavramına yönelik yapılan açıklamalara bakıldığında, bunların çoğunun felsefi, psikolojik, sosyolojik ve eğitimsel bakış açılarıyla ele alınan farklı görüşler olduğu görülmektedir. Bazı bilim adamları değerlerin hiçbir sosyal gerçekliğe sahip olmadığını, sadece değerlerin sosyal bilim çalışmalarının dışında psikolojik ve etik bir olgudan ibaret olduğunu ileri sürmektedirler. Buna rağmen günümüzde bazı sosyal bilimciler, değerlerin önemli bir sosyal olgu olduğunu, bilimsel inceleme ve analize tabii olabileceği noktasında hem fikir olmuşlardır (Yalar, 2010: 9; Fichter, 2012:165).

Değerlerin kavram olarak üzerinde çok tartışılan bir konu olmasına rağmen, bu kavramın yeterince açıklığa kavuşturulduğundan bahsetmek zordur. Davranış bilimciler ve sosyal psikologlar değerlerin bir yandan da bireysel tutum ve davranışları ve bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedirler. Psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi değer kavramı ile yakından ilgili davranış bilimcileri tarafından geliştirilen yöntemler ve ulaşılan sonuçlar bakımından değer kavramının üzerinde büyük ölçüde tutarlılık kazanıldığı görülmektedir. Zaten bireylerin hemen hemen bütün davranışları dolaylı ya da dolaysız olarak kendi değerleri tarafından yönlendirildiği görüşü, bu tutarlığı kanıtlar niteliktedir (Sezer, 2008: 27; Belkin, 1988; Akt. Özgüven, 2011: 366).

Değer kavramıyla alakalı literatür incelendiğinde “değer(ler)” kavramının ekonomiden psikolojiye, sosyolojiden fen bilimlerine, ilahiyattan siyasal bilimlere ve felsefeden eğitim bilimlerine kadar pek çok alanda kullanıldığı görülmüştür. Bu kadar geniş bir alanda kullanılan “değer(ler)” kavramına ilişkin tanımlamalar incelendiğinde

farklı tanımlarla -doğal olarak- karşılaşılmıştır. Raths, Harmin ve Simon (1978: 8; Akt. Tahiroğlu, 2011: 38) bu kavramın tanımlarının birbirinden farklı olduğunu şöyle ifade etmektedir: Değer teriminin anlamı sosyal bilimlerde ve felsefede kesinlikle net değildir ve tanımı için görüş birliği yoktur. Her düşünce okulu, kelimeyi kendi tanımıyla değerlendirmektedir. Bu sebepten, belli bir tanım başka bir düşüncede çoğunlukla geçerli değildir. Buna rağmen ortaya çıkan tek anlaşma değerlerin insan için önemli bir şeyi temsil ettiğidir.

“Değer” sözcüğü genel manada; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin sahip olduğu kıymet, yüksek ve yararlı nitelik olarak tanımlanabilmektedir. Türkçede karşılık gelmeyi dile getiren “değmek” kökünden türetilmiştir. Kelimeyi bir şeyin değerli yahut değersiz olduğunu belirterek sıfat olarak kullanabildiğimiz gibi o şeyin yüklendiği kıymeti belli ederek de isim olarak kullanabiliriz. Bu kullanımlara, “değerini bilmek”, “değer biçmek”, “değer vermek” ifadeleri örnek olarak verilebilir. Genellikle çoğul olarak “değerler” şeklinde karşımıza çıkan bu kelime, sosyal değerler, evrensel değerler, manevi değerler, cumhuriyetin değerleri, folklorik değerler, kurumsal değerler, demokratik değerler, milli değerler, dini değerler gibi birleştirmeler içerisinde de kullanılmaktadır. Bu anlamda değerler, doğru, güzel olan, kabul edilen ve erişilmek istenen anlamını ifade için kullanılır. Bu kullanımda kelimenin, bir şeye atfedilen kıymet hükmü anlamının ötesine geçerek, değerli olan şeyler için bir üst “isim” haline gelmiş olduğu görülmektedir. Yani ilkinde herhangi bir şeyin değerli ya da değersiz olduğu söylenirken, artık çeşitli alanlarla ilişkilendirilen değerler manzumesinden söz edilmektedir (Arslan ve Yaşar, 2007: 8-9).

Değerler, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlar, ayrıca, bireyin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak, istenen, arzulanan, ilgi ve ihtiyaç duyulan şeyler hakkında bilgi veren kavramlar olarak tanımlanmıştır (Erdem, 2003: 56).

Esmer (1999: 3) değerleri, iyiyi-kötüyü, doğruyu yanlış açığa çıkaran soyut düşünceler, idealler olarak tanımlamaktadır. Bolay (2007: 14) ise değerleri, insanların değer verdiği ve ona ulaşmak için peşinden koştuğu, elde etmeyi çokça arzu ettiği şeyler olarak açıklamıştır. Ona göre bu arzu edilenler; mal, mülk, servet gibi maddi değerler olduğu gibi mutluluk, huzur, Allah sevgisi, vatan sevgisi ve özgürlük gibi tamamen manevi değerler de olabilir ve bunlar insanları kötü davranışlardan alıkoyan zihin muhtevaları ve inanışlardır.

Değer, özel eylemleri ve amaçları yargılamada temel bir standart sağlayan ve bir grubun üyelerinin güçlü duygusal bağlılıklarıyla oluşmuş, soyut, genelleştirilmiş davranış prensipleridir (Theodorson & Theodorson, 1979: 455; Özensel, 2003: 226; 2007: 744; Aslan, 2007: 2).

Değerin tanımına farklı bir açıdan bakan Beil (2003: 13), değer kavramının ekonomi alanından geldiğini söylemektedir. Ona göre değer; önceleri değiş-tokuş ve kullanım araçlarının maddi değerlerini ifade ediyordu; felsefe alanına ise 19. yüzyılda girdi. Bu alanda değerler, bir çeşit ahlaki çatıyı oluşturup, bireylerin kendileri ve başkalarıyla ilgili davranışlarına yön verip, davranış kılavuzu görevi yapmaktadırlar.

Ülken (1969: 73) değeri; her toplumun sahip veya bağlı olduğu kültürünü meydana getiren inançlar, fikirler ve normlar olarak tanımlamış ve bu tanımlamanın içine teknik, sanat, bilgi, ahlak, din, hukuk, dil ve iktisat gibi değerlerin gireceğinden bahsetmiştir.

Halstead ve Taylor (2000: 169) değeri, "genel olarak davranışlara rehberlik eden ilkeler ve temel inançlar, eylemlerin iyi ya da istenilen olarak yargılandığı standartlar" olarak tanımlarken, Güngör (2010: 27) değeri, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak tanımlamıştır.

Bazı araştırmacılara (Özensel, 2003: 220; Avcı, 2007: 822) göre değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren ölçütler, bireylerden neyin yasaklandığını, neyin ödüllendirilip neyin cezalandırılacağını belirten işaretler aynı zamanda da toplumu ayakta tutan dinamikler olarak tanımlanmaktadır.

Akbaş (2004: 44) değer tanımını toplumsal manada açıklamaya çalışmıştır. Ona göre değer; bireyin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren standartlardır. Bu tanımın, değerlerin bireysel kazanım boyutunu öne çıkardığını savunmaktadır. Ayrıca değerlerin bireysel yönünde güdü, karar verme, tutum, inanç, ihtiyaç gibi kavramların ağırlık kazanmadığını, toplumsal anlamda da değerlerin, toplumca en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen şeyler olduğundan bahsetmektedir. TÜSİAD (1991: 3) ise toplumsal değerlere, toplumsal hayatta, insanların ortak olarak önemsedikleri görgül (ampirik) içerikli olgular adını vermektedir.

Hökelekli ve Gündüz (2007: 373) de üç sosyal bilim alanının (felsefe, sosyoloji ve psikoloji) tanımlamalarını esas alarak değerler hakkında ortak bir tanımlamada

bulunmuştur. Bu tanımlamaya göre değerler; insanların davranışlarını yönlendirmede ve belirlemede, kendileri de dâhil olmak üzere, insanları ve olayları değerlendirmede kullandıkları ölçütler, ideal ve arzu edilen davranış veya yaşam biçimlerini ifade eden, belirli somut koşullar ve nesnelere aşan üst düzey kavramlar veya doğru kararlara ulaşmasında bireylere yardımcı olan genel ilkelerdir.

2. 2. Değerlerin Oluşumu

İnsanların toplumda nasıl davranması gerektiğiyle alakalı onlara rehber olan, onların eylemlerini yönlendiren ve bireylerin düşüncelerinde, tutumlarında, davranışlarında standart ya da ölçü konumunda olan değer kavramının oluşması, babadan oğla geçmediği gibi birden bire de kazanılmaz. Onların oluşması için mutlaka bir tarihsel arka planın olması gerekir. Değerler bu bahsi geçen tarihsel arka plan içerisinde birden bire değil, yavaş yavaş oluşurlar (Poyraz, 1994: 61; İçli, 2002: 104; Öztürk, 2005: 43; Oktay, 2007: 140).

Değerlerin oluşmasında ihtiyaçlar önemli rol oynarlar. Burada arzu duyan öznenin duyduğu ihtiyaç ile ulaşılmak istenen “aşkın obje” ye duyulan ihtiyaç, değerlerin ortaya çıkmasına yol açar. İhtiyaçla ortaya çıkan bu değerler, duygu ve hislerimiz yoluyla özel kelime olarak kodlanarak konuşulan veya yazılan kelimelerle tespit edilir. Tespiti yapılan bu kelimeler, insan faaliyet ve çabalarıyla oluşturulmuş ürünlerde ifade edilir (UNESCO, 2005: 13; Bolay, 2007: 16).

Değerlerin oluşmasına farklı bir bakış açısı getiren Jonh Dewey değerlerin, onları değerlendirmeksizin mevcut olamayacağından ve hiç bir değer nihai değer olarak kalamayacağından bahsetmektedir. Dewey’e göre değerler, daima araçların diğer seçimleri ve diğer değerlerle çatışması ışığında yeniden inşa edilirler veya engellenirler. Bazı değerler ise, aklın işini yapması gibi diğer değerlerin üzerinde yükselirler ve bu yükselen yüce değer, diğerlerinin eylemlerini kontrol eder (Shook, 2002: 126).

Peki, geçmişin derinliklerinde oluşup günümüze kadar gelen değerler hep aynı mı kalmışlardır? Elbette hayır! Geçmişte de mutlaka bazı sebeplerden ötürü değişiklikler yaşamış olan değerler, günümüzde de değişikliklere uğrayarak yeni oluşumlar içerisine girebilmektedir. Burada önemli olan bu yeni oluşumların toplumun yapısına uygunluğudur. Çünkü medyanın ve uluslar arası iletişim sistemlerinin toplumlar üzerinde bir güç olduğu yadsınamaz. Önür (2007: 158) medya ve uluslar arası

iletişim sistemlerinin toplumsal değerlerin hızlı bir değişim içerisine itilmesinde etkili olduğunu savunmaktadır. Bu görüşü Oktay'ın (2007: 141);

“bilginin getirdiği güç, akabinde o bilgiyle ilgili kültür ve değer yargılarını daha güçlü ve baskın hale getirmekte, insanlar o bilgiyi kullandıkları sürece onunla gelen değer yargılarını tercih etmektedir ve dolayısıyla değerlerin ortaya çıkmasında bilgiyi kullananlardan ziyade oluşturanların değerleri ön plandadır”

şeklindeki ifadesi doğrulamaktadır. Değerler tarihsel süreç içerisinde oluşmuş olabilirler. Zamanla değişebilirler... Önemli olan onların bu değişmelerinde bilgiyi kullananların toplumsal değerlerin özüne sadık kalarak yapacakları uygulamalarıdır. Böylelikle, gelecek nesillerin “tarihsel süreç içerisinde var olduğuna inandıkları” değerlerin bugünün değişim halinde olan değerleri olduğundan hareketle; değerlerin nesiller boyu devamlılığı sağlanabilir.

2. 3. Değerlerin Çatışması

Aynı toplumda yaşayıp, ortak çıkarlar için bir araya gelmiş insanların bile bazen fikir ayrılıklarına düşmesi kaçınılmazdır. İnsanların düştikleri bu fikir ayrılıkları, bazen özel sebeplerden meydana geldiği gibi bazen de onların inandıkları değerlerden kaynaklanabilmektedir. Fikir ayrılıklarına sebep olan bu değerler, başat değer olabildiği gibi kişilerin bireysel olarak farklılıklarına sebep olan kişisel değerler de olabilir. Aslında buradaki fikir ayrılığının sebebi insanların sahip olduğu değerlerin yaşanan bir olay karşısındaki çatışmasıdır.

Bono (2007: 84), değerler arasındaki uyumsuzluğu, değerler arasındaki çatışma olarak nitelendirmiştir. Güngör (2010) ise bu olayı, “insanların genellikle kendi değer alanlarındaki norm dışı davranışları diğerlerinden daha kötü bulmakta ve onlara tepki göstermektedirler” şeklinde ifade etmiştir. Bu tepki gösterme olayına Özensel'in (2003: 233) de belirttiği gibi kuşak çatışmaları örnek olarak gösterilebilir. “Neden bir toplumda kuşak çatışması yaşanır?” Böylesi bir soruya en basit ifadelendirmeyeyle “kuşakların farklı değerleri benimsemesi” şeklinde cevap verilebilir.

Bazı araştırmacılar değer çatışması ya da kuşak çatışması şeklinde ifade edilen olayların yaşanmasındaki nedenleri örneklendirmişler ve bunların oluşmasına mani olmak için çözüm önerileri sunmuşlardır. Örneğin; Simon ve arkadaşları özellikle çağımızda çocuk ve gençlerinin geçmişe nazaran daha çok değer tercihiyle karşı karşıya bulduklarını ve alternatiflerin çok olmasının, onların değerlerin tercih aşamasında

daha çok karmaşaya, anlaşmazlığa ve değer çatışması yaşamalarına sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Özensele ise, aile kurumunun toplumda temsil edilen değerlerinin, bireylerin değerlendirilme sürecinde önemli payı olan eğitim kurumunun değerleriyle uyuşmamasının veya eğitimsel rolde temsil edilen değerlerin evdeki rollerle örtüşmemesinin, söz konusu kurumlar arasında ciddi değer çatışmalarının meydana gelmesine sebep olacağını savunmuştur. Bu tür olumsuzlukların meydana gelmemesi için Simon ve arkadaşları, karar alma sürecindeki insanların, seçeceği değerleri üzerinde düşünmüş olmaları şartıyla, onların değerler hakkında karar alma süreçlerine yardım edilebileceğini savunmuştur (Özensele, 2003: 233; Akbaş, 2008: 13). Bu yardımın değer aktarımında önemli paya sahip olan eğitim kurumlarınca yapılması tabidir. Bu yardımın amacına ulaşması için öncelikle bireyin içinde yaşadığı aile kurumunun değerlerinin ve bireyin bu değerler hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi aynı zamanda da buna yönelik eğitim faaliyetlerinin yapılması gereklidir. Yoksa yukarıda belirtildiği gibi eğitim kurumunun sahip olduğu değerler ile aile kurumunun mevcut değerleri arasında sürekli çatışmalar yaşanacaktır.

2. 4. Değerlerin İşlevleri

Toplumsal hayatın temelini oluşturan kurumların her birinin, kendisine ait değer yargılarının olduğu bilinmektedir. Mesela aile kurumunda -toplumun en temel kurumlarından biri- yer alan değerler bazı toplumsal kurumların (eğitim, din vs.) ve bu kurumlara ait değerlerin bireyler tarafından benimsenmesinde, yaşatılmasında yani gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli görevler üstlenmektedir (Özensele, 2003: 219). Bu şekilde önemli görevler üstlenen değerlerin durağanlığından kesinlikle söz edilemez. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için er ya da geç değişime tabi olacaklardır (Dönmez ve Yazıcı, 2008: 189). Değerlerin kaçamayacağı bu değişim faaliyeti onların yaşadıkları kültüre göre değişiklik gösterir. Hatta ait oldukları kültür içinde dahi ayrılık göstereceğinden söz edilebilir. Farklı iki toplum aynı değere sahip olabilir ama o değere verdikleri önem derecesi farklı olabilir (Reboul, 1995: 365; Aktepe, 2010: 58). Mesela “x³” değer yargısı bir toplumda geçerliliğini yitirmişse ya değişime uğrayacaktır ya da yerini başka bir değer yargısına bırakacaktır. Yani artık gelecek nesillerle aktarılma konusunda üzerinde durulmayan bir değer olarak kaybolacağı zamanı bekleyecektir. Buna karşın aynı değer yargısı başka bir toplumda hala geçerliliğini koruyabilir. Bu olay, onun hala toplum tarafından önemli

³ Örneklendirmek için yazar tarafından bilinmeyeni temsil için verilmiştir.

görüldüğünün ve toplumun devamlılığı açısından yaşatılması gerektiğinin bir göstergesidir.

Avcı (2007: 822) toplumun ayakta kalmasında değerler sisteminin önemli bir işleve sahip olduğundan bahsetmektedir. Ona göre bu şekilde işlev gören değer sisteminin toplum tarafından yitirilmesi, toplumun en güçlü sosyal kontrol aracının da yitirmeye başlamış olduğunun göstergesidir. Ayrıca değerler sisteminin; kişilerden nelerin istenip, nelerin yasaklandığının, nelerin ödüllendirilip, nelerin cezalandırıldığının belirlenmesi konusundaki işlevinden de söz edilmektedir. Haliyle değerlerin bu işlevinin, toplumdaki ilişkilerimizin tanzimine büyük ölçüde yardım ettiği söylenebilir (Tozlu ve Topsakal, 2007: 179).

Uğruna fedakârlıklarda bulunulan hatta ölümü bile göze almaktan çekinilmeyen değerler, insanların yaşam çizgisinin belirlenmesinde önemli bir etkiye sahiptirler (Bolay, 2007: 16; Özden, 2008: 37). Bu yaşam çizgisi bireylerin kimlik ve kişiliğinin oluşmasından itibaren bilinçli ya da bilinçsizce bireyin dünyaya bakış açısını, günlük hayatta karşılaşılan problemleri çözümüleme tarzını ve içerisinde yaşadığı toplumun özelliklerini yansıtır. Onlar, verdiğimiz kararları ve mücadele ettiğimiz bir şeye verdiğimiz tepkinin niteliğini bile belirlerler (Aydın, 2003: 129; UNESCO, 2005: 15; Oktay, 2007: 142).

Dursun (2009: 58) değerlerin “düşüncelerimizi, toplumsal ve bireysel davranışlarımızı etkileyen bir tür ‘eylem kılavuzları’ gibi yol gösterici işlevlere sahip olduğundan bahsederken, Rokeach (1973: 12-13; Akt. Tahiroğlu, 2011: 55) ve Silah (2000: 326-327), değerleri devam eden etkinliklere rehberlik eden standartlar olarak açıklamışlardır. Ayrıca değerler sisteminin, genel olarak, çelişkileri çözümlenmeyi ve karar vermeyi planladığından, insan ihtiyaçlarına karşılık veren ifadeler olarak gördüğünden bahsetmişler ve kişinin eylemlerine rehberlik eden değerlerin işlevlerini aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

1. Değerler, sosyal konularda belli pozisyonlar almamız için bize rehberlik ederler.
2. Bizi bir siyasi veya dini ideoloji üzerine taraf yaparlar.
3. Değerler, kendimizi başkalarına sergilememize yardımcı olurlar.
4. Kendimizi ve başkalarını değerlendirmede, yargılamada, övgü kazanmada ve de suçlamayı düzeltmede bize rehberlik ederler.

5. Değerler, karşılaştırma sürecinin merkezinde yer alırlar. Biz değerleri başkaları kadar yetkin ve ahlaki olup olmadığımızı kesinleştiren ölçütler olarak kullanırız.

6. Değerler başkalarını ikna etmede ve etkilemede, bize başkalarının hangi inançlarına, tutumlarına, değerleri ve de hareketlerine itiraz etmeye, mücadele etmeye, üzerinde tartışmaya degeceğini veya etkilemeyi ya da değiştirmeyi denemeye degeceğini söyleme de kullanılan ölçütlerdir.

7. Son olarak değerler bize psikoanalitik anlamda inanç, tutum ve davranışları nasıl mantıklı hale getireceğimizi söyleyen ölçütlerdir. Aksi halde, kişisel ve sosyal olarak kabul edilemezlik durumunda kişisel ahlaki ve yetkinlik duyulan benlik duygusunun zedelenmesine yol açar.

Tezcan (1974: 15-16) ise değerlerin toplumda çeşitli işlevleri olduğunu vurgulamış ve bunları aşağıdaki gibi açıklamıştır:

- İnsanların, grupların, kategorilerin, toplumsal önemlerini ölçme, toplumda çeşitli tabakalaşmaları tayin etmek, bireye çevresinin diğer üyelerinin gözünde hangi yeri işgal etmekte olduğunu öğretmek.
- Toplumdaki maddi şeylerden hangisinin arzuya değer, yararlı, zaruri olduğunu tayin etmek ve bunlar üzerine dikkati çekerek arzuları, ilgileri tahrik etmek.
- Toplumdaki ideal düşünme ve ideal davranma biçimlerini tayin etmek.
- Toplumdaki rollerin seçilmesi ve yerine getirilmesi hususunda rehberlik etmek.
- Sosyal kontrol ve toplumsal baskı aracı olarak etkili olmak,
- Toplumsal dayanışmayı gerçekleştirme fonksiyonuna sahip olmak.

Kişilerin değerleri, hedef ve nesnelerin yolunu işaret eden normlar ve ölçütler olarak kullandığını belirten Fichter (2012: 175-176), sosyal değerlerin belli sosyal sonuçlara yol açtığını ve bu sonuçların sosyal değerlerin genel işlevleri olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Bu işlevler şöyle sıralanmıştır:

Değerler;

- Kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılırlar. Tabakalaşma sistemini olanaklaştırır. Bireyin çevresindekilerin gözünde “nerede durduğunu” bilmesine yardım eder.
- Kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklaştırırlar.
- Her toplumdaki ideal düşünme ve ideal davranma yollarını işaret ederler. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışların adeta şemasını çizerler.

Böylece kişiler de hareket ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

- Kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve bunların gerçekleştirilmesine rehberlik ederler. İlgi yaratır, cesaret verirler. Böylelikle de kişilerde çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin, birtakım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.
- Sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltirler. Doğru şeyleri yapmaya yüreklendirirler. Ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolayca anlaşılabilmesini sağlarlar.
- Hayatta sosyal dayanışma araçları olarak da işlevde bulunurlar.

Değer sistemlerinin toplumsal alanda olduğu gibi eğitim alanında da bir takım işlevlerinden söz etmek mümkündür. Değerlerin eğitim alanındaki işlevleri bir eğitimci grubu tarafından şöyle sıralanmıştır (Tezcan, 1974: 15-16; Uysal, 2007: 215-216);

- Bireylere içinde buldukları topluma uygun amaç ve yön tayin eder.
- Bireysel ve toplumsal eylemlerin esaslarını ve genel yönlerini belirler.
- Bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olur.
- Bireyin başkalarından ne bekleyebileceğini ve kendisinden ne beklenildiğini bilmesini sağlar.
- Doğru-yanlış, haklı-haksız olanı, hoş giden ve gitmeyeni, ahlaki olan ve olmayanı belirlemeye yardım eder.

2. 5. Değerlerin Özellikleri

Bireyin kendisini, toplumun ise bireyi kontrol etmesini sağlayan unsurların başında gelen değerlerin kişinin toplum içerisindeki yerinin belirlenmesinde büyük öneme sahiptir. İnsanın diğer insanlarla etkili iletişime geçmesinde, toplum içerisindeki konumu için alt yapı oluşturmasında ve ileriki yaşamında kişiliğini, bakış açısını davranışlarının yönünü belirlemede bu değerler önemli bir görev üstlenmektedirler (Yazıcı, 2006: 499; Yeşil ve Aydın, 2007: 71). Değerlerin üstlendiği bu görevler, onların toplum açısından önemli bir özelliğini oluşturmaktadır.

Değerlerin bütün kültür ve toplumlara anlam ve önem veren ölçütler olarak tanımlayan Tezcan (1974: 14-15) değerlerin özelliklerini aşağıdaki gibi belirtmiştir:

- Grubun veya toplumun üyelerince paylaşılmışlardır. Çoğunluk tarafından kabul edilmişlerdir. Herhangi bir bireyin hükmüne bağlı değildirler.

- Toplumun üyelerince ciddiye alınmışlardır. Bunların genel refahın korunması ve toplumsal gereksinimlerin tatminine bağlı olduklarına inanılır.
- Değerler, duyguları da içerirler. Üyeler kendileri için ulvi (yüksek) öneme sahip değerler için fedakârlıkta bulunmaya, dövüşmeye ve hatta ölmeye razıdırlar.
- Bunlar, birçok insan arasında genel onama yahut anlaşmaya dayandıklarına göre kendilerini canlandıran veya taşıyan şeylerden soyut olarak insan zihinlerinde yer etmiş kavramsal varlıklara sahiptirler.

Değerlerin ne olduğunu daha iyi anlayabilmek için onların özelliklerine bakmanın gerekliliğini vurgulayan Schwartz ve Bilsky değerlerin özelliklerini şöyle sıralamışlardır (Akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60; Karakaya, 2007: 204; Yalar, 2010: 15);

- Değer bir inanç durumudur. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
- Değerler, bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hakbilirlik, yardımseverlik) ilişkilidirler.
- Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.
- Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler. Yani olayların ve insanların davranışlarının seçimine veya gelişimine rehberlik ederler.
- Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.
- Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.

Gökçe (1994) ise yaptığı çalışmada değerlerin genel özellikleri aşağıdaki biçimde ifade etmiştir (Akt. Özensel, 2003: 230-231):

- Değerler, temel seçici uyum standardıdır. Bu bağlamda değerler bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür.
- Değerler kültürel olarak şekillendirilmiştir ve aynı zamanda kültür üzerinde de yönlendirici olarak etki etmektedir. Bu bakımdan değerler, belli bir kültürün gelişme süreci içinde şekil almaktadır.

- Değerler, insanlarla özdeşleşmiştir. Yani sosyalleşme sürecinde değerler kişiler tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Kısaca kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır.
- Değerler sosyal bir boyuta sahiptirler. Değerler hem zihinsel (arzu ve eylem boyutu) hem de hissi-duygusal yönü belirten ifadelerdir.

Fichter (2012: 175) ise değerlerin toplum tarafından tanınan özelliklerinden bahsederken, aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır;

- Kavramsal olarak tanınıp coşkusal olarak yaşatılmak,
- Ortaklaşa paylaşılmak,
- Ciddiye alınıp uslanmama normları gibi kullanılmak,
- Aranılan şeylerin kendisi olmamak ama aranan şeyleri önemli kılmak,
- Kişisel nesnelere, hedef nesnelere yolunu işaret eden ölçütler olarak kullanılmak.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2005: 89) tarafından uygulamaya konan ilköğretim sosyal bilgiler programında değerlerin özellikleri şöyle sıralanmıştır:

- Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
- Değerlerin normlardan farkı olarak daha genel ve soyut bir nitelik taşırlar. Yani değerler normları içerir.

2. 6. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin kaynağının oluşmasında ya davranış tarzları ya da ulaşılmak istenen hedefler vardır. Bir kişinin değerlere sahip olduğundan bahsediyorsak, o kişinin sahip olduğu değerlerinin, davranış tarzına veya ulaşılmak istenen hedeflere ait inançlarının olduğunu biliyoruz demektir. Bu şekilde belli inançların göstergesi durumunda olan değerler hakkında, farklı disiplinlerde çalışan birçok bilim adamı tarafından değişik sınıflandırmalar yapılmıştır. Genelde bu sınıflandırmalar “aracı değerler” ve “temel değerler” olarak belirtilmiştir (Şirin, 1986: 4; Akt. Sezer, 2008: 32). Mesela değer kavramının isim babalarından biri olan Rokeach, yaptığı araştırmalar sonucunda değerleri aracı değerler ve sonul değerler olmak üzere iki boyuta ayırmıştır. Ona göre;

aracı değerler sonul değerlerle ilişkili anlamları ve buna bağlı alternatif davranışları ifade etmektedir. Sonul değerler ise; bireyin yaşamı boyunca başarmayı istediği hedeflerine yüklemiş olduğu anlamları ve buna bağlı davranışları içermektedir. Nezaket, sorumluluk, dürüstlük, bağımsızlık, kendini kontrol, sadakat, hoşgörü aracı değerleri oluştururken; konforlu veya heyecanlı bir yaşam, özgürlük, başarı, eşitlik, aile veya ulusal güvenlik, barış, mutluluk, kendine saygı, sosyal kabul ise sonul değerleri oluşturmaktadır (Rokeach, 1968: 203; Aşkan, 2010: 14).

Değerlerle alakalı birçok kültürde alan yazını inceleyen Schwartz, değerlerin temel benzerliklerini ve farklılıklarını göz önünde bulundurarak aşağıdaki gruplandırmayı yapmıştır;

Güç (Power): Sosyal konum ve prestij, kişiler ve kaynaklar üzerine kontrol ya da baskınlık (sosyal güç, otorite, zenginlik ve kamusal imajı koruma).

Başarı (Achievement): Sosyal standartlara göre yetenek yapılandırma vasıtasıyla kişisel başarı (başarılı, yetenekli, etkileyici).

Hazcılık (Hedonism): Memnuniyet ve kişi için duyguları okşayıcı mutluluk (memnuniyet, yaşamdan zevk alma, kendine hoşgörülü olma).

Teşvik (Stimulation): İlgi, yenilik ve yaşamla mücadele (cesaretlilik, çok yönlü bir yaşam, ilginç bir yaşam).

Kendini Yönelme (Self-Direction): Bağımsız düşünme, eylem seçme, ortaya koyma, araştırma (yaratıcılık, özgürlük, bağımsızlık, merak, kendi amaçlarını belirleme).

Evenselcilik (Universalism): Doğanın ve insanlığın refahı için anlayış, takdir ediş, tolerans ve koruma (geniş fikirlilik, akıllılık, sosyal adalet, eşitlik, barış içinde bir dünya, güzel bir dünya, doğayı koruma).

Yardımseverlik (Benevolence): Görüşülen kişilerin refahının korunması ve artırılması (yardımsever, dürüst, bağışlayıcı, sadık ve sorumlu).

Gelenek (Tradition): Geleneksel kültürün ya da dinin sağladığı gelenek ve fikirlerin kabulü, saygı, sorumluluk (alçak gönüllülük, hayattaki payını kabul etme, dindar, geleneğe saygı, ılımlı).

Uyum (Conformity): Olayları dizginleme, başkalarına zarar vermeme, başkalarını üzmemeye, sosyal beklentileri ya da normları bozmama (kibarlık, uyumluluk, kişisel disiplin, aileye ve yaşlılara saygı gösterme).

Güvenlik (Security): Toplumun, kişilerin ve kişinin kendisinin uyumu (aile güvenliği, ulusal güvenlik, sosyal düzen, temizlik, yardıma karşılık verme) (Sagiv ve Schwartz, 2000: 179).

Farklı disiplinlerin ilgi alanına girebilecek bir içeriğe sahip olan değer kavramının alanına uygun olarak Spranger (1928) değerleri estetik, bilimsel, ekonomik, politik, sosyal ve dini değerler olarak gruplandırmıştır. Daha sonradan Allport ve arkadaşları tarafından ölçeğe dönüştürülen bu değer gruplarının açıklamaları ana hatlarıyla aşağıda verilmiştir (Akt. Akbaş, 2004: 55-56):

1. Bilimsel Değer: Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerlere sahip insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
2. Ekonomik Değer: Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
3. Estetik Değer: Simetri uyum ve forma önem verir. Birey, hayatı, olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için bir zorunluluk olduğunu düşünür.
4. Sosyal Değer: Başkalarını sevmek, yardım etmek ve bencil olmamak esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir, bencil değildir.
5. Politik Değer: Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
6. Dini Değer: Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevî hazları feda eder.

Bolay'a (2007: 14) göre değerler; bilimsel değerler, ahlâkî değerler, estetik değerler, dinî değerler, siyasî değerler, teknik değerler, hukukî ve iktisadî değerler ve hümanist değerler olmak üzere çeşitlere ayrılabilir. Aslında bu ayrılan değerler arasında kesin bir çizgiden bahsedilemez çünkü bu değerler birbirleri içine geçmiş vaziyettedirler.

İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerlere yönelik çözümlemesini yapan Evin ve Kafadar (2004) değerleri, "Ulusal" ve "Evrensel"⁴ değer olmak üzere iki başlık altında sınıflandırma yoluna gitmişlerdir.

⁴Son zamanlarda değer eğitimi konusunda en çok tartışılardan biri, değer eğitiminin, özünde güzel ahlakı barındıran evrensel değerlere veya erdemlere yer verip vermediğidir (ayrıntılı bilgi için bkz. Alberta Education, 2005). Sosyal bilgiler programı bahsi geçen evrensel değerlere ve erdemlere yer vermektedir.

Onlara göre; millet, devlet, vatan, ordu, cumhuriyet, ulusal simgeler (ulusal marş, ulusal anıtlar, ulusal bayram, bayrak), kahramanlık, dil, gelenek ve görenekler ulusal değerler kategorisinin altında yer alırken; demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, uygarlık, barış, eşitlik, bilim ve bilimsel düşünce, sanat, çevre duyarlılığı, sevgi gibi değerler de evrensel değer kategorisi altında yer almaktadır.

Sosyolog Ülken (2001: 359-361; Poyraz, 2007: 85-86) ise değerleri “*içkin, aşkın ve normatif*” olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Ona göre *içkin değerler* muhteva özelliği üstün değerlerdir. Bunlar teknik, sanat ve bilgi değerleridir. Teknikte madde, sanatta duyular ve duygular, bilgide kavramlar esas teşkil ederler. *Aşkın değerlerinde* ise; duyu verileri, bilinç muhtevaları yalnızca vesiledirler ve bu vesile az ya da çok önemsiz bir dereceye inebilir. Esas olan dini ve ahlaki alandaki aşkınlıktır. *Normatif değerler* aslında diğer ikisi gibi değerler sınıfının içine alınmayabilir. Çünkü bunlar diğer değerlerin ölçüleridir. Mesela eylem eylem ile karşılaştırılınca ölçü hukuk olur, söz sözle değiştirilince ölçü dil olur, eşya eşya ile değiştirilince ölçü iktisat olur.

Tezcan (1974) tarafından yapılan çalışmada ise değerler ana hatlarıyla “aile kurumu ile ilgili değerler, eğitsel değerler, ekonomik değerler, dinsel değerler, siyasal değerler ve boş zamanlarla ilgili değerler” şeklinde gruplandırılmıştır.

Prencipe ve Helwig (2002: 845) yaptıkları çalışmada değerleri altı genel temaya ayırmışlardır. Bunlar;

1. Başkalarının refahı için doğrudan uygulamalar içeren ahlaki değerler ya da adalet ve haklar konuları (örneğin ırksal eşitlik),
2. Bireysel kişilik ya da karakter özellikleriyle yakından ilişkili olmayan başkalarının refahı ya da hakları için uygulamalara sahip değerlerden oluşan ahlaki karakter değerleri (örneğin dürüstlük),
3. Başkalarının refahı ve haklarının doğrudan sonuçlarına sahip olarak görülmemesine rağmen, kişiler ve kültürel değer sistemlerince kişisel erdem olarak tanımlanan, karakter özellikleriyle ilgili ahlaki olmayan karakter değerleri (örneğin çalışkanlık),
4. Demokratik değerler gibi, politik çevrelerde adalet ve dürüstlük için potansiyel uygulamalara sahip değerlerle ilgili politik-ahlaki değerler,
5. Yurtseverlik ya da vatan sevgisi gibi diğer politik değerleri içeren geleneksel politik değerler,

6. İnanç ya da uygulamanın dini sistemine bağlılığını yansıtan değerlerle ilgili dini değerler.

Değerlerin, toplumun tabakalaşma sistemine olduğu kadar davranış örüntülerine, sosyal rollere ve süreçlere de yakından bağlı olduğunu belirten Fichter (2012: 173-175) değerleri aşağıdaki gibi üç sınıflamaya tabi tutmuştur;

1. Değerler zorlayıcılık derecelerine göre sınıflandırılabilir. Böylelikle değerler sosyal kişiliği etkileme derecesine göre düzenlenmiş olurlar. Bu değerlerin çiğnenmesi normal kişide suçluluk duygusu uyandıracaktır. Kişi bu değerlere rıza göstermeye kendini bilinçli olarak zorunlu hisseder.

2. Sosyal değerler süreklilik gösteren ortaklaşa işlevler temelinde de düzenlenebilir. Bu bağlamda en yüksek değerler toplumun sürekliliği ve kamu refahı için neyin istendiğine ve hatta neyin önemli olduğuna işaret eder. Bu alan sevgi ve hakkaniyet ilişkilerinin en yoğun bulunduğu alandır.

3. Değerlerin en anlamlı sınıflandırılması değerlerin kurumsal işlevlerine göre sınıflandırılmasıdır. Bir kültürdeki değerlerin sistematik analizi sonunda her temel kurumda kullanılagelen bir değer dizisinin varlığı saptanabilir.

Beil (2003) ise, özellikle ailelere yönelik yaptığı çalışmasında çocukların yaşamlarında bulunması gereken değerler olarak; saygı, sevme, alçakgönüllülük, medeni cesaret, minnettarlık, anlayış, dürüstlük, düzen, arkadaşlık, başkaları dikkate alma, uysallık, bağımsızlık, itaat ve itaatsizlik, özgüven, soğukkanlılık, hoşgörü, adalet, çevre bilinci, yardımseverlik, sorumluluk, nezaket ve güven gibi değerleri örnek olarak göstermiştir.

Shaver ve Strong ise; değerleri üç kategoride sınıflandırmaktadır. Bunlar estetik, enstrümental ve ahlaki değerlerdir. Estetik değerler; resimde, müzikte, edebiyatta kişisel yaklaşımımızla güzel olduğu yargısına vardığımız standartlardır. Enstrümental değerler; belirli amaçları başarmak için kullandığımız değerlerdir. Örneğin bir öğretim yöntemi, eğer belirlediğimiz eğitim amaçlarını gerçekleştirmeye yardım ediyorsa değerlidir. Değerler, bireylerin belirli amaç ve eylemlere ilişkin ahlaki karar vermelerine de yardımcı olmaktadır. İşte ahlaki değerler, bu amaç ya da eylemlerin uygun olup olmadığını yargıladığımız ilke ve standartlardır. Ahlaki değerler yalnızlık gibi kişisel bir tercihten, insan yaşamının kutsallığı gibi insanlığın varlığını temel alan değerlere kadar geniş bir yelpaze çizmektedir. Çalışkan olmak, dürüstlük, yardımlaşmak, vatanseverlik gibi değerler bu kutuplar arasında yer almaktadır (Kaltsounis, 1987: 101; Akt. Aslan, 2007: 29).

2. 7. Değer Eğitimi

Günümüzde her şey hızlı ve sürekli bir şekilde değişim yaşarken, bu değişimden Türk toplumuna mal olmuş değerler de olumsuz bir şekilde payını almaktadır. Değerlerdeki bu değişim özellikle çocuklar ve gençler üzerinde etkili olmaktadır. Birçok çocuk şiddetten, büyüyen sosyal problemlerden, çevrelerine ve birbirlerine karşı saygı eksikliğinden gün geçtikçe artan bir biçimde etkilenmektedir. Bu etkilenmenin sonucunda da ailelerin işi giderek zorlaşmaktadır. Çünkü bir toplumun değerlerinden uzaklaşmaya başlaması, o toplumun ayakta kalmasını güçsüz kılacaktır. Zaman zaman anne, babalar ve öğretmenler çocukların çevresindeki insanlarla iyi geçinmediğini, onlara saygı duymadığını, kuralları tanımadığını, şiddet, sorumsuzluk, hırsızlık, yan kesicilik, madde bağımlılığı, argo kelime kullanımı gibi davranışlar sergilediklerini söylemekte ve bu durumdan yakınmaktadırlar. Sosyal kuralları tanımayan, başkalarına saygı duymayı, sorumluluk almayı, akıllıca tartışmayı hiç öğrenmemiş bir çocuk çevresindekilerle konuşup anlaşmak yerine harekete geçerek hakkı saydığı şeyleri hemen sahiplenmeye yeltenmektedir. Diğerlerinin hak ve özgürlüklerini zedelemekten ve toplumsal yaşamda insanların insancıl bir biçimde bir arada yaşamalarını sağlamak için gerekli sorumluluğu paylaşmak zorunda olduklarını algılamaları ve buna göre davranmaları için çocuklara; sevgi, saygı, sorumluluk, hoşgörülü olma, çalışkanlık, dürüstlük gibi değerlerin kazandırılması gerekmektedir. Yaşamımızdaki bu değerlerin yetişmekte olan genç kuşaklara kazandırılması hem bu değerlerin devamlılığının sağlanmasında hem de yetişmekte olan bu bireylere toplumda statü kazandırmada etkilidir. Bu açıdan bakıldığında değerlerin eğitimi; -pek çok ülkenin aileleri ve eğitimcilerinin de belirttiği gibi- toplum için alarm veren sorunların çözümünde ve toplumların refahı ve devamlılığı için daha fazla önem kazanmaktadır (Tillman, 2000: IX; Beil, 2003: 21; Arweck ve Nesbitt, 2004: 251; Aladağ, 2009: 17; Güney-Gedik, 2010: 11; Yalar, 2010: 27).

Literatür incelendiğinde genel bir terim olan değerler eğitiminin, yurttaşlık ve ahlaki değerlerin eğitimini kapsamakta olduğu ve çeşitli araştırmacılarca (OFSTED, 1994a; Lickona, 1991; Carr&Steutel, 1999) dinsel, ahlaki, sosyal ve kültürel gelişim, karakter eğitimi, erdemler eğitimi gibi ifadelerle adlandırıldığı görülmektedir. Bu şekilde adlandırılan kavramlar, birbirinden farklı olmakla birlikte iç içe de geçmiş durumdadırlar. Geçmişteki eğitim programlarında genel olarak “ahlak eğitimi” ve “karakter eğitimi” şeklinde tanımlanan değer kazandırma işlemine, günümüzde yaygın

olarak “değerler eğitimi” denmektedir (Akt; Halstead ve Taylor, 2000: 169; Keskin, 2008: 20; Yiğittir, 2009: 33).

Değer eğitiminin ne olduğu ile ilgili olarak çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Genel olarak değerler eğitimi; değer kazandırma etkinliği olarak tarif edilmekle birlikte; bazen, açık ve şuurlu bir şekilde öğretilme teşebbüsü bazen de doğrudan ya da dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilgisini geliştirmek, onlara birey ve toplumun üyesi olarak belli değerler doğrultusunda davranabilmelerini sağlamak için gerekli beceri ve eğilimleri aşlamak şeklinde de tanımlanmaktadır (Values Education Study, 2003; Akt. Hökelekli ve Gündüz, 2007: 385).

Slater (2002: 3; Akt. Keskin, 2008: 20) tarafından ise değerler eğitimi şöyle tanımlanmaktadır:

“Değerler eğitimi, manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel eğitim; kişisel ve sosyal eğitim; dini eğitim; çok kültürcü/ırkçı karşıtı eğitim; program ötesi temalar; özellikle vatandaşlık, çevre ve sağlık; manevi özen; okul etiği; programa ek etkinlikler; geniş toplum bağlantıları; ortak ibadet/toplantı; öğrenen bir topluluk olarak okul yaşamı gibi ortak yaşam deneyimlerin bir sınıflamasını yapabilmek için yeni bir şemsiye terimdir.”

Kirschenbaum (1994: 14) ise değerler eğitiminin amaçlarını tanımlama yoluna giderek kendince bir genel değerler eğitimi tanımlaması yapmıştır. Ona göre değer eğitimi, değer geliştirmeye yardım edip, kişinin tatmin edici bir hayat kurmasına da hizmet eder. Değer eğitiminin doğasında başkalarına yardım etmek vardır. Daha geniş anlamıyla, eğitim kurumlarında oluşturulan bilgi, beceri, tutum ve değerlerin aktarılması aracılığıyla diğer bireylere yardım etmeye çalışır. Değer eğitiminin; genç bireylerin ve bütün insanların daha karakterli bir hayat sürmesi ve hayatından memnun kalmasını sağlamak, toplumun iyiliğine katkı sağlamak, insanları ve diğer yaşam grupları için şefkat ve iyilik istemek gibi hedefleri vardır (Akt. Ulusoy, 2007: 47).

Farklı şekillerde tanımlamalara maruz kalmış “değerler eğitimi” teriminin tarihçesi en az eğitimin tarihi kadar eskidir. (Altan, 2011: 4). Kökleri, bu şekilde eskiye dayanan değerler eğitiminin, nasıl yapılacağı bireylere nasıl kazandırılacağı işlemi günümüzde eskiye oranla daha büyük bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Geçmişte toplum tarafından benimsenen ve desteklenen birçok değer, yaşantı yoluyla aktarılabilirken günümüzü oluşturan modern toplumlarda sadece yaşantı yoluyla değer kazandırmak yeterli olmamaktadır. Çünkü modern toplumsal yaşamda çocuğun değerler

sistemini etkileyen ve değişime sürükleyen faktörler çoğalmıştır (Gömleksiz, 2007: 729). Modern toplumsal yaşamdaki bu faktörlerin (medya, küreselleşme vb.) değer eğitimi için olumsuzluk yarattığı fikri muhafazakâr yazarlar tarafından da desteklenmektedir. Onları bu türlü düşünmeye sevk eden ise; “eğer toplumda tek bir birleşik değer kanaati yoksa o zaman öğretilen değerler gençler tarafından karşı çıkılmaksızın kabul edilir. Gençlerin tavırlarının en basit anlamıyla içinde yetiştikleri topluma aynalık ettiği olgusunu mutlaka değerlendirmeliyiz” fikridir (Ziebertz, 2007: 448; Uçar, 2009: 11). Bu fikirden hareketle değer eğitiminin üzerindeki birçok olumsuz faktörün etkililiğini en aza indirmek için değer eğitiminin uygulayıcılarına büyük görevler düşmektedir.

Değerler eğitiminin iyi bir şekilde benimsenmesi ve yaşatabilmesi için genç bireylere onların kazandırılması esastır. Bunun için aile içi eğitimin, okulun ve çevrenin (dini kurumlar, sivil toplum örgütleri) rolü büyüktür (Bolay, 2007: 19). Değerler eğitiminin uygulayıcıları olarak da ifade edebileceğimiz, veliler, eğitimciler ve çevre (Aral, 2008: 16) gibi değer uygulayıcıları arasından özellikle eğitimciler ve anne-babalar, genç bireylerde değerleri ve belirli istedik davranışları oluşturmada cesaretlendirmeye çalışmaktadırlar. Onlara sürekli olarak “yemekten önce ellerini yıkamalısın”, “okulun camlarını kırmamalısın”, “ülkeni sevmelisin” gibi yapmaları ve yapmamaları gereken değerlerle ilgili bazı telkinlerde bulunurlar. Bu ifadelerle yetişme sürecinde bireyin davranışları örnek eylemlerle biçimlendirilmeye çalışılır. Öğretmenler, anne-babalar ve çevre kendilerine göre güzellik, iyilik ve doğruluk kavramlarına göre davranışları ödüllendirir ya da cezalandırır (Guttek, 2011: 3). Aslında belirlenen değerleri çocuklara kazandırmaya çalışan anne-babalar ve eğitimciler sadece onlara bu değerleri kazandırmakla kalmazlar; aynı zamanda insani yaşam şartlarının sıkıntılarını başkalarının sırtına yüklemek yerine, kendi sorunları olarak algılamalarını sağlarlar. Ayrıca sağlam temel ilkelerle yetişmiş olan bu çocuklar, kendi ayakları üzerinde durabilen, kritik durumlarda nasıl davranacakları konusunda kararlı olmalarını sağlayan donanıma da sahip olurlar (Beil, 2003: 19).

Gençlerin değerlerle donatılmış olarak yetişmesinde değer eğitimi uygulayıcılarından en büyük paya sahip olanı okullardır. Okullar; eğitim ve öğretimin planlı, programlı yapıldığı yerlerdir. Dolayısıyla değer öğretiminin en etkili sahalarından biridir (Şen, 2007: 15). Hökekleli ve Gündüz’e (2007: 389) göre okullar, ailede kazanılan değerlerin daha da pekiştirileceği ve bunların yanında yeni bazı

değerlerin kazanılacağı mekânlardır. Ailede olduğu gibi, okulda da değerler eğitiminin yaşantıların bir parçası haline getirilerek verilmesi en uygun olan değer kazandırma yoludur. Kazandırılmak istenen değerlerin, okul çatısı altında kabul gören, benimsenen ve yaşanan değerler olması, bunların sosyal öğrenme yoluyla ve doğal bir süreçte edinilmesini kolaylaştıracaktır.

Değerler eğitimiyle alakalı her ülke kendine özgü uygulamalar ortaya koymaktadır. Bu uygulamalar şekil olarak farklılık gösterebilirken, uygulamaların asıl amacında bir farklılıktan söz etmek mümkün değildir. Çünkü değerleri kazandırılmak istenen kitle (geç kuşaklar), bütün ülkelerde aynı yaş gurubunu oluşturmaktadır. Ayrıca bu uygulamalarla amaçlanan olay değerlerin kazandırılması işlevidir ve bu olay aşağı yukarı bütün ülkelerde benzer özelliktedir. Değer eğitimiyle alakalı sözü edilen bu uygulamaları gerçekleştirmek isteyen ülkelerden birisi de Avustralya'dır. Buradaki okullarda etkili bir değer eğitimi için;

1. Okullarda öğretimin amaçlarından biri olarak, öğrencinin özenli olmasını sağlamak, saygı duyan ve işbirliği değerlerini benimseyen,
2. Okullarda pratik yaparak, açık sözlü, okulun ve toplumun değerlerini benimseyen, tutarlı davranışlar sergileyen,
3. Öğrencilerle ortaklaşa çalışarak ve okul hayatının bir parçası olarak personel, aileler ve okul toplumu arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmek,
4. Öğrencileri öğrenim çevresinde desteklemek, onların kendi okullarını keşfetmelerini sağlamak, onların sahip olduğu değerlerin okulun ve toplumun değerleri olduğunu belirtmek, şeklinde bir takım amaçlar ortaya konmuştur (Australian Government Department of Education, Science and Training, 2005: 5; Ulusoy, 2007: 44).

Lickona (1991: 20-22 Akt. Çengelci, 2010: 5) ise, okulların değerler eğitimi gerçekleştirilmesine ve toplum için iyi karaktere sahip bireyler yetiştirilmesine katkı sağlamak için aşağıdaki nedenleri ileri sürmektedir;

- Yetişmekte olan gençler, artan bir biçimde kendilerine ve çevrelerine zarar vermekte bununla da kalmayıp insanlığın refahı için hiçbir şey yapmamaktadırlar. Bu durum toplumsal bir hastalığın her yanı sarmasına zemin hazırlamakta; ahlâki ve manevi anlamda bir yenilenmeyi gerekli kılmaktadır.

- Değerlerin yeni nesillere aktarımı her zaman uygarlığın bir işlevi olarak görülmüştür. Toplumlar varlıklarını sürdürebilmek, kendilerini toplumsal çözülmekten korumak ve tüm üyelerinin insani gelişimini desteklemek için değerler eğitime gereksinim duymaktadırlar.
- Değer çatışmalarının yaşandığı toplumlarda bile genel etik ilkeler bulunmaktadır. Çok kültürlü toplumlarda toplumsal dokudaki çeşitliliğe karşın, tüm bireyler tarafından paylaşılan adalet, dürüstlük, nezaket, demokratik süreç ve gerçekliğe saygı gibi ortak değerlerin varlığından söz edilebilir.
- İnsanların kendileri tarafından yönetilmesi anlamına gelen demokrasi, değerler eğitime özel bir gereksinim duymaktadır. Çünkü demokraside bireyler diğerlerinin haklarını ve kamu yararını dikkate almak; demokratik vatandaşlığın sorumluluklarını üstlenmek zorundadır.
- Değerlerden yoksun bir eğitimden söz edilemez. Okuldaki her unsur; öğretmen ve diğer yetişkinlerin öğrencilere davranış biçimi, müdürün öğretmenlere davranışı, öğrencilerin birbirlerine ve okul personeline nasıl davranacaklarına yönelik aldıkları eğitim değerleri öğretir.

Bütün bu gerekçeler, okulların sağlıklı bir şekilde değerler eğitimi yapmaya zorunlu kılan sebepler olarak sayılabilir. Bu sayılan gerekçelerin sağlıklı bir şekilde verilmesi hususunda Avustralya Hükümeti Eğitim, Bilim ve Öğretim Bakanlığı (Australian Government Department of Education, Science and Training, 2003: 147) tarafından yayınlanan final raporunda, okullarda değerler eğitimi çalışmaları için aşağıdaki öğeler belirlenmiştir:

- Okullarda değer eğitimiyle ve onun nasıl uygulanması gerektiğiyle ilgili çeşitli politikaların ve programların tanınması ve onaylanması,
- Değerler eğitimi için içerik ve amaçların açıklanması ve değerler eğitiminin takip edilmesi,
- Bütün okulların ve yetkili organların değerler eğitimi yoluyla ilerlemeye yönelik vizyonlarının açıklanması,
- Etkili değerler eğitiminin sağlanması amacıyla yol gösterici ilkelerin oluşturulması,

- Yol gösterici ilkelerle bağlantılı değerler eğitiminin sağlanmasına yönelik önerilen politikaların ve programların oluşturulması,
- Uygun öğrenme ve öğretme kaynaklarını tanımlamak veya geliştirmek amacıyla eğitimin yetkili organlarından alınan bir çalışma taslağının eğitim kurumlarında kullanılması.

Okulların yukarıda belirtildiği şekilde önemli bir vazifesi olmasına karşın, okulların değerler eğitimi hiçbir kurumdan yardım almaksızın gerçekleştirebileceği düşünülmemelidir. Çünkü değerler eğitimi konusunda ailelere de önemli görevler ve sorumluluklar düşmektedir. Aile bu sorumluluklarını yerine getirme konusunda gerekli titizliği göstermezse eğitim kurumunun tek başına, istenilen ölçüde değerler eğitimi yapması beklenemez. Bu konuda değer eğitiminin daha verimli olmasıyla alakalı eylemler belirleyen Avustralya Hükümeti Eğitim, Bilim ve Öğretim Bakanlığı (Australian Government Department of Education, Science and Training, 2006: 56) değerler eğitimi çalışmalarının daha verimli olması için önemli tavsiyelerde bulunmuştur. Bunlar;

1. Öğrencilere ait temel bilgilerin toplanması,
2. Bilinçli olarak öğrencileri tanımak; öğrencilerin birbirlerini ve öğretmenlerini tanımalarına imkân sağlamak, öğretmenleri tanımalarında davetkâr olmak,
3. Etkileşim için sınıf normlarını müzakere etmek,
4. Öncesinde var olmuş sınıf normlarına bakarak, onları destekleyen değerleri belirlemek,
5. İlişkisel öğrenme yapılarını kullanmak,
6. Sınıf toplantılarını kolaylaştırmak,
7. Devamlı ve kısa aralıklı iletişim halinde bulunmak,
8. Açıkça etkin aktif dinleme becerilerini geliştirmek,
9. Değerler bakımından zengin bir içeriğe sahip olan materyalleri (kitap, görsel-işitsel araç, şarkı ve şiir) kullanmak,
10. Ahlaki çelişkileri içeren gerçek yaşantılara uygun durumlar oluşturmak ve bunlar üzerine tartışma ve düşünme için fırsatlar sunmak,
11. Sosyal davranışları uygulamak ve bunlara yönelik senaryolar hazırlamak,

12. İşbirlikçi grup etkinliklerinden yararlanarak açık bir eğitim vermek,
13. Farklı gruplar içerisinde işbirlikçi grup çalışmaları için birden çok fırsat sağlamak,
14. Yeni müfredatla beraber öğrenciler ile toplumun karşılıklı bağlantılarının geliştirilmesine yardım etmek (topluma hizmet projeleri),
15. Önemli tarihlerden yararlanarak sosyal değerleri güçlendirmek,
16. Sözsüz iletişimin ve kültürel farklılıkların bilincinde olmak,
17. Toplum tarafından benimsenmiş değerleri vurgulamak için duruma bağlı fırsatlardan yararlanmak.

Değerler eğitimini öğretme stratejileri olarak tavsiyelerde bulunan Titus (1994), bu tavsiyeleri aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

1. Öğrencinin bilgi, davranış ve duyguları üzerine odaklanılarak eğitim verilmeli,
2. Erdemi onurlandıran ve ödüllendiren içerikli seçmeler yapılmalı ve değerlerin içeriğini yansıtmada teşvik edilmeli,
3. Alıntılar, sözler, kurallar ve meselenin ana noktası kullanılmalı,
4. Bütün öğrenciler için büyük beklentilerle açık, tutarlı ve sevgi çerçevesinde iletişim kurulmalı,
5. Akran baskısına karşı koyarak öğrenci yeteneklerini geliştirme, öz-saygıyı sürdürme ve şiddet içermeyen biçimlerde çatışmalara çare bulunmalı,
6. Olumlu kişilik örneğiyle iyi bir rol model olunmalı,
7. Saygılı bir lisan kullanılmalı ve aynı şekilde bu saygının oluşturulması talep edilmeli,
8. Değerleri öğretmek için sınıf kuralları tasarımı oluşturulmalı ve kullanılmalı,
9. Öğrencilerin gayretli çalışmaları ve erdemli davranışları övgü ve takdir edilerek güçlendirilmeli,
10. Etik olmayan, ahlâka aykırı ve saygı içermeyen davranışların düzeltilmesi için olanak sağlanmalı,
11. Heterojen gruplarda öğrencilerin işbirlikli çalışması sağlanmalı,
12. Akranlara, ailelere ve emsallerine dâhil olunmalı,
13. Öğrencilerin kamu yararına işlerde çalışmaları desteklenmeli ve takdir edilmeli,

14. Tüm bu sayılanlar öğretilmeli, vaaz verilmemeli.

Yukarıda sayılan bütün tavsiyelerin yanında değerler eğitiminin tüm yönleriyle istenilen kıvamda gerçekleşmesi için, bir başka sorumluluk ise toplumun öncelikli değerlerinin ne olduğu belirlemek ve yeni nesillere kazandırılacak olan değerlerin eğitiminde yakın çevreden hareketle zengin ülke kültüründen, tarihteki örnek şahsiyetlerden faydalanmaktır. Bu faydalanmayla beraber değerlerin, nasıl öğretileceğine dair uygun olan strateji, yöntem ve teknikler ortaya konulmalı, daha sonra etkinliklere dayalı zengin bir öğrenme-öğretme süreci ile desteklenmeli, uygun bir ölçme tekniği ile değerlendirme yapılmalıdır. Çünkü okullarda öğrencilerin bilişsel davranışlara ulaşma düzeyleri devamlı kontrol edilirken, duyuşsal davranışlar planlı bir şekilde kazandırılmamakta ve ölçülmemektedir. Oysa değerler, bilgi, duygu ve davranış olaylarının bir terkibi halindedir. Bunun için bireylere uygulanan değerler eğitiminin sonuçları uzun vadede gözlemlenmeli, verilen eğitimin etkililiği test edilmelidir. Bunlarla birlikte, çocuğun okulda aldığı değerler eğitiminin etkili olabilmesinin, yakın veya uzak çevresindeki olumlu veya olumsuz davranışlar ile doğrudan ilgili olduğu da unutulmamalıdır. Bütün bunların sonunda öğrencilerin, eğitim programlarının genel hedeflerinde belirtilen değerlere ulaşma düzeylerinin tespit edilmesi, belirli bir mesafede öğrencilerle dostluk ve arkadaşlık kurulması, öğretmenin örnek model davranışlar içinde bulunması gibi hususlar hem okullarımızın duyuşsal davranışları kazandırmadaki başarısını artıracak hem de toplumsal değerler hakkında fikir vermesi bakımından aydınlatıcı olacaktır (Akbaş, 2004; Yeşil ve Aydın, 2007; Aktepe, 2010: 77; Güngör, 2010: 26).

Son olarak denilebilir ki; günümüz eğitimcileri, danışmanları, ebeveynleri ve gençlik liderleri ortak bir mücadele üzerine çalışma olanağına sahiptirler. Bu ortak mücadele öğretmeyi, karakter özellikleriyle model olmayı, ahlaki erdemleri, toplum değerlerini ve ortak geleceğimizin bağlı olduğu sorumlulukla kendini yönlendirmeyi kapsar. Eğer bu mücadele hakkıyla yapılırsa, değerler eğitimi; tarihi, geleneksel ve ilerici akımlar arasında tutarsızca bocalayıp durmak yerine her nesli bütünleştirmek, toplumların devamlılıklarını ve refahını sağlamak için tutarlı, kapsamlı ve birleştirici bir role sahip olur (Kirschenbaum, 2000).

2. 8. Değer Eğitiminde Yaklaşımlar

Değer eğitiminin okullarda nasıl yapılması gerektiğiyle alakalı farklı değer eğitim yaklaşımları bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar kendilerine ait felsefi ve siyasi bir temele dayanmakla birlikte, kendilerine ait eğitimsel uygulamalara da sahiptirler. Bu eğitimsel uygulamalar; okullarda, seçilmiş olan değerlerin öğrenciye kazandırılmasında bazen geleneksel telkin yaklaşımı ile olacağı gibi bazen de değer açıklama yaklaşımıyla öğrencilerin kendi değerlerinin farkına varması sağlanarak yapılmaktadır. Bunların yanı sıra öğrencilerin sahip oldukları değeri anlamada değer analizi, ahlaki muhakeme ve gözlem yoluyla öğrenme (örtük program) yaklaşımının da kendilerine özgü eğitimsel uygulamalarının olduğunu unutmamak gerekir (Veugelers, 2000: 37; Akbaş, 2004: 96; 2005: 90-94).

2. 8. 1. Telkin Yoluyla Değer Aktarımı Yaklaşımı

Eğitim camiasında, değerler eğitimi telkin yaklaşımına göre değerlendiren birçok görüş değerler eğitimi; “sosyal ve kültürel olarak kabul edilmiş davranış kuralları ya da standartları olarak” tanımlamaktadır. Bu tanımlamadan dolayı değer verme, öğrencinin, toplumdaki önemli kişilerin ve kurumların normlarını ya da standartlarını tanımlaması ve kabul etmesi süreci olarak görülür. Öğrencinin bu değerleri kendi değer sisteminin içine dâhil etmesi, bu yaklaşımın savunucularını uygulama süresince etken olan birinden ziyade tepki veren olarak muamele gören bireyin davranışlarını incelemeye yöneltmektedir (Huitt, 2004: 2).

Tarihi boyunca, insanlara değer kazandırmak için en çok başvurulan yöntemlerden biri olan bu yaklaşımın amacı; gençlerin değerleri içselleştirmelerini sağlamak ve hedeflenen değerleri yansıtmaları için onların değerlerini değiştirmektir. Bu anlayışın dayandığı temel mantık; yetişkinlerin, genç nesillerce, kendi tecrübeleriyle doğruluğuna inandıkları değerlerden başka değer seçmelerini istememeleridir (Akbaş, 2004: 96; Doğanay, 2007: 267; Superka ve diğerleri, 1976: 4; Akt. Çengelci, 2010: 11).

Genelde sınırları yetişkinlerce çizilmiş olan bu yaklaşımın uygulama aşamasında, öğrencilere kazanmaları istenen değerlerle alakalı açıklama yapılmaz. Genellikle örnek olay sunularak -özellikle tarihte yaşananlar- ve öğüt vererek uygulamaya yapılmaya çalışılır. Uygulama sırasında genelde değerlerin öğretimine yer veren ve öğrencileri öykülemeye özendirici olan hikâye kitapları, broşürler, videolar vb.

gibi materyaller kullanılabilir (Kristjánsson, 2006: 38; Katılmış, 2010: 35; Karatay, 2011: 1443).

Topçu (2011: 120) telkin yaklaşımının psikoloji ilmi tarafından pek çok sahada yararlı olduğunun tespit edildiğini savunulmakta ve bu yararlılığın bireyi usanmadan telkin etmeyle mümkün olabileceğinden bahsetmektedir. Ancak, bahsedilenin aksine telkin yaklaşımının etkililiğindeki temel nokta, bireyi sürekli telkin etmekten ziyade, kazandırılması hedeflenen değerlerle, bireyin sahip olduğu değerler arasında paralellik olup olmadığıdır. Eğer bu paralellik oluşmamışsa, defalarca telkin etmek bir işe yaramayacak ve öğrenci kazandırılmak istenen değerlere negatif yönde tepki verecektir. Hatta kazandırılmak istenen özelliğe tepki olarak zıt bir özelliği benimseyecektir. Sonuçta, değerlerin eğitiminde hedeflenen istendik davranışların bireylere kazandırılması zorlaşacaktır (Gökdere ve Cepni, 2003: 99; Simon, Howe ve Kirschenbaum 1972: 16; Akt. Tahiroğlu, 2011: 85).

2. 8. 2. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Bu yaklaşım, temelinde ahlaki yargı problemlerinin bulunduğu hem felsefi hem de gündelik ahlak anlayışını kapsar. Bu yaklaşımda birey, neden-sonuç ilişkisinin ürünü değildir. Aksine gerçeklik anlayışını, sosyal doğasının ve ben doğasının (içsel) çevresi ile etkileşiminde etkin rol alarak yapılandırır. Bu yaklaşımdaki ahlaki gelişim, ahlaki kuralların ve onların izlenmesinin geçerlilik nedenlerine ilişkin gittikçe artan bir bilinçlenme ile oluşur. Kohlberg'in, bireylerin bulunduğu ahlakî yargılama basamaklarının (yedi basamak) tahmini için kullandığı bu yöntem, önceden ahlaki ikilemleri tanıtan hikâyelerin verildiği yarı standart, yapısal bir görüşmeden oluşur. (Çiftçi, 2003: 55). Bu yaklaşımda öğrenciden, Kohlberg'in yedi basamaklı değerler sürecini izleyerek ahlaki hikâyelerdeki ahlaki ikileme netlik kazandırması beklenmektedir. Öğrencinin hikâyeye bu şekilde netlik kazandırmasında hikâyedeki ikilem durumundan hangisini tercih ettiğinden çok neden tercih ettiği önemlidir (Leming, 1997: 14; Ekşi ve Katılmış, 2011: 28).

Fenton öğrencilere sunulan hikâyelerdeki iyi bir ikilemin taşınması gereken özellikleri şu şekilde belirtmiştir;

- İkilem derste ele alınan sosyal bilgiler dersi konularıyla ilişkili olmalıdır.
- İkilem mümkün olduğunca basite indirgenmiş olmalıdır.

- İkilem açıkça belirgin tek bir yanıt yerine, farklı yanıt seçeneklerini içerecek şekilde açık uçlu olmalıdır. Burada amaç öğrenciler arasında bilişsel çatışma, tartışma ve akıl yürütmeyi sağlamaktır.
- İkilem öğrencilerin olgusal bilgileri üzerine değil, çatışmanın akıl yürütme boyutu üzerine odaklanmasına yardımcı olmalıdır.
- İkilemler öğrencilerin düzeylerine uygun olmalıdır (Oliner, 1976; Akt. Doğanay, 2007: 275; Aral, 2008: 20).

Öğrencinin tercih durumunda kaldığı ahlaki ikilem sürecinde, öğretmen; sürecin kolaylaştırıcısı durumundadır. Diğer öğrencilerin hikâyeye ilgili söylediklerini ikilemde kalan öğrencinin duyma olanağı sağlar. Bu yaklaşımda öğretmenin, öğrencilere belli değerler aktarmak yerine, ikilemli durumlar aracılığıyla onlara rehberlik ederek ahlaki ilkeler edinmelerini sağlamaları beklenir. Öğretmenler öğrencilerin ahlaki ikilemdeki sahip olduğu değerlere saygı duymalı, öğrencileri etkilememelidirler (Leming, 1997: 14; Karatay, 2011: 1444).

2. 8. 3. Değer Açıklama Yaklaşımı

Bireylerin kendi değerlerini oluştururken en doğru değeri seçme konusunda yanılığa düşebileceklerinden hareketle; değer açıklama yaklaşımının uygulamada gençlere en makul ya da en doğru olarak nitelendirilebilecek değeri kazanmalarını sağlayabilecek süreçleri içermesi gibi önemli yararının bulunması, dikkatlerin bu yaklaşım üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmuştur (Ekşi ve Katılmış, 2011: 18).

Bu yaklaşımda öğrencilerin, kendi tutumlarını, inançlarını ve değerlerini inceleyerek, onların değer seçme sürecinde kendi değerlerini tanıyıp açığa çıkarmalarına yardımcı olmak amaçlanmaktadır (Naylor ve Diem 1987: 352). Doğrudan yaklaşımların tersine, bu yaklaşımda; bireyin neye değer verip vermeyeceğine başkalarının telkiniyle değil, alternatifler ve olası doğrularını inceledikten sonra, özgürce kendisinin karar vermesi esastır (Doğanay, 2007: 269).

İlk zamanlar bir danışma aracı olarak başlayan bu yaklaşımın temeli, Raths'ın değerler hakkındaki yedi ünlü sorusuna (bu sorular köklerini Sokratik sorgulamadan almıştır) dayanmaktadır (Tahiroğlu, 2011: 87). Bu sorular bireylerin (Glaser ve Kirschenbaum 1980: 569);

1. Alternatifler arasından seçim yapmalarına,

2. Alternatiflerin lehine ve aleyhine durumları ve alternatiflerin sonuçlarını dikkatlice gözden geçirdikten sonra seçim yapmalarına,
3. Özgürce yani akran ya da otorite baskısı olmadan, kişisel, öznel olarak seçim yapmalarına,
4. Duygularını, özellikle neye değer verdiklerini, neyi sevdiklerini netleştirmelerine,
5. İnançlarını, seçimlerini vs. açıkça bildirmelerine,
6. Bir inanç, amaç ve seçim doğrultusunda davranmalarına,
7. Bir inanç, amaç ve seçim doğrultusunda istikrarlı ve tutarlı davranmalarına yardım eden sorulardır.

Değer açıklama yaklaşımında amaçlanan, yukarıda verilmiş olan yedi basamağın kullanılmasıyla, öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla değerleri içselleştirmelerini sağlamaktır. Bu basamakların kullanılması ile öğrencilerin değer ve davranışlarının farkına varmaları beklenmiş olur (Akbaş, 2004: 99).

Değer seçimi yapma metotlarına ve bunların sonuçlarının daha bilinçli hale getirilmesine odaklanması (Afdal, 2007: 338) gereken bu yaklaşımın uygulama sürecinde; verilecek değerle ilgili grup tartışması, rol oynama, düşünce kâğıtları, açık uçlu sorular, otobiyografi, oylama, görüşme, alıntılama, öğrenci raporları hatta bir karikatür, resim ve film gibi materyaller ve stratejiler bu süreçte kullanılabilir. Süreci başlatmak için bunlardan herhangi birisi sunulduktan sonra onunla ilgili sorular yukarıda verilen değer belirlemenin üç temel boyutu (yedi soru) göz önüne alınarak sorulur (Bacanlı, 2006: 40; Doğanay, 2007: 270; Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin, 2010: 237).

2. 8. 4. Değer Analizi Yaklaşımı

Güçlü bir felsefi eğilimi bünyesinde barındıran bir diğer değer eğitimi yaklaşımı, bazen “bilişsel kararlar verme” olarak da adlandırılan değerler analizi yaklaşımıdır. Sosyal bilim eğitimcileri tarafından geliştirilen bu yaklaşım, mantıklı düşünmeye ve sonuç çıkarmaya vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşımda amaç; öğrencilerin değer konularıyla etkileşerek ahlaki kararları yapılandırırken, mantıksal düşünme ve bilimsel araştırma süreçlerini kullanmalarına adım adım yardım etmektir. Öğrenciler bu yaklaşımda konuların doğruluğu ve araştırılan konular hakkında kanıtlanabilir bilgiler sağlamaya sevk edilir. Bu yaklaşımda temel varsayım değer vermenin, bu bilgilerden

türeyen olguları ve inançları belirleme ve savunmanın bilişsel süreç olduğudur. Ayrıca bu yaklaşım ahlaki gelişim yaklaşımında sunulan kişisel ahlaki ikilemlerden ziyade, öncelikle sosyal değerler üzerine odaklanmaktadır (Lickona, 1977: 21; Huitt, 2004: 6).

Bu yaklaşımda öğrenciler, sosyal içerikli örnek olaylarla, problem çözme yönteminin aşamalarını kullanarak ahlaki düşünme becerisini kazanmaktadırlar. Çoğu kez desteklenen ve çok az eleştirilen bu yaklaşımda birçok basamak öğretmenin uygulama aşamasında soracağı seri sorulara bağlıdır. Yaklaşımın uygulama aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Mesela öğretmen sınıfta öğrencinin biriyle meşgul olurken, diğer öğrenciler ilk başlarda dikkatlice dinleyecektir. Diyalogun uzaması durumunda diğer öğrenciler ilgilenmemeye başlayacaklardır. Bu durumu aşmak için aşağıda verilen çözüm yolları izlenebilir (Ryan, 1991 ve Welton ve Mallan, 1999; Akt. Akbaş, 2004: 102-103; Sezer, 2008: 42).

1. Öğretmen öğrencinin ilgi seviyesine dikkat etmelidir. İlgi ve seviyesi düşük olan öğrencileri aktivitelere dâhil etmemelidir.
2. Eğer ihtimali varsa, yaklaşımın uygulanması küçük gruplar halinde yapılmalıdır.
3. Öğrencinin dikkati dağıldığı zaman özetleme yapılmalıdır.
4. Değer analizini uygulamak için, konunun yeterli içeriğe sahip olması ve bu içeriğe yetecek kadarda zaman olmalıdır.
5. Öğrencilerin değerlerle ilgili soruları anlamaları için analiz ve dikkat yeterliliklerinin geliştirilmesi gereklidir.

Bütün bu sayılanlar, öğrencilerin ilgili olgu ve bulguları inceleyerek kanıta varmalarına ve ulaştıkları bu kanıtları değerlendirerek karara varmalarına yardımcı olmaktadır. Karara varan öğrenci hem ahlaki gelişim hem de bilimsel süreç ve problem çözme becerileri bakımından desteklenmiş olmaktadır (Doğanay, 2007: 274).

2. 8. 5. Örtük Program

Okullarda uygulanan resmi programlarla belirtilen amaç ve faaliyetlerin dışında yer alan, öğrenme-öğretme süreci içerisinde meydana gelen bilgi, fikir ve uygulamalar sonucu öğrencilerin ulaştıkları nitelikler olarak tanımlanan örtük program, yazılı bir doküman halinde bulunmayan bir programdır. Okulun düzeni, kuralları, fiziksel ve psikolojik çevresi, okuldaki yönetici, öğretmen ve diğer personelin gayri resmi yollarla

veya üstü kapalı olarak öğrenciye verdikleri mesajlar örtük programın temelini oluşturmaktadır (Yüksel, 2002: 362-363; 2005: 313; Doğanay, 2007: 282).

Eğitimin en etkileyici ve olumlu öğretilerinin çoğu (değerler, inançlar, tutumlar ile okuldaki işleyişin önemli birer parçası olan norm ve kurallar, tören ve ritüeller ve kişilerarası iletişim kuralları) örtük program yoluyla öğrenciye kazandırılabilir. Mesela dürüstlük ruhu okulun her köşesine nüfuz ederse öğrenciler dürüst olmayı öğreneceklerdir. Okul yöneticilerinin, öğretmenlerin ve üst sınıftaki öğrencilerin davranışları öğrencilerin değer kazanmalarında etkili olabildiği gibi, okulda düzenlenmiş yüksek standartlardaki bir ortam da gizli olan müfredat ve doğruluk ile ilişkili alışkanlıklar da; yapılacak olan ödev kontrollerinden spor faaliyetlerine kadar okuldaki yaşamın birçok yönü hatta öz kontrol ve öz disiplin de öğrenciye rahatlıkla kazandırılabilir (Ryan, 1993: 18; Sarı, 2007: 34). Bütün bu sayılanlar örtük programın yazılı program kadar etkili olduğunun bir göstergesidir.

Okullarda yapılan bazı uygulamalarla, programlı veya programsız kaynaklar üzerinden bazı değerler öğrenciye kazandırılmaya çalışılmaktadır. Öğrencilere kazandırılmak istenen bu değerlerin temelde üç kaynaktan geldiği söylenebilir. Bu kaynaklara aşağıdaki gibi özetlenmiştir (Cragg, 1978/1979; Akt. Yüksel, 2005: 316-317);

Sınıf içi ve dışında okulun yürüttüğü faaliyetler vasıtasıyla öğrencilere yansıtılan değerler: Okulda yapılan uygulamalar ve sınıf içinde öğretmenlerin sergilediği davranışlarla öğrencilere değerler kazandırılmaya çalışılır. Bu değerlerden bir kısmına (dakiklik, kurallara uyma, düzenli olma vb.) resmî programda yer verilip açıkça söylenirken, bir kısmına ise (sessiz olma, öğretmene karşı çıkmama vb.) resmî programda yer verilmemekte ve öğrenciler bu değerleri genellikle farkında olmadan okul ve sınıf yaşantıları içerisinde edinmektedirler.

Ders kitapları ve diğer kaynak materyallerden yansıtılan değerler: Başta ders kitabı olmak üzere sınıfta kullanılan materyaller aracılığıyla resmî programda yer verilen değerler öğrencilere kazandırılacağı gibi bu materyaller sayesinde örtük program kapsamındaki değerlere ilişkin mesajlar da öğrencilere aktarılabilir. Örneğin, resmî programda kadın ve erkeğin eşit şartlarda toplumda yer alması belirtilirken, ders işlenirken ders kitabında yer verilmiş resimlerde kadınlar temizlik yapmak, çocuk bakmak, yemek yapmak, gibi geleneksel rollerde yansıtılması, öğrencilere toplumsal cinsiyet rolleri hakkında örtük mesajlar vermektedir.

Okul sistemine yansıyan sosyal ve politik değerler: Eğitim ile politik ideolojik kurumlar arasında yakın bir ilişki bulunduğu için, her iktidar ve ideoloji kendi değerlerini eğitim görmekte olan öğrencilere hem resmî program aracılığıyla açıkça hem de örtük program aracılığıyla üstü kapalı mesajlar şeklinde vermektedirler.

Yukarıda ifade edildiği şekilde; örtük program yoluyla öğrencinin kazanabileceği düşünülen değerlerin resmi program yoluyla kazandırılmak istenen değerle uygunluğu önemli olduğu gibi, resmi programın uygulayıcıların, okul yöneticilerinin ve diğer personelin öğrenci nazarındaki tutumu ve programın uygulandığı eğitim ortamında yaşananlar da bir bütün (hem programlı hem programsız) olarak uygulanması gereken değer eğitimi faaliyetinde önemli bir rol üstlenmektedir.

2. 9. Değer Eğitimi ve Çevre

Toplumları oluşturan değerlerin olumsuz anlamda değişiklik yaşaması onun kimliğinin de değişikliğe uğrayacağına kanıttır. Türk toplumunda doğruluk, dürüstlük, fedakârlık, cömertlik gibi değerler, batı kültür emperyalizmin olumsuz etkisiyle yok olmaya başlamış ve bu yok olmaya başlayan değerlerin yerine de usulsüz para kazanma, aldatma, aç gözlülük vb. davranışlar yükselen değerler haline gelmiştir. Bununla beraber paranın, malın, mülkün ne şekilde, hangi yollarla kazanıldığına önemine bakılmazken, toplum için paranın, malın, mülkün çokluğu alkışlanacak bir hal almıştır. Bu durum toplumun ahlaki açıdan ne kadar gerilediğinin adeta göstergesidir (Arslanoğlu, 2005).

Özellikle 2. Dünya Savaşının bitimiyle başlayan soğuk savaş sürecinin sonrasında meydana gelen değişimler (1960 ve 70'li yıllar) değerler hakkında yeni anlayışlar ortaya çıkarmıştır. Bu anlayışlarda özellikle geleneksel değerlerin basit bir şekilde model alma yoluyla öğretimi yerine, öğrencilerin kendi değerlerini aydınlatmalarında ve değer analizi becerileri kazandırmada öğretmenlerin rehberlik etmesi esastır. Sonraki dönemlere (1990'lı yıllar) gelindiğinde ise, özellikle ergenlerde uyuşturucu kullanımı, suç artışı, ırksal ve etnik düşmanlıklar nedeniyle sosyal karışıklıkların dünyada kendini göstermesi üzerine, okullarda gençlerin değer ve ahlak konularında eğitilmeleri hususunda yoğun bir çaba içerisine girilmiştir (Kirschenbaum, 1995: 4-5; Akt. Sivrikaya, 2010: 32).

Günümüzde ise değerlerin bir önceki döneme (1900'li yıllar) göre daha fazla olumsuz etkileye maruz kaldığı söylenebilir. Değerlerin bu şekilde etkileyen unsurların başında; modernleşme süreciyle birlikte toplumun büyük çoğunluğunu etkisi altına alan ve değerlerin oluşumunda yüksek etkiye sahip olan kitle iletişim araçları gelmektedir. Özellikle çağımızın en yaygın kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonun görüntü, ses, hareketlilik gibi birçok unsuru bünyesinde bulundurması, sosyo-ekonomik

düzeyleyden bağımsız olarak hemen hemen her eve girmiş olması, bireylerin televizyona olan ilgisini ister istemez arttırmaktadır. Bu sayede televizyondan gelen mesajlar kolayca geniş kitlelere ulaşabilmekte, bu mesajlar bireylerin boş zaman değerlendirme biçimlerini, okuma alışkanlıklarını, toplumsal ve aile içi ilişkilerini, eğlence türlerini, değer yargılarını, kişisel davranışlarını, giyim kuşamlarını ve kullandıkları günlük konuşma dilini değişime uğratmaktadır. Bu değişimle birlikte televizyon; aile, okul, yuva gibi kurumların yanında çocukların gelişimini etkileyen önemli bir unsur olarak da karşımıza çıkmaktadır. Zaten kitle iletişim araçları üzerine yapılan araştırmalar televizyonun değerler ve davranışlar üzerindeki gücünü doğrular niteliktedir (Sevinç, 2006: 219; Hökelekli, 2009; Aktaş, 2010: 17; Sarıkaya, 2011: 16-17).

Örneğin, Ersoy (2006: 258) değer farklılaşmalarının sosyolojik boyutunu incelediği çalışmasında katılımcıların büyük bir bölümünün, kitle iletişim araçlarının kendi çevreleri üzerinde önemli etkide bulunduğunu belirttiklerini ifade etmiştir. Yine bu çalışmada katılımcılar kitle iletişim araçlarının ailelerinde, çocuklarında ve komşularında da önemli değer değişimlerine neden olduğunu belirtmişlerdir.

Lickona (1991: 5) ise yaptığı bir araştırmada, tipik bir ilköğretim öğrencisinin haftada 30 saatini televizyon önünde geçirdiğini ve 16 yaşına sonunda bu çocuğun ortalama 200 000 şiddet sahnesini, 18 yaşının sonunda ise yaklaşık 40 000 cinsel içerikli sahneyi izlemiş olacağını tahmin edildiğini belirtmektedir.

Sayılan bu olumsuzluklara rağmen televizyon doğru kullanıldığı takdirde kültürel mirasın savunucusu ve geliştiricisi olarak rol oynayabilir, insanların belleği olarak işlev görebilir ve estetik ve kültürel değerlerin yaşatılmasında da öncü rol oynayarak tarihsel ve sanatsal bir görev de üstlenebilir (Radyo Televizyon Üst Kurulu, 2007: 27; Sarıkaya, 2011: 22).

Bütün bunlardan sonra “etkili bir değer eğitimi için etik bir çevrenin varlığı gerekmektedir” denebilir. Çevrenin bireyler üzerinde olumlu izler bırakması, toplumun değerlerini desteklemesi için toplumun özelliklerinin de dikkate alınarak hazırlandığı güncel bir değerler eğitimi, yaşanmakta ve yaşanacak olan birçok toplumsal sorunun çözümüne ışık tutacaktır (Haydon, 2004: 115; Güney-Gedik, 2010: 24; Yiğittir ve Öcal, 2011: 118).

2. 10. Eğitimin Genel Hedefleri

İçeriği ve konusu geçmişte işe yarayan bilgi ve becerilerden oluşan (Dewey, 2007: 20) eğitim, içinde bulunduğu tarihsel bağlamı hesaba katarak, genç bireylerin bütün potansiyeli ile zihinsel ve fiziksel yeterliliklerinin, kişiliğinin, yeteneklerinin tam olarak gelişmesine ve çocuğun kendini gerçekleştirmelerine yardımcı olmakla yükümlüdür (Ruyter, 2002: 33; Wulf, 2010: 34). Bu kendini gerçekleştirme olayı genel itibarıyla bireyin toplum nezdinde kabul edilmiş olmasıdır. Bireyin toplumsal manadaki bu başarısını, onun kültürlenmesi olarak ifade edilmektedir. Kültürlenme, toplum tarafından kabul gören değerlerin birey tarafından kazanılmış olması yani bireyin “ideal insan” modeline bürünmesidir.

İdeal insanları yetiştirmek için oluşturulması planlanan eğitim sisteminin bünyesindeki programların toplum değerleriyle donatılmış olması gerekir. Bu değerler, eğitim sisteminin amaçlarını ve yönünü belirlerken, eğitim sistemi de bu amaçlar için çaba gösterir (Doğan, 1997: 17). Eğitim sistemlerinde belirlenen genel hedeflerin toplumun geleceğini yönlendirdiğini ve bu yönlendirmeyle toplumun değerlerin de tespit edilmiş olduğu muhakkaktır. İdeal insanın özelliklerini belirleyen genel hedefler, tüm okul tiplerinde dikkate alınmak ve öğretim sürecine yön vermek zorundadır. Aslında eğitimin genel hedefleri toplumların önemli bulduğu ve ulaşmak istediği -milli değerlere saygı duyulduğu, evrensel değerlerinde benimsenme noktasında sorun yaşanmadığı- sonuçlardır. Bu nedenle bir toplumun genel hedefleri ne ise değerleri de odur, denebilir. Bir toplum hangi genel hedefe odaklanmışsa ona uygun değer sistemi geliştirmeye çalışacaktır. Aradaki bu bağın kurulması milli eğitimin amaçları içerisinde verilmiştir. Bu amaçlara göre her kademedeki okullun ders ve konu amaçları milli eğitim politikasına uygun ve genel amaçlarla ilişkili olmalıdır (Varış, 1988: 148; Güngör, 1998: 103; Akt. Akbaş, 2004: 87; Kan, 2009a: 896).

Türk milli eğitim sisteminin genel amaçlarının birçok değer ifadesinden oluştuğu bilinmektedir. Bu genel amaçların uygulayıcı olan okullar da kendilerine ait birçok değer yargısını bünyesinde barındırmaktadır. Zaten bir ülkede eğitim kurumlarının olması bile orada eğitim kurumlarının bulunmasına ait değerlerin benimsendiğini göstermektedir.

Milli eğitimin sisteminin uygulayıcısı olan ve bireyin kültürlenmesini sağlayan okullar, eğitim ürünü “ideal bir insan” hedefiyle; topluma yeni katılmış olan bireylerin

bir yandan sağlıklı, dengeli, gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bir birey olarak yetişmelerini sağlarken diğer yandan da onlara, toplumdaki bireylerle ve devletle olan ilişkilerindeki görevlerini öğretir. Vatandaşlık görevleri diye de adlandırılan bu sorumlulukların gerektirdiği bilginin, becerinin ve değerlerin herkese aynı şekilde kazandırılması herkesin ortak bir eğitim sürecinden geçirilmesi ile mümkündür. Bu durumun sağlanmasında vatandaşlık eğitimi, okulun temel görevi haline gelmiştir. Kanad'a (1951) göre okullar bu temel görevi yerine getirirken gençlere devletin yapısını, görevlerini ve onun kurumları hakkında bilgi vermeli, devleti ve kurumlarını sevdirmeli, gençlerle millet arasında bir gönül bağı kurmalı ve onların devlete karşı görevlerini zorlanmadan yapabilmelerini sağlamak için alışkanlıklar vasıtasıyla iradelerini kuvvetlendirmelidir (Akt. Akbaş, 2008: 20; Özçelik, 1992: 10; Ekinci-Çelikpazu ve Aktaş, 2011: 415).

2. 11. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Amaçları

Dünyada toplumsal gelişmelerin ve bilimsel bilginin hızlı artmasıyla ortaya çıkan “bilgi patlaması” ve buna bağlı olarak program geliştirme çalışmalarının hızlandığı son yıllarda, birçok ülke uygulamakta olduğu programları gözden geçirerek değiştirmeye başlamıştır. Bu değişiklik doğal olarak sosyal bilgiler eğitimi programına da yansımıştır. Dünya genelinde yaşanan bilimsel ilerlemeler ve bunun sebep olduğu küresel problemlere karşı alınacak ortak tavırlar, sosyal bilgiler programlarının değerlendirilerek yeniden şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Küreselleşme sürecinin başlamasıyla birlikte uluslar, kendi ulusal kültürlerinin zenginliğini ve bunun insanlığın ortak mirasına katkılarını daha fazla dile getirmeye başlamışlardır. Bu anlayıştan hareketle 2005 yılında ülkemizde uygulamaya konan ilköğretim sosyal bilgiler programının temel yaklaşımı; bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmek olurken, programın genel amacı da; vatanını ve milletini seven, temel değerleri benimsemiş, yaşadığı topluma uyum sağlayan, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren yani faal birer vatandaş yetiştirmek olarak belirlenmiştir (Sözer, 1998a: 7; Ata, 2007: 72-73; Aladağ, 2009: 10).

Sosyal bilgiler kavramına ilişkin literatür incelendiğinde bu kavrama ilişkin farklı tanımlar yapıldığı görülmektedir. Kabapınar (2007: 2-3), sosyal bilgilerin bir ders olarak hedeflerinden bahsederek, sosyal bilgileri; “insanı, toplumu ve bunlarla ilişkisi çerçevesinde çevreyi konu alarak inceleyen, bireyin insan-toplum ilişkileriyle ilgili bilgi

ve deneyimlerini geliştirmesine olanak sağlayan ve bireyin kendisini, değerlerini ve düşüncelerini keşfişinin ortamını hazırlayan” bir disiplinler topluluğu olarak tanımlamıştır. Dönmez (2003: 32) ise sosyal bilgileri; “yeryüzüne bağlı olayları bütün çeşitlikleriyle tanıtan, bu olayların oluş sebepleri hakkında bilgiler sunan, bireyleri, toplumsal manada hak, ödev ve sorumlulukları hakkında aydınlatan, kısaca bireylerin sosyal ve fiziki çevresiyle alakalı etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir” şeklinde tanımlamaktadır. Barth (1991: 7; Akt. Öztürk, 2007: 23) ise sosyal bilgilerin tanımını biraz daraltarak; “sosyal bilgiler, kritik⁵ sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır” şeklinde tanımlama yapmıştır. Sosyal bilgiler eğitimi alanında sözü geçen kurumlardan bir olan The National Council For The Social Studies [NCSS] ise, sosyal bilgileri; “öğrencilerin yurttaşlık yeterliliklerini yükseltmek için sosyal ve beşeri bilimlerin bir araya gelmesinden oluşan bir çalışma alanıdır” (NCSS, 1994) şeklinde tanımlamaktadır.

Hakkında bu şekilde tanımlamalar yapılmış olan sosyal bilgiler dersinin amaçlarına bakıldığında; bu dersin uygulanmasındaki en önemli amacın, öğrenciye toplumsal kişilik kazandırmak olduğu görülmektedir. Toplumsal kişiliğin ise en önemli özelliği iyi bir yurttaş olmaktır. Burada iyi bir yurttaş olmaktan kasıt, kişinin görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasıdır. Bireyin bilinçli yetişkin bir insan olarak kazanacağı davranışlar büyük ölçüde ilköğretim çağında biçimlenip geliştirildiğinden bu dönemde sosyal bilgiler dersi özellikle vatandaşlık eğitiminde olması gereken temel özelliklerin kazandırılmasında önem taşımaktadır. Bundan dolayıdır ki; gerek bireyin kendisine ve çevresine karşı sorumluluklarını öğrenmesinde ve toplumsal çevresine etkili bir biçimde nasıl uyum sağlanacağıının gösterilmesinde gerekse demokratik topluma etkili katılım için lazım olan eleştirel bakış açısı gibi önemli davranışların kazandırılmasında sosyal bilgilere gereksinim duyulmaktadır (Sözer, 1998b: 18-19; Kaltsounis, 1987: 4; Akt. Tepecik, 2008: 4).

2. 12. Sosyal Bilgiler ve Değer Eğitimi

Hayatta insanın davranışlarına yön veren, birey ve toplum tarafından sahip olunması gereken nitelikleri simgeleyen ilke, standart ve düşünceler şeklinde ifade

⁵ Bu ifadeden, sosyal bilgilerin sadece önemli zamanlarda ihtiyaç duyulan ve o zamanlarda işe yarayan bir bilgiler topluluğu olduğu anlaşılmaktadır.

edilen değerlerin eğitimi konusu ailede başlayıp, toplum ve eğitim kurumlarını da kapsayan çok yönlü bir süreçtir. Ancak bugünün koşulları düşünüldüğünde, eskiye oranla değerler eğitiminde ailenin rolü toplumsal yapının da değişikliğe uğramasıyla zayıflamıştır. Geniş aile yaşantısının yerini çekirdek aile yapısına bırakması, annenin çalışma hayatına girmesi, boşanmalar sonucu tek ebeveyni aile yapısı, eğlence türlerinin, gelenek ve göreneklerin devamlılığını sağlayacak olan düğün, bayram gibi aktivitelerin eskiye oranla zayıflaması çocuğun yerel/ulusal değerlerden yoksun olarak büyümesine neden olmaktadır. Bu durum, insanları değerler eğitimi konusunda daha duyarlı hale getirmekle birlikte, ailelerinde çocuklarına, değerler eğitimi daha programlı ve sitemli bir şekilde vermek istemelerine sebep olmaktadır. Ebeveynlerin bu isteği, toplumda önemli bir sosyal kurum olan okulların, bu konu üzerine eğilmelerinin önemini ortaya koymaktadır. Okullarda yapılacak olan değerler eğitimi konusunda en önemli görülen basamak ilköğretim basamağıdır. İlköğretim, kültürel sürekliliğin sağlanmasının, kararlı bir demokratik toplum yapısının oluşturulmasının, halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesinin, hayat boyu devam edecek olan öğrenmenin ve insan gelişiminin temelini oluşturmaktadır. Bu basamakta yer alan temel derslerden olan sosyal bilgiler dersi öğrencilerin demokratik bir toplumun etkin yurttaşları olmak için gereksinin duyacakları bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarına hizmet eden ve bireyleri hayata -daha çok hayatla ilişkili olduğundan- hazırlayan mihver derslerin başında gelmektedir (Sevinç, 2006: 231; Gelen, Yılmaz ve Kurtulmuş, 2010: 238; Kavak, 1997: 17; Akt. Çengelci, 2010: 41; Aydın ve Akyol-Gürler, 2012: 45).

Sosyal bilgiler, değerleri kazandırmak için ve birçok kişisel ve toplumsal sorunlarda çözüm bekleyen değer çatışmalarının çözümü için öneriler getirilebileceği gibi ilköğretimde değerler eğitimiyle de çocukların günlük sorunları karşılayabilmeleri için tahminler de yapılabilir. Sosyal bilgiler eğitiminde ayrıca; içerik alanları ile ilgili olarak benlik kavramını geliştirme, arkadaşlıkları genişletme, önyargıların aşılması, demokratik idealleri gerçekleştirme ve yenileme, çevreye karşı duyarlılık gibi değerlendirme süreçleri ile ilgili faaliyetler de gösterilebilir (Fraenkel, 1968; Dunfee ve Crump, 1974; Akt. Tahiroğlu, 2011: 123). Sosyal bilgiler dersinin bu şekilde değerlendirme süreçlerini amaçlarken aşağıdaki hedefler/konular üzerine odaklandığı söylenebilir (Öztürk, 2007: 30):

- Başka insanlara, grup ve kültürlere, etnik, ırki ve diğer farklılıklara karşı olumlu tutum sahibi olma ve bu tutumu geliştirme,

- Adalet, eşitlik, otorite, katılım, gerçeklik, vatanseverlik gibi birleştirici değerlere, özgürlük, farklılık, mahremiyet, hak edilen süreç, mal ve insan hakları gibi bireysel ve kamusal değerlere bağlı olma,
- Anayasal güvenceleri, demokratik değer ve davranışları, farklı grupların kültürümüze olan olumlu katkılarını, toplumumuz ve diğer toplumlarda bulunan sosyal, ekonomik ve siyasal kurumların olumlu görevlerini takdir etme,
- Uzlaşmazlıkları analiz ederken ve adalet, eşitlik ve demokratik değerlerde yargılamada bulunurken değer verme sürecini kullanma,
- İnsan ilişkilerinde sorumluluk, işbirliği, başkalarına yardım etme, açık fikirlilik ve yaratıcılığın önemini bilme.

Yukarıdaki gibi hedef/konular üzerine odaklanan sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde değer eğitimi ele alınırken aşağıdaki genel ilkelerin gözetilmesinin değer eğitiminin sağlıklı bir şekilde kazanılmasında etkili olacağı bilinmektedir (Jarolimek, 1990; Akt. Doğanay, 2007: 265-266);

- Günlük sınıf yaşamında başkalarını önemseme, özgürlük ve eşitlik, bağımsız düşünme, bireysel davranışlardan sorumlu olma ve insana saygı gibi değerlerin yaşatılmasına dikkat edilmelidir.
- Tarih konuları, ülkenin gelişiminde ideal olarak temele alınan ve gerçekleştirilen değerler ele alınmalıdır. Örneğin İstiklâl Harbi, özgürlük, bağımsızlık, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerlerin kazanımı için çok değerli bir kaynaktır.
- Tarihte yaşamış ya da günümüzde yaşamakta olan ve bazı değerlerle birlikte anılan kişilerin biyografileri ele alınabilir. Örneğin, Atatürk'ün vatansever olması, barışı her fırsatta dile getirip (Yurtta sulh, cihanda sulh) desteklemesi vatanseverlik ve barış değeri için çok güzel bir örnek olabilir.
- Adalet ve buna bağlı olarak hukuk sistemleri incelenerek; adil olma, eşitlik, dürüstlük ve hak ve özgürlüklere saygı gibi değerlerin kazandırılması amacıyla kullanılabilir.
- Dini ve ulusal bayramlar; dayanışma, farklılıklara saygı, barış, kültürel mirasa duyarlılık, sorumluluk ve yardımseverlik gibi değerler açısından incelenebilir.
- Toplum değerleriyle uyuşmayan, topluma ve yaşadığı çevreye zarar veren eylemler sınıf ortamına taşınarak tartışılabilir.

- Farklı toplumların değerleriyle bireyin yaşadığı toplumdaki değerleri karşılaştırılarak sınıf ortamında incelenebilir.

Sosyal bilgiler dersinin doğası, amaçları ve içeriği değerler eğitimine bu denli önemli vurgularda bulunurken sosyal bilgiler dersinde yürütülen öğretim-öğrenme süreçlerinin değerler eğitiminden yoksun kalması düşünülemez (Çengelci, 2010: 30). Bu nedenle sosyal bilgiler programında belirtilen değerlerin öğrencilerce ne ifade ettiğinin daha önceden belirlenmesi, buna göre bu değerlerin öğretiminde örnek olaylardan yola çıkılarak, değer açıklama, değer analizi ve ahlaki muhakeme gibi değer eğitimi yaklaşımlarının kullanılması gerekmektedir.

Sosyal bilgiler dersi 6 ve 7. sınıf öğretim programında öğrencilere kazandırılması düşünülen değerler; bilimsellik⁶, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, çalışkanlık, farklılıklara saygı, vatanseverlik, estetik, dürüstlük, dayanışma, adil olma ve barış doğrudan verilecek değerler arasında bulunmaktadır. Ancak, ilgili programda bu değerlerin öğrenme alanları kapsamında hangi üniteler içerisinde öğrencilere aktarılmasına ve bazı örnek etkinliklere yer verilmişken, bu bahsedilen değerlerin ne olduklarıyla alakalı tanımlamalara ve içeriklerine programda yer verilmemiştir.

Aşağıda, sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerlerin ne olduklarıyla alakalı tanımlara, bu tanımlardan yola çıkarak hangi içeriklere sahip oldukları ilgili açıklamalara yer verilmiştir:

2. 12. 1. Bilimsellik

Bilim, bir yandan dünyayı anlama ve doğru bilgiye ulaşmada bir yöntem, bir araştırma biçimi ve bir yaklaşım olarak tanımlanabilir (Günay, 2010: 153). Genellikle bu tanımlama, bir bilgi dağı olmaktan çok bir düşünme şekli olarak ifade edilmektedir. Bir düşünme şekli olarak görülen ve bilimle beraber var olan bilimsel gerçekler (bilimsellik) insanlar tarafından oluşmuş yerleşik hayatlara meydan okuduğu gibi bazen de bilimselliğin sonucunda elde edilen ürünler kötü düşüncelere sahip insanlar tarafından kitle imha silahlarına ya da çevre için ölümcül tehditlere dönüşebilir. Ama bütün bunlar bilimselliğin bize sunduğu armağanları göz ardı etmemize sebep değildir (Sagan, 2010).

⁶ Bilimsellik değeri hem 6. sınıf hem de 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer almaktadır.

Bilimin bir göstergesi olan, insanlara sunduğu bilimsel ürünlerin toplum tarafından hangi bilim dalı tarafından meydana getirildiği konusunda farklı algılamalar mevcuttur. Toplumlar genelde bilimselliği fen, matematik, astroloji vb. gibi alanların oluşturduğunu -sonuçları hemen ortaya çıktığı için- algılamaktadırlar. Oysa bilimsellik sadece fen, matematik, astroloji vb. gibi bilim dallarının uğraşlarından ibaret değildir. Bilimsel saptamalar yapmaları açısından felsefe, tarih, sosyoloji, coğrafya, antropoloji vb. gibi bilim dallarının görüşlerinin de insanlığa ettiği hizmet su götürmez bir gerçektir. Bu görüşü desteklemesi açısından dünyanın ilk üniversitesi diye adlandırılan Selçuklu dönemindeki Nizamiye Medreselerinde, bilim adamı yetiştirmek için okutulan derslere bakmak faydalı olacaktır. Köymen (1971: 65; Akt. Güven, 1992) Selçuklu Devletindeki medrese programlarında; din, hukuk, dil ve edebiyat, felsefe, tıp, mantık, tarih gibi ilimler okutulduğu ifade etmektedir. Bu ilimlerin dönemin en önemli eğitim kurumunda okutulan dersler arasında yer alması, bilimsellik denilince akla sadece müspet bilimlerin ortaya koyduğu ürünlerin gelmemesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Aslında bilimsellik; geniş manada bir düşünme biçimi olduğu gibi bu düşünceden hareketle de, ortaya bir ürün koymada izlenen yoldur da denebilir. Bu tanımlamayı insanlar tarafından sahip olunan değerler arasında bilimsellik değerinin de olduğunu savunan ve değerlerle alakalı yapmış olduğu sınıflamayla tanınan -bu sınıflama daha sonra Allport ve arkadaşları tarafından ölçeğe çevrilmiştir- Spranger; bilimsellik değerine sahip olan birinin; eleştirel düşünceden hareketle söylenti ve hurafelerden uzak olacağını, aktif, bağımsız, tarafsız ve yaratıcı düşüneceğini, düşünmeden hareket etmeme, akılla hareket etme, yeni fikirlere açık olma, fikirleri destekleme, nedenleri ve kanıtları sürekli göz önünde tutma, fikirlerin organizasyonuna önem verme, sorgulama, çözüm üretme, bir sorunu, problemi veya iddiayı açık bir biçimde ifade edebilme, çalışmalarını kontrol edebilme, ileri sürülen iddiaları destekleyen sebepleri ve kanıtları araştırma, yeterince kanıt bulana kadar yargılardan kuşku duyma, sonuç çıkarma ve benzer durumlara uygulama gibi birçok davranışa sahip olacağını savunmaktadır (Akbaş, 2004: 55-56; Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012: 90). Bunun yanında bilimselliğin bir diğer şartı da kendine güven duymaktır. Kendine güvenmeyen kişi ve ülkeler bilimsel manada başarılı olamazlar (Özata, 2007: 15). Maalesef 21.yüzyılın Türkiye Cumhuriyetinde, toplum tarafından batı dünyasının bilimi karşısında bir eziklik hissi ve kendi ülkelerine güvensizlik hâkimdir. Toplumun hemen her kesimine, “geçmişte bilimselliğe katkıda bulunmuş bilim adamları kimler?” gibi bir

soru yöneltirse, birçoğunun verdiği örnekte Türk bilim adamlarının ismi yer almayabilir. Bu durum, Türk toplumunun bilimsellik manasında ürünler ortaya koymadığının, bilime katkı sağlamadığının bir göstergesi değil, gerek eğitim programlarınca gerek bireyin yetişmesinde ve bilgilenmesinde etkisi bulunan faktörlerin (medya, televizyon vs.) yeterince hassas davranmamasından doğmaktadır.

2. 12. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık

İnsanoğlu yaşamını devam ettirebilmek için toplum içerisinde yaşamaya gereksinim duymuştur. Bu olay, bireyin yaşamına kısa vadede faydalar sağladığı gibi bazen de uzun soluklu zararları doğurmaktadır. Bireyin içinde yaşadığı toplumsal yaşam; giderek sayıları artan ve çeşitlenen gereksinimleri olan bireylerin, daha ileri teknolojileri üretmelerine, daha önce tarımsal üretim alanı olan bölgeleri yerleşim alanı olarak kullanmalarına, sınırlı kaynakları tüketmelerine, yaşadıkları ortamları kimi zaman düzeltilmez biçimde kirletmelerine ve doğal çevreyi yok etmelerine neden olmaktadır (Türküm, 1998: 165).

Doğal çevre, içinde doğa etkinliklerinin ve doğa güçlerinin oluşturduğu, insan etkisinin görülmediği veya önemli ölçüde değiştirilmeyen çevredir. Bunlar arasında hava, toprak, su, flora ve fauna ve kültür varlıkları sayılabilir. İnsanlar toplumsal yaşamlarında doğal çevredeki belirtilen bu kaynakları kullanarak, teknolojiyi geliştirerek, ekonomik etkinliklerde bulunarak doğal çevreden farklı olan yapay çevreyi oluştururlar. Oluşturulan bu yapay çevre içerisindeki yaşam koşullarını geliştirmeye çalışırken doğal olan çevreye de genelde zarar vererek etkileşimde bulunmaktadır. İnsanların sebep olduğu bu zararların yok edilmesi ya da en aza indirilmesi onların doğal çevreye karşı duyarlılık kazanmalarıyla mümkündür. Doğal çevreye duyarlılık, çevre sorunlarına karşı olumlu girişimlerde bulunmaya istekli olma biçiminde tanımlanmaktadır (Ertan, 1991, 66-68; Akt. Çabuk ve Karacaoğlu, 2003: 190-191).

Bu şekilde tanımlanan doğal çevreye duyarlılığın, toplum politikası halinde düşünülerek, toplumu oluşturan bütün bireylerde oluşması için ailelerin ve eğitimcilerin çocuklara çevreyle ilgili bilgi vermeleri, çevreyi benimsetmeleri, çevre ile ilgili yeterli materyal sağlamaları, özendirici eylemler geliştirmeleri ve uygulama sonuçlarını somutlaştırarak çevre ile ilgili değer yargılarını beslemeleri gerekmektedir. Böylelikle, insan yaşamını dolaylı olarak değil doğrudan etkileyen ya da etkileyecek olan çevresel zararların önüne geçilebilir (Şimşekli, 2004: 84; Mutlu, 2009).

2. 12. 3. Sorumluluk

Sorumluluk sıklıkla karşılaşılan bir kavram olmasına rağmen çok fazla kafa karıştırıcı ve tanımlanması zor bir kavram olarak da bilinmektedir. Bazı kaynaklar sorumluluğu değer olarak nitelendirirken, bazı kaynaklar da sosyal norm, tutum, karakter ve kişilik özelliği olarak nitelendirmektedirler. Bu gibi farklı nitelendirmelerin yapılmasının yanında genelde sorumluluğun tanımında farklı bir görüş ayrılığının olduğu görülmemektedir (Sezer, 2008: 44).

Sorumluluk, kişinin kendine ve başkalarına karşı yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerini disiplinli bir şekilde vaktinde yerine getirmesi zorunluluğu, ödev olarak üzerine alınan ya da verilen bir işi her ne pahasına olursa olsun, sonuna kadar yapma ve gerektiğinde bunun hesabını verme ile ilgili bir duygu, kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi mesuliyeti olarak tanımlanmaktadır. İnsan karakterinin en önemli öğelerinden biri olan sorumluluk, insan hayatının her aşamasında bireyin üstlenmesi gereken vazife ve bunun sonucunda da bireyin sorunlarını aşabilmesi için de en önemli dayanağıdır (TDK, 1998; Başaran, 1971; Akt. Golzar, 2006: 1; Bolay, 2007: 19; Sezer, 2008: ii).

Bireyler tamamen sorumluluklardan uzak bir şekilde hayata başlamaktadırlar. Bu başlangıç evresinde bireyin en önemli sorumluluğu, temel ihtiyaçlarını karşılamak için -içgüdüsel olarak yapılan- diğer insanları uyarmaktır (Martin, 2000: 309; Akt. Akbaş, 2004: 74). Daha sonraları özellikle gelişim dönemleri dikkate alınarak çocuklara aileler, eğitimciler ve çevre tarafından sorumluluklar yüklenmekte bazen de ister istemez bireyler, toplumda yaşamının bir karşılığı olarak sorumluluk sahibi olmaktadır.

Bireyin sorumluluk sahibi olmasındaki kritik dönem olarak görebileceğimiz aile eğitiminde; ebeveynler çocuklarına gerek sorumluluk vermekten kaçınarak gerekse onları bunaltacak şekilde sorumluluklar vererek arzu edilen sorumluluk duygusunun birey tarafından kazanmasının önünü tıkamaktadırlar. Bunun önüne geçmek için, anne-babalar çocuklarını her zaman angarya işlerle -yatak toplama, sofraya toplama, ekmek aldırma ve kardeşe bakma- görevlendirmemeli, onların yapacakları etkinlikleri dikkatle takip ettiklerini, önemsediklerini göstererek, onların gelişim düzeylerine uygun sorumluluklar vermelidirler (Beil, 2003: 216; Tepecik, 2008: 26).

Okul dönemi, bireyin sorumluluk duygusunu kazanmasında, aile tarafından verilen sorumluluk eğitiminin pekiştirilmesi ya da bireye yanlış kazandırılmakta olan sorumluluk duygusunun farkına varılıp düzeltilme yolunda adımlar atıldığı dönemdir. Bu dönemde özellikle eğitimciler, öğrencilere sorumluluk eğitimini kazandırırken, yukarıda belirtildiği şekilde, ailelerin hassas davranmasının gerekliliği belirtilen konulara özen göstermelidirler. Ayrıca eğitimcilerin; öğrencilere verdikleri ödevler (performans ödevi vb.) ve onların bilgilerini ölçmeye yönelik yaptıkları imtihanlar, öğrencileri cezalandıracak şekilde sorumluluklar yüklemekten öte, onların bireysel ve grupça sorumluluk alabilme yetisine sahip olmayı içermelidir.

2. 12. 4. Yardımseverlik

Toplumdaki bireyler arasındaki ilişkileri artırıp kuvvetlendiren, eksikliklerin oluşmasını engelleyip insanlar arasındaki birliktelik boşluğunu dolduran bir duygu olan yardımseverlik; bireyler arasındaki insani vasıfların ön plana çıkmasına yardımcı olduğu gibi bireyler arasındaki saygı, sevgi ve hoşgörüyü de pekiştirerek toplumlarda huzurun oluşmasına ve devam etmesine destek olmaktadır (Aktepe, 2010: 3).

Yardımseverlik, başkalarına gönüllü olarak yardım etme ve iş ile ilgili problemlerin oluşmasını engellemeye yönelik davranışlar (Podsakoff ve arkadaşları, 2000; Akt. Buluç, 2008: 582) şeklinde tanımlandığı gibi, insanın kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin (tanınan ya da tanınmayan) iyiliği için kullanmak şeklinde de ifade edilmektedir. Bu ifade şeklinden anlaşılan yardım etmek, muhtaç insanlara yardımcı olmak ya da ihtiyaç sahiplerine yardım için kurulmuş çeşitli sosyal örgütlere bağışta bulunmak, oralarda karşılık beklemeden çalışmak kısacası oralara yardım etmeyi istemek duygusunun bir göstergesidir (Kolukısa, Oruç, Akbaba ve Dündar, 2005: 273).

Toplum içerisinde hiçbir birey, birlikte yaşadığı bireylerin yardımına ihtiyaç duymayacak kadar güçlü ve bağımsız değildir. Bireyin maddi olarak kimsenin yardımına ihtiyacının olmaması onun yardımseverlik adına toplumdaki diğer insanlardan yardım bekleyemez olduğunun kanıtı değildir. Çünkü yardımseverlik maddi olduğu gibi manevi de olabilmektedir. Bazen bir üzüntüyü paylaşmak, bazen bir problemi dinlemek, umudunu yitirmiş olanları umutlandırmak hatta fedakârlık örneği sergileyip kan bağışında bulunmak bile yardımseverlik duygusunun göstergesidir. Dolayısıyla, yardım etmek için zengin olmanın şart olmadığı gibi maddi anlamda

kimseye ihtiyaç duymamak da yardım görmemenin sebebi değildir (Beil, 2003: 131; Kolukisa ve diğeri, 2005; Hablemitoğlu, Özkan ve Yıldırım, 2010).

Toplumların huzur içinde yaşamasını sağlamada önemli bir etken olan yardımseverlik değerinin önemini kaybetmemesi gelecek kuşaklara aktarılmasıyla mümkündür. Bu durumun yerine getirilmesi, öncelikle ailede kazandırılan daha sonrada hem okul tarafından verilecek olan eğitim hem de bu eğitimin toplum tarafından desteklenmesiyle -örnek yardımseverlik davranışları- gerçekleştirilir.

2. 12. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık

Kültür, üyelerinin her birine kendi yerini tahsis eden, üyelerin bu yerlerde bütünü ruhıyla çalışabildikleri ve güçlerinin bu bütün açısından gösterdikleri başarıya göre belli bir adaletle ölçüldüğü büyük bir örgüt (Wittgenstein, 2009: 126) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu şekilde büyük bir yapılanma olarak tanımlanan kültürün kalıntıları/bıraktıkları olan kültürel miras ise, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana insanın yaratıcılığı ve toplumlararası etkileşimler sonucunda ortaya çıkan, gelecek nesillere aktarılması, korunması gereken, somut yapılar (arkeolojik, sanatsal, mimari) ve soyut inanışlar⁷ (adetler, gelenek ve görenekler vb.) kültürel değerlerin tümüne verilen addır. Bu değerler bize geçmişimiz ve medeniyetimizin kültürel serüveni hakkında bilgi vermektedir (Deren, 2006: 7; Kurtar, 2012: 1; Yılmaz, Külcü, Ünal ve Çakmak, 2012: 373).

İnsanların geçmiş ve gelecekleri hakkında köprü görevi üstlenmiş kültürel mirasın korunması fiziksel ve kültürel çevre gibi pek çok farklı disiplinin birlikte çalışmasını gerekli kılmaktadır. Bu çok yönlü yapının en akılcı ve etkin bir şekilde desteklenebileceği platform ise, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) olarak görülmektedir. Uluslararası nitelikte olan ICOMOS ve ICOM gibi STK'ların yanı sıra Türkiye'de ulusal ölçekte de koruma alanında köklü STK'lar bulunmaktadır. Bunlardan ilk akla gelenler; Tarihi Kentler Birliği, ÇEKÜL, TAÇ Vakfı, Kültürel Mirasın Dostları

⁷ Soyut inanışlar ilk zamanlar kültürel miras olarak görülmemekteydi. Soyut kültürel mirasa ait tanımlamaya, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültürel Kurumu (UNESCO)'nun XVII. Genel Kurulu tarafından 16 Kasım 1972 tarihinde kabul edilen sözleşmede yer verilmeyişi bunun kanıtıdır. Ancak ilgili kurumun 17 Ekim-16 Kasım 1989 tarihlerinde gerçekleşen 25. Genel Konferansında Geleneksel ve Popüler Kültürün Korunması Tavsiye Kararı alınmıştır. Bu tarihten 14 yıl sonra 32. Genel Konferans'ın 17 Ekim 2003 tarihli oturumunda kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi, 1989 Tavsiye kararının hayata geçirilmesi demektir (ayrıntılı bilgi için bkz. Resmi Gazete, 1982; Oğuz, 2008).

Derneği, Müzeciler Derneği, Arkeologlar Derneği, Anadolu Sanat Tarihçiler Derneği, TEMA Vakfı, Geyre Vakfı gibi yapılanmalardır (Aygün, 2011: 196).

Kültürel mirasın korunmasına yönelik çeşitli STK'lar kurulmuş olsa da, bunlar gerek ekonomik sebeplerden gerekse rant kavgalarından dolayı tam anlamıyla etkili olamamaktadırlar. Burada devreye hemen her yerde başvuru eğitim girmektedir. Hemen hemen tüm otoriteler kültür varlıklarının korunmasında çeşitli vasıtalar (*eğitim, gelenekler, din, dil, sanat, edebiyat, folklor*) olmasına karşın bunlar içinde eğitimin belki de en önemli aktör olduğu yönünde görüş birliği içerisindedir. Buna karşın, eğitimin müfredatlarında bu konunun yeterince ele alındığı söylenemez. Ancak, eğitimin günümüzde yasaklar üzerinden sağlanmaya çalışılan, ancak başarı düzeyi tartışılır olan kültürel mirasın korunma sürecini, yaratılacak duyarlılıkla tartışmasız bir başarıya sürükleyeceğine inanılmaktadır (Korkmaz, 1995: 671; Akt. Şen, 2007: 65-67; Aygün, 2011: 201-202).

2. 12. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı

Hak kavramı, literatürde değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. Bu kavram bazılarında göre tanrı ve hukukun kişilere tanıdığı yetki olarak ifade edilirken, bazılarında göre de hukuksal ilişkilerin temel ögesi olarak tanımlanmaktadır. İki görüşünde ortak yanı aslında hakkın hukuken korunmasını istemek yetkisine sahip bulunan çıkar olduğu gerçeğidir (Korkusuz, 1998: 7).

Özgürlük kavramı ise; bedenen özgürlük, düşünce bakımından özgürlük ve ruhsal özgürlük (OSHO, 2005: 7-10) gibi ayrımlara tabi tutulmasına karşın genel manada bir şeyi yapma ya da yapmama serbestliği olarak karşımıza çıkar ve devlet ya da başka bir güç tarafından herhangi bir şekilde bir şeyi yapmaya/yapmamaya zorlanmamayı, baskı altında tutulmamayı ifade etmektedir. Bununla birlikte hak ve özgürlük kavramları bazen birbirlerinin yerine kullanılmasına karşın aslında hak kavramı özgürlük kavramından daha geniş bir yapıdadır. Yani bütün özgürlükler haktır ama bütün haklar bir özgürlük değildir (Uygun, 1992: 6).

İnsanoğlu özgür ve belli haklara sahip olarak dünyaya gözlerini açar. İnsanın sahip olduğu bu hak ve özgürlükleri Rousseau'nun da dediği gibi -insan özgür doğar ancak her yerde prangalara bağlıdır- istediği zaman istediği şekilde kullanmak gibi bir tasarrufa sahip değildir. Çünkü bireyin sahip olduğu hürriyetlerinin sınırı başkasının hürriyetinin başladığı yerdir. Yani kişinin hürriyeti ancak başkalarının hürriyetine kast

etmediği ve olağan üstü durumlarda devlet eliyle sınırlanmadığı (bazı haklar hariç) kadardır (Arslan, 2005: 144). Bu olay, toplum içerisinde yaşayan herkesin sınırsız hak ve özgürlüğünün olmadığını kanıtıdır.

Bundan dolayı bireye toplumsal hayata adım attığı andan itibaren sistemli olarak, toplum içerisinde yalnız olmadığı hatırlatılmalı, toplumsal düzeni ve birlikteliği koruyan, insan yaşamını anlamlı kılan ve temel hakları da bünyesinde barındıran kendi hak ve özgürlüklerinin farkındalığı sağlanarak, bireyin bu hak ve özgürlüklerine göre yaşamasının gerekliliği öğretilmelidir. Ancak bu şekilde suç oranları azalmış, toplumsal huzur ve refah sağlanmış olur.

2. 12. 7. Çalışkanlık

Bir işi başarabilmek için gerekli olan tüm gayretleri göstermenin ifadesi şeklinde tanımlanan çalışkanlık, TDK (1998) sözlüğünde “çalışkan olma durumu” olarak ifade edilmektedir.

Çalışkanlık faaliyetinin gerçekleşmesi için, bir insanın başladığı bir işi başarabilmesi ya da belirlediği hedefe ulaşabilmesi için belli bir çalışma sürekliliğinin oluşması gerekir. Bu faaliyet sırasında sıkılmalar, başladığı işten vazgeçme düşüncesi ve başaramama korkusu olabilir. Ama emeğin elbet karşılığının olduğu düşüncesi insanları bu pes etme fikrinden geri çevirir. Aslında bu düşünce İslam dinine mensup insanlar tarafından benimsenen inanışın bir göstergesidir. Bu dine mensup olanlar, Çekin'e (2012: 113) göre çalışmanın Allah tarafından karşılıksız bırakılmayacağı bilinci ile herhangi bir zorluk karşısında pes etmeden çalışmaya ve iyi işler yapmaya istekli olurlar.

Çalışkanlık fikrinin toplumdaki tüm bireylerde oluşması, o toplumun arzuladığı hedeflere ulaşmasında en önemli etkidir. Bu fikrin oluşmasında temel görev, tüm toplumun üzerine düştüğü gibi, esas itibarıyla bireye küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gereken bir alışkanlık olarak aile kurumuna aittir. Bireyler küçük yaşlardan itibaren, kendilerine yüklenebilecek olan küçük sorumluluklar karşısında çalıştırılmalı, bu faaliyetleri ödüllendirilmeli ve üstesinden geldikleri işlerin hazlarını yaşamalarına fırsat verilmelidir. Onlara, “*mermeri delen suyun şiddeti değil, sürekliliğidir*” sözünden hareketle çalışma faaliyetinin süreklilik gösteren bir eylem olduğu bilinci aşılılarak, bireylerin ileriki yaşlarda karşılaşılabilecekleri büyük sorunlar

karşısında ve kendi hedefledikleri işlerde başarıya ulaşabilmeleri için yılmadan çalışarak her işin üstesinden gelecekleri düşüncesinin temeli atılmış olacaktır.

2. 12. 8. Farklılıklara Saygı

Tarihin hemen her döneminde toplumlar ve onu oluşturan insanlar arasında ayrımlara sebep olmuş bir takım farklılıklardan bahsedilmektedir. Bu farklılık unsurlarının içerisine; insanların mensubiyetlerinden kaynaklı farklı kimlik, deneyim, inanç, değer yargısı gibi etmenler girebileceği gibi; yaş, cinsiyet, demografik yapı, iş deneyimi, fiziksel yeterlik, eğitim düzeyi ve aile durumu gibi etmenler de girmektedir (Foxman ve Easterling 1999: 285; Akt. Memduhoğlu, 2011: 37-38).

Yukarıda sayılan farklılıklar günümüz toplumlarında daha hızlı ve yoğun bir şekilde görülmektedir. Şüphesiz bunda etken olan sebep küreselleşmedir. Küreselleşmenin gerekli kılmış olduğu sebeplerden ya da sonuçlardan dolayı toplumlar eskiye oranla daha fazla yabancı etmenle karşılaşmakta, bu durum da insanları ötekiyle her an burun buruna gelme risk ve imkânı bulunan bir hayat içine sokmaktadır (Şan, 2005: 70; Eriksen, 2001: 29; Akt. Özmen, 2006: 34). Böyle bir hayat tarzında insanların hak anlayışının gelişmiş olması gereklidir. Aksi takdirde karşısındaki insanın farklılıklarına saygı duyma durumu söz konusu olamaz. Çünkü insanlar herkesten kendisi gibi olmasını, kendisi gibi düşünmesini, kendisi gibi yaşamasını, davranmasını bekler ve aksi durumda karşıdaki kişiyi, neden farklı davrandığını hiç düşünmeden yargılar ve saldırıya geçer. Aslında herkesin kendi gibi olması istenci insanın doğasında vardır. Fakat demokrasi kültürünü edinmiş insan, farkını burada ortaya koyar ve farklılıklara saygı ile yaklaşır. Ayrıca karşısındakini kendi gibi olmaya, kendi gibi düşünmeye ve davranmaya hiçbir zaman zorlamaz (Toktok, 2010: 139). Yani saygı gösterir. Saygı; herhangi bir sebeple bir arada bulunan kişilere söz konusu varlık veya oluşumun ilgi ve duygularının farkında tutum sergilemek, buna göre uygun bir davranış tarzını, tutumunu benimsemektir. Saygı, genellikle, ilişkide olunan, iletişim kurulan oluşumun -toplum- hak, değer, inanç ve her türlü özelliğini göz önünde tutarak bunlara önyargısız yaklaşmayı içeren bir kavramdır. İnsanların birlikte yaşamasında tüm değerlerin esası olan saygı, insanın karşısındaki insanı meziyetleriyle, zayıflıkları ve yanlışlarıyla, hakları ve ihtiyaçlarıyla olduğu gibi kabul etmektir (Pighin, 2005: 59; Akt. Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012: 91).

Farklılıklar bazen insanlar ya da toplumlar arasında ayrıcalıklara sebep olduğu gibi bazen de zenginliklerin oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Ayrı ayrı yapılar birbirlerinden etkilenerek daha güzel bir yapıya ama beraber bir yapıya ulaşmaktadır. Örnek olarak şehir hayatında farklı kişiliklerin ve yaşam tarzlarının bir arada bulunması göreceli bir bakışı ve daha hoşgörülü yaklaşımı ortaya çıkarmaktadır (Özyurt, 2007: 116).

Gelişmekte olan hiçbir toplumun farklılıklara kapalı kalması imkânsızdır. Öyle ya da böyle bir gün her toplum farklılıklar tarafından ziyaretlere uğrayacak ve bu ziyaretlerin de devamı gelecektir. Burada önemli olan farklılıkları toplumların ya da kişilerin hor görmemesi onu kendi ayakları altında ezmeye çalışmamasıdır. Çünkü farklılıkları bünyesinde barındıran toplumların refah içinde yaşamaları, kendi varlığından taviz vermeden var olan farklılıklara saygı duymalarıyla doğru orantılıdır.

2. 12. 9. Vatanseverlik

Halk dilinde “vatan aşkı” ve “milli sadakat”, vatanseverlik ve milliyetçilik eş anlamlı ifadeler gibi kullanılmasına (Viroli, 1997: 11) rağmen vatanseverlik milliyetçilik duygusuna yakın olmakla beraber, milliyetçilik her zaman vatanseverliği beraberinde getirmez. Benzer şekilde vatansever olmak içinde milliyetçi olmak şart değildir (Harut, 2004: 296; Akt. Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012: 92).

Vatan; müşterek hatıraları, iftiharları, gururları, kusurları birlikte yaşamış bir halkın üzerinde yaşadığı, kendi kültürünü oluşturduğu toprak parçasına verilen addır. Vatanseverlik kavramı ise; vatan, millet, siyasi yapı, halk, ulus-devlet, kimlik ve aidiyet duygusu gibi kavramlar etrafında ele alınmaktadır. En genel anlamıyla vatanseverlik; halkın birbirine ve üzerinde yaşadıkları toprağa bağlılıkları şeklinde tanımlanmaktadır. Halkın, üzerinde yaşadığı bu toprak parçasını sevmesi ona bağlı kalması ve onu koruması o halkın sahip olması gereken bir değer olarak görülmektedir. İnsanların yaşadığı toprakları ve o topraklar üzerinde kurulmuş olan devleti koruması, ülkenin daha iyi bir geleceğe sahip olabilmesi için çaba göstermesi ve gerektiğinde vatanın istikbali için ölmeyi (şehitlik = en mukaddes ibadet) de göze alması onların vatanseverlik duygusuna sahip olduklarının bir göstergesidir (Kurtkan-Bilgiseven, 2005: 100; Kolukısa ve diğerleri, 2005: 53; Ülken, 2008: 192; Bar-Tal & Staub, 1997: 2; Akt. Yazıcı ve Yazıcı, 2010: 650).

Vatanseverlik, bireyin yaşadığı toplum ve vatani için büyük işler hatta fedakârlıklar yapması olarak görülmesine karşın, aslında bireyin günlük yaşamda, toplumsal manada payına düşen sorumluluklarını da hakkıyla yerine getirmesi onun vatanseverliğinin bir kanıtıdır. Şöyle ki; bir devlet çalışanının, günlük görev ve sorumluluklarını eksiksiz yerine getiriyor olması, onun vatanını seviyor olmasının kanıtı olabilir. Burada göz ardı edilmemesi gereken şey; vatanseverliğin ölçüsünün illa ki vatan için canını feda etmek -çok önemli olmasına karşın- düşüncesinin olmadığı, toplumsal manada görev ve sorumlulukları da hakkıyla yerine getirmenin vatanseverliğin bir göstergesi olduğudur.

Bazen insanın doğup büyüdüğü yerlere olan özlemini dile getirmek ve büyük fedakârlıkları tanımlamak için bazen de vazgeçilmesi imkânsız olan duygular arasında yerini alan vatanseverlik değerinin toplumu oluşturan bireyler tarafından kazanılması, o toplumun devamlılığında önemli paya sahiptir. Bunun için öncelikle aile fertlerinin ve eğitim kurumları ve onu oluşturan öğelerin, yetişmekte olan bireylere vatanseverliği kazandırmak için birliktelik ruhuyla hareket etmeleri gereklidir. Aksi takdirde, okulda kazandırılmak istenen vatanseverlik ile ailede ve çevrede gördükleri davranışların tutarsız olması hedeflen vatanseverliğin oluşmasındaki en büyük engellerden biridir.

2. 12. 10. Estetik

Güzel olma ve güzel olanın farkına varma, insan hayatına değer katan ve onu mutlu eden niteliklerdendir. İnsanı mutlu etmeye yeten bu nitelikler hakkında ona bilgiler veren ve bu bilgiler hakkında yorumlamalarda bulunan önemli bir değer estetikdir (Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012: 91).

Yunancada duygu, duyum, duymak ve algılamak sözcüklerinden doğan ve bütünüyle zihni olarak kavranamayana yani hissedilebilir somut şeylerin biçimine yönelen estetik sözcüğü; ilk defa 1750 yılında Alman filozof Baumgarten tarafından yapılan çalışmada derinlemesine incelenmiştir. Baumgarten yaptığı çalışmada estetiği, “duyulardan elde edilen bilgilerle, güzel üzerine düşünme bilimi” olarak ifade etmektedir (Spranger, 2001; Akt. Can, 2008: 31; Balcı, 2010: 11). Günümüze gelindiğinde ise; estetik sözcüğünün algılanışı ve kullanımı; duyulardan elde edilen (algılanan) ve bunun üzerine düşünülen (algılananı değerlendirme) olarak değil, “salt güzellik olarak düşünülen” şeklinde ifade edilmektedir. Bu anlayışın daha kapsamlı bir şekilde tanımlaması ise; estetiğin kişiye zevk veren bir algılama ile ilgili olduğudur.

Kısaca bu anlayıştan yola çıkarak, “kişi tarafından algılandığında beğenilen şeyler güzeldir ve estetikte güzelle ilgilidir” (Erzen, 2006: 63) denebilir.

Günlük yaşamımızda hemen her obje hakkında tanımlamalar yaparken kullanmakta olduğumuz estetik kavramı, bir fotomodelin fotoğrafçı önündeki duruşunu “estetik duruş”, bir futbolcunun attığı gole hayran kalarak “ ne kadar estetik bir vuruş” gibi tabirlerle kullanıldığı gibi, bazen de doğal olarak var olan kristallerin, yıldızların, dağların, nehirlerin, kırların, portrelerin, resim ve süslemelerin görüntüsünü ya da bir kuş sesini hatta hatta ilerleyen tıp teknolojisiyle estetik cerrahi adı altında uzmanlık dalıyla insan vücudunun çeşitli uzuvlarını ameliyat ile daha güzel gösterme anlayışını tanımlamak için de kullanılmaktadır (Yetişken, 1991: 5-6; Balcı, 2010: 11).

Yukarıda kullanıldığı tanımlamalara ve bu tanımlamalar sonrasında oluşan görüntüye bağlı olarak estetiğin iyi ya da kötü, faydalı ya da zararlı olduğuyula alakalı toplum tarafından yanlış anlaşılabilir olabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, estetiğin bir obje hakkında algılanma biçimi olduğu ve genelde kötü olarak algılanana değil de güzel olarak algılanmış olan hakkında düşünme gerektirdiğidir.

2. 12. 11. Dürüstlük

Gerçekleri saklamayan, olduğundan farklı görünme çabası içinde olmayan, doğruluktan hiçbir zaman ayrılmayan ve karşısındaki insanı kıracağı endişesi olmadan gerçek duygularını ifade eden kişiler için bir değer ifadesi olarak kullanılan dürüstlük kavramı, kişilerin erdemli insan olarak tanımlanmasında üst sıralarda yer alan bir değer ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Paleg, 1998; Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012: 90). Tüm toplumlarda insan davranışlarına yönelik aranan bir özellik olarak karşımıza çıkan dürüstlüğün insan davranışlarında yer bulmaması hiçbir toplumda kabul görmez. Bütün toplumlar tarafından ortak kanaat unsuru olarak üzerinde durulan dürüstlük kavramının yansıması olan dürüst insan davranışlarının özellikleri Schlenker tarafından yedi maddelik bir listeye açıklanmaktadır. Schlenker’e (2008: 1116-1117; Akt. Işık, 2010: 82) göre dürüst davranışlar:

1. Dürüst davranışlar toplumlar tarafından kabul gören ahlâki ilkelere bağlılığı kapsar.
2. Dürüst davranışlar yaşama pozitif bakış açısıyla,
3. Dürüst davranışlar bireyin kendi özüne başkaları için faydalı olarak bakışı ile,

4. Dürüst davranışlar bireyin daha çok otantik değerlere ve kendi iç dünyasına odaklanmasıyla,
5. Dürüst davranışlar daha çok diğer bireylere pozitif yönelmeyle,
6. Dürüst davranışlar maddiyattan daha çok maneviyatla,
7. Dürüstlük ya da dürüst davranışlar meşru olmayan davranışlara mazeret bulmaktan uzaklaşmakla ilişkilidirler.

Bütün bu beklentilere rağmen bazen bireyler kendilerinden beklenmeyen bir şekilde endişe verici bir şekilde dürüst olmayan davranışlarla hareket etmektedirler. İnsanlar tarafından sergilenen bu davranışlar; hırsızlık yapmak, yalana başvurmak ve sahtekârlık yapmak vb. olarak nitelendirilebilir (Miller, 1987: 33; Işık, 2010: 81). Bu davranışların hangi sebeplere dayanarak meydana geldikleri yapan kişiler tarafından makul gerekçelerle -kendileri tarafından- açıklanma yoluna gidilse de bu davranışlar insana ve topluma zarar veren toplumun temel değerlerinden yoksun kalmasına sebebiyet veren davranışlardır.

2. 12. 12. Dayanışma

Bir topluluğun duygu, düşünce ve ortak çıkarlar doğrultusunda birbirlerine karşılıklı bağlanması (TDK, 1998), sempati duyulan şeylerde ya da arzulara kusursuz bir biçimde uyum göstermek (Leirvik, 2007: 548) şeklinde ifade edilen dayanışma, tarihte hemen her toplum ve inanış tarafından üzerinde durulan bir kavram olmuştur. Dayanışmanın bu kadar üzerinde durulması; insanın kendi başına, sadece kendi el emeği ile yaşayamayacağı ve gruptan koptuğunda tehlikelerle hatta ölümle karşı karşıya kalacağı düşüncesidir (Topçu, 2012: 76).

Dayanışma genel manada tek bir davranış şekli gibi görülse de, aslında yardımseverlik, hayırseverlik ve sorumluluk gibi değerlerle iç içe geçmiş bunlarla beraber anılır hale gelmiştir. Yani bireyin dayanışma değerine sahip olması aynı zamanda yardımsever, hayırsever ve bunları eyleme dökmek için de sorumluluk sahibi olduğunun bir göstergesidir.

Toplumlarda bireyler arası dayanışmanın oluşmasında esas kaynak olan inanıştır. Örneğin, İslam dininin emirlerinden olan “zekât”, “sadaka” ve “fitre” vermek bu dine mensup olanları doğrudan toplum içerisinde dayanışmaya, yardımseverliğe ve bunları yapmak için de bireyin kendisini sorumlu hissetmesine sebep olmaktadır. İslam

dininin buradaki amacı; fertlerin huzur ve bolluk içinde, şerefli bir yaşayışla hayatlarını sürdürmeleri; birbirlerine sevgi, saygı ve hoşgörülle bağlanmalarıdır. Aslında yukarıda sayılan ve dayanışmanın sembolü olan bu unsurlara bakarak sadece İslam dininin mali anlamda dayanışmayı emrettiği anlamı çıkarılmamalıdır. Mali yardımlaşma, İslam dininin hedef aldığı noktalardan sadece bir tanesidir. Diğer taraftan aile içi ve toplumsal her manada bireylerin birbirleriyle dayanışma içerisinde olması da İslam dininin emirleri arasındadır (Sevim, 2009: 45).

Rorty (1995: 266), insanın sahip olduğu dayanışma duygusunun en güçlü olduğu durumu, dayanışmada bulunulan insanı “kendinden biri” olarak gördüğü durum olarak ifade etmektedir. Oysa, gerek İslam dininin emirleri gerekse bu dinin bayraktarlığını yapmış olan Osmanlı Devletindeki sadaka taşlarının varlığı -ihtiyaç sahiplerinin yararlandığı- dayanışma içerisinde bulunulan kitlenin sadece yakınlık duyulanlar (ırk, dil, din) olmadığı ve yardım etmek için ayırım yapılmadan ihtiyaç sahiplerinin hedef alındığının kanıtıdır (Sevim, 2009).

Her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, hangi davranışları hangi hedef kitlesini kapsadığı tartışıla dursun, önemli olan dayanışmanın birlikteliklere kuvvet verdiği, zorlukların üstesinden gelmede ve bireyleri ortak paydada buluşturmada işlevsel bir vazife gördüğüdür. Unutulmaması gereken; bu denli büyük görevlere sahip, toplumların huzur içinde yaşayarak zorluklar karşısında yılmadan mücadelesi için bireylerin kalbinde bu duygunun hiç sönmemesi gerektiğidir.

2. 12. 13. Adil Olma

Adil (adaletli) olma hak ve hukuk çerçevesinde herhangi bir konu hakkında karar verileceği zaman tarafsız davranma olarak ifade edilmektedir. Adil davranmak için, hak olanı bulmaya, haklıyı ortaya çıkarmaya ve haklıya hak ettiğini vermek gerekir (Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012: 88).

Katılmış (2010) adil olma değerini “dürüstlük ve eşitlik”, “empati”, “saygı ve sorumluluk” alt boyutları altında değerlendirerek, adil bir davranış için dürüst davranabilme, eşitlik ilkesine riayet etme, karşıdaki ile empati kurabilme, sorumlu davranabilme, kendine ve başkalarına saygı duyma gibi niteliklerin bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Aslında adil olma değeri içerisinde en çok tartışılan konulardan birisi, yukarıda bahsedilen eşit olmanın adil olmak anlamına gelip gelmediğidir. Yani eşit olmak adil olmak mıdır? Elbette bunun cevabı, hayır! olacaktır.

Şöyle ki; güçlü ile zayıfa aynı yükün yüklenmesi, bir tembel ile çalışkanın aynı oranda takdir edilmesi ya da bir öğretmenin “ödev yapmayanların yazılı yoklama sonuçlarını beş puan eksilteceğim” demesi eşitlik kavramıyla örtüşmekteyken ödev yapmayan öğrencilerin sahip olduğu şartları (ödev için alet edevat, çalışma şartları) göz önüne almaması adil olma kavramıyla örtüşmez. Demek ki adil olmak için herkese ilke olarak aynı muamele yapılması gerekse bile, tek tek özel durumların dikkate alınması gerekir. Ancak, böyle davranıldığı takdirde, adil olma işi barışçıl yaşamın temel ilkesi haline gelir ve devlet dairelerinde, arkadaş guruplarında, komşulukta, okulda ve en önemlisi de aile ortamında sosyal denge sağlanmış olur (Beil, 2003: 155).

İnsanlar açısından önemli bir sosyal denge unsuru olan adil olma inancının sarsılması, onların geleceğe dönük plan yapmalarında, hayattan beklentilerinde ve topluma karşı olan bakış açılarının değişikliğe uğramasında son derece önemlidir (Kılınç ve Torun, 2011: 12). Bu nedenle gelecek nesillerin adil bir dünya ihtiyacı içinde oldukları göz önünde bulundurularak, özellikle temel eğitimlerin verildiği yaşlarda toplumu oluşturan bütün çevrenin adil olan davranışlar sergileyerek onlara örnek olması gereklidir.

2. 12. 14. Barış

Barış kavramı literatürde; insanlar ve uluslar arasındaki dostluğa ve işbirliğine dayanan aktif bir yapı olarak tanımlanmıştır. Bu tanım aynı zamanda, insanların ihtiyaçlarının dengeli bir şekilde karşılanmasına bağlı olan aktif bir süreci de içerisine almaktadır. Barış kavramının aslında tek başına bir kavram olarak ele alınması yanlıştır. Barış kavramı, içerisinde dayanışma, yardımseverlik, sevgi, hoşgörü, farklılıklara saygı gibi değerlerin iç içe geçmesiyle oluşan, bu sayılan değerleri de bünyesinde barındıran bir değerler yumağıdır (Wagner ve arkadaşları, 1988; Akt. Eryılmaz, 2009: 24; Keskin ve Keskin, 2009: 71-72).

Birçok değeri bünyesinde barındıran barış değerinin oluşması engelleyen, ona zarar veren etkenleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Hızlı bir şekilde gerçekleşen coğrafi hareketlilik,
- Etkisi altında kalınan toplumların ve kültürlerin aleni olmadan, dolaylı olarak yönlendirmeleri,
- Grup ve ideoloji çatışmaları ve eskiden hâkim olmuş kabile zihniyetinden kurtulamayıp,

- Her ferdin hatta her kültürün, gelecekte yaşanılacak hayatın kendisinin istediği format ve özelliklere göre düzenlenmesini arzu etmesi.

İnsanlara yukarıda ifade edildiği şekliyle barışa zarar veren olumsuzlukların yaşanmaması ve dünyayı barış içinde görmenin oluşturduğu büyükün kaybolmaması için; Yunus Emre'nin "*Yaratılanı Hoş Gördük Yaratandan Ötürü*" hayat felsefesini ilke edinmek ve gerek maddi âlemin gerekse değişen sosyal nesnelliklerin ileride kendilerini nelerle karşılaştırabileceğini hesaba katarak hareket etmek durumundadırlar. Bunun için, unutmamak gerekir ki; sosyal eşitlik, sorun çözücülük, şiddet karşıtlığı ve demokratik yaşam için vatandaşlığı içerisine alan disiplinler arası bir kavram olan barışın, kalıcılığını ve sürdürülebilirliğini sağlamanın yolu eğitimden geçmektedir. Çünkü eğitim, çeşitli sebeplerle ortaya çıkan şiddet kültürünün etkisinin en aza indirilmesi ve şiddet karşıtı bir kültürün doğmasında barış kültürü için etkin rol oynamaktadır (Usta, 2001: 104-105; Kerem ve Kamaraj, 2006: 81; Keskin ve Keskin, 2009: 71).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerleri nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla; mecazlar yoluyla veri toplama, görüşme ve doküman analizinden oluşan nitel araştırma teknikleri birlikte kullanılmıştır. Çalışmanın bu yönüyle üçgenleme (metot üçgenlemesi) şeklinde veri toplamaya uygun olduğu söylenebilir. Guion'a (2002) göre metot üçgenlemesi, çalışma için farklı metotların kullanımını içerir. Bu metotların kullanımına görüşme, gözlem, doküman analizinin değişim belirleme amaçlı aynı anda kullanılması örnek olarak verilebilir.

3. 1. Araştırmanın Deseni

Araştırma nitel araştırma deseninde tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli, bir grubun özelliklerini belirlemek ya da geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir şekilde gözleyip belirleyebilmektir (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010: 16; Karasar, 2010).

3. 2. Çalışma Gurubu

Araştırmanın çalışma gurubu Türkiye İstatistik Kurumu'nun (2012) sosyo-ekonomik düzey verileri göz önünde bulundurularak, 2011 - 2012 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Ankara ili merkez ilçelerden üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeye sahip yerleşim yerlerinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle seçilmiş olan dokuz ilköğretim okulundaki; mecazlar (metafor) aracılığıyla veri toplamak için çalışmaya katılım gösteren üst sosyo-ekonomik düzeyden 200 (100 kız - 100 erkek), orta sosyo-ekonomik düzeyden 194 (104 kız - 90 erkek) ve alt sosyo-ekonomik düzeyden 208 (113 kız - 95 erkek) toplamda ise 602 (317 kız - 285 erkek) sekizinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Maksimum çeşitliliğe dayalı örneklem oluşturmada amaç, genelleme yapmak için bu çeşitliliği sağlamak değildir, tam tersine çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım

ve Şimşek, 2006). Maksimum çeşitliliğe dayalı olan örnekleme yönteminin iki türlü yararından bahsedilebilir. Bunlardan ilki örnekleme ilişkin her durum kendine özgü boyutlarıyla derinlemesine tanımlanabilir. Diğeri ise farklı özellik gösteren durumlar arasında ortaya çıkabilecek ortak kategoriler belirlenebilir (Patton, 1987).

3.3. Veri Toplama Araçları

Sekizinci sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerlere yükledikleri anlamları ayrıntılı ve olduğu gibi betimlenmesine çalışılmış olan bu çalışmada veri toplama aracı olarak;

1. Mecazlar Yoluyla Veri Toplama Formu: Öğrencilerin sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerlere yükledikleri anlamlara ilişkin metaforları (mecaz) belirlemek amacıyla çeşitli araştırmacılar (Saban, 2004; 2008a; 2008b; 2009; Öztürk, 2007; Güven ve Güven, 2009; Aydın, 2010) tarafından kullanılan⁸ mecazlar yoluyla veri toplama formu kullanılmıştır. Metafor yani mecaz; bir şeyi başka bir şeye göre düşünme ve kavramları daha iyi anlamak için başvurulan insani akıl yürütmenin bir unsuru (Lakoff ve Johnson, 2010) olarak tanımlanmakla beraber, bireyin yüksek düzeyde soyut ve karmaşık bir olguyu açıklamada başvuracağı zihinsel imge olarak değerlendirilmektedir (Yob, 2003; Saban, 2004). Bu şekilde işlevselliğinden bahsedilen mecazların nitel bir veri toplama tekniği olarak kullanılması onun betimleyici rolüne karşılık gelmektedir. Mecazı merkeze alan çalışmalar süreç olarak açık uçlu sorulara dayalı bireysel ya da odak grup görüşmelerinden pek farklı değildir. Ama onlara nazaran daha kolay ve pratik bir veri toplama yöntemidir, denebilir. Bu kolaylığının yanı sıra mecazlar çalışılan konu, olgu, olay ve durum hakkında çok sağlam zengin bir resim sunar, görsel bir imaj sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

2. Doküman İncelemesi: Araştırmanın bir başka veri toplama aracı; metafor oluşturulan her bir değerle alakalı olarak öğrencilerin çizdikleri resim/karikatürlerden oluşan görsel dokümanlardır. Ersoy ve Türkkın (2010) görsel malzemelerin (karikatürlerin) öğrencilerin duygu ve düşüncelerini yansıttığını, yorumlama ve çözüm üretme becerilerini vurguladığını, Ersoy (2010) ise, karikatürlerin özellikle sosyal içerikli değer, norm ve kurallara ilişkin kazanımlarda bir durum belirleme aracı olarak kullanılabileceğini belirtmektedirler. Araştırmacılar için bu şekilde ön bilgiler sunan görsel malzemeler, yapılacak olan nitel araştırmalar için veri toplama aracı olarak

⁸ Örnek olarak; “Bilimsellik ... gibidir. Çünkü...” gibi ifadelerin yer aldığı, her bir değere özgü 14 adet form kullanılmıştır.

kullanılabilir. Literatürde yer alan bilgiler, sadece yazılı malzemelerin nitel araştırmalar kapsamında doküman incelemesinin alanına girdiğinden değil, görsel malzemelerinde doküman analizi kapsamına girebileceğinden ve nitel araştırmalarda veri toplama aracı olarak kullanılabilirdiğinden bahsetmektedir. Bu şekilde bahsi geçen görsel malzemeler tek başlarına nitel bir araştırmanın veri kaynağını oluşturabileceği gibi gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi veri toplama yöntemleri ile de ek veri kaynağı olarak kullanılabilirler (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

3. *Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu:* Araştırmanın diğer veri toplama aracı ise; veri toplama formunda yer alan her bir değere ilişkin öğrencilerle yapılmış olan yarı yapılandırılmış görüşmedir. Yarı yapılandırılmış görüşmede görüşmeci, genel olarak önceden hazırladığı soruların dışına pek çıkmadan sorularını yöneltir. Ama öğrencilerin verdiği cevaplar doğrultusunda -yine hazırlamış olduğu sorular doğrultusunda- görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarmada daha derinlemesine bilgi sahibi olmak amacıyla ek (sonda) sorular sorma özgürlüğüne sahiptir (Glesne, 2012: 140; Kuş, 2012: 87). Yarı yapılandırılmış görüşme, hem sabit seçenekli cevaplama hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirdiği gibi aynı zamanda da konunun bütün boyutlarını kapsayan soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkân tanıyan bir veri toplama tekniğidir. Geçerli ve tam bilgi toplayabilmek için sürecin irdelenmesi gerekir. Görüşülene kendini ifade etme imkânı vermesi bakımından nitel araştırmada sıklıkla başvurulan veri toplama yöntemi olarak bilinmektedir (Tekin, 2006; Balcı, 2009; Büyüköztürk ve diğerleri, 2010).

3. 4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması süreci “ön uygulama aşaması”, “asıl uygulama aşaması 1” ve “asıl uygulama aşaması 2” şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Ön Uygulama Aşaması (Şubat, 2012)

Araştırmanın asıl uygulamasına başlamadan önce, öğrencilerin çalışmanın tamamını ne kadar sürede yaptıklarının tespiti ve veri toplama araçlarının sağlıklı çalışıp çalışmadığını kontrol etmek amacıyla Türkiye İstatistik Kurumunun gelişmişlik düzeyi verileri göz önünde bulundurularak Ankara ili merkez ilçelerine bağlı orta sosyo-ekonomik düzeye sahip bir devlet okulundaki 8. sınıf öğrencilerine (50 kişi) ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonrasında; öğrencilerin çalışmaya başlamadan önce mecazlar yoluyla veri toplama formunu kâğıt hacmi bakımından fazla gördükleri

(her A4 kâğıdına bir değer ifadesi gelecek şekilde 14 kâğıt kullanılmıştı) için çalışmaya isteksiz görüntüleri değerlendirilmiş ve asıl uygulama için her A4 kâğıdına arkalı-önlü iki mecazlar aracılığıyla veri toplama formu gelecek şekilde (8 kâğıt) düzenlenmiştir. Ayrıca, ön uygulama aşamasında öğrencilerin her bir değere ilişkin oluşturdukları metafor formlarını ve buna bağlı olarak çizimleri istenilen resim/karikatürleri tamamlama süreleri hakkında ön bilgi edinilmiştir. Öğrencilerin çalışmayı tamamlama süreleri yaklaşık olarak iki ders saati olarak saptanmıştır. Bu süre hakkında önceden bilgi edinilmesi asıl uygulama için okul idaresinden ve ders öğretmenlerinden alınan izinlerde kolaylıklar sunmuştur.

Asıl Uygulama Aşaması I (Mart – Mayıs, 2012)

Çalışmanın birinci uygulama aşamasında her bir öğrenciye, bir sayfaya arkalı-önlü iki form gelecek şekilde 14 adet metafor formundan oluşan (8 A4 kağıdı) mecazlar yoluyla veri toplama formu dağıtılmıştır. Çalışmaya başlamadan önce araştırmacı kendisi ve araştırmayı yapma amacı hakkında kısa bilgiler sunmuştur. Çalışmanın nasıl yapılacağı konusuna geçmeden evvel, öğrencilere verilen formda yer alan yönerge okunarak araştırma konusunda bilgilenmeleri amaçlanmıştır. Ardından formların öğrenciler tarafından özverili bir şekilde cevaplandırıldığı takdirde cevaplayıcıların arasından seçilen ilk üç kişiye istediği bir kitabın/soru bankasının çalışmanın ikinci aşaması olan görüşme aşamasında hediye edileceği söylenerek çalışma için öğrenciler motive edilmeye çalışılmış ve sonrasında çalışmaya başlanmıştır. Öğrenciler yaklaşık olarak iki ders saatinde çalışmayı tamamlamışlardır. Çalışmayı tamamlayan öğrencilere çalışmanın ikinci aşamasında verilmesi planlanan hediyeler için çalışma formunun arka kısmına istedikleri bir kitabın ismini yazmaları söylenmiş ve bu işlem sonrasında formlar toplanmıştır. Elde edilen veriler araştırmacı tarafından sosyo-ekonomik düzeylerine göre ayrılarak, öğrenciler tarafından her bir değere ilişkin oluşturdukları metaforlar, gerekçeleri ve o gerekçeye ve değere uygun olarak çizdikleri resim/karikatürler bir alan uzmanı eşliğinde gözden geçirilmiş ve benzer resim/karikatür çizenler, farklı resim/karikatür çizenler ve hiç resim/karikatür çizmeyenler belirlenmiştir. Bu belirlemelerde; resim ve karikatürlerin öğrenciler tarafından özenle çizilip çizilmediği, anlaşılabilirliği, oluşturulan metaforun gerekçesini yansıtmayı yansıtmadığı vb. etkenler uzmanlar tarafından görüş birliği göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Asıl Uygulama Aşaması 2 (Mayıs – Haziran, 2012)

Araştırmanın ikinci uygulama aşaması olan görüşmeye başlamadan önce araştırmacı; her sosyo-ekonomik düzeyden her bir değere ilişkin benzer, farklı ve hiç resim çizmeyenlerden en az bir görüşme yapmak için maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemine uygun olarak katılımcı belirlemiştir. Bu belirleme sonrasında araştırmacı, öğrencilerle okuldaki müsait bir ortamda bir araya gelmiş ve ortak bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada; öğrencilere, yapılacak olan görüşmenin çalışmanın bir devamı niteliğinde olduğu, katılıp katılmama konusunda özgür oldukları, istedikleri zaman görüşmeyi bırakabilecekleri ve katılmak istemeleri halinde yapılan görüşmenin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacağı hususlarında bilgilendirmeler yapılmıştır. Daha sonra öğrencilerin değerler hakkında oluşturdukları metaforları daha derinlemesine incelemek amacıyla öğrenciler tek tek görüşme mekânına alınmıştır. Burada öğrencilere her bir değerle alakalı neler düşündükleri sorulmuştur. Öğrencilerle yapılan görüşmede; en az her değere ilişkin benzer resim/karikatür çizenlerden bir görüşme, farklı resim/karikatür çizenlerden bir görüşme ve o değere ilişkin hiç resim çizmeyenlerden bir görüşme olmak üzere toplam 143 adet görüşme yapılmıştır. Her bir değerle alakalı yaklaşık 1-2 dk. görüşme yapılmıştır. Görüşme yapmada genelde okulların fiziki şartlarına bağlı olarak sessiz (öğrencinin ve araştırmacının motivesini bozmayacak ve ses kaydının kalitesini etkilemeyecek şekilde) ortamlar (idareci odası, kütüphane, öğretmenler odası vs.) tercih edilmiştir. Görüşme yapılan kişilere uygulamanın birinci aşamasında -motivelerini sağlamak amacıyla söz verildiği üzere- talep ettikleri hediyelerin (test kitabı, roman vs.) verilmesiyle (Ek 6) çalışmanın ikinci uygulama aşaması son bulmuştur.

3. 5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi insan davranışları üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkân tanıyan ve özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir tekniktir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2010). İçerik analizinde amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Strauss ve Corbin'e (1990) göre "kavramlar olmadan bilim var olamaz; kavramlar bizim olguları anlamamıza ve bu olgular üzerinde etkili düşünmemize yardımcı olur. Biz kavrama bir ad verdiğimiz zaman; o kavramla ilgili sorular sorabiliriz, o kavramı inceleyebiliriz ve başka kavramlarla ilişkilendirebiliriz". Kavramlar bizi temalara götürür ve temalar sayesinde olguları daha iyi düzenleyebilir

ve daha anlaşılabilir hale getirebiliriz (Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2006). Ayrıca içerik analizinin salt bir betimleme ve tasvir aracı ya da tekniği olmadığı, aksine çıkarım yapma yoluyla sosyal gerçeğin belirli boyutlarını araştıran bir yöntem olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda içerik analizinin; seçici, sınıflandırıcı, nicelleştirici ve bireyi görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesine yönelik ikinci bir okuma diye de adlandırılan bir yöntem olduğu da söylenebilir (Bilgin, 2006; Gökçe, 2006).

Araştırma sonrasında elde edilen verilerin analizi ve yorumlanması süreci Saban'dan (2009) yararlanılarak aşağıdaki gibi beş aşamada gerçekleştirilmiştir.

Kodlama ve Ayıklama Aşaması

Metafor Kodlama ve Ayıklama Aşaması: Bu aşamada ilk olarak araştırmaya katılan katılımcıların ürettiği metaforlar Excel programında alfabetik sıraya dizilerek bir liste meydana getirilmiştir. Araştırmanın amacına göre katılımcıların yazılarında, metaforların belirgin bir şekilde ifade edilip edilmediğine bakılarak, her katılımcının formda dile getirdiği metafor kodlanmıştır. Sonrasında katılımcıların formları incelenerek; değere ilişkin metaforun yer aldığı ancak gerekçesi bulunmayan formlar(1), belirtilen değer sadece tanımlanmasının yer aldığı formlar(2) ve belirtilen değere ilişkin herhangi bir metaforun gerçekleştirilmediği (boş bırakılan) formlar(3) işaretlenmiştir. Yukarıda belirtilen gerekçelere dayanarak;

- Bilimsellik değeriyle alakalı üç SED'den 333 katılımcı tarafından belirtilen *"Bilimsellik akıl gibidir. Çünkü ... (A, 86)"*, *"Bilimsellik bilim gibidir. Çünkü ismi çok benziyor (O, 188)"*, *"Bilimsellik teknolojisi gibidir. Çünkü ikisi de...(Ü, 149)"* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 43 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 376 form,

- Doğal çevreye duyarlılık değeriyle alakalı üç SED'den 425 katılımcı tarafından belirtilen *"Doğal çevreye duyarlılık hayvan ve bitki gibidir. Çünkü doğada hayvanlar ve bitkiler var (A, 174)"*, *"Doğal çevreye duyarlılık hava kirliliği gibidir. Çünkü havayı biz insanlar kirletiyoruz (O, 76)"*, *"Doğal çevreye duyarlılık bir insanın çevreye verdiği saygı gibidir. Çünkü içinde ...(Ü, 98)"* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 16 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 441 form,

- Sorumluluk değeriyle alakalı üç SED'den 434 katılımcı tarafından belirtilen *"Sorumluluk sorumlu görevli olan kimse gibidir. Çünkü sorumluluk insanın görevli olduğu şeylere denir. Her insanın sorumluluğu vardır. Öğretmenlerin, doktorların, öğrencilerin her insanın sorumluluğu vardır. Sorumlulukta böyle bir şeydir (A, 166)"*,

“Sorumluluk ... gibidir. Çünkü bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur (O, 22)”, *“Sorumluluk bir şeyi kendi üstüne almak gibidir. Çünkü ... (Ü, 153)”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 20 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 454 form,

- Yardımseverlik değeriyle alakalı üç SED’den 449 katılımcı tarafından belirlenen *“Yardımseverlik bir insana elini uzatmak gibidir. Çünkü yardım etmek çok iyi bir şeydir (A, 170)”*, *“Yardımseverlik zenginlik gibidir. Çünkü yardımı seviyor ve çok yardımcı... (O, 172)”*, *“Yardımseverlik dayanışma gibidir. Çünkü ... (Ü, 101)”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 28 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 477 form,

- Kültürel mirasa duyarlılık değeriyle alakalı üç SED’den 422 katılımcı tarafından belirlenen *“Kültürel mirasa duyarlılık bir sandık gibidir. Çünkü sandık bir kapalı kutu olduğu için kimseye karışmaz (A, 171)”*, *“Kültürel mirasa duyarlılık sahiplik gibidir. Çünkü kültürel miraslara sahip çıkmalıyız (O, 90)”*, *“Kültürel mirasa duyarlılık kültüre saygılı olmak gibidir. Çünkü ... (Ü, 107)”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 62 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 484 form,

- Hak ve özgürlüklere saygı değeriyle alakalı üç SED’den 447 katılımcı tarafından belirlenen *“Hak ve özgürlüklere saygı iyilik gibidir. Çünkü iyiliğe benzerdir (A, 83)”*, *“Hak ve özgürlüklere saygı adamı eve hapis etmek gibidir. Çünkü ... (O, 80)”*, *“Hak ve özgürlüklere yaşam tarzı gibidir. Çünkü artık her yerde hak ve özgürlüklere saygı duyulmalı (Ü, 124)”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 56 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 503 form,

- Çalışkanlık değeriyle alakalı üç SED’den 431 katılımcı tarafından belirlenen *“Çalışkanlık önemli gibidir. Çünkü önemlidir ve hayatımızı çalışırız, kazanmaya yorarız. Önemlidir, çalışmak hem de çok. Hayatımızı kazanırız, çalışarak (A, 81)”*, *“Çalışkanlık her şeyi bilmek gibidir. Çünkü... (O, 45)”*, *“Çalışkanlık oda gibidir. Çünkü her öğrencinin olması gereken yerde çalışmak... (Ü, 167)”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 17 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 448 form,

- Farklılıklara saygı değeriyle alakalı üç SED’den 407 katılımcı tarafından belirlenen *“Farklılıklara saygı duygu düşünce gibidir. Çünkü hayatta hep sevgi saygıdır (A, 176)”*, *“Farklılıklara saygı farklı yönler gibidir. Çünkü yönlerin değişmesi... (O, 174)”*, *Farklılıklara saygı ten rengini değiştirmek gibidir. Çünkü ... (Ü, 14)”* gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 56 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 463 form,

- Vatanserverlik değeriyle alakalı üç SED'den 400 katılımcı tarafından belirlenen “*Vatanserverlik ülkesini savunan insanlar gibidir. Çünkü askerler, polisler vb...(A, 180)*”, “*Vatanserverlik bayrak gibidir. Çünkü vatanımızda bayrak gibidir (O, 117)*”, “*Vatanserverlik vatanını seven bir insan gibidir. Çünkü ... (Ü, 174)*” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 32 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 432 form,

- Estetik değeriyle alakalı üç SED'den 378 katılımcı tarafından belirlenen “*Estetik yüz bakımına estetik yaptırma gibidir. Çünkü kadınların yüz bakım yaptırması... (A, 181)*”, “*Estetik cinselliğini değiştirmek gibidir. Çünkü... (O, 40)*”, “*Estetik ... gibidir. Çünkü yaşlanmayı önlemek... (Ü, 26)*” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 67 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 445 form,

- Dürüstlük değeriyle alakalı üç SED'den 453 katılımcı tarafından belirlenen “*Dürüstlük doğruluk gibidir. Çünkü doğruları söylemek...(A, 172)*”, “*Dürüstlük doğruluk gibidir. Çünkü ... (O, 23)*”, “*Dürüstlük güvenilir gibidir. Çünkü insanlara karşı güvenilir olmak dürüstlüktür (Ü, 100)*” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 33 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 486 form,

- Dayanışma değeriyle alakalı üç SED'den 437 katılımcı tarafından belirlenen “*Dayanışma birlik beraberlik gibidir. Çünkü ... (A, 80)*”, “*Dayanışma demokrasi gibidir. Çünkü devlet... (O, 109)*”, “*Dayanışma işbirliği gibidir. Çünkü dayanışma işbirliği ile bir şeyin üstesinden gelmektir. (Ü, 152)*” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 47 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 484 form,

- Adil olma değeriyle alakalı üç SED'den 400 katılımcı tarafından belirlenen “*Adil olma adalet gibidir. Çünkü adil olma adalet kökünden gelmektedir (A, 179)*”, “*Adil ... gibidir. Çünkü her zaman adil olmalı ve sabırlı olmalıyız (O, 25)*”, “*Adil ... gibidir. Çünkü herkese karşı eşit ve düzgün olmak zorundayız. Çünkü insanoğlu adil değildir (Ü, 156)*” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 49 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 449 form,

- Barış değeriyle alakalı üç SED'den 417 katılımcı tarafından belirlenen “*Barış sevgi gibidir. Çünkü barışık olmak insanlarla...(A, 79)*”, “*Barış duyarlı gibidir. Çünkü barışçıl olmak düşünceli olmak... (O, 20)*”, “*Barış ... gibidir. Çünkü barış dünyadaki en güzel şeydir. Çünkü insanların barış içinde olması bu dünya içinde iyi olacaktır (Ü, 22)*” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 52 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 469 form elenerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Resim/Karikatür Ayıklama Aşaması: Öğrenciler tarafından oluşturdukları metafora ve gerekçesine ait çizilen resim/karikatürler anlaşılabilirliği ve geliştirilen metaforu ve gerekçesini yansıtip yansıtmaması dikkate alınarak elemeye tabi tutulmuştur. Aşağıdaki tabloda üç SED’den bütün değerlere ilişkin elemeye tabi tutulan resim/karikatürlerden örnekler verilmiştir.

Tablo 1

Her Sosyo-Ekonomik Düzeyden Elemeye Tabi Tutulan Bütün Değerlere İlişkin Resim/Karikatürlerden Örnekler

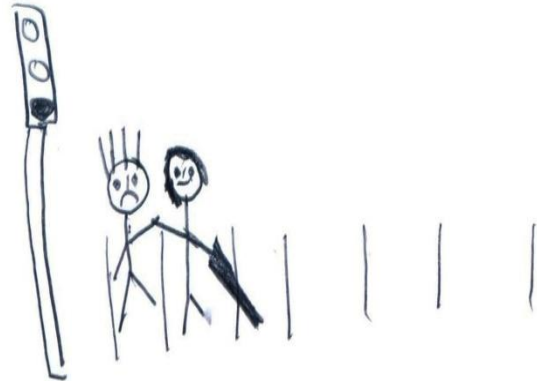
“Bilimsellik güneş gibidir. Çünkü insanlar bir anda parlayabiliyor”

“Doğal çevreye duyarlılık saygı gibidir. Çünkü saygının herkeste olması gerekir”

“Sorumluluk koca bir dağ gibidir. Çünkü kaç yaşında olursak olalım. Her yaşta dağlar kadar sorumluluğumuz olur”

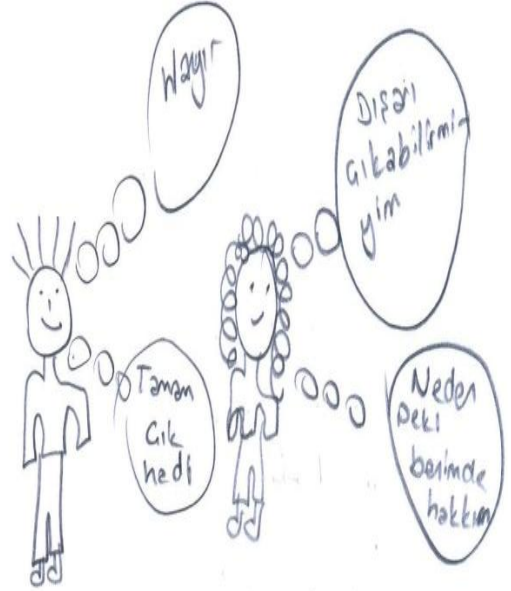
“Yardımseverlik bir işadamı ve sekreter gibidir. Çünkü sekreter işadaminin işlerini takip eder. Toplantılarını ayarlar. İş adamı da ona iş verir”

Tablo 1 (devam)

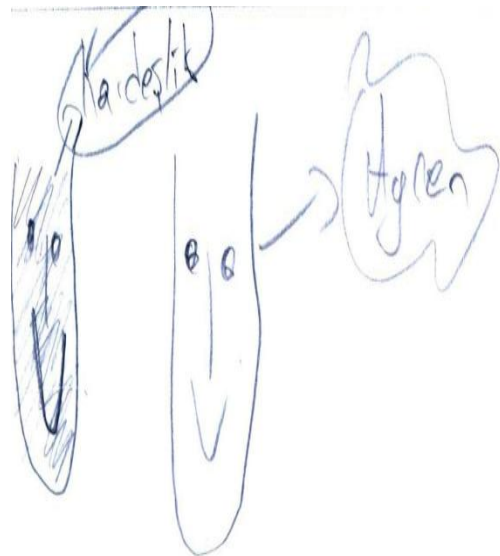
“Kültürel mirasa duyarlılık tarih gibidir.
Çünkü tarihimiz bizim kültürümüzde...”

“Hak ve özgürlüklere saygı bizim
özgürlük haklarımız gibidir. Çünkü
özgürlük deyince aklıma o geliyor”

“Çalışkanlık kalem gibidir. Çünkü
çalışkanlıkta en çok kalem kullanılıyor.
Çünkü kalem olmasa kağıdın önemi
yoktur”

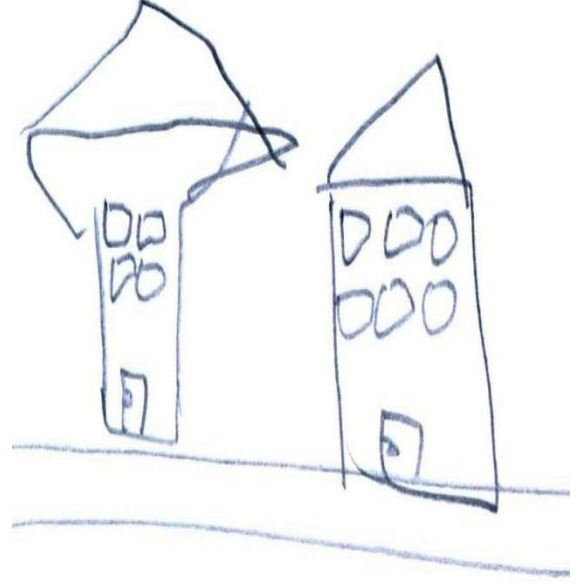
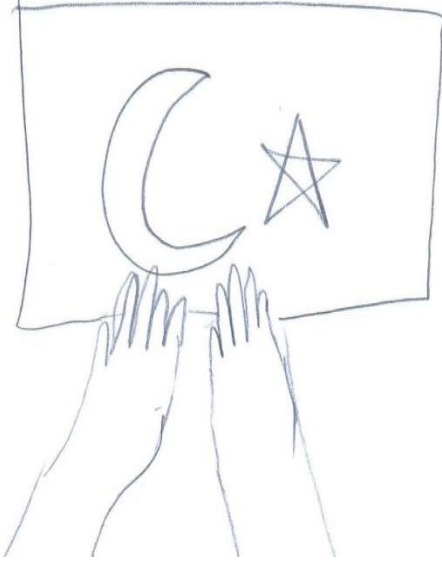
“Farklılıklara saygı zencilere saygı
gibidir. Çünkü ten renklerine takılmadan
herkesin farklılıklarına saygı duyarız”

Tablo 1 (devam)

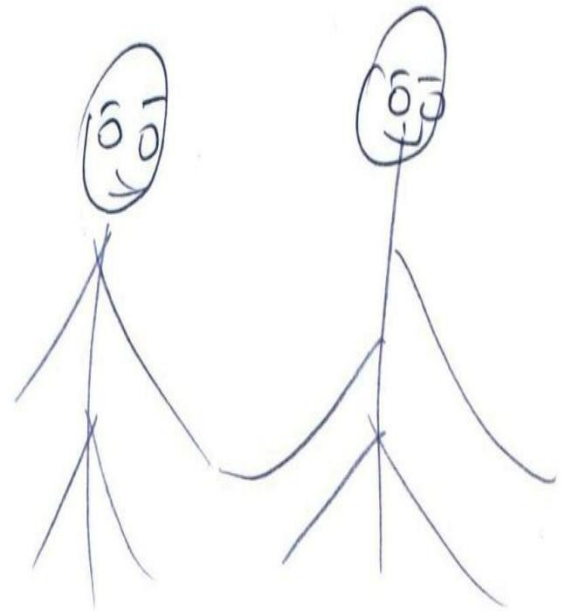
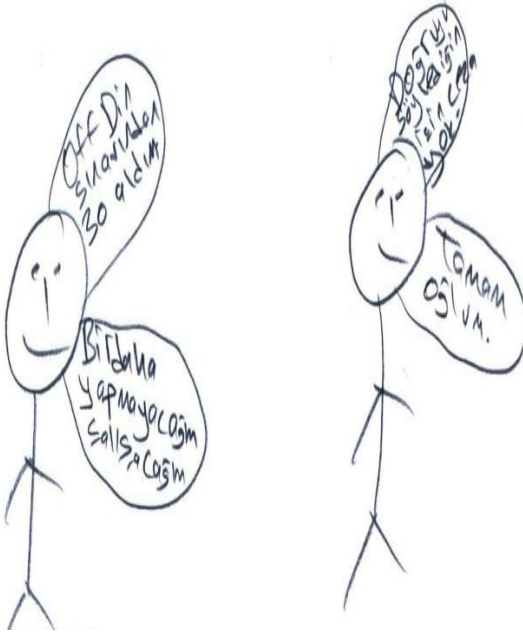
“Vatanseverlik toprak gibidir. Çünkü toprak yerinden kımıldamaz. Oyüzden vatanına sevgi duyar”

“Estetik eski manevi değeri olan evler gibidir. Çünkü evlere estetik yaparsan o evler manevi görünüm kazanır ve o evler yaşar”

“Dürüstlük Atatürk gibidir. Çünkü Atatürk her zaman dürüst olmuştur”

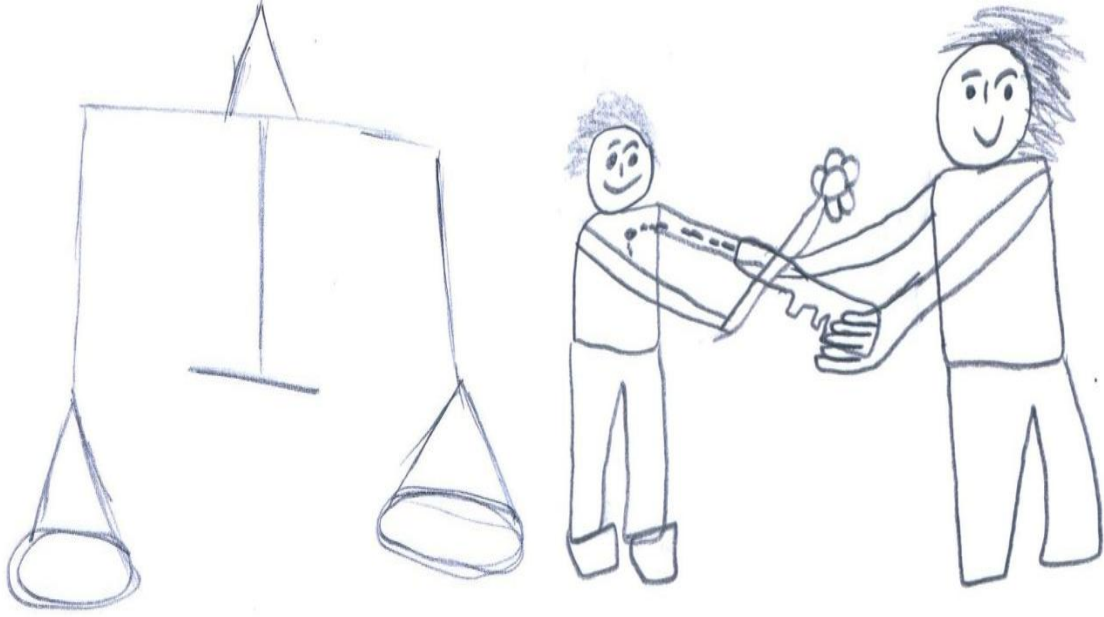
“Dayanışma yardımlaşma gibidir. Çünkü dayanışma içindeyken yardımlaşmışta oluruz”

Tablo 1 (devam)

“Adil olma Türk insanına yakışan bir davranış gibidir. Çünkü Türk insanı birbirine adil davranan, birbirini karmayan bir devlette yaşıyor”

“Barış birlik beraberlik gibidir. Çünkü Toplumca yaşamak...”

Örnek Metafor Derleme Aşaması: Bu aşamada “metafor analizi” (Saban, 2009) ve “içerik analizi” (Yıldırım ve Şimşek, 2005) teknikleri kullanılarak her metafor parçalara ayrıştırılmıştır. Bu aşamanın amacına göre katılımcıların yazdıkları metaforlar tekrar okunup gözden geçirilerek, her metaforda (1) benzeyen, (2) benzetilen ve (3) benzeyen ve benzetilen arasındaki bağıntı analiz edilmiştir. Katılımcıların zayıf yapıları zihinsel imgeleri içeren formlarının ayıklanmasından sonra;

- Bilimsellik değeriyle alakalı alt SED’den 99 katılımcıdan toplam 48, orta SED’den 64 katılımcıdan toplam 50, üst SED’den 63 katılımcıdan toplam 44 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Doğal çevreye duyarlılık değeriyle alakalı alt SED’den 67 katılımcıdan toplam 47, orta SED’den 54 katılımcıdan toplam 48, üst SED’den 40 katılımcıdan toplam 35 adet geçerli metafor elde edilmiştir.

- Sorumluluk değeriyle alakalı alt SED'den 63 katılımcıdan toplam 43, orta SED'den 42 katılımcıdan toplam 36, üst SED'den 43 katılımcıdan toplam 34 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Yardımseverlik değeriyle alakalı alt SED'den 44 katılımcıdan toplam 35, orta SED'den 40 katılımcıdan toplam 34, üst SED'den 41 katılımcıdan toplam 32 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Kültürel mirasa duyarlılık değeriyle alakalı alt SED'den 39 katılımcıdan toplam 27, orta SED'den 36 katılımcıdan toplam 28, üst SED'den 43 katılımcıdan toplam 34 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Hak ve özgürlüklere saygı değeriyle alakalı alt SED'den 31 katılımcıdan toplam 27, orta SED'den 29 katılımcıdan toplam 27, üst SED'den 39 katılımcıdan toplam 30 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Çalışkanlık değeriyle alakalı alt SED'den 74 katılımcıdan toplam 44, orta SED'den 40 katılımcıdan toplam 28, üst SED'den 40 katılımcıdan toplam 30 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Farklılıklara saygı değeriyle alakalı alt SED'den 51 katılımcıdan toplam 38, orta SED'den 39 katılımcıdan toplam 35, üst SED'den 49 katılımcıdan toplam 39 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Vatanseverlik değeriyle alakalı alt SED'den 76 katılımcıdan toplam 38, orta SED'den 46 katılımcıdan toplam 27, üst SED'den 48 katılımcıdan toplam 29 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Estetik değeriyle alakalı alt SED'den 45 katılımcıdan toplam 37, orta SED'den 57 katılımcıdan toplam 38, üst SED'den 55 katılımcıdan toplam 41 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Dürüstlük değeriyle alakalı alt SED'den 40 katılımcıdan toplam 38, orta SED'den 40 katılımcıdan toplam 35, üst SED'den 36 katılımcıdan toplam 31 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Dayanışma değeriyle alakalı alt SED'den 50 katılımcıdan toplam 39, orta SED'den 38 katılımcıdan toplam 33, üst SED'den 30 katılımcıdan toplam 29 adet geçerli metafor elde edilmiştir.

- Adil olma değeriyle alakalı alt SED'den 53 katılımcıdan toplam 24, orta SED'den 52 katılımcıdan toplam 24, üst SED'den 48 katılımcıdan toplam 24 adet geçerli metafor elde edilmiştir.
- Barış değeriyle alakalı alt SED'den 57 katılımcıdan toplam 29, orta SED'den 40 katılımcıdan toplam 29, üst SED'den 36 katılımcıdan toplam 24 adet geçerli metafor elde edilmiştir.

Katılımcılara ait bütün değerleri kapsayan metafor formları yukarıdaki gibi elemeye (ayıklama ve derleme) tabi tutulduktan sonra elenen, boş bırakılan ve geçerli kabul edilen metafor formlarının nihai sonucu aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak sunulmuştur:

Tablo 2

Çalışma Kapsamındaki Bütün Değerlere Yönelik Oluşturulan Metafor Formlarının Ayıklama, Derleme ve Geçerli Kabul Edilme Sonrasındaki Sayıları

Sosyo-Ekonomik Düzey		Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Programında Yer Alan Değerler														Genel Toplamı
		Form Durumu	Bilimsellik	Doğal Çevreye Duyarlılık	Sorumluluk	Yardımsızlık	Kültürel Mirasa Duyarlılık	Hak ve Özgürlüklere Saygı	Çalışkanlık	Farklılıklara Saygı	Vatanseverlik	Estetik	Dürüstlük	Dayanışma	Adil Olma	
ÜST	Boş	9	2	4	6	7	12	2	7	4	14	1	3	4	3	78
	Geçersiz	128	158	153	153	150	149	158	144	148	131	163	167	148	161	2111
	Geçerli	63	40	43	41	43	39	40	49	48	55	36	30	48	36	611
	Top	200 Katılımcı														2800 Form
ORTA	Boş	11	4	6	8	21	20	6	25	10	15	14	17	19	22	198
	Geçersiz	119	136	146	146	137	145	148	130	138	122	140	139	123	132	1901
	Geçerli	64	54	42	40	36	29	40	39	46	57	40	38	52	40	617
	Top	194 Katılımcı														2716 Form

Tablo 2 (devam)

ALT	Boş	23	10	10	14	34	24	9	24	18	38	18	27	26	27	302
	Geçersiz	86	131	135	150	135	153	125	133	114	125	150	131	129	124	1821
	Geçerli	99	67	63	44	39	31	74	51	76	45	40	50	53	57	789
	Top	208 Katılımcı														2912 Form
Genel Toplam	602 Katılımcı														8428 Form	

Kategori Geliştirme Aşaması: Bu aşamada katılımcılar tarafından formlarda yer alan her bir değere yönelik geliştirilen metaforlar, katılımcıların oluşturdukları metaforun gerekçesine⁹ bakılarak kategorilendirilmiştir. Kategori oluşturmada NVivo 10 paket programından yararlanılmıştır. Katılımcıların formlarda verilen değerlere yönelik geliştirdikleri metaforlar gerekçelerine göre;

- Bilimsellik değeri üst SED’de 7 farklı kategori, orta ve alt SED’lerde ise 8’er farklı kategori altında toplanmıştır.
- Doğal çevreye duyarlılık değeri üst SED’de 4 farklı kategori, orta ve alt sosyo SED’lerde ise 5’er farklı kategori altında toplanmıştır.
- Sorumluluk değeri üst ve alt SED’lerde 6’şar farklı kategori, orta SED’de ise 5 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Yardımseverlik değeri üst SED’de 4 farklı kategori, orta SED’de 3 farklı kategori ve alt SED’de ise 5 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Kültürel mirasa duyarlılık değeri üst ve orta SED’lerde 3’er farklı kategori, alt SED’de ise 4 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Hak ve özgürlüklere saygı değeri üst SED’de 6 farklı kategori, orta ve alt SED’lerde ise 4’er farklı kategori altında toplanmıştır.

⁹ Metafor kategorileri oluşturmada; katılımcıların geliştirdikleri metaforun kelime anlamı değil, metaforun gerekçesi dikkate alınmıştır.

- Çalışkanlık değeri üst SED’de 5 farklı kategori, orta SED’de 4 farklı kategori ve alt SED’de ise 6 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Farklılıklara saygı değeri üst ve orta SED’lerde 6’şar farklı kategori, alt SED’de ise 4 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Vatanseverlik değeri üst ve alt SED’lerde 4’er farklı kategori, orta SED’de ise 3 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Estetik değeri üst SED’de 6 farklı kategori, orta ve alt SED’lerde ise 5’er farklı kategori altında toplanmıştır.
- Dürüstlük değeri üst SED’de 5 farklı kategori, orta SED’de 6 farklı kategori ve alt SED’de ise 3 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Dayanışma değeri üst SED’de 5 farklı kategori, orta SED’de 4 farklı kategori ve alt SED’de ise 3 farklı kategori altında toplanmıştır.
- Adil olma değeri üst SED’de 3 farklı kategori, orta ve alt SED’lerde ise 2’şer farklı kategori altında toplanmıştır.
- Barış değeri üst, orta ve alt SED’lerde 4’er farklı kategori altında toplanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması: Araştırmanın geçerliği ve güvenirliği için, araştırmada ulaşılan kavramsal kategorilerin bünyesinde yer alan metaforların, söz konusu kavramsal kategorileri temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcılara ait metafor listeleri ve kavramsal kategorileri içeren listeler uzman tarafından incelenmiştir. Daha sonra uzmanın yaptığı eşleştirmeler ile araştırmacının oluşturduğu kategoriler karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları belirlenerek araştırmanın güvenirliği, Miles ve Huberman’ın (1994) formülü (Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır.

Nitel araştırmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun/uzlaşmanın %90 ve üzeri olduğu durumlarda arzu edilen düzeyde bir güvenirlik sağlanmaktadır (Saban, 2009).

Tablo 3

Uzman Görüşü Sonrası Eşleştirilmesinde Değişiklik Yapılan Metaforlar, Kategorileri ve Bu Kategorilerin Yüzde Cinsinden Güvenirlilik Değerleri

Değerler	SED	Uzman Görüşü Sonrasında Kategori Değişikliği Yapılan Metafor ve Sayısı	Yüzde (%)
Bilimsellik	Üst	İki metafor (<i>Gerçekleri Söyleyen Bir Adam ve Makale yazmak</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	96
	Orta	İki metafor (<i>Bilim Adamı</i>) 5. kategori ile (<i>Zeka</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	96
	Alt	Üç metafor (<i>Araştırma ve Deney Tüpü</i>) 1. kategori ile (<i>Bilim Adamı</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94
Doğal Çevreye Duyarlılık	Üst	İki metafor (<i>Geri Dönüşüm Kutusu</i>) 1. kategori ile, (<i>Odanıza Verdiğiniz Önem</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	95
	Orta	Üç metafor (<i>Çocuğun Büyütülmesi, Evimizi Temiz Tutmak ve Küçük Çocuğu Koruma</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94
	Alt	Üç metafor (<i>Bebeğe Gösterilen Özen ve Çevre Koruma Derneği</i>) 1. kategori ile (<i>Ağaç Dikme</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94
Sorumluluk	Üst	Üç metafor (<i>Ödev Yapmak ve Ödev</i>) 2. kategori ile (<i>Evde Ders Çalışmak</i>) 4. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	92
	Orta	Bir metafor (<i>Fabrika İşletmek</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	97
	Alt	İki metafor (<i>Yüz Yıkama</i>) 1. kategori ile (<i>Yiğidin Kamçısı</i>) 5. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	96
Yardımsızlık	Üst	Bir metafor (<i>Öğrenci Zil İlişkisi</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	97
	Orta	İki metafor (<i>Dernek ve Vakıflar ve Doktorlar</i>) 3. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94
	Alt	İki metafor (<i>Yaşlının Poşetini Taşımak</i>) 2. kategori ile (<i>Güneşin Isıtması</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	95
Kültürel Mirasa Duyarlılık	Üst	İki metafor (<i>Kültürel Mirasa Zarar Vermemek ve Müzelerdeki Eşyalar</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94
	Orta	Üç metafor (<i>Müzecilik, Müzeler ve Tarihi Eser</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	90
	Alt	İki metafor (<i>Fidan Dikmek ve Yadigâra Sahip Çıkmak</i>) 3. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	93

Tablo 3 (devam)

Hak ve özgürlüklere Saygı	Üst	Bir metafor (<i>Değişik Fikirlere Saygı Duymak</i>) 3. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	97
	Orta	Bir metafor (<i>Kişi Dokunulmazlığı</i>) 4. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	96
	Alt	İki metafor (<i>Adaletli Olmak ve Adaletli Yaşam</i>) 3. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	93
Çalışkanlık	Üst	İki metafor (<i>Başarı ve Üretmek</i>) 3. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94
	Orta	Üç metafor (<i>Arının Bal Yapması ve Bilim İnsanları</i>) 1. kategori ile, (<i>Öğretmenlik</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	90
	Alt	Bir metafor (<i>El İşlemesi Halı</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	98
Farklılıklara Saygı	Üst	İki metafor (<i>Dış Ülkelere Saygı ve Zenci – Kumral ve Sarışını Ayırmamak</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	95
	Orta	Dört metafor (<i>Sınıf İçindeki Öğrenciler</i>) 1. kategori ile, (<i>Renge Saygı, Zevklere Saygı ve Irkçılık Karşısı</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	90
	Alt	Bir metafor (<i>Farklı Giyim Tarzı</i>) 4. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	97
Vatanseverlik	Üst	İki metafor (<i>Çocuğunu Koruyan Anne ve Yurt Adına Önemli İşler Yapma</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94
	Orta	Bir metafor (<i>Vatanı Korumak</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	96
	Alt	Bir metafor (<i>Orman Canlıları</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	97
Estetik	Üst	İki metafor (<i>Bülent Ersoy</i>) 3. kategori ile, (<i>Manken</i>) 4. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	95
	Orta	Bir metafor (<i>Burun - Yüz Ameliyatı</i>) 4. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	97
	Alt	Bir metafor (<i>Ameliyat</i>) 3. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	97
Dürüstlük	Üst	İki metafor (<i>Deneme Yazarı ve Saf Bir İnsan</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94
	Orta	İki metafor (<i>Güneş</i>) 1. kategori ile (<i>Mahkeme</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	95
	Alt	Bir metafor (<i>Su</i>) 3. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	97

Tablo 3 (devam)

Dayanışma	Üst	Bir metafor (<i>El Ele Tutuşmak</i>) 2. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	97
	Orta	Üç metafor (<i>Dernek ve Vakıflar ve Sirt Sirta Vermek</i>) 2. kategori ile, (<i>Yardımlaşma</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	92
	Alt	Üç metafor (<i>Zorluklar Karşısında Durmak, Ödevi Beraber Yapmak ve Düşmana Beraber Barikat Kurmak</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	93
Adil Olma	Üst	İki metafor (<i>Haksızlığa Karşı Olmak ve Herkese Eşit Davranmak</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	92
	Orta	Bir metafor (<i>Eşit Davranmak</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	96
	Alt	Bir metafor (<i>Avukatlar</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	96
Barış	Üst	İki metafor (<i>Güneş</i>) 4. kategori ile, (<i>Yardımlaşma</i>) 3. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi	92
	Orta	İki metafor (<i>Savaş Sonrası</i>) 4. kategori ile, (<i>Bulutlar Arasından Bize Gülen Güneş</i>) 1. kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	94
	Alt	Üç metafor (<i>Halklar Arası Birlik Köprüsü ve Ülkeler Arası Birlik</i>) 2. kategori ile, (<i>Bayramlar</i>) 4. Kategori ile eşleştirilerek değiştirildi.	91

Verilerin Bilgisayar Ortamına Aktarılma Aşaması: Katılımcıların bütün değerlere yönelik oluşturdukları metaforlar kategorilere ayrıldıktan sonra, bütün veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu işlemlerden sonra, metaforların ve buldukları kategoriyi temsil eden katılımcı sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Bu hesaplama tabloları ile birlikte oluşturulan metafor kategorilerini açıklamak için katılımcılar tarafından metaforun oluşturulma gerekçesini belirten ifadelerden yüksek frekansa¹⁰ sahip olanları temsil edenler aynen alınarak (“...” tırnak içinde) bulgular kısmına yerleştirilmiştir. Bu yerleştirmelerde katılımcılara ait kodlamalar (Ü1-O3-A4)¹¹ kullanılmıştır. Yerleştirilen ifadelerin ardından o katılımcı tarafından çizilmiş daha önceden elemeye tabi tutulmuş resim/karikatürler, hem katılımcının oluşturduğu metaforu hem de bu metafora ait gerekçeyi desteklemesi açısından bulgular kısmına yerleştirilmiştir. Bu işlemden sonra araştırmanın ikinci aşaması olan görüşmeden elde

¹⁰ Bkz. Araştırmanın Sınırlılıkları.

¹¹ Ü = Üst, O = Orta ve A= Alt sosyo-ekonomik düzeyleri belirtmektedir.

edilen veriler, yukarıda bahsedilen araştırmanın birinci aşamasından elde edilmiş olan metafor gerekçelerini ve buna bağlı olarak öğrenci tarafından çizilmiş resim/karikatürleri desteklemesi için bulgular kısmında resim/karikatürden sonra gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4. 1. Alt Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Bulgular

4. 1. 1. Bilimsellik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 4

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%	
1	Özgür Güvercin	1	0.99	25	Fen ve Teknoloji Dersi	3	2.97	
2	Ağaç	3	2.97	26	Gazete	1	0.99	
3	Akıl	1	0.99	27	Gelişme Çabası	1	0.99	
4	Aklı Kanıtlamak	1	0.99	28	Güneş	11	10.89	
5	Aklımızdaki Bilgi	1	0.99	29	Hayat	1	0.99	
6	Anne	1	0.99	30	Işık	2	1.98	
7	Ansiklopedi	1	0.99	31	İcat	6	5.94	
8	Araba	1	0.99	32	İlaç	1	0.99	
9	Araştırma	1	0.99	33	Kitap	4	3.96	
10	Aşk	1	0.99	34	Kütüphane	1	0.99	
11	Atatürk	1	0.99	35	Lamba	2	1.98	
12	Beyin	1	0.99	36	Mucit	2	1.98	
13	Bilim Adamı	13	12.87	37	Pusula	1	0.99	
14	Bilgisayar	3	2.97	38	Resim Çizmek	1	0.99	
15	Bir Sınıfın Öğrencileri	1	0.99	39	Robot	1	0.99	
16	Çalışkanlık	1	0.99	40	Saat	1	0.99	
17	Çam Ağacı	1	0.99	41	Soba	2	1.98	
18	Çınar	1	0.99	42	Sonsuz Bilgi	1	0.99	
19	Dedektif	2	1.98	43	Soru Çözmek	1	0.99	
20	Deney	4	3.96	44	Su	1	0.99	
21	Deney Tüpleri	2	1.98	45	Tahta	1	0.99	
22	Deniz	1	0.99	46	Teknoloji	4	3.96	
23	Doğmalara Karşı Kalkan	1	0.99	47	Televizyon	1	0.99	
24	Doktorluk	1	0.99	48	Uzay	4	3.96	
						Toplam	99	100

Tablo 4 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “bilimsellik” değerine yönelik 48 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (32) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 16 metafor

ise 2-13 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 2,1'dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “bilim adamı” (f:13), “güneş” (f:11) ve “icat” (f:6) gelmektedir.

Tablo 5

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Yol Gösteren, Çare Olan	İlaç, Anne, Araba, Araştırma, Bilgisayar, Deney Tüpleri, Güneş, Işık, Lamba, Pusula, Soba, Su, Televizyon	13	28
2	Ortaya Konan Ürün	Aklı Kanıtlamak, Bilim Adamı, Çalışkanlık, Dedektif, Deney, Deniz, İcat, Mucit, Soru Çözmek	9	26
3	Çaba Gösteren	Özgür Güvercin, Aşk, Dedektif, Deney, Doktorluk, Gelişme Çabası, İcat, Bir Sınıfın Öğrencileri, Resim Çizmek, Robot	10	12
4	Kaynak Olan	Aklımızdaki Bilgi, Ansiklopedi, Beyin, Bilgisayar, Gazete, Kitap, Kütüphane, Teknoloji	8	11
5	Kendini Yenileyen Sonsuz Bir Olgu	Ağaç, Saat, Sonsuz Bilgi, Teknoloji, Uzay	5	9
6	Kollara Ayrılan	Ağaç, Çam Ağacı, Çınar, Uzay	4	5
7	Gerçekçi Olan	Akıl, Mustafa Kemal Atatürk, Doğmalara Karşı Kalkan, Hayat, Tahta	5	5
8	Bilimsel Ortam	Fen ve Teknoloji Dersi	1	3

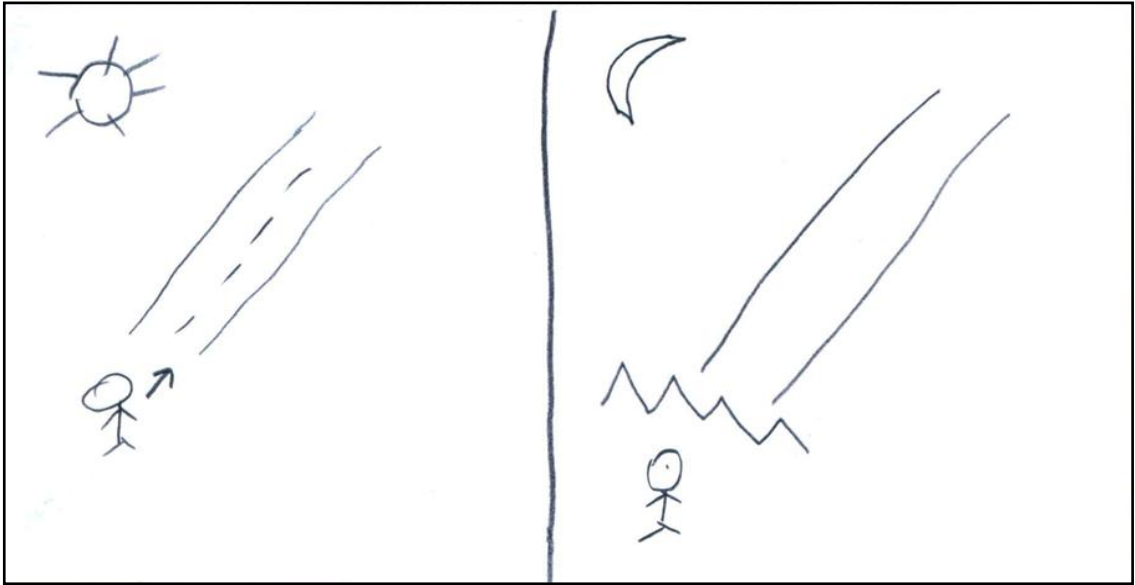
Tablo 5 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “bilimsellik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 8 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları

açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Yol Gösteren, Çare Olan

Tablo 5 incelendiğinde “yol gösteren, çare olan” kategorisinin toplam 13 metafor ve 28 katılımcı (% 27.72) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “güneş” (f:11), “deney tüpleri” (f:2) ve “bilgisayar” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “yol gösteren, çare olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

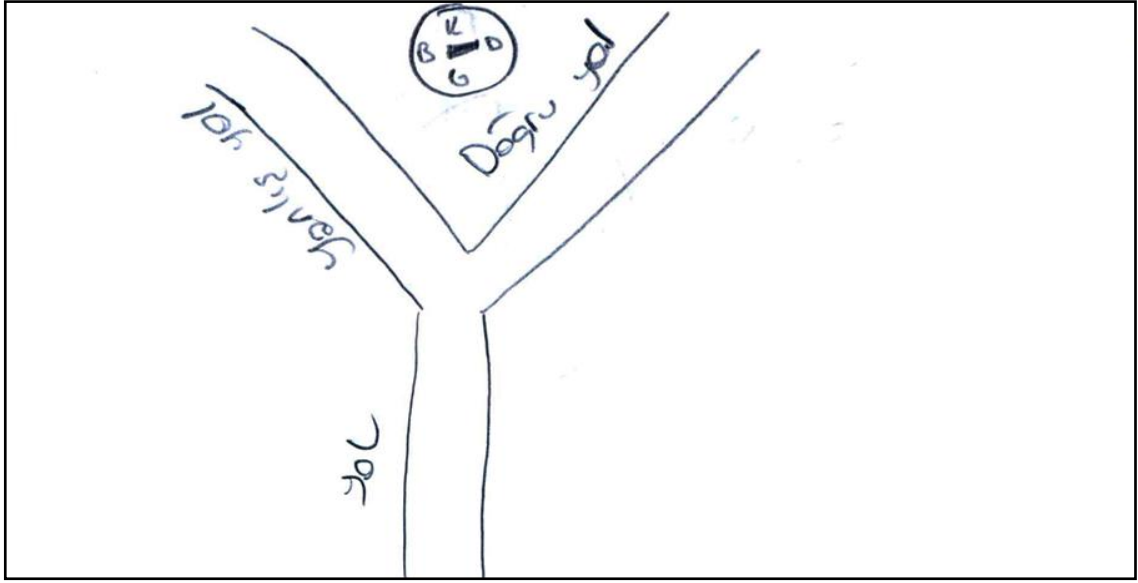
“Bilimsellik güneş gibidir. Çünkü bilim insanı aydınlatır, ona doğru yolu gösterir. Güneşsiz karanlık bir havada yolunu bulmak zordur fakat güneş varken her şey daha açık ve seçiktir. Bilimsellikte böyledir. Her şeyi ortaya serer.” (A, 5)

(Görüşme A,5) Güneşsiz karanlık bir yerde yolumuzu bulmamız zor olur. Ama her şeyin açık seçik olduğu güneşin olduğu bir yerde daha aydınlıktır yolumuz, nereye gideceğimizi biliriz. Bilim de nereye gideceğimizi gösterir yolumuzu bulmamıza yardımcı olur. Çizdiğim resimde de karanlık bir yolda önümüzde engeller olduğunu çizdim.

“Bilimsellik deney tüpleri gibidir. Çünkü içlerine doğru bilgiler aktarılırsa işe yarar.” (A, 68)

“Bilimsellik **pusula** gibidir. Çünkü en ince bir ayarla yanlış veya doğru yolu gösterebilir.” (A, 7)

Kategori 2: Ortaya Konan Ürün

Tablo 5 incelendiğinde “ortaya konan ürün” kategorisinin toplam 9 metafor ve 26 katılımcı (%25.74) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “bilim adamı” (f:13)’dir. Aşağıda katılımcının “ortaya konan ürün” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Bilimsellik **bilim adamı** gibidir. Çünkü bilim adamı da yeni yeni şeyler keşfedip icat ediyor.” (A, 61)

Kategori 3: Çaba Gösteren

Tablo 5 incelendiğinde “çaba gösteren” kategorisinin toplam 10 metafor ve 12 katılımcı (%11.88) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “deney” (f:2) ve “icat” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “çaba gösteren” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Bilimsellik **deney** gibidir. Çünkü ikisinde de deneme-yanılma olayı vardır.” (A, 10)

“Bilimsellik *aşk* gibidir. Çünkü ikisinde de bir şeyi öğrenmeyi çok istemek gereklidir...” (A, 2)

(Görüşme A,2) Bir şeyi öğrenmeyi çok istemek gibi bilimde aşka benzer. Öğrenme aşkıyla her şeyi yapabiliriz yani onu daha çok istersek ulaşabiliriz ona...

Kategori 4: Kaynak Olan

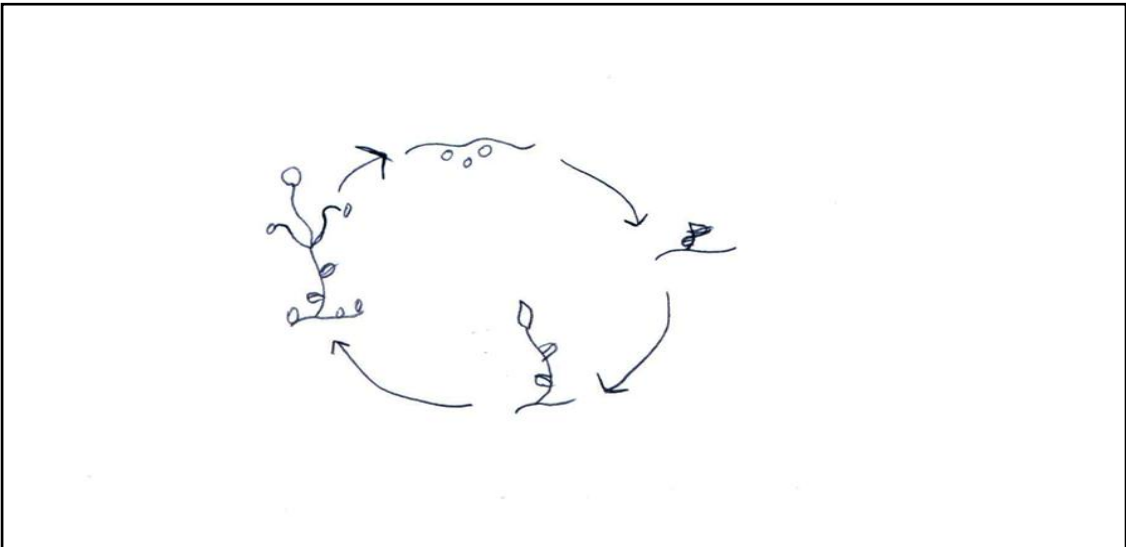
Tablo 5 incelendiğinde “kaynak olan” kategorisinin toplam 8 metafor ve 11 katılımcı (%10.89) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “kitap” (f:4)’tır. Aşağıda katılımcının “*kaynak olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Bilimsellik *kitap* gibidir. Çünkü kitabın içinde her şeyi buluruz...” (A, 100)

Kategori 5: Kendini Yenileyen Sonsuz Bir Olgu

Tablo 5 incelendiğinde “kendini yenileyen sonsuz bir olgu” kategorisinin toplam 5 metafor ve 9 katılımcı (%8.91) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “teknoloji” (f:3) ve “uzay” (f:3)’dır. Aşağıda katılımcının “*kendini yenileyen sonsuz bir olgu*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Bilimsellik *teknoloji* gibidir. Çünkü sürekli gelişir ve yükselir sınırsızdır.” (A, 9)

(Görüşme A,9) *Bilimsellik teknoloji gibi sürekli gelişir ve yükselir. Buna bağlı olarak bir fidanın büyüklüğünü döngü şeklinde ifade eden resim çizmeye çalıştım. Çizdiğim resimde bir fidanın gün geçtikçe gelişiyor ve yükseliyor.*

Kategori 6: Kollara Ayrılan

Tablo 5 incelendiğinde “kollara ayrılan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 5 katılımcı (%4.95) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “ağaç” (f:2)’tır. Aşağıda katılımcının “*kollara ayrılan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Bilimsellik ağaç gibidir. Çünkü ağacın kollarında ne kadar çok dal varsa bilimsellikte de o kadar çok dal vardır...” (A, 105)

Kategori 7: Gerçekçi Olan

Tablo 5 incelendiğinde “gerçekçi olan” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (%4.95) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*gerçekçi olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Bilimsellik doğmalara karşı kalkan gibidir. Çünkübilimi sahteciliğe karşı korur.” (A, 25)

Kategori 8: Bilimsel Ortam

Tablo 5 incelendiğinde “bilimsel ortam” kategorisinin toplam 1 metafor ve 3 katılımcı (%2.97) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metafor sadece “fen ve teknoloji dersi” dir. Aşağıda katılımcının “*bilimsel ortam*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Bilimsellik fen ve teknoloji dersi gibidir. Çünkü ikisinde de deney yapılır.” (A, 36)

Bilimsellik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; bilimselliğin insanlara faydalı olduğu, insanların yararlılığına ilişkin çaba harcadığı aynı zamanda bu sürecin kendini yenileyerek devam

ettiği, bilimselliğin insanların ihtiyaçlarına cevap verici niteliğinin, gerçeklik ve çeşitliliğinin olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 6

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç Dikme	1	0.67	25	Hayvanseverlik	1	0.67
2	Ağaç Kesmemek	1	0.67	26	Heykeltıraşlık	1	0.67
3	Akarsu	1	0.67	27	İnsana Duyarlılık	5	3.35
4	Annenin Verdiği Sevgi	1	0.67	28	İnsana Saygılı Olmak	4	2.68
5	Aşk	1	0.67	29	İnsanın Kendisine Bakması	2	1.34
6	Atık Pil Kutusu Atmamak	1	0.67	30	İnsanlık	1	0.67
7	Bebeğe Gösterilen Özen	1	0.67	31	Kar	1	0.67
8	Çevre Koruma Derneği	1	0.67	32	Kendimize Saygı Duymak	2	1.34
9	Çevreye Zarar Vermemek	1	0.67	33	Kendine Yaptığın İyilik	1	0.67
10	Çevreyi Sevmek	1	0.67	34	Korkuluk	1	0.67
11	Çıkar İlişkisi	1	0.67	35	Kurallara Uymak	1	0.67
12	Çömlekçilik	1	0.67	36	Nefes	1	0.67
13	Çöp Arabaları	1	0.67	37	Ormanı Korumak	1	0.67
14	Çöp Atmamak	1	0.67	38	Para	1	0.67
15	Çöp Kutusu	2	1.34	39	Sanat	1	0.67
16	Çöpçü	2	1.34	40	Sevgi	1	0.67
17	Davranışa Hâkim Olmak	1	0.67	41	Silgi	1	0.67
18	Doğa Sevgisi	1	0.67	42	Sorumluluk	1	0.67
19	Eş	1	0.67	43	Tablo	1	0.67
20	Eşyalarımızı Korumak	1	0.67	44	Tarlaya Ektiğimiz Şeyin Aynısının Çıkması	1	0.67
21	Evcil Hayvan Beslemek	2	1.34	45	Tema	2	1.34
22	Evimiz	5	3.35	46	Temiz İnsan	2	1.34
23	Fidan Dikmek	1	0.67	47	Yerlere Çöp Atmamak	3	2.01
24	Doğal Ortam Sağlamak	1	0.67				
Toplam						67	100

Tablo 6 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “doğal çevreye duyarlılık” değerine yönelik 47 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (36) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 11 metafor ise 2-5 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,4’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “evimiz” (f:5), “insana duyarlılık” (f:5) ve “insana saygılı olmak” (f:4) gelmektedir.

Tablo 7

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Önem Verme	Annenin Verdiği Sevgi, Atık Pil Kutusu Atmamak, Bebeğe Gösterilen Özen, Çevre Koruma Derneği, Çevreye Zarar Vermemek, Çömlükçilik, Çöp Atmamak, Çöpçü, Davranışa Hâkim Olmak, Doğa Sevgisi, Eş, Eşyalarımızı Korumak, Evcil Hayvan Beslemek, Doğal Ortam Sağlamak, Hayvanseverlik, Heykeltıraşlık, İnsana Duyarlılık, İnsana Saygılı Olmak, İnsanın Kendisine Bakması, Ormanı Korumak, Sanat, Sevgi, Tema, Temiz İnsan, Yerlere Çöp Atmamak	25	34
2	Karşılık Bekleme	Ağaç Dikme, Ağaç Kesmemek, Çıkar İlişkisi, İnsanın Kendisine Bakması, İnsanlık, Kendimize Saygı Duymak, Kendine Yaptığın İyilik, Nefes, Para, Tablo, Tarlaya Ektiğimiz Şeyin Aynısının Çıkması	11	12
3	Zorunluluk	Çevreyi Sevmek, Evimiz, Fidan Dikmek, İnsana Duyarlılık, Kurallara Uymak, Sorumluluk	6	11
4	Koruyucu	Çöp Arabaları, Çöp Kutusu, Kar, Korkuluk	4	5

Tablo 7 (devam)

5	Tercihe Bağlı Olan	Akarsu, Aşk, Evimiz, Silgi	4	5
---	--------------------	----------------------------	---	---

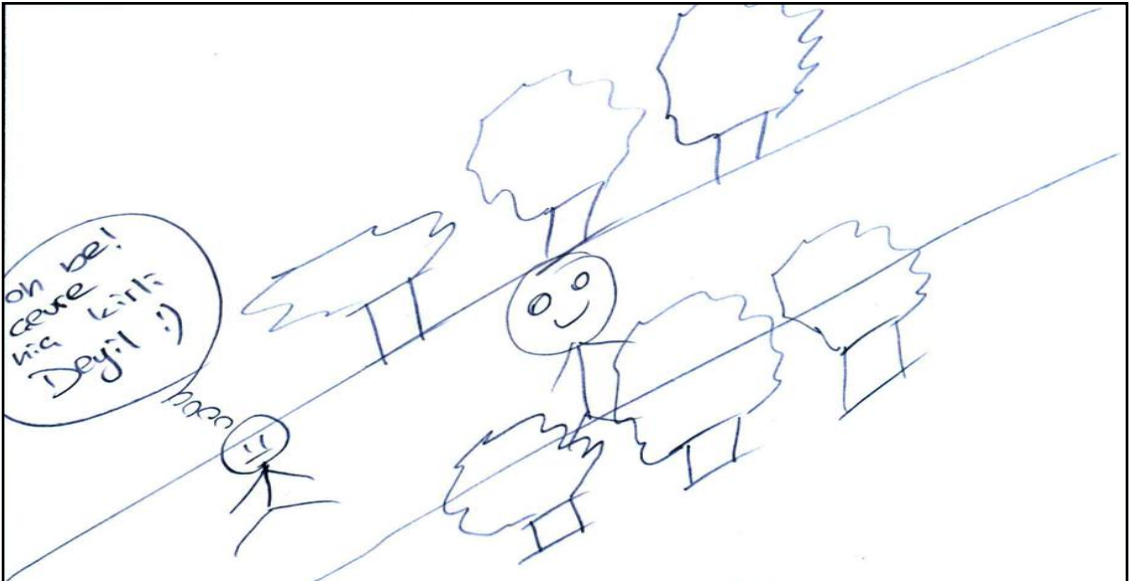
Tablo 7 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “doğal çevreye duyarlılık” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Önem Verme

Tablo 7 incelendiğinde “önem verme” kategorisinin toplam 25 metafor ve 34 katılımcı (%22.78) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “insana saygılı olmak” (f:4), “yerlere çöp atmamak” (f:3) ve “evcil hayvan beslemek” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “önem verme” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Doğal çevreye duyarlılık **insana saygılı olmak** gibidir. Çünkü ikisinde de saygılı ve sevgili olmak vardır. Doğal çevredeki bitkilerde bir canlıdır...” (A, 61)

“Doğal çevreye duyarlılık **yerlere çöp atmamak** gibidir. Çünkü yerlere çöp attığımızda etraf kirlenecek kötü bir görünüm çıkacaktır...” (A, 40)

(Görüşme A,40) Yerleri çöpten korursak doğal çevremize duyarlı bir birey oluruz. Yerleri çöpten arındırdığımızda yani çöp atmadığımızda güzel bir görünüm olacaktır.

“Doğal çevreye duyarlılık **evcil hayvan beslemek** gibidir. Çünkü ikisinde de saygı ve sevgi gerekir. Her insan hayvan besleyemediği gibi çevreye de duyarlı olamaz.” (A, 1)

(Görüşme A,1) Doğal çevreye duyarlılık aynı evcil hayvan beslemeye benzer. Evcil hayvan (kedi, köpek) beslemek için de saygı sevgi olmalı, doğal çevreye duyarlı olmak için de saygı sevgi olmalıdır. İkisinde de ortama uyum sağlamak, alışmak gereklidir. Her hayvan besleyemediği gibi çevreye de duyarlı olamaz.

Kategori 2: Karşılık Bekleme

Tablo 7 incelendiğinde “karşılık bekleme” kategorisinin toplam 11 metafor ve 12 katılımcı (%8.04) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılan “kendimize saygı duymak” (f:2)’tır. Aşağıda katılımcının “karşılık bekleme” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Doğal çevreye duyarlılık **kendimize saygı duymak** gibidir. Çünkü bizde doğanın bir parçasıyız, doğaya yapılan her duyarsızlık bize saygısızlık gibidir.” (A, 29)

Kategori 3: Zorunluluk

Tablo 7 incelendiğinde “zorunluluk” kategorisinin toplam 6 metafor ve 11 katılımcı (% 7.37) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “insana duyarlılık” (f:4)’tır. Aşağıda katılımcının “zorunluluk” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir

“Doğal çevreye duyarlılık **insana duyarlılık** gibidir. Çünkü doğal çevreni temiz tutarsan insanlara duyarlı olduğunu gösterirsin.” (A, 28)

Kategori 4: Koruyucu

Tablo 7 incelendiğinde “kaynak olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 5 katılımcı (% 3.35) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “çöp kutusu” (f:2)’dur. Aşağıda katılımcının “koruyucu” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik

gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Doğal çevreye duyarlılık **çöp kutusu** gibidir. Çünkü çevreyi çöplerden koruyor gibi bir şey. Yere atacağımıza çöp kutusuna atıyoruz...” (A, 2)

(Görüşme A,2) Yere atacağımız çöpü, çevreyi çöplerden koruyabilmek için çöp kutusuna atarak yapıyoruz.

Kategori 5: Tercihe Bağlı Olan

Tablo 7 incelendiğinde “tercihe bağlı olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 5 katılımcı (% 3.35) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “evimiz” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “tercihe bağlı olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Doğal çevreye duyarlılık **evimiz** gibidir. Çünkü temiz tutarsan hoş durur takdir edilir.” (A, 72)

“Doğal çevreye duyarlılık **silgi** gibidir. Çünkü kullandıkça biter, doğru kullanım tasarruf yanlısı kullanım kolay tükenme yaratır.” (A, 7)

Doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; doğal çevreye duyarlılığın önem vermeyle ilişkili olduğuna, bu önemin insanların tercihine kaldığına, önem verildiği takdirde koruyuculuğun meydana geleceğine ve insanların duyarlılığının yine insanlara pozitif bir şekilde döneceği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 3. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 8

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağacın Büyümesi	1	0.63	23	Karıncı	2	1.26
2	Ampul	1	0.63	24	Karıncanın Kış Öncesi Hazırlığı	1	0.63
3	Anne Baba	2	1.26	25	Kelepeç	1	0.63
4	Annelik	2	1.26	26	Kitaplık	1	0.63
5	Annenin Yemek Pişirmesi	1	0.63	27	Komutanın Emri	1	0.63
6	Ay	1	0.63	28	Kuşun Yavrusuna Yemek Getirmesi	1	0.63
7	Balık	1	0.63	29	Ödev	9	5.67
8	Besin Zinciri	1	0.63	30	Öğrenci	2	1.26
9	Bir Şeyi Üstüne Almak	1	0.63	31	Para Dolu Çanta	1	0.63
10	Bir Şeyi Başarmak	1	0.63	32	Saat	1	0.63
11	Çalar Saat	2	1.26	33	Saç	1	0.63
12	Çalışmak	2	1.26	34	Sevgi	2	1.26
13	Çiçek	1	0.63	35	Söz Vermek	1	0.63
14	Ders	1	0.63	36	Uyumak	1	0.63
15	Dost	1	0.63	37	Uzay	1	0.63
16	Duyarlılık	1	0.63	38	Vergileri Yatırmak	1	0.63
17	Görev	5	3.15	39	Yardım	1	0.63
18	Güneş	2	1.26	40	Yardımseverlik	1	0.63
19	Hayat	1	0.63	41	Yemek Yapmak	1	0.63
20	İnek	1	0.63	42	Yiğidin Kamçısı	1	0.63
21	İş	1	0.63	43	Yüz Yıkama	1	0.63
22	Karanlıkta Lamba Yakmak	1	0.63				
Toplam						63	100

Tablo 8 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “sorumluluk” değerine yönelik 43 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen

metaforların yarısından fazlası (33) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 10 metafor ise 2-9 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,5'tir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “ödev” (f:9), “görev” (f:5) ve “çalar saat” (f:2) gelmektedir.

Tablo 9

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Gereklilik	Annelik, Annenin Yemek Pişirmesi, Balık, Bir Şeyi Başarmak, Çiçek, Ders, Duyarlılık, Görev, Güneş, İş, Komutanın Emri, Kuşun Yavrusuna Yemek Getirmesi, Ödev, Öğrencilik, Sevgi, Uyumak, Vergileri Yatırmak, Yüz Yıkama	18	29
2	Süreklilik	Ağacın Büyümesi, Ay, Çalar Saat, Dost, Hayat, Kelepçe, Ödev, Öğrenci, Para Dolu Çanta, Saat, Saç, Uzay	12	13
3	Özverlilik	Anne Baba, Annelik, Besin Zinciri, Bir Şeyi Üstüne Almak, Çalışmak, İnek, Kitaplık, Söz Vermek, Yardımseverlik, Yemek Yapmak	10	12
4	Çare Olan	Ampul, Karanlıkta Lamba Yakmak, Yardım	3	3
5	Mutluluk	Güneş, Sevgi, Yiğidin Kamçısı	3	3
6	Temkinli Olma	Karınca, Karıncanın Kış Öncesi Hazırlığı	2	3

Tablo 9 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “sorumluluk” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Gereklilik

Tablo 9 incelendiğinde “gerekliklik” kategorisinin toplam 18 metafor ve 29 katılımcı (% 18.27) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “ödev” (f:8) ve “görev” (f:5) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “gerekliklik” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Sorumluluk ödev gibidir. Çünkü ikisini de yapmamız gerekir, ikisi de bizim bir görevimizdir.” (A, 11)

(Görüşme A,11) Bize okulda verilen ödevler bizim yapmamız için veriliyor. Onları mutlaka yapmamız lazım. Sorumluluklarımızda (okula gelmek) oluyor elbet onları da yerine getirmemiz gereklidir. Yani okula gelmeliyiz.

“Sorumluluk görev gibidir. Çünkü ikisinde de sonuna kadar gitmek gerekir.” (A, 10)

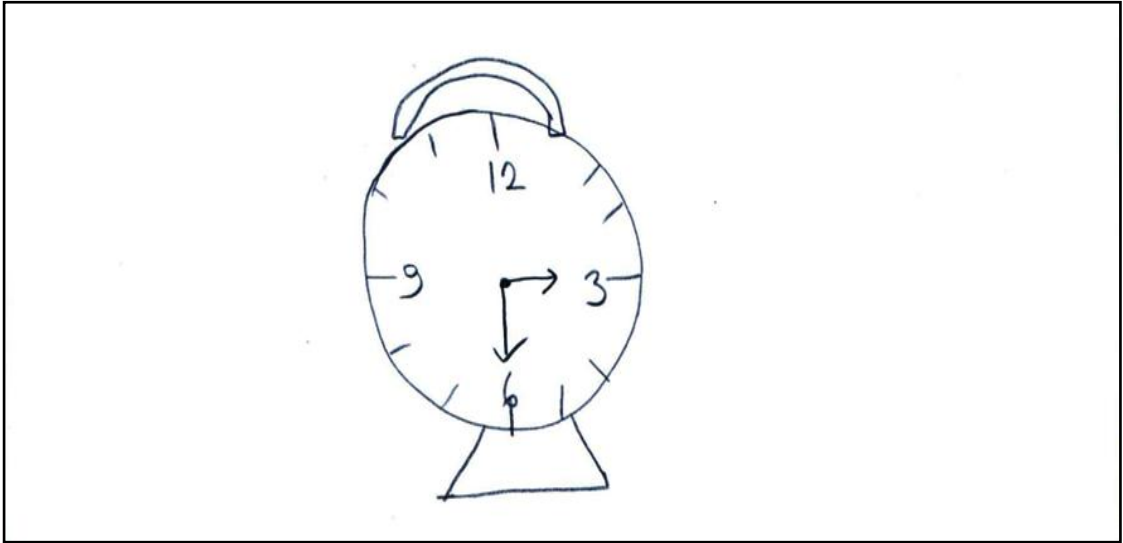
“Sorumluluk **çiçek** gibidir. Çünkü bakmazsan çiçeğe solar. Sorumlulukları yerine getirmezsen çiçek gibi solarsın.” (A, 9)

(Görüşme A,9) Çiçeğe bakmazsanız solar. Sizde insanların gözlerinde sorumluluklarınızı yerine getirmezseniz çiçekler gibi solarsınız.

Kategori 2: Süreklilik

Tablo 9 incelendiğinde “süreklilik” kategorisinin toplam 12 metafor ve 13 katılımcı (% 8.19) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılan “çalar saat” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “süreklilik” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Sorumluluk **çalar saat** gibidir. Çünkü sorumluluk bize verilen bir görevdir. Zamanında yapılması gereken bir görev. Biz çalar saati kurduğumuzda zamanında ve sürekli olarak çalar.” (A, 35)

“Sorumluluk **kelepçe** gibidir. Çünkü ne kelepçeden kaçabilirsin ne de sorumluluktan.” (A, 44)

Kategori 3: Özverilik

Tablo 9 incelendiğinde “özverilik” kategorisinin toplam 10 metafor ve 12 katılımcı (% 7.56) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “anne-baba” (f:2) ve

“çalışkanlık” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “özverilik” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

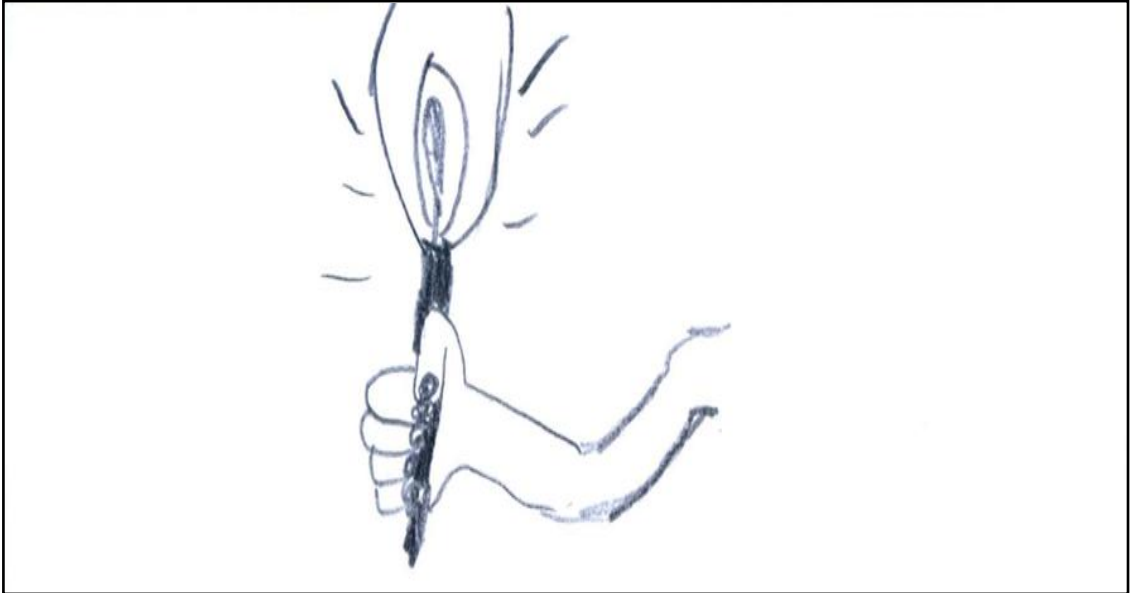
“Sorumluluk **anne-baba** gibidir. Çünkü ikisinde de varını yoğunu ortaya koymak var.” (A, 134)

“Sorumluluk **söz vermek** gibidir. Çünkü ikisini de yerine getirebilmek için tüm her şey ortaya konur.” (A, 38)

Kategori 4: Çare Olan

Tablo 9 incelendiğinde “çare olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.89) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “çare olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Sorumluluk **karanlıkta lamba yakmak** gibidir. Çünküikisini de yapınca karanlıktan çıkıp ışığa ulaşırız...” (A, 7)

(Görüşme A,7) İnsanların yapmak istedikleriyle yapması gerekenler bağdaştığı için karanlıktan çıkıp ışığa ulaşmak sorumluluklarımızı eksiksiz yapmaktan geçer. Fakat hiçbir yeri aydınlatmayan ampul hiçbir işimize yaramaz. Bu yüzden sorumluluklarımız eksiksiz ve özenli olmalı.

Kategori 5: Mutluluk

Tablo 9 incelendiğinde “mutluluk” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.89) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*mutluluk*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Sorumluluk **sevgi** gibidir. Çünkü sevgi gördüğün zaman mutlu olursun. Sorumluluğunu da yaptığın zaman insanlar karşısında iyi görülürsün ve mutlu olursun.”*
(A, 21)

Kategori 6: Temkinli Olma

Tablo 9 incelendiğinde “temkinli olma” kategorisinin toplam 2 metafor ve 3 katılımcı (% 1.89) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılan “karınca” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcının “*temkinli olma*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Sorumluluk **karınca** gibidir. Çünküİkisinde de geleceğe yatırım vardır.”* (A, 43)

Sorumluluk değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; sorumluluğun insanlar için gereklilik gösteren ve devamlılığı olan bir süreç olduğu, ona özverili bir şekilde davranıldığında sorunları giderdiği ve sonucunda insanları mutluluğa sevk ettiği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 4. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 10

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Arkadaşına Kalem Vermek	1	0.44	19	İnsanlık Görevi	1	0.44
2	Balığa Yem Vermek	1	0.44	20	Kablo	1	0.44
3	Canlılığını Yitirmiş Bir şeye Can Vermek	1	0.44	21	Kalem	1	0.44

Tablo 10 (devam)

4	Çevreye İlgi Göstermek	1	0.44	22	Kızılay	1	0.44
5	Çocuğa Babasının Harçlık Vermesi	1	0.44	23	Kitap	1	0.44
6	Deniz Feneri Kuruluşu	1	0.44	24	Naneli Şeker	1	0.44
7	Doğa	1	0.44	25	Organ Nakli	1	0.44
8	Dünya Sevgisi	1	0.44	26	Para	1	0.44
9	El Ele Tutmak	1	0.44	27	Paylaşım	3	1.32
10	El Uzatmak	4	1.76	28	Pervane	1	0.44
11	Geri Dönüşüm Kutusu	1	0.44	29	Saat	1	0.44
12	Güneşin Isıtması	3	1.32	30	Sevgi Zinciri	1	0.44
13	Huzur Evi	2	0.88	31	Sevgi	1	0.44
14	İlaç	1	0.44	32	Sınavda Kopya Vermek	2	0.88
15	İnsanın Kişiliğinin Sağlamlığı	1	0.44	33	Yara Bandı	1	0.44
16	İnsanlığa Duyulan Bilinç	1	0.44	34	Yaşlının Poşetini Taşımak	1	0.44
17	İnsanlığı Anlamak	1	0.44	35	Yeşeren Bir Ağaç	1	0.44
18	İnsanlık Bağı	1	0.44				
Toplam						44	100

Tablo 10 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “yardımseverlik” değerine yönelik 35 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (31) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2-4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’dür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “el uzatmak” (f:4), “güneşin ısıtması” (f:3) ve “paylaşım” (f:3) gelmektedir.

Tablo 11

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Derman Olan	Arkadaşına Kalem Vermek, Canlılığını Yitirmiş Bir Şeye Can Vermek, Dünya Sevgisi, El Uzatmak, Güneşin Isıtması, İlaç, İnsanlık Bağı, Paylaşım, Sevgi, Sınavda Kopya Vermek, Yara Bandı	11	17

Tablo 11 (devam)

2	Mutlu Olma	Balığa Yem Vermek, El Ele Tutmak, Huzur Evi, İnsanlık Görevi, Kızılay, Kitap, Naneli Şeker, Pervane, Yaşlının Poşetini Taşımak	9	10
3	Süreklilik	Doğa, Geri Dönüşüm Kutusu, İnsanlığa Duyulan Bilinç, Kablo, Kalem, Para, Saat, Sevgi Zinciri, Yeşeren Bir Ağaç	9	9
4	Duyarlı Olma	Çevreye İlgil Göstermek, İnsanın Kişiliğinin Sağlamlığı, İnsanlığı Anlamak, Paylaşım	4	5
5	Karşılıksız Olan	Çocuğa Babasının Harçlık Vermesi, Deniz Feneri Kuruluşu, Organ Nakli	3	3

Tablo 11 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “yardımseverlik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Derman Olan

Tablo 11 incelendiğinde, “derman olan” kategorisinin toplam 11 metafor ve 17 katılımcı (% 7.48) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “el uzatmak” (f:4), “güneşin ısıtması” (f:3) ve “sınavda kopya vermek” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “*derman olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Yardımseverlik el uzatmak gibidir. Çünkü yardımseverlik birilerini zor durumdan kurtarmaktır. Düşen birine de el uzatmak bununla aynı amaçtır.” (A, 32)

(Görüşme A,32) Birine el uzatarak onu bulunduğu kötü durumdan kurtarıyoruz. Ona el uzatmak yapmak istediğimiz yardımımızın göstergesidir.

“Yardımseverlik **güneşin ısıtması** gibidir. Çünkü kendi ışığıyla dünyaya yardım ederek dünyaya hayat verir, onun bu yardımseverliğidir.” (A, 141)

“Yardımseverlik **sınavda kopya vermek** gibidir. Çünkü arkadaşının yüksek not alması için ona yardım edersin. İkisi de çaresizlere karşı olur.” (A, 16)

Kategori 2: Mutlu Olma

Tablo 11 incelendiğinde, “mutlu olma” kategorisinin toplam 9 metafor ve 10 katılımcı (% 4.4) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “huzur evi” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “mutlu olma” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Yardımseverlik **huzur evi** gibidir. Çünkü ordaki herkes yaşlılara yardım etmekten mutluluk duyuyorlar.” (A, 24)

“Yardımseverlik **naneli şeker** gibidir. Çünkü yardım ederiz sonrasında huzur duyarız. Naneli şekeri de yedikten sonra ferahlarız.” (A, 50)

Kategori 3: Süreklilik

Tablo 11 incelendiğinde, “süreklilik” kategorisinin toplam 9 metafor ve 9 katılımcı (% 3.96) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “süreklilik” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Yardımsızlık **geri dönüşüm kutusu** gibidir. Çünkü kimseye yardım etmezsen sana da yardım etmezler ve aç kalırsın. Yaptığın şey sana geri döner.” (A, 6)

(Görüşme A,6) Sen birilerine yardımsızlık yaparsın karşılıksız olarak ama o sonuçta bir şekilde sana geri gelir. Sen istemesen de.

Kategori 4: Duyarlı Olma

Tablo 11 incelendiğinde, “duyarlı olma” kategorisinin toplam 4 metafor ve 5 katılımcı (% 2.2) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “paylaşım” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcının “duyarlı olma” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Yardımsızlık paylaşım gibidir. Çünkü insanlara karşı duyarlı davranma var ikisinde de.” (A, 95)

Kategori 5: Karşılıksız Olan

Tablo 11 incelendiğinde, “karşılıksız olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.32) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “karşılıksız olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Yardımsızlık deniz feneri kuruluşu gibidir. Çünkü karşılıksız ev, iş veriliyor. Karşılıksızlık var ikisinde de.” (A, 64)

“Yardımsızlık çocuğa babasının harçlık vermesi gibidir. Çünkü bir baba çocuğuna karşılık bekleyerek ya da borç olarak o parayı vermez. Karşılıksız olarak verir. Yardımsızlıkta öyledir.” (A, 1)

(Görüşme A,1) Bir baba çocuğuna borç olarak ya da ondan karşılık bekleyerek para vermez. Yardımsızlıkta de karşılık beklenmez. Bu harçlık veren baba ya da anne fark etmez. İkisi de karşılık beklemez harçlık verirken.

Yardımsızlık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; yardımsızlığın zorda kalanlara duyarlı olmanın bir göstergesi ve insanların dertlerine çare olduğu, aynı zamanda karşılık beklenmeden yapılan bir faaliyet olduğu ama hiçbir yardımın karşılıksız kalmayacağı ve yardım yapana mutluluk verdiği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 12

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Akrabaları Ziyaret Etmek	1	0.39	15	Koruma Duygusunun Olması	1	0.39
2	Altın	1	0.39	16	Kültüre Saygı	1	0.39
3	Bayramlarımız	1	0.39	17	Mankurt Olmayan Birisi	1	0.39

Tablo 12 (devam)

4	Büyüklerimizin Ölmeden Önce Bize Verdiği Hediye Saygı Duymak	1	0.39	18	Müze	12	4.68
5	Çocuk	1	0.39	19	Müzecilik	1	0.39
6	Çöp Kutuları	1	0.39	20	Sahiplenmek	2	0.78
7	Doğayı ve Çevreyi Koruma	1	0.39	21	Sorumluluk	1	0.39
8	Düğün Yapmak	1	0.39	22	Tarih	1	0.39
9	Dünya Çocukları	1	0.39	23	Türkler	1	0.39
10	Evcil Hayvana Bakmak	1	0.39	24	Yadigâra Sahip Çıkmak	1	0.39
11	Evdeki Bir Eşyayı Korumak	1	0.39	25	Yeni Aldığımız Kıyafet	1	0.39
12	Evdeki Porselenlere Dikkat Etmek	1	0.39	26	Yöresel Kıyafetler	1	0.39
13	Fidan Dikmek	1	0.39	27	Zırh	1	0.39
14	Kendi Malına Duyarlılık	1	0.39				
Toplam						39	100

Tablo 12 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “kültürel mirasa duyarlılık” değerine yönelik 27 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (25) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 2 metafor ise 2 ile 12 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,4’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları “müze” (f:12) ve “sahiplenmek” (f:2)’tir.

Tablo 13

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Korunan - Kollanan	Çocuk, Doğayı ve Çevreyi Koruma, Evdeki Bir Eşyayı Korumak, Evdeki Porselenlere Dikkat Etmek, Kendi Malına Duyarlılık, Kültüre Saygı, Müze, Müzecilik, Türkler, Yeni Aldığımız Kıyafet.	10	21

Tablo 13 (devam)

2	Duyarlı Olunan	Akrabaları Ziyaret Etmek, Bayramlarımız, Çöp Kutuları, Düğün Yapmak, Dünya Çocukları, Evcil Hayvana Bakmak, Mankurt Olmayan Birisi, Sahiplenmek, Yöresel Kıyafetler	9	9
3	Değerli Olan	Altın, Büyüklerimizin Ölmeden Önce Bize Verdiği Hediyeye Saygı Duymak, Fidan Dikmek, Sahiplenmek, Sorumluluk, Tarih, Yedigâra Sahip Çıkmak	7	7
4	Dış Etkenlere Karşı Koruyan	Koruma Duygusunun Olması, Zırh	2	2

Tablo 13 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “kültürel mirasa duyarlılık” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Korunan - Kollanan

Tablo 13 incelendiğinde, “korunan - kollanan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 21 katılımcı (% 8.19) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “müze” (f:12)’dir. Aşağıda katılımcıların “*korunan - kollanan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Kültürel mirasa duyarlılık **müze** gibidir. Çünkü bazı eski güzel şeyleri yaşatmak için uğraşır.” (A, 26)

(Görüşme A,26) Müzelerde tarihten kalma esere ev sahipliği yaparak onları tehlikelere karşı korur. Onlara bakmaya gidenlere gösterilmek için saklanır orada.

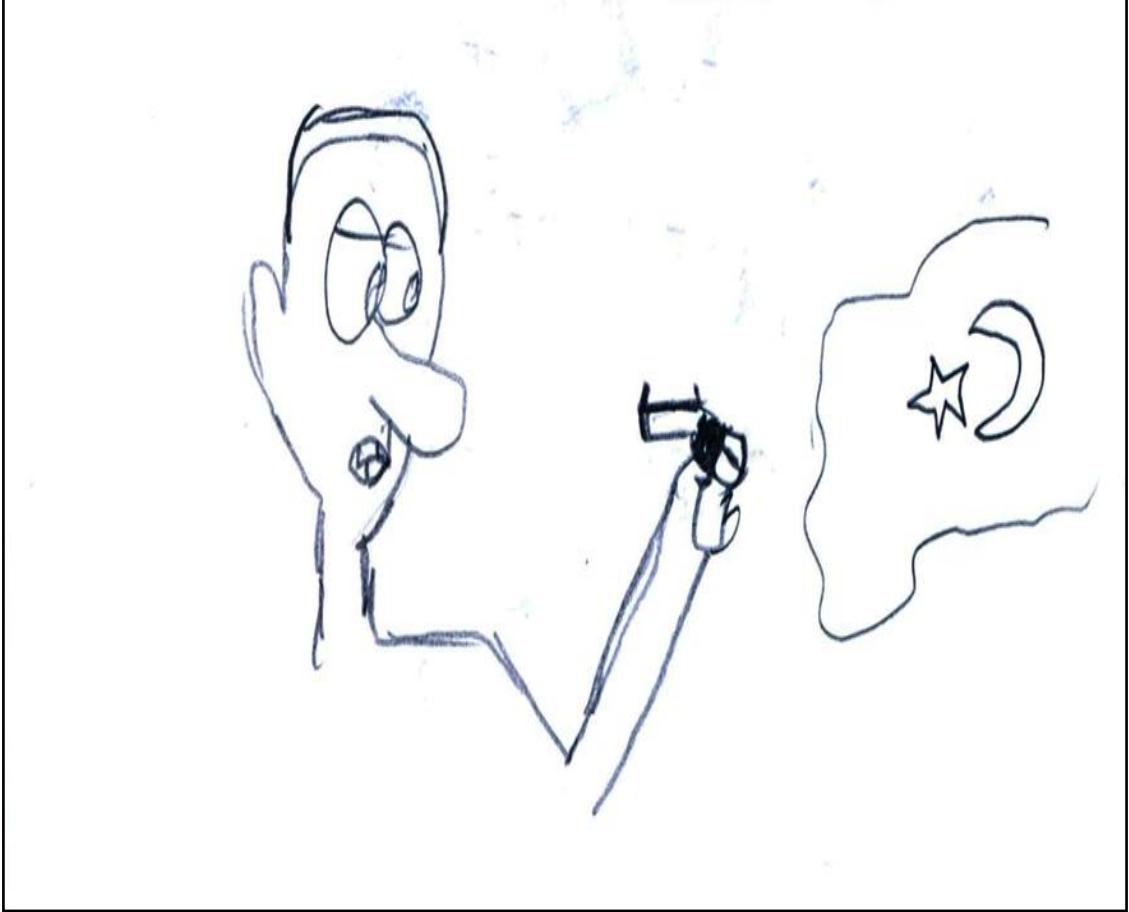
“Kültürel mirasa duyarlılık *evdeki bir eşyayı korumak* gibidir. Çünkü evdeki eşyayı korumazsak yok olur. Kültürel mirasa da duyarlı davranmazsak kaybolur.” (A, 20)

“Kültürel mirasa duyarlılık **müzecilik** gibidir. Çünkü kendi kültürümüz başkalarına gösteriliyor. Muhafaza ediliyor.” (A, 22)

Kategori 2: Duyarlı Olunan

Tablo 13 incelendiğinde, “duyarlı olunan” kategorisinin toplam 9 metafor ve 9 katılımcı (% 3.51) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “duyarlı olunan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

*“Kültürel mirasa duyarlılık **mankurt olmayan birisi** gibidir. Çünkü atasının tarihini bilmeyen mankurt’un milletine ihaneti an meselesidir. Atasının tarihini yansıtan her yapı korunmalıdır.” (A, 7)*

(Görüşme A,7) Geçmiş tarihimizi, atalarımızın tarihini bilmezsek onlara sahip çıkamayız. Mankurtlar gibi ihanet içinde oluruz. Atalarımızın tarihini bize öğreten kültürel mirastır. Atalarımızın tarihini yansıtan miraslara sahip çıkarak kültürel mirasa duyarlılık gösteririz. Mankurt olmayan birisi gibi oluruz.

Kategori 3: Değerli Olan

Tablo 13 incelendiğinde, “değerli olan” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcı (% 2.73) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*değerli olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Kültürel mirasa duyarlılık **büyüklerimizin ölmeden önce bize verdiği hediyeye saygı duymak** gibidir. Çünkü bize bırakılan bu şeylere büyük bir özen ve saygıyla bakılır.” (A, 13)

Kategori 4: Dış Etkenlere Karşı Koruyan

Tablo 13 incelendiğinde, “dış etkenlere karşı koruyan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.78) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “dış etkenlere karşı koruyan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Kültürel mirasa duyarlılık **zırh** gibidir. Çünkü kültürüne duyarlı olursan zırh giymiş gibi korunursun.” (A, 6)

(Görüşme A,6) Kültürel mirasa duyarlılık bir ülke için çok önemlidir. Kültürel mirasa duyarlılık olmadan o ülke de olmaz. Ülkeyi ayakta tutmaya, korumaya yardımcı olur.

Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; kültürel mirasa duyarlılığın, geçmişten gelen değerli miraslara önem verilmesi ve bunların bir sonraki nesle aktarımı için korunması anlamına geldiği aynı zamanda kültürel mirasa duyarlılığın ülkeyi tehlikelere karşı koruduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 14

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Adaletli Olmak	1	0.31	15	Karşımızdaki İnsanlara Saygı	1	0.31
2	Adaletli Yaşam	1	0.31	16	Kendimize Olan Saygımız	1	0.31
3	Akı	1	0.31	17	Mahkeme	3	0.93
4	Atatürk	2	0.62	18	Okuma	1	0.31
5	Bağımsızlık	1	0.31	19	Oy	1	0.31
6	Bir Dal	1	0.31	20	Oyunda Mızıkçılık Yapmamak	1	0.31

Tablo 14 (devam)

7	Din ve İmana Saygı	1	0.31	21	Pencere	1	0.31
8	Doğa	1	0.31	22	Polis	1	0.31
9	Eğitim	2	0.62	23	Saat	1	0.31
10	Firavun	1	0.31	24	Seçme Seçilme Hakkı	1	0.31
11	Güneş	1	0.31	25	Sevgi	1	0.31
12	İnsana Saygı	1	0.31	26	Terazi	1	0.31
13	İnsanların Fikrine Saygılı Olmak	1	0.31	27	Yaşama Hakkı	1	0.31
14	İzin Vermek	1	0.31				
Toplam						31	100

Tablo 14 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “hak ve özgürlüklere saygı” değerine yönelik 27 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (24) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 3 metafor ise 2 ile 3 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,1’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları “mahkeme” (f:3), “Atatürk” (f:2) ve “eğitim” (f:2)’dir.

Tablo 15

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Değerli ve Güzel Kılan	Akıl, Atatürk, Bağımsızlık, Din ve İmana Saygı, Güneş, İzin Vermek, Mahkeme, Polis, Saat	9	12
2	Temel Haklar	Okuma, Eğitim, İnsanların Fikrine Saygılı Olmak, Oy, Seçme Seçilme Hakkı, Yaşama Hakkı	6	7
3	Çok Yönlü Olan	Adaletli Olmak, Adaletli Yaşam, Bir Dal, Firavun, İnsana Saygı, Sevgi	6	6
4	Dengeli Olan	Doğa, Karşımızdaki İnsanlara Saygı, Kendimize Olan Saygımız, Oyunda Mızıkçılık Yapmamak, Pencere, Terazi	6	6

Tablo 15 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “hak ve özgürlüklere saygı” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Değerli ve Güzel Kılan

Tablo 15 incelendiğinde, “değerli ve güzel kılan” kategorisinin toplam 9 metafor ve 12 katılımcı (% 3.72) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “mahkeme” (f:3) ve “Atatürk” (f:2)’tür. Aşağıda katılımcıların “*değerli ve güzel kılan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Hak ve özgürlüklere saygı mahkeme gibidir. Çünkü bu kurumlar insanların haklarını savunurlar. Hak ve özgürlüklere saygı duyan kurumlardır.” (A, 84)

“Hak ve özgürlüklere saygı Atatürk gibidir. Çünkü bunun için inkılâplar çıkarmıştır.” (A, 49)

“Hak ve özgürlüklere saygı din ve imana saygı gibidir. Çünkü ikisi de insan için değerlidir.” (A, 36)

Kategori 2: Temel Haklar

Tablo 15 incelendiğinde, “temel haklar” kategorisinin toplam 6 metafor ve 7 katılımcı (% 2.17) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “eğitim” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “*temel haklar*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Hak ve özgürlüklere saygı eğitim gibidir. Çünkü devlet bizim eğitim hakkımızı kısıtlayamaz. Bu bizim bir hakkımızdır...” (A, 205)

“Hak ve özgürlüklere saygı yaşama hakkı gibidir. Çünkü bizler haklarımız çerçevesinde yaşarız ama bu çerçeve asla ve asla yaşama hakkımızı sınırlamaz.” (A, 8)

(Görüşme A,8) Bizim yaşam hakkımız vardır. Hak ve özgürlüklere saygı demek bizim bu yaşama hakkımızı sınırlamamalıdır. Bu resimde ki parmakların her biri bir insanı ifade ediyor. O yüzden her parmak yani yaşamlarımız kimsenin elinde olmamasını ifade ediyor.

Kategori 3: Çok Yönlü Olan

Tablo 15 incelendiğinde, “çok yönlü olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 1.86) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “çok yönlü olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“*Hak ve özgürlüklere saygı **Firavun** gibidir. Çünkü sağ elinde hak ve özgürlükleri sol elinde esaret ve işkence tutar.*” (A, 7)

(Görüşme A,7) *Küçükken televizyonda izlemiştim. Firavun hep sağ elinde hak ve özgürlükleri sol elinde de hep esareti tutardı.*

“*Hak ve özgürlüklere saygı **insana saygı** gibidir. Çünkü her insanın hakkı ve özgürlükleri vardır. İnsana saygı gösterirsen hak ve özgürlüklere de saygı olur. Göstermezsen olmaz.*” (A, 9)

(Görüşme A,9) *Her insan hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu sahipliklere saygı gösterirsen insana da saygı göstermiş gibi olursun.*

Kategori 4: Dengeli Olan

Tablo 15 incelendiğinde, “dengeli olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 1.86) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*dengeli olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“*Hak ve özgürlüklere saygı **doğa** gibidir. Çünkü ikisinin de dengesi bozulursa hayat çekilmez olur.*” (A, 10)

Hak ve özgürlüklere saygı değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; hak ve özgürlüklere saygının insanlara verilen değeri ve aynı zamanda birçok güzelliği beraberinde getirdiği için çok yönlülüğünün bir göstergesi olduğu, insanların temel haklarının olduğu ve bu hakların başkalarının hak ve özgürlüklerinden etkilenmemesinin yani dengede durmasının gerektiği aksi takdirde zorlukların beraberinde geleceği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 7. Çalışkanlık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 16

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağustos Böceği İle Karınca Hikâyesi	4	2.96	23	İyi İş Sahibi Olmak	1	0.74
2	Araba	1	0.74	24	Kalem	1	0.74
3	Arı	8	5.92	25	Kalp	1	0.74
4	Asansör	1	0.74	26	Karınca	11	8.14
5	Atatürk	1	0.74	27	Kayserispor	1	0.74
6	Balon	1	0.74	28	Koşuda Yarışı Kazanmak	1	0.74
7	Başarı	4	2.96	29	Merdiven	1	0.74
8	Beyin	1	0.74	30	Mutluluk	1	0.74
9	Bulaşıcı Bir Şey	1	0.74	31	Namaz Kılmak	1	0.74
10	Damlalarla Taşı Delmek	1	0.74	32	Nehrin Devamlı Akması	1	0.74
11	Demir	4	2.96	33	Organ	1	0.74
12	Derse Katılmak	1	0.74	34	Ödev Yapmak	1	0.74
13	Derste Başarılı Olma	1	0.74	35	Para Kazanmak	1	0.74
14	Diesel'in Yarattığı Motor	1	0.74	36	Sekreter	1	0.74
15	El İşlemesi Halı	1	0.74	37	Sınıfın Birincisi Olmak	1	0.74
16	Fasulye	1	0.74	38	Sigara	1	0.74
17	Her Şeyi Bilmek	1	0.74	39	Silgi	1	0.74
18	Hırs	1	0.74	40	Sonu Gelmeyen Su Birikintisi	1	0.74
19	İnek	3	2.22	41	Sorumluluk	3	2.22
20	İnsanın İçtiği Su	1	0.74	42	Varyasyon	1	0.74
21	İş Makinesi	1	0.74	43	Yiyeceği Meyvenin Ağacını Dikmek	1	0.74
22	İş Yapmak	1	0.74	44	Zenginlik	1	0.74
Toplam						74	100

Tablo 16 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “çalışkanlık” değerine yönelik 44 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (37) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 7 metafor ise 3-11 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,7’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “karınca” (f:11), “arı” (f:8) ve “başarı” (f:4) gelmektedir.

Tablo 17

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Emeğin Karşılığı Olan	Ağustos Böceği İle Karınca Hikâyesi, Araba, Arı, Asansör, Atatürk, Başarı, Beyin, Derse Katılmak, Derste Başarılı Olma, Diesel’in Yarattığı Motor, Fasulye, Her Şeyi Bilmek, Hırs, İnek, İş Makinesi, Karınca, Kayserispor, Para Kazanmak, Silgi, Sorumluluk, Yiyeceği Meyvenin Ağacını Dikmek, Zenginlik	22	38
2	Süreklilik	Arı, Bulaşıcı Bir Şey, Damlalarla Taşı Delmek, Demir, El İşlemesi Halı, İnsanın İçtiği Su, Kalem, Kalp, Karınca, Nehrin Devamlı Akması, Organ, Sonu Gelmeyen Su Birikintisi	12	23
3	Huzur Veren	İş Yapmak, İyi İş Sahibi Olmak, Mutluluk, Ödev Yapmak	4	4
4	Sistemli Olan	Merdiven, Namaz Kılmak, Sekreter	3	3
5	Telafisi Zor Olan	Ağustos Böceği, Balon, Sigara	3	3
6	Yarışılan Ortam	Koşuda Yarışı Kazanmak, Sınıfın Birincisi Olmak, Varyasyon	3	3

Tablo 17 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “çalışkanlık” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Emegin Karşılığı Olan

Tablo 17 incelendiğinde, “emeğin karşılığı olan” kategorisinin toplam 22 metafor ve 38 katılımcı (% 28.12) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “karınca” (f:6), “başarı” (f:4) ve “arı” (f:3) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “emeğin karşılığı olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **karınca** gibidir. Çünkü karınca çalışarak rahatlığını sürdürüyor. Biz de çalıştığımız zaman rahat ve parlak bir gelecek bizi bekleyecek.” (A, 35)

“Çalışkanlık **başarı** gibidir. Çünkü ne kadar çok çalışırsak o kadar çok başarı elde etmiş olursuz ve bu da bizim hayatımızı çok etkiler. Başarılarımız kat kat çoğalır.” (A, 56)

“Çalışkanlık **arı** gibidir. Çünkü çalışmasalar bizlere ve en önemlisi de kendilerine bakamazlar.” (A, 24)

(Görüşme A,24) Arılar çalışınca bal yapıyorlar. Çalışmasalar bal yapamazlar. Bu bal hem bizim için hem kendileri için gereklidir. Yaptıkları petekler olmasa yaşayamazlar.

Kategori 2: Süreklilik

Tablo 17 incelendiğinde, “süreklilik” kategorisinin toplam 12 metafor ve 23 katılımcı (%17.02) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “arı” (f:5), “karınca” (f:5) ve “demir” (f:4)’dir. Aşağıda katılımcıların “süreklilik” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **arı** gibidir. Çünkü hep bal yapar, çiçeklerden tohumunu toplar ve hiç durmadan hep çalışır.” (A, 146)

“Çalışkanlık **karınca** gibidir. Çünkü yaşamak için bütün imkânları değerlendirirler. Durmak bilmeden yuvalarına yiyecek taşırlar.” (A, 92)

“Çalışkanlık **demir** gibidir. Çünkü çalıştığında demir parlar ama çalışmazsan o demirin üstünde tekrarlar yapmazsan paslanır.” (A, 5)

(Görüşme A,5) Demir sürekli çalışmazsa üzeri paslanır. Sürekli tekrar yapmazsa pas tutar. Bir atasözünde de dediği gibi ‘çalışan demir pas tutmaz’.

Kategori 3: Huzur Veren

Tablo 17 incelendiğinde, “huzur veren” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 2.96) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “huzur veren” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **mutluluk** gibidir. Çünkü ikisi de insanın içini ferahlatır...” (A, 53)

Kategori 4: Sistemli Olan

Tablo 17 incelendiğinde, “sistemli olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 2.22) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil

edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*sistemli olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Çalışkanlık *merdiven* gibidir. Çünkü çalışmak insanı kademe kademe zirveye taşır. Merdiven de zirveye kısım kısım taşır bizi.” (A, 141)

Kategori 5: Telifisi Zor Olan

Tablo 17 incelendiğinde, “*telifisi zor olan*” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 2.22) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*telifisi zor olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Çalışkanlık *balon* gibidir. Çünkü elimizden kaçırdığımız zaman bir daha geri dönmesi zor bir şeydir.” (A, 3)

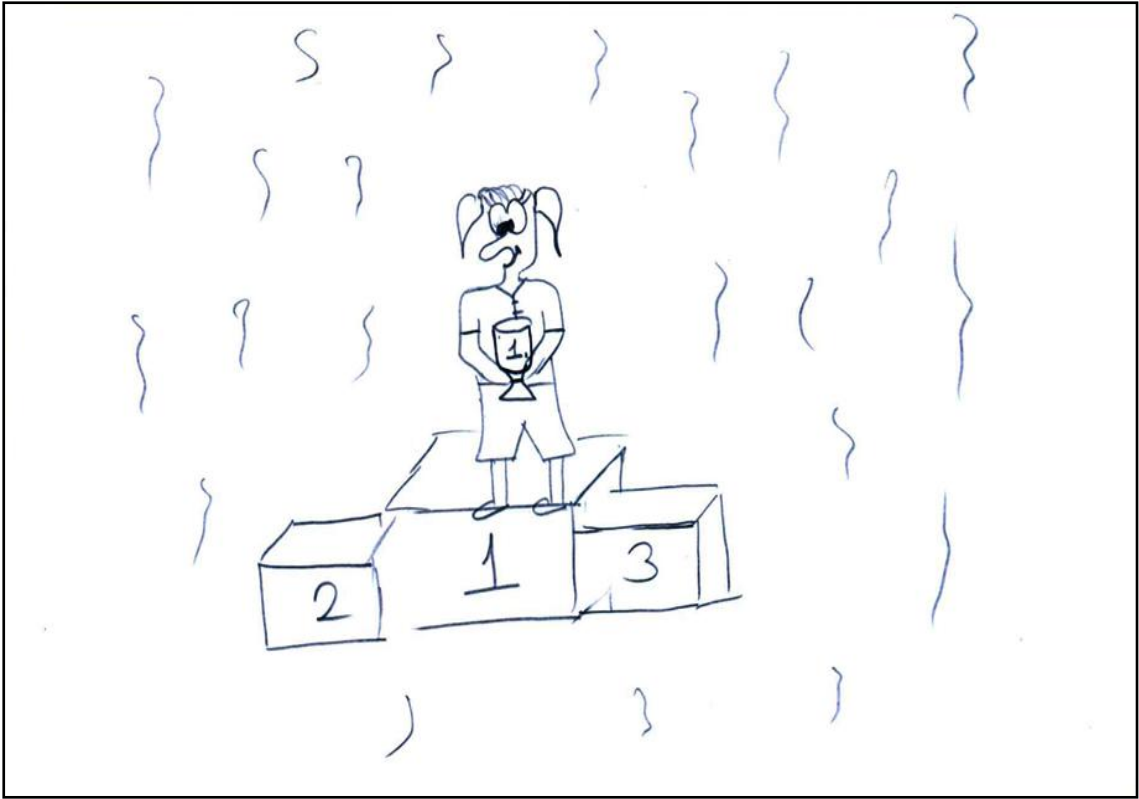

(Görüşme A,3) Bir insan çalışıyor sonra bunu duraklatıyorsa bir daha çalışma hevesi kaçan bir balon misali geri dönmez.

Kategori 6: Yarışılan Ortam

Tablo 17 incelendiğinde, “yarışılan ortam” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 2.22) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*yarışılan ortam*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“*Çalışkanlık koşuda yarışı kazanmak gibidir. Çünkü çalışkanlık rekabet ister. Yarışta da bu böyledir.*” (A, 50)

Çalışkanlık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; insanların çalışkanlıklarının sonucunda mutlaka bir karşılık görecekleri, çalışkanlığın sürekli ve sistemli bir olgu olduğu aynı zamanda insanlara huzur verdiği, bir defa vazgeçildiğinde elde edebilmenin zor olduğu ve rekabet gerektirdiği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 8. Farklılıklara Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 18

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Başka Ülkelerin İnsanları	1	0.51	20	Global Dünyaya Saygı	1	0.51
2	Bedensel Engelliler	1	0.51	21	Gökkuşacağı	1	0.51
3	Bir İnsanın Estetik Ameliyat Olması	1	0.51	22	Hayvanat Bahçesi	1	0.51
4	Bukalemun Olmak	1	0.51	23	Hoşgörü	4	2.04
5	Cumhuriyet	1	0.51	24	İnsanlara Saygı	1	0.51
6	Çiçek	1	0.51	25	Kabullenmek	1	0.51
7	Çok Partili Hükümet	1	0.51	26	Kendimize Saygı Duyma	1	0.51
8	Değişiklik	1	0.51	27	Kültüre Saygı	1	0.51
9	Dersler	1	0.51	28	Kültürlü İnsanlar	1	0.51
10	Dış Görünüşe Saygı	3	1.53	29	Mevsimler	1	0.51
11	Dünya	1	0.51	30	Öğretmenler	1	0.51
12	Düşünme Özgürlüğü	1	0.51	31	Renkler	1	0.51
13	Emir’in Annesinin Feriha’ya Saygı Duyması	1	0.51	32	Salyangoz	1	0.51
14	Engellilere İyi Davranmak	1	0.51	33	Siyah İnsanlar	2	1.02
15	Eşit Davranma	1	0.51	34	Siyah ve Beyaz Tadı Aynı Olan Yemeği Kabı	1	0.51
16	Eşitlik	3	1.53	35	Yüzünden Yememe	1	0.51
17	Farklı Giyim Tarzı	1	0.51	36	Topluma Saygı	1	0.51
18	Farklı Ülkeler	1	0.51	37	Uygarlık	1	0.51
19	Farklı Yemekleri Sevenlere Saygı	1	0.51	38	Zenci	6	3.06
Toplam						51	100

Tablo 18 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “farklılıklara saygı” değerine yönelik 38 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (33) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2 - 6 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’dür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “zenci” (f:6), “hoşgörü” (f:4) ve “dış görünüşe saygı” (f:3) gelmektedir.

Tablo 19

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Fiziksel Değişikliklerde Anlayış	Başka Ülkelerin İnsanları, Bedensel Engelliler, Bir İnsanın Estetik Ameliyat Olması, Bukalemun Olmak, Çiçek, Değişiklik, Dış Görünüşe Saygı, Engellilere İyi Davranmak, Eşitlik, İnsanlara Saygı, Salyangoz, Siyah İnsanlar, Siyah ve Beyaz, Tadı Aynı Olan Yemeği Kabı Yüzünden Yememek, Zenci	15	24
2	Topluluk Oluşturan Unsurlara Anlayış	Cumhuriyet, Çok Partili Hükümet, Dünya, Düşünme Özgürlüğü, Emir'in Annesinin Feriha'ya Saygı Duyması, Eşit Davranma, Eşitlik, Global Dünyaya Saygı, Hayvanat Bahçesi, Hoşgörü, Kendimize Saygı Duyma, Kültüre Saygı, Kültürlü İnsanlar, Topluma Saygı, Uygarlık	15	18
3	Farktan Doğan Zenginlik	Farklı Ülkeler, Farklı Yemekleri Sevenlere Saygı, Gökkuşluğu, Mevsimler, Renkler	5	5
4	Onaylamadan Saygı Gösterilen	Dersler, Farklı Giyim Tarzı, Kabullenmek, Öğretmenler	4	4

Tablo 19 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “farklılıklara saygı” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

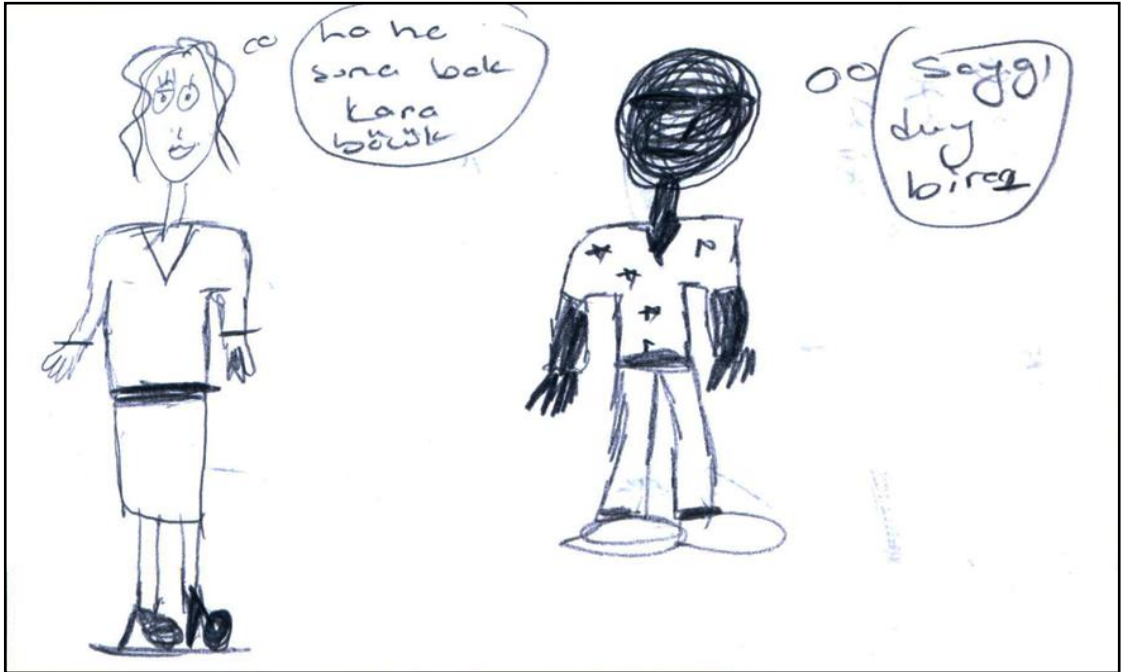
Kategori 1: Fiziksel Değişikliklerde Anlayış

Tablo 19 incelendiğinde, “fiziksel değişikliklerde anlayış” kategorisinin toplam 15 metafor ve 24 katılımcı (% 12.24) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “zenci” (f:6), “dış görünüşe saygı” (f:3) ve “siyah insanlar” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “fiziksel değişikliklerde anlayış” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Farklılıklara saygı zenci gibidir. Çünkü zenci bir insana saygı onun farklılıklarına saygı demektir.” (A, 9)

(Görüşme A,9) Onun farklılıkları diyince her türlü farklılık olabilir. Mesela saçları turuncu olan olabilir. Boyu en uzun olan ya da en kısa olan olabilir.

“Farklılıklara saygı dış görünüşe saygı gibidir. Çünkü hayatta herkes aynı yaratılmaz. Kimi uzun kimi kısa, kimi zayıf kimi şişmandır. Onun için kimse kimsenin dış görünüşüyle dalga geçmemeli, onlara saygı göstermelidir.” (A, 106)

(Görüşme A,106) Herkesin dış görünüşüne saygı göstermesi gerekir. Sen Arapsın, su şusun falan diye yapılmaması gerekiyor. Mesela bir yere gittiğimizde birisi esmerse falan, başka ülkedense herkes ona bakıyor dikkat çekiyor. Böyle olmaması gerek bence.

*“Farklılıklara saygı **siyah insanlar** gibidir. Çünkü onlar farklılar ve biz onlara her zaman saygı duyduk.” (A, 195)*

Kategori 2: Topluluk Oluşturan Unsurlara Anlayış

Tablo 19 incelendiğinde, “topluluk oluşturan unsurlara anlayış” kategorisinin toplam 15 metafor ve 18 katılımcı (% 9.18) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “hoşgörü” (f:4)’dür. Aşağıda katılımcının “*topluluk oluşturan unsurlara anlayış*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

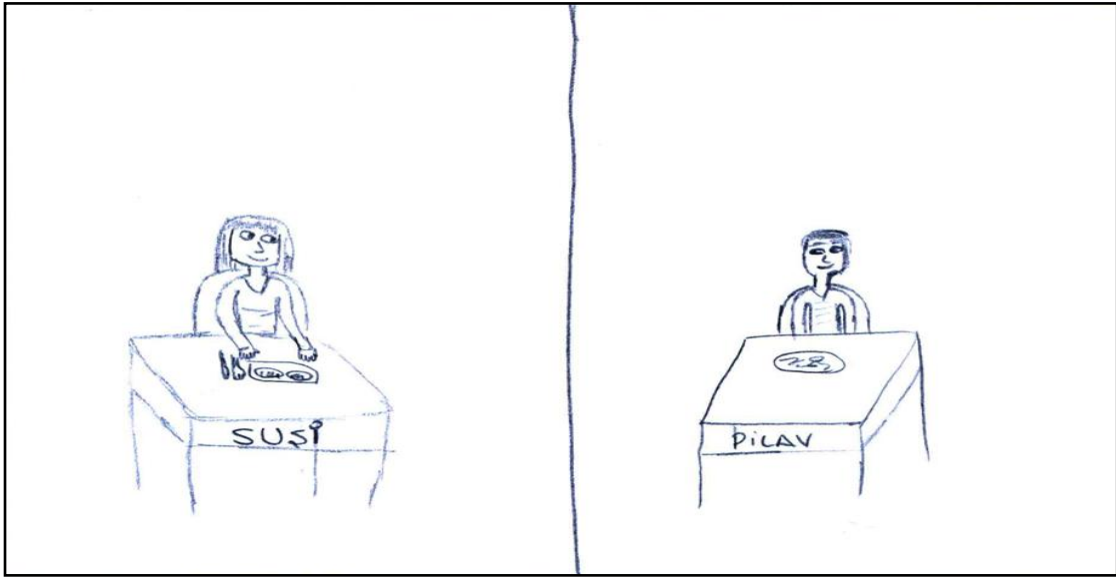
*“Farklılıklara saygı **hoşgörü** gibidir. Çünkü ikisi de insanın dil, din, ırk, v.b şeylere hoşgörülü davranmasıdır.” (A, 31)*

Kategori 3: Farktan Doğan Zenginlik

Tablo 19 incelendiğinde, “farktan doğan zenginlik” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 2.55) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “*farktan doğan zenginlik*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

*“Farklılıklara saygı **renkler** gibidir. Çünkü her renk kendine özeldir. Hiç biri birbirine benzemez. Fakat farklı bir renk ile birleştiğinde ortaya güzel renkler çıkar. Kendi özelliğın ile gururlanıp başkalarınınkini küçümsersen, özgürlüklerini kısıtlarsan sen de aynı duruma düşersin. Fakat kendi özgürlüklerinle başkalarını eşit tutarsan farklı güzellikler doğar.” (A, 5)*

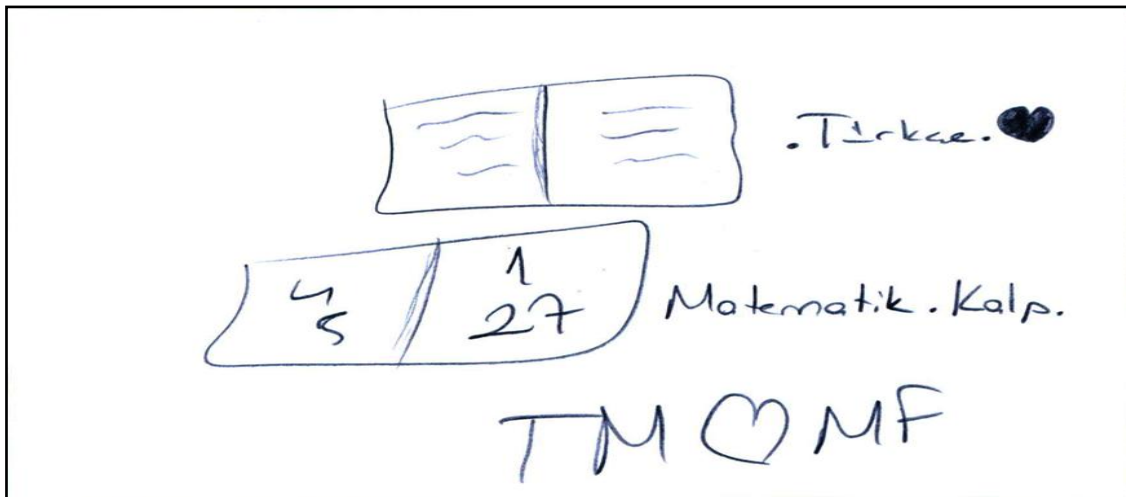
*“Farklılıklara saygı **farklı yemekleri sevenlere saygı** gibidir. Çünkü insanlar farklı yemekleri sevseler de farklı olsalar da onlar insandır. Farklılıklar insanları daha değerli yapar.” (A, 11)*

Kategori 4: Onaylamadan Saygı Gösterilen

Tablo 19 incelendiğinde, “onaylamadan saygı gösterilen” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 2.04) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*onaylamadan saygı gösterilen*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“*Farklılıklara saygı dersler gibidir. Çünkü her dersi sevmeniz gerekmez ama o derse ve öğretmenine saygı gerekir. Farklılıklara da sevgi gerekmez ama saygı olmalıdır.*” (A, 1)

(Görüşme A,1) Her dersi sevmiyor ama öğretmenine saygı duyuyoruz. Farklılıklara saygı da böyledir. Sevmemiz gerekmez ama saygı göstermek gerekir.

Farklılıklara saygı değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; farklılıklara saygı, tasvip edilmese bile fiziksel değişikliklere ve topluluk oluşturan unsurlara anlayışlı olma ve bu farklılıkların çeşitliliklere yol açarak toplumu zenginleştirme gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 20

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Aç Bir İnsan	1	0.76	20	İnsanların Bir Arada Olması	1	0.76
2	Aile	1	0.76	21	Kalp	1	0.76
3	Annenin Çocuğunu Sevmesi	1	0.76	22	Kendi Tarlanı Ekmen	1	0.76
4	Asker	13	9.88	23	Koca Sait	1	0.76
5	Askerlik	7	5.32	24	Köpeklerin Sadakati	1	0.76
6	Aşk	3	2.28	25	Mum Çiçeği	1	0.76
7	Atatürk	9	6.84	26	Namus	1	0.76
8	Bayrak	6	4.56	27	Orman Canlıları	1	0.76
9	Bülbüller	1	0.76	28	Ölümü Göze Almak	1	0.76
10	Can ve Mal Fedası	1	0.76	29	Sevgi	1	0.76
11	Cephede Savaşmak	1	0.76	30	Şehit	5	3.80
12	Çanakkale Savaşı	1	0.76	31	Timsahın Isırığı	1	0.76
13	Çanakkale’de Savaşanlar	2	1.52	32	Türk Halkı	1	0.76
14	Çiçekler	1	0.76	33	Ülke Bütünlüğü	1	0.76
15	Çikolata	1	0.76	34	Ülkücü	1	0.76
16	Dayanışma	1	0.76	35	Vatan İçin Feda Etmek	1	0.76
17	Değer Verdiğin Eşyaya Duyduğün Önem	1	0.76	36	Yurdunu Düşmanlara Karşı Koruma	1	0.76
18	Futbol Takımı Sevgisi	1	0.76	37	Yurdunu Seven Bir Asker	1	0.76
19	Işık	1	0.76	38	Zafer Uğruna Kan Dökmek	1	0.76

Tablo 20 (devam)

Toplam	76	100
--------	----	-----

Tablo 20 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “vatanseverlik” değerine yönelik 38 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (31) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 7 metafor ise 2 - 13 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı 2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “asker” (f:13), “Atatürk” (f:9) ve “askerlik” (f:7) gelmektedir.

Tablo 21

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Fedakâr Olunan	Annenin Çocuğunu Sevmesi, Asker, Askerlik, Aşk, Atatürk, Can ve Mal Fedası, Cephede Savaşmak, Çanakkale Savaşı, Çanakkale’de Savaşanlar, Çiçekler, Koca Sait, Köpeklerin Sadakati, Orman Canlıları, Ölümü Göze Almak, Sevgi, Şehit, Türk Halkı, Ülkücü, Vatan İçin Fedâ Etmek, Yurdunu Düşmanlara Karşı Koruma, Yurdunu Seven Bir Asker, Zafer Uğruna Kan Dökmek	22	52
2	Vazgeçilmez Olan	Aç Bir İnsan, Aşk, Bayrak Aşk, Bayrak, Bülbüller, Çikolata, Değer Verdiği Eşyaya Duyduğu Önem, Futbol Takımı Sevgisi, Kalp, Kendi Tarlanı Ekmen, Mum Çiçeği, Namus, Timsahın Isırığı	13	17

Tablo 21 (devam)

3	Birlikte Yaşam	Aile, Dayanışma, İnsanların Bir Arada Olması, Ülke Bütünlüğü	4	4
4	İlham Veren, Yol Gösteren	Atatürk, Işık	2	3

Tablo 21 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “vatanseverlik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Fedakâr Olunan

Tablo 21 incelendiğinde, “fedakar olunan” kategorisinin toplam 22 metafor ve 52 katılımcı (%39.52) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “asker” (f:13), “Atatürk” (f:9) ve “askerlik” (f:7) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “fedakâr olunan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Vatanseverlik *asker* gibidir. Çünkü tüm askerlerin vatani görevi vardır. Bizler bu vatanın yurdunda doğmuş, bu topraklarda yoğrulmuşuzdur. Bu vatanda çarpışmış bu vatan uğruna kanımızı akıtmışızdır.” (A, 33)

(Görüşme A,33) *Vatanseverliğin en açık yanı vatan için savaşıp gerekirse ölmek gibidir. Vatani seviyorsan onun için ölmek bile istersin.*

“Vatanseverlik Atatürk gibidir. Çünkü her insan vatanını sever ama Atatürk kadar değil. O vatani için canını vermeyi göze aldı.” (A, 148)

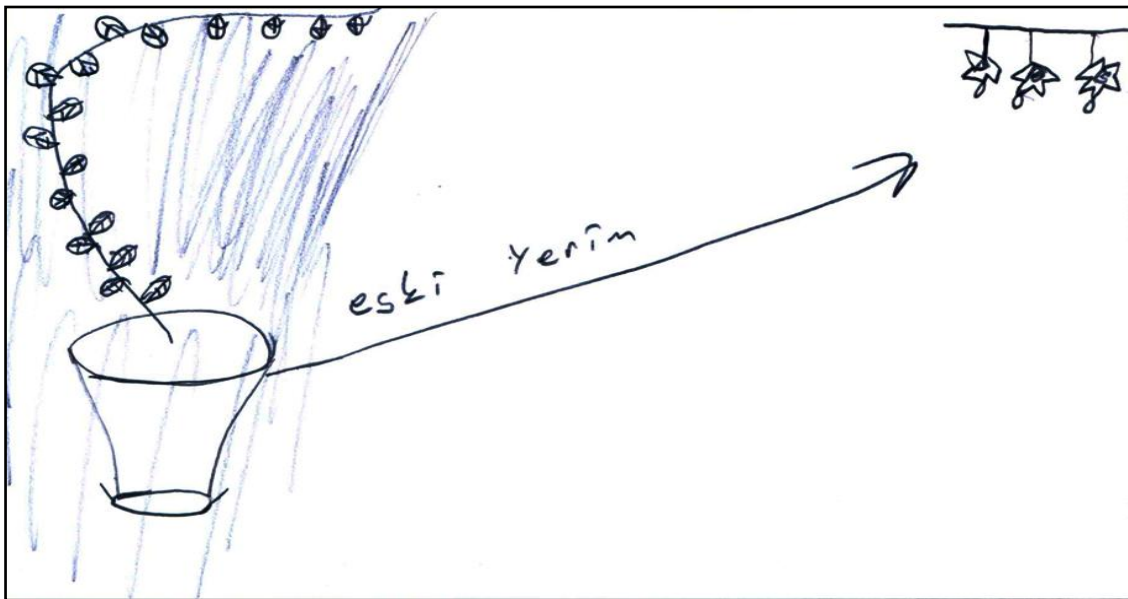
“Vatanseverlik askerlik gibidir. Çünkü ona zarar gelmemesi için başında nöbet tutulur.” (A, 68)

Kategori 2: Vazgeçilmez Olan

Tablo 21 incelendiğinde, “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 13 metafor ve 17 katılımcı (% 12.92) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “bayrak” (f:5)’tir. Aşağıda katılımcıların “vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Vatanseverlik bayrak gibidir. Çünkü bizim askerimiz bayrağımızı düşürmemek için ne canlar ne kanlar akıttı. Kadın erkek demeden savaştık ve hepsini vatan sevgisinden yaptık.” (A, 56)

“Vatanseverlik mum çiçeği gibidir. Çünkü mum çiçeği de yer değiştirdiği zaman çiçek açmıyor.” (A, 10)

(Görüşme A,10) Başkasının vatanında yani gurbette hep kendi vatanını özlersin. Onsuz olmadan, orada yaşamadan kendini iyi hissetmezsin. Bence vatanseverlik budur.

“Vatanseverlik **aşk** gibidir. Çünkü dürüstlük ve tutku gerektirir. Bir kere sevince bırakmamaktır.” (A, 1)

(Görüşme A,1) Bir kere sevince bırakmamak demektir. Bu aşk vatanını sonuna kadar savunmak demektir. Bu aşk illa iki kişi arasındaki aşk gibi değil de vatan aşkı, anne aşkı, kardeş aşkı gibi benzer şeyler olanlardır.

Kategori 3: Birlikte Yaşam

Tablo 21 incelendiğinde, “birlikte yaşam” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 3.04) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*birlikte yaşam*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **insanların bir arada olması** gibidir. Çünkü insanlar milletini, vatanını severse hep bir arada olur, birbirini korur, toplum içinde durur.” (A, 61)

Kategori 4: İlham Veren, Yol Gösteren

Tablo 21 incelendiğinde, “ilham veren, yol gösteren” kategorisinin toplam 2 metafor ve 3 katılımcı (% 2.28) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “Atatürk” (f:2)’tür. Aşağıda katılımcının “*ilham veren, yol gösteren*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **Atatürk** gibidir. Çünkü biz vatanseverliği, gideceğimiz yolu Atatürk’ten öğrendik.” (A, 59)

Vatanseverlik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; vatanseverliğin vazgeçilmezliği olduğundan dolayı fedakârlık gerektiği, bu vazgeçilmezliğin insanları birlikte yaşamaya yönelttiği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 10. Estetik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 22

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ajda Pekkan	5	2.25	20	Güzellik	3	1.35
2	Ameliyat	1	0.45	21	Hamur	1	0.45
3	Bakım	1	0.45	22	İnsan Fiziği	1	0.45
4	Beden Değişikliği	1	0.45	23	İstanbul	1	0.45
5	Beyaz Boş Sayfa	1	0.45	24	Jimnastikçi	1	0.45
6	Bir Yapının Şeklini Değiştirmek	1	0.45	25	Kar Taneleri	1	0.45
7	Birey	1	0.45	26	Kitabın Kapağı	1	0.45
8	Bozulmuş Resim	1	0.45	27	Kuşu	1	0.45
9	Bukalemun	1	0.45	28	Moda	1	0.45
10	Bülent Ersoy	2	0.90	29	Oymacılık	1	0.45
11	Cilt Değişikliği	1	0.45	30	Oyun Hamuru	2	0.90
12	Çirkinleşme	1	0.45	31	Plastik	1	0.45
13	Değişmek	1	0.90	32	Rahatlık	1	0.45
14	Doktorlar	1	0.45	33	Renkler	1	0.45
15	El	1	0.45	34	Yalan	1	0.45
16	Gece	1	0.45	35	Yapay Güzellik	1	0.45
17	Gerçek Şelale	1	0.45	36	Yeni Bir Sayfa	1	0.45
18	Gökyüzü	1	0.45	37	Yüze Yapılan Botoks	1	0.45
19	Göze Hoş Gelen Şey	1	0.45				
Toplam						45	100

Tablo 22 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “estetik” değerine yönelik 37 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (33) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 4 metafor ise 2 - 5 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Ajda Pekkan” (f:5), “güzellik” (f:3) ve “oyun hamuru” (f:2) gelmektedir.

Tablo 23

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Göze Hitap Eden, Huzur Veren Hoş Bir Görüntü	Gerçek Şelale, Gökyüzü, Göze Hoş Gelen Şey, Güzellik, İstanbul, Jimnastikçi, Kar Taneleri, Kitabın Kapağı, Kuğu, Moda, Oymacılık, Rahatlık, Renkler	13	13
2	Amaca Göre Değişiklik Gösteren	Beden Değişikliği, Beyaz Boş Sayfa, Birey, Bukalemun, Değişmek, El, Hamur, Oyun Hamuru, Yeni Bir Sayfa	9	10
3	Kötülükleri Kapatan	Ameliyat, Bakım, Doktorlar, Gece, Güzellik, İnsan Fiziği, Plastik, Yüze Yapılan Botoks	8	8
4	Değiştirmeden Kaynaklı Olumsuzluk	Bir Yapının Şeklini Değiştirmek, Bozulmuş Resim, Cilt Değişikliği, Çirkinleşme, Güzellik, Yalan, Yapay Güzellik	7	7
5	Kadın Sanatçı	Ajda Pekkan, Bülent Ersoy	2	7

Tablo 23 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “estetik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Göze Hitap Eden, Huzur Veren Hoş Bir Görüntü

Tablo 23 incelendiğinde, “göze hitap eden, huzur veren hoş bir görüntü” kategorisinin toplam 13 metafor ve 13 katılımcı (% 5.85) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “göze

hitap eden, huzur veren hoş bir görüntü” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Estetik gökyüzü gibidir. Çünkü gökyüzü kusursuzdur bence. Huzur verir insana.” (A, 50)

“Estetik gerçek şelale gibidir. Çünkü insana sesiyle, varlığıyla, görüntüsüyle hiçbir şey yapmadan huzur verebilir. Estetiğin amacı bana göre şelaleler gibi huzur vermesidir.” (A, 92)

Kategori 2: Amaca Göre Değişiklik Gösteren

Tablo 23 incelendiğinde, “amaca göre değişiklik gösteren” kategorisinin toplam 9 metafor ve 10 katılımcı (% 4.05) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “oyun hamuru” (f:2)’dur. Aşağıda katılımcıların “amaca göre değişiklik gösteren” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Estetik oyun hamuru gibidir. Çünkü oyun hamuruna istediğiniz şekli verebilirsiniz.” (A, 188)

“Estetik beyaz boş sayfa gibidir. Çünkü bu boş kâğıdı karalarsan kirlenir ve silindiğinde izi kalır. Fakat ince güzel bir yazıyla yazarsan güzel görünüp güzel okunur. Silindiğinde de izi kötü kalmaz...” (A, 5)

(Görüşme A,5) Estetiği nasıl kullanacağını bilmezsen kötü kalır. Ama detaylara takılarak güzel bir seçme yaptığında her baktığında güzel görünür gözüne.

Kategori 3: Kötülükleri Kapatın

Tablo 23 incelendiğinde, “kötülükleri kapatın” kategorisinin toplam 8 metafor ve 8 katılımcı (% 3.60) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “kötülükleri kapatın” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Estetik güzellik gibidir. Çünkü kırışıklık, buruşukluk gibi sorunlar estetik ameliyatıyla giderilebilir. Güzellik ortaya çıkar.” (A, 15)

Kategori 4: Değiştirmeden Kaynaklı Olumsuzluk

Tablo 23 incelendiğinde, “değiştirmeden kaynaklı olumsuzluk” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcı (% 3.15) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “değiştirmeden kaynaklı olumsuzluk” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Estetik **çirkinleşme** gibidir. Çünkü kendimize ait olan şeyleri değiştirirsek çirkin oluruz.” (A, 3)

(Görüşme A,3) Estetikle daha kötü şeyler meydana gelir. Mesela bir sorun yokken yaptırmaya kalkarsak daha kötü bir şey meydana gelebilir. İyi bir şey değildir.

Kategori 5: Kadın Sanatçı

Tablo 23 incelendiğinde, “kadın sanatçı” kategorisinin toplam 2 metafor ve 7 katılımcı (% 3.15) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “Ajda Pekkan” (f:5)’dir. Aşağıda katılımcıların “kadın sanatçı” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Estetik **Ajda Pekkan** gibidir. Çünkü kadının her yerinde estetik var.” (A, 59)

“Estetik **Bülent Ersoy** gibidir. Çünkü kadın mı erkek mi bilmiyoruz her yönden estetik yaptırmıştır.” (A, 2)

(Görüşme A,2) Bülent Ersoy’un estetiğın sınırlarını bile geçtiği için, bunu magazin, televizyon, gazete gibi şeylerden gördüğüm ve duyduğum için estetik bana Bülent Ersoy’u hatırlatıyor.

Estetik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; estetiğin, genelde insanlara hoş gelen bir ses ya da görüntü olduğu, kötülüklerin üstünü kapattığı bunu yaparken de dikkatli olunması gerektiği aksi takdirde yapılmak istenenin olumsuz sonuçlar doğuracağı ve kadın sanatçıların güzelleşmek için çokça estetik ameliyatı olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 11. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 24

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	A4 Kağıdı	1	0.40	20	İyi Arkadaş	1	0.40
2	Adını Feriha Koydum Dizisi	1	0.40	21	Kâbus	1	0.40
3	Anne	1	0.40	22	Kaplumbağa	1	0.40
4	Ayna	2	0.80	23	Köylü	1	0.40
5	Bebekler	1	0.40	24	Küçük Çocuk	1	0.40
6	Beyaz Işık	1	0.40	25	Leyla İle Mecnun	1	0.40
7	Beyaz Renk	1	0.40	26	Makine	1	0.40
8	Bilgisayar	1	0.40	27	Mevlana	1	0.40
9	Bulut	1	0.40	28	Mum	1	0.40
10	Cami Hocası	1	0.40	29	Mücevher	1	0.40
11	Cesurluk	1	0.40	30	Namus	1	0.40
12	Dostluk	1	0.40	31	Peygamber Efendimiz	1	0.40
13	Eller ve Kollar	1	0.40	32	Robot	1	0.40
14	Elma Ağaçları	1	0.40	33	Saat	1	0.40
15	Fidan	1	0.40	34	Sevgi	1	0.40
16	Gözler	1	0.40	35	Su	2	0.80
17	Hırka	1	0.40	36	Süs Lambasının Pili	1	0.40
18	Huzur	1	0.40	37	Yalan Söylememek	1	0.40
19	İnci	1	0.40	38	Yeni Doğmuş Bebek	1	0.40
Toplam						40	100

Tablo 24 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “dürüstlük” değerine yönelik 38 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (36) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 2 metafor ise 2 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı

sayısı yaklaşık olarak 1'dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları “ayna” (f:2) ve “su” (f:2)'dur.

Tablo 25

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Samimi Olan	A4 Kâğıdı, Anne, Ayna, Bebekler, Beyaz Renk, Bilgisayar, Bulut, Cami Hocası, Cesurluk, Dostluk, Kaplumbağa, Köylü, Küçük Çocuk, Leyla ile Mecnun, Mevlana, Mum, Peygamber Efendimiz, Robot, Saat, Yalan Söylememek, Yeni Doğmuş Bebek	21	21
2	Vazgeçilmez Olan	Beyaz Işık, Eller ve Kollar, Gözler, Hırka, İyi Arkadaş, Kâbus, Makine, Mücevher, Namus, Sevgi, Su	11	11
3	Aynen Karşılığı Olan	Adını Feriha Koydum Dizisi, Ayna, Elma Ağaçları, Fidan, Huzur, İnci, Su, Süs Lambasının Pili	8	8

Tablo 25 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “dürüstlük” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Samimi Olan

Tablo 25 incelendiğinde, “samimi olan” kategorisinin toplam 21 metafor ve 21 katılımcı (% 8.40) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “*samimi olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Dürüstlük ayna gibidir. Çünkü doğrular dışa vurulur.” (A, 22)

“Dürüstlük **dostluk** gibidir. Çünkü içinden nasıl geliyorsa öyle davranmaktır.”

(A, 1)

(Görüşme A,1) Dürüstlükte de dostlukta da içinden nasıl geliyorsa öyle davranmak vardır. İçten ve samimi olmak dürüstlükte de dostlukta baş kuraldır.

“Dürüstlük **Leyla ile Mecnun** gibidir. Çünkü birbirleri için savaşmış hiç yalan söylememişlerdir.” (A, 4)

(Görüşme A,4) Leyla ile Mecnun acı çekmişler ama saf duygularla birbirlerini sevmişler hiç yalan söylememişleridir.

Kategori 2: Vazgeçilmez Olan

Tablo 25 incelendiğinde, “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 11 metafor ve 11 katılımcı (% 4.40) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Dürüstlük gözler gibidir. Çünkü bize bir ömür lazım. Onlar olmadan hayatın pek bir anlamı olmaz. Dürüstlüğümüzü kaybedince de hayatın bir değeri kalmaz.” (A, 52)

Kategori 3: Aynen Karşılığı Olan

Tablo 25 incelendiğinde, “aynen karşılığı olan” kategorisinin toplam 8 metafor ve 8 katılımcı (% 3.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “aynen karşılığı olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Dürüstlük fidan gibidir. Çünkü bir insana her güvendiğinizde o fidan büyür ve ağaç olur. Sonra o ağacın meyvelerinden yararlanırsınız. Dürüst olmadığınızda ise fidanın dalları teker teker kırılıp çürür.” (A, 5)

(Görüşme A,5) Fidana benzer dürüstlük. Dürüstlüğün meyvesini de insan alır. Dürüst olmadığınızda fidanın dalları teker teker kırılıp çürüdüğü gibi, dürüst olmazsan insanlara karşı saygınlığını yitirirsin, çevrenin sana bakış açısı değişir.

Dürüstlük değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; dürüstlüğün genelde samimi, içten davranmak olduğu, insanın yaşamı boyunca vazgeçmemesi gereken bir davranış olduğu aksi durumunda hayatın bir değerinin olmadığı ve insanlara karşı dürüst davranmanın mutlaka bir karşılığının olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 12. Dayanışma Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 26

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç	1	0.50	21	Okul Sıraları	1	0.50
2	Arkadaşlık	3	1.50	22	Ödevi Beraber Yapmak	1	0.50
3	Bir Demet Sopa	1	0.50	23	Öğrenciler	1	0.50
4	Birlik Olma	1	0.50	24	Öyle Bir Geçer Zamanki Dizisi	1	0.50
5	Devlet	1	0.50	25	Paylaşmak	1	0.50
6	Dost	1	0.50	26	Savaşta Mermi Taşıyan Türk Kadını	1	0.50
7	Duvar Örmek	1	0.50	27	Sınıf	1	0.50
8	El Ele Vermek	1	0.50	28	Sohbet	1	0.50
9	Güçlü Olmak	1	0.50	29	Su Borularının Birbirini Tutması	1	0.50
10	Güven	1	0.50	30	Sürül	1	0.50
11	Hayvanlar	1	0.50	31	Topluluk	1	0.50
12	Huzur	1	0.50	32	Vakıflar	1	0.50
13	Kapıdaki Düşmana Beraber Barikat Kurmak	1	0.50	33	Yapboz	1	0.50
14	Kardeşlik	1	0.50	34	Yardım Etmek	2	1.00
15	Karıncalar	6	3.00	35	Yardımlaşma	3	1.50
16	Kolumuz	1	0.50	36	Yeryüzündeki Bir Döngü	1	0.50
17	Kopya	1	0.50	37	Yıldızlar	1	0.50
18	Kuşla Ağaç Arasındaki İlişki	1	0.50	38	Zincir	2	1.00
19	Leylekler	1	0.50	39	Zorluklar Karşısında Durmak	1	0.50
20	Müzik Gurubu	1	0.50				
Toplam						50	100

Tablo 26 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “dayanışma” değerine yönelik 39 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (34) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2 – 6 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’dür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “karınca” (f:6) ,“arkadaşlık” (f:3) ve “yardımlaşma” (f:3) gelmektedir.

Tablo 27

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Birlikten Doğan Kuvvet	Ağaç, Bir Demet Sopa, Birlik Olma, Devlet, Dost, Duvar Örmek, El Ele Vermek, Hayvanlar, Kapıdaki Düşmana Beraber Barikat Kurmak, Karıncalar, Kolumuz, Leylekler, Müzik Gurubu, Okul Sıraları, Ödevi Beraber Yapmak, Öyle Bir Geçer Zamanki Dizisi, Savaşta Mermi Taşıyan Türk Kadını, Su Borularının Birbirini Tutması, Sürü, Topluluk, Vakıflar, Yapboz, Yıldızlar, Zincir, Zorluklar Karşısında Durmak	25	31
2	Aradaki Bağı Güçlü Kılan	Arkadaşlık, Güçlü Olmak, Güven, Huzur, Kardeşlik, Kopya, Paylaşmak, Sohbet, Yardım Etmek, Yardımlaşma	10	14
3	Karşılığı Olan	Kuşla Ağaç Arasındaki İlişki, Öğrenciler, Sınıf, Yardım, Yeryüzündeki Bir Döngü	5	5

Tablo 27 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “dayanışma” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları

açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Birlikten Doğan Kuvvet

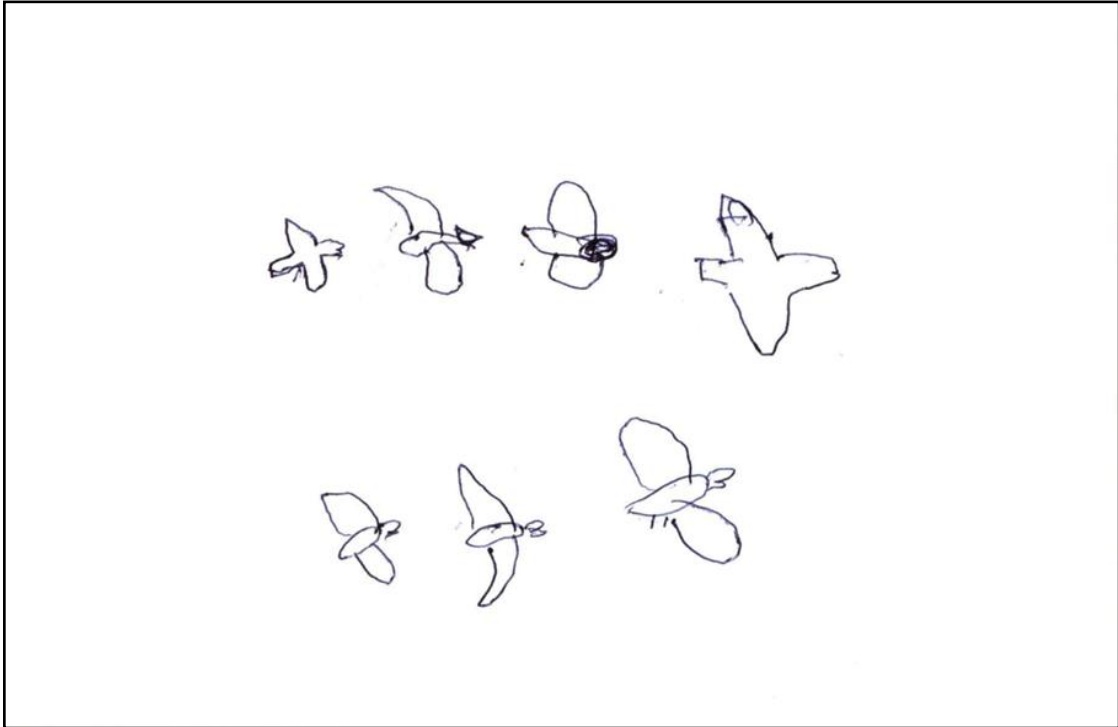
Tablo 27 incelendiğinde, “birlikten doğan kuvvet” kategorisinin toplam 25 metafor ve 31 katılımcı (% 15.5) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “karıncalar” (f:6) ve “zincir” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “birlikten doğan kuvvet” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Dayanışma **karıncalar** gibidir. Çünkü birbiriyle dayanışır, ekmeklerini paylaşırlar. Birbirlerini korurlar, başına buyruk hareket etmez, otlamazlar...” (A, 23)

“Dayanışma **zincir** gibidir. Çünkü beraberliğin gücüdür.” (A, 9)

(Görüşme A,9) Zincir bir halka olduğu için birbirleri için dayanışma içindedir.

“Dayanışma **leylekler** gibidir. Çünkü leylekler göç ettiklerinde “V” şeklinde uçarlar, en öndeki yorulunca onun ağırlığını üstlenir biri.” (A, 24)

(Görüşme A,24) *Leylekler göç yolunda lider belirlerler. Lider yorulunca biri onun yerine lider olup öne geçer.*

Kategori 2: Aradaki Bağı Güçlü Kılan

Tablo 27 incelendiğinde, “aradaki bağı güçlü kılan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 14 katılımcı (% 5.00) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “arkadaşlık” (f:3) ve “yardımlaşma” (f:3)’dır. Aşağıda katılımcıların “*aradaki bağı güçlü kılan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Dayanışma arkadaşlık gibidir. Çünkü arkadaşlar arasında sırlar vardır. Sıkı arkadaşlar birbirlerine düşkündür. Birbirlerini ele vermezler. Bu dayanışmanın en güzel örneğidir.” (A, 85)

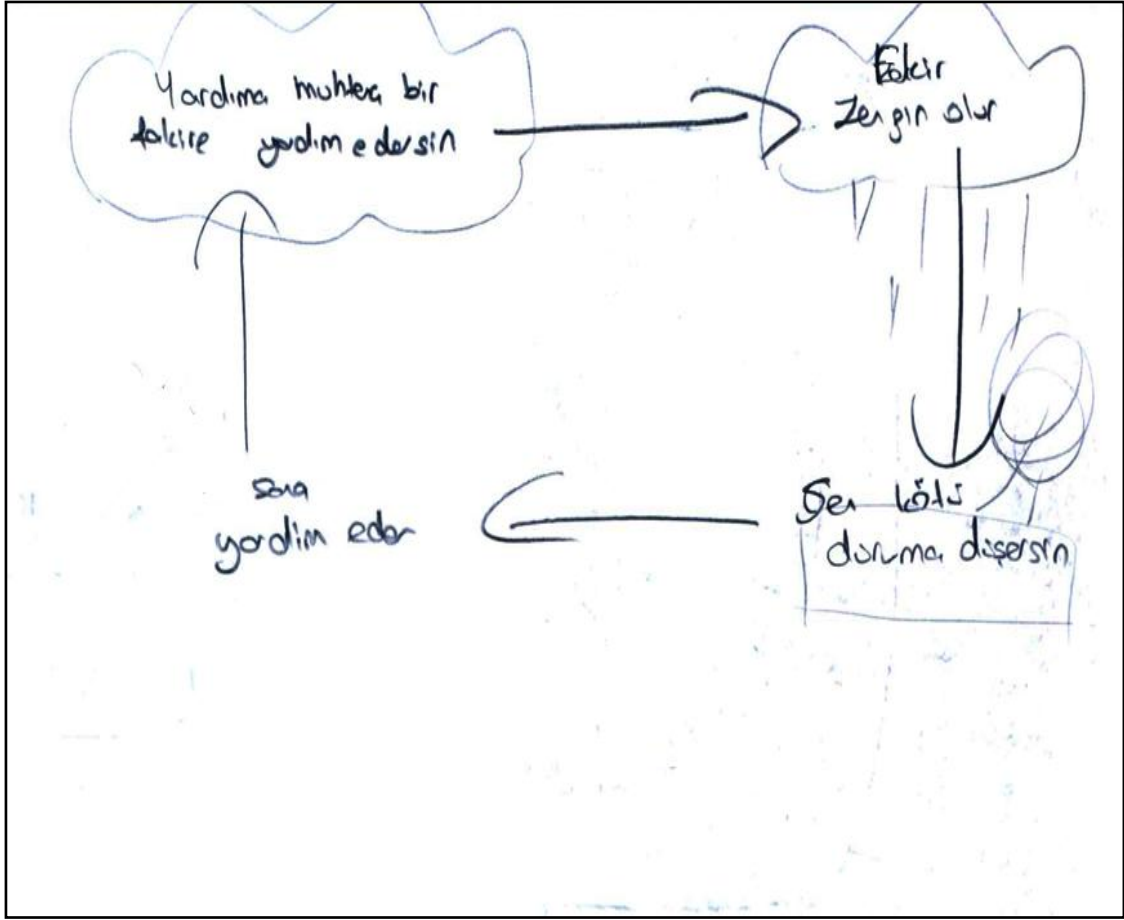
“Dayanışma güven gibidir. Çünkü ne kadar güven duyarsak bulduğumuz topluma o kadar dayanışma olur.” (A, 8)

(Görüşme A,8) *Bulduğumuz topluma ya da bir kişiye güven duygusu varsa dayanışmada vardır o toplumda.*

Kategori 3: Karşılığı Olan

Tablo 27 incelendiğinde, “karşılığı olan” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 2.50) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*karşılığı olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Dayanışma yeryüzündeki bir döngü gibidir. Çünkü yeryüzü hep bir şeylerin döngüsüyle gidiyorsa hayat ta dayanışmayla sürer.” (A, 6)

(Görüşme A,6) Yeryüzü döngülerle sürüyorsa, döngülerden ibaretse, hayatta dayanışmadan ibarettir. Dayanışma olmadan hayat sürmez.

Dayanışma değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; dayanışmanın canlılar arasındaki birlikten doğan bir güç haline geldiği, bunu yaparken de aralarındaki bağı güçlendirdiği ve dayanışma halinde olmanın mutlaka bir karşılığının olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 13. Adil Olma Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 28

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların "Adil Olma" Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Adaletli Bir Kişi	1	0.53	13	Hukuk	1	0.53
2	Adaletli Olmak	1	0.53	14	Hız. Ömer	1	0.53
3	Ağırlık Kaldırma	1	0.53	15	Kanunlara Uyuma	1	0.53

Tablo 28 (devam)

4	Anayasa	1	0.53	16	Kardeşlere Parayı Eşit Dağıtma	1	0.53
5	Anneler	1	0.53	17	Karıncalar	1	0.53
6	Avukatlar	1	0.53	18	Mahkeme	14	7.42
7	Doğa	1	0.53	19	Öğretmen	3	1.59
8	Doğruluk	1	0.53	20	Saat	1	0.53
9	Dürüstlük	1	0.53	21	Şike Yapmayan Hakemler	1	0.53
10	Eşit Şekilde Paylaştırma	1	0.53	22	Terazi	15	7.95
11	Eşitlik	1	0.53	23	Yalan Makinesi	1	0.53
12	Hâkimler	1	0.53	24	Yer Çekimi	1	0.53
Toplam						53	100

Tablo 28 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “adil olma” değerine yönelik 24 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (21) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 3 metafor ise 3–15 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 2,2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları “terazi” (f:15) ,“mahkeme” (f:14) ve “öğretmen” (f:3)’dir.

Tablo 29

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Dengeli Olan, Ayrım Yapmayan	Adaletli Bir Kişi, Adaletli Olmak, Ağırlık Kaldırma, Anayasa, Anneler, Avukatlar, Doğa, Doğruluk, Dürüstlük, Eşit Şekilde Paylaştırma, Hukuk, Hz. Ömer, Kanunlara Uyuma, Kardeşlere Parayı Eşit Dağıtma, Karıncalar, Öğretmen, Saat, Şike Yapmayan Hakemler, Terazi, Yalan Makinesi, Yer Çekimi	21	37

Tablo 29 (devam)

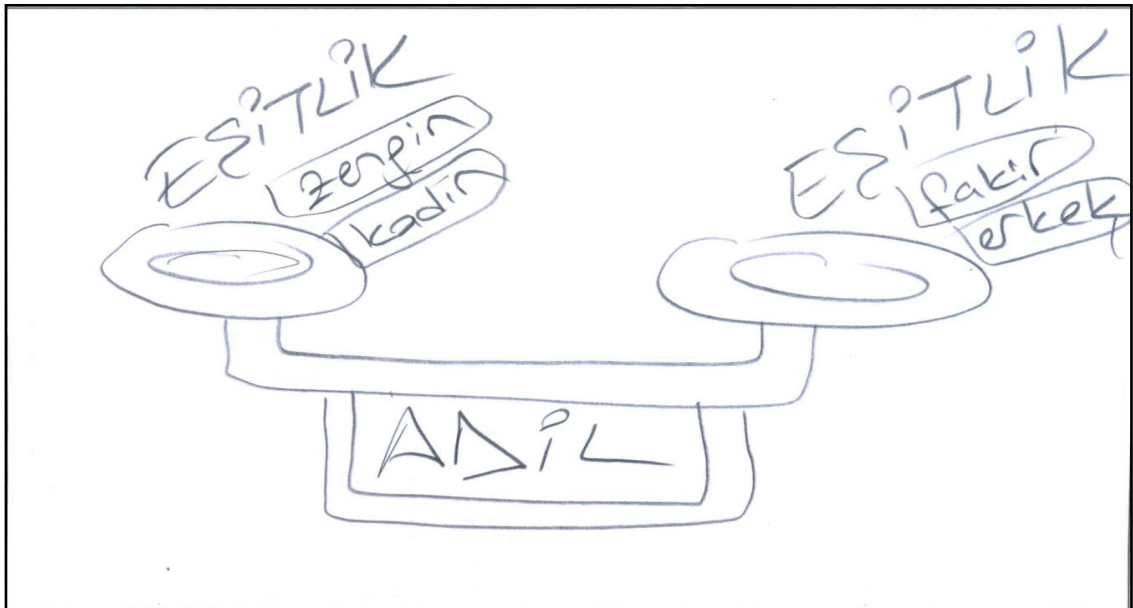
2	Hak Aranan Ortam	Eşitlik, Hâkimler, Mahkeme	3	16
---	------------------	----------------------------	---	----

Tablo 29 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “adil olma” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 2 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Dengeli Olan, Ayrım Yapmayan

Tablo 29 incelendiğinde, “dengeli olan ayrım yapmayan” kategorisinin toplam 21 metafor ve 37 katılımcı (% 19.61) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “terazi” (f:15) ve “öğretmen” (f:3)’dir. Aşağıda katılımcıların “*dengeli olan, ayrım yapmayan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

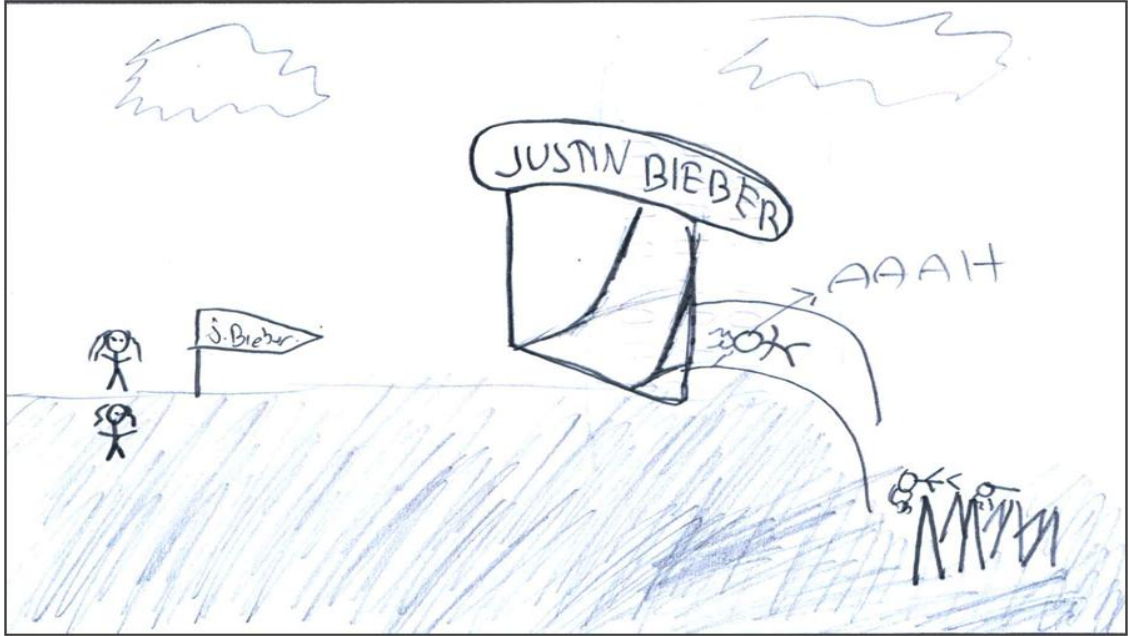
“Adil olma *terazi* gibidir. Çünkü adillik eşitlik demektir. Bence günümüzde eşitliği sağlayan tek şey terazilerdir.” (A, 52)

(Görüşme A,52) *Terazi adil olma ile aynıdır. Terazi her zaman adildir. Neresi haklıysa orası ağır basar.*

*“Adil olma **öğretmen** gibidir. Çünkü herkese eşit davranırlar...” (A, 193)*

*“Adil olma **yer çekimi** gibidir. Çünkü diyelim ki bir gökdelenden insan atılıyor. Yer çekimi bunların siyah mı beyaz mı, iyi mi kötü mü olduğuna bakmaz. Zengin mi fakir mi yine bakmaz. Adil olur ve yere çağırır.” (A, 23)*

Kategori 2: Hak Aranan Ortam

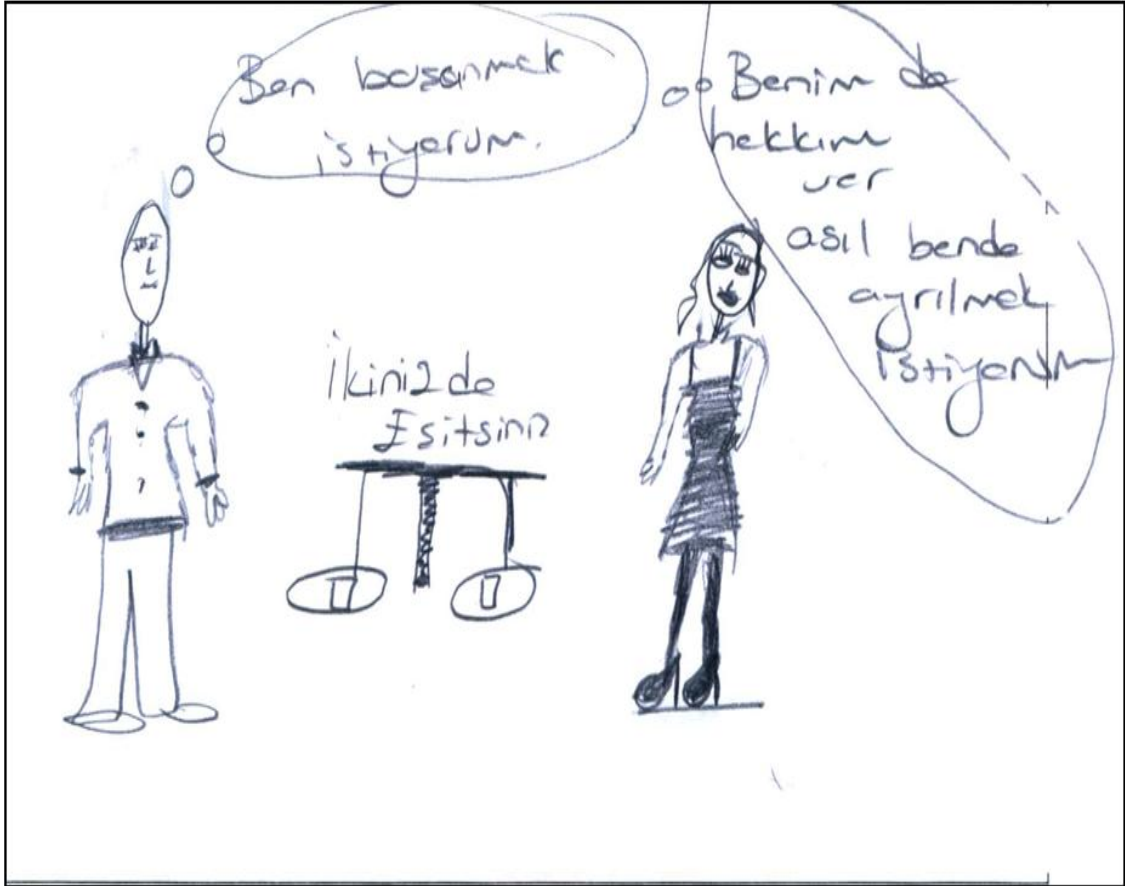
Tablo 29 incelendiğinde, “hak aranan ortam” kategorisinin toplam 3 metafor ve 16 katılımcı (% 8.48) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “mahkeme” (f:14)’dir. Aşağıda katılımcıların “*hak aranan ortam*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

*“Adil olma **mahkeme** gibidir. Çünkü adil kelimesini sadece orada duydum. Hâkimlerin de adaletli davrandığı pek söylenemez. Neden? Diyeceksin. Çünkü hâkim olmak gönülden gelen bir şey olmalı. Onunda o davadan bir çıkarı var. ‘Para’. Eğer ki Türkiye de adalet olsaydı ülkemizin çoğu sorunu kalmazdı. Kısaca adalet Türkiye’ye yaraşır bir kelime değil. Bana göre Türkiye=Torpil. Tabi bu şahsi fikrim.” (A, 85)*

“Adil olma **saat** gibidir. Çünkü saatte de her saate aynı dakika verilir ve bu da küçük bir adalettir.” (A, 6)

(Görüşme A,6) Nasıl her saatte aynı saniye varsa herkeste de aynı hak ve özgürlükler olmalıdır.

“Adil olma **eşitlik** gibidir. Çünkü kadına ve erkeğe eşitlik olmalı, düşüncem bu.” (A, 2)

(Görüşme A,2) Kadına ve erkeğe eşitlik olması da bir adil değildir. Adam boşanmak isterde kadın niye boşanmak istemesin. Çünkü oluyor bu. Onunda boşanma hakkı vardır.

Adil olma değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; adil olmanın genelde dengeli davranan, ayrımcılık yapmayan ve bunların savunulduğu, karar verildiği yer olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 1. 14. Barış Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 30

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Affetmek	1	0.57	16	İyi Kalp	1	0.57
2	Ağaç	1	0.57	17	Kardeşlik	5	2.85
3	Atatürk	1	0.57	18	Kartal	1	0.57
4	Bayramlar	1	0.57	19	Kuş	5	2.85
5	Beyaz Bayrak	2	1.14	20	Mutluluk	5	2.85
6	Beyaz Güvercin	3	1.71	21	Sevgi Dolu Olmak	1	0.57
7	Beyaz Renk	1	0.57	22	Sevgili	1	0.57
8	Çocuklar	2	1.14	23	Temizlik	1	0.57
9	Dostluk	3	1.71	24	Uyku	1	0.57
10	El Sıkışmak	1	0.57	25	Ülkeler Arası Birlik	1	0.57
11	Elmas Kolye	1	0.57	26	Yeşermiş Ağaç	1	0.57
12	Gül	1	0.57	27	23 Nisan	1	0.57
13	Güvercin	10	5.70	28	Zeytin Dalı	2	1.14
14	Halklar Arası Birlik Köprüsü	1	0.57	29	Zincirlerin Çözülmesi	1	0.57
15	İki Kumru	1	0.57				
Toplam						57	100

Tablo 30 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “barış” değerine yönelik 29 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (20) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 9 metafor ise 2–10 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “güvercin” (f:10), “kardeşlik” (f:5) ve “mutluluk” (f:5) gelmektedir.

Tablo 31

Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Sembol Haline Gelmiş Olan	Beyaz Bayrak, Beyaz Güvercin, Beyaz Renk, Çocuklar, El Sıkışmak, Gül, Güvercin, İki Kumru, Kartal, Kuş, Zeytin Dalı, Zincirlerin Çözülmesi	12	30
2	Huzur Veren	Ağaç, Elmas Kolye, Halklar Arası Birlik Köprüsü, Kardeşlik, Mutluluk, Sevgi Dolu Olmak, Sevgili, Uyku, Ülkeler Arası Birlik, Yeşermiş Ağaç	10	15
3	Destek Olan	Atatürk, Dostluk, İyi Kalp, Kardeşlik, 23 Nisan	5	8
4	Yaşanan Olumsuzlukları Silen	Affetmek, Bayramlar, Dostluk, Temizlik	4	4

Tablo 31 incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “barış” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

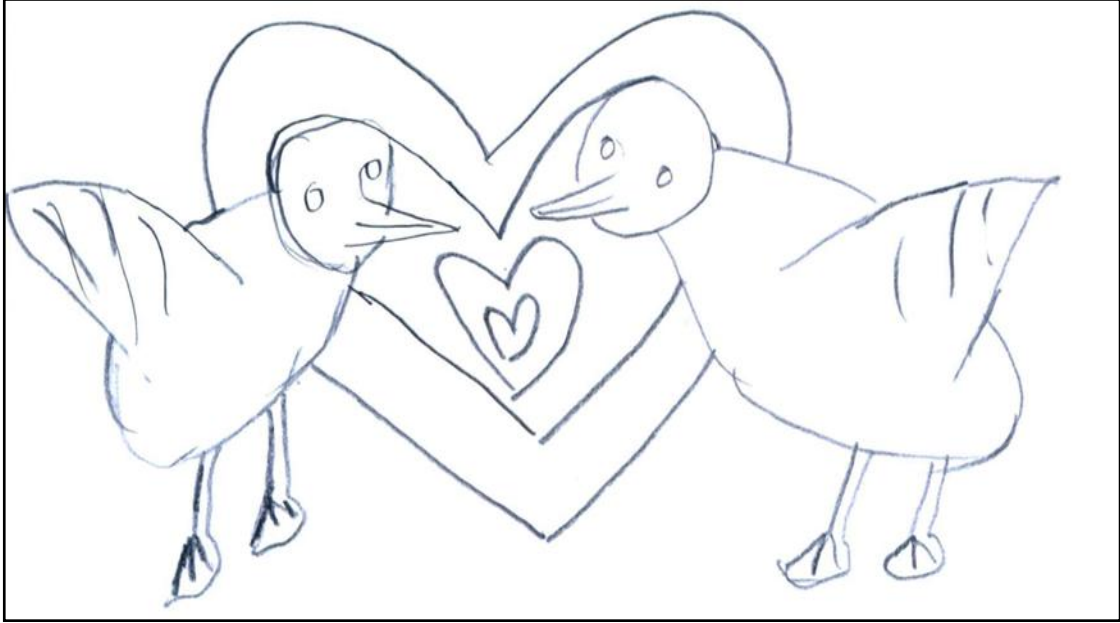
Kategori 1: Sembol Haline Gelmiş Olan

Tablo 31 incelendiğinde, “sembol haline gelmiş olan” kategorisinin toplam 12 metafor ve 30 katılımcı (% 17.10) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “güvercin” (f:10), “kuş” (f:5) ve “ beyaz güvercin” (f:3) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “*sembol haline gelmiş olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden

geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Barış güvercin gibidir. Çünkü güvercin barışın simgesidir.” (A, 118)

“Barış iki kumru gibidir. Çünkü iki kumru her zaman dostluğu ifade eder. Dostluk insanların kin, nispet, hırs gibi duygularından arınmasını sağlar.” (A, 7)

(Görüşme A,7) Kumrular dostluğu ifade ediyor. Bunları küçük, haylaz bir çocuğun filmi vardı onda görmüştüm.

“Barış kartal gibidir. Çoğu insan güvercine benzetiyor. Bense kartala benzetiyorum. Çünkü kartal her zaman yükseklerde uçar. Her zaman kendini üstün tutar. Tepelerde huzurludur. Barışta böyledir. Barışın olduğu yerde huzur vardır. Barış yükseklerde...” (A, 5)

(Görüşme A,5) Barışta kartallar gibi yükseklerde. Barışın olduğu yerde yani yükseklerde huzur vardır. Ancak aciz insanlar kavga ve savaşla başarmaya çalışırlar.

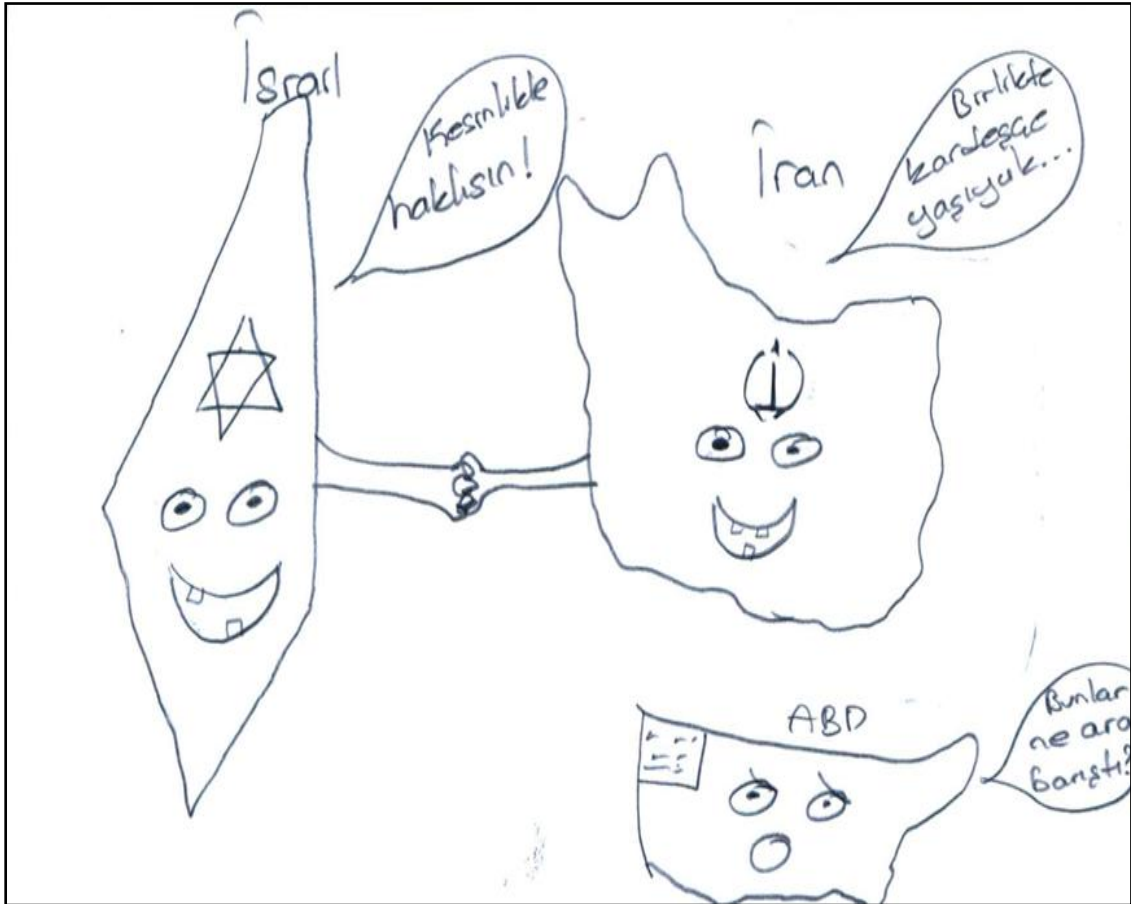
Kategori 2: Huzur Veren

Tablo 31 incelendiğinde, “huzur veren” kategorisinin toplam 10 metafor ve 15 katılımcı (% 8.55) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “mutluluk” (f:15) ve “kardeşlik” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “huzur veren” kategorisini oluşturan metaforları neden

geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Barış **mutluluk** gibidir. Çünkü biriyle düşmanmış gibi savaştan hiçbir şey anlamayız. Biz zarar görürüz. Ama barış içinde olduğumuz sürece mutlu oluruz.” (A, 138)

“Barış **halklar arası birlik köprüsü** gibidir. Çünkü savaş ve kin ateşini söndüren tek sudur.” (A, 25)

Kategori 3: Destek Olan

Tablo 31 incelendiğinde, “destek olan” kategorisinin toplam 5 metafor ve 8 katılımcı (% 4.56) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “kardeşlik” (f:3) ve “dostluk” (f:2)’tur. Aşağıda katılımcının “destek olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Barış **kardeşlik** gibidir. Çünkü kardeşlik olmazsa olmazdır. Bütün dünya eğer kardeşlik içinde olursa savaşlar sona erer. Düşmanlıklar son bulur. Böylece insanların arasında olan barış kardeşlik sayesinde tüm dünyaya yayılır.” (A, 200)

Kategori 4: Yaşanan Olumsuzlukları Silen

Tablo 31 incelendiğinde, “yaşanan olumsuzlukları silen” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 2.28) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “yaşanan olumsuzlukları silen” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Barış **bayramlar** gibidir. Çünkü uzun süre küs kalanlar bayramlarda barışır diye bir genelleme vardır...” (A, 35)

“Barış **temizlik** gibidir. Çünkü önceden yaşanmış düşmanlıkları siler.” (A, 6)

(Görüşme A,6) Önceden yaşanmış olan dargınlıklar, düşmanlıklar barış sayesinde temizlenilir. O yüzden barışla temizlik birbirine benzer.

Bariş değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; barışın genelde sembollerle ifade edilmekte olduğu, insanlar arasındaki yaşanmış olumsuzlukları sildiği ve sonrasında oluşan huzura destek olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. Orta Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Bulgular

4. 2. 1. Bilimsellik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 32

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç	3	1.92	26	Hazine	1	0.64
2	Akıl	1	0.64	27	Işık	1	0.64
3	Aklını Güzel ve Akıllıca Kullanmak	1	0.64	28	İnternet	1	0.64
4	Anadil	1	0.64	29	İstanbul	1	0.64
5	Atmosfer	1	0.64	30	Kitap	3	1.92
6	Ayna	1	0.64	31	Köpeğin Toprağı Eşeleme	1	0.64
7	Bataklık	1	0.64	32	Laboratuvar	1	0.64
8	Beyin	1	0.64	33	Mantık	2	1.28
9	Bilgisayar	1	0.64	34	Mum	4	2.56
10	Bilim Adamı	2	1.28	35	Parlak Fikir	1	0.64
11	Çiçek	1	0.64	36	Samanyolu	1	0.64
12	Çocuk	1	0.64	37	Silah	1	0.64
13	Deney Yapmak	1	0.64	38	Soba	1	0.64
14	Deniz Feneri	1	0.64	39	Sonsuz Yol	1	0.64
15	Ders Çalışmak	1	0.64	40	Sözlük	1	0.64
16	Ders	1	0.64	41	Su	1	0.64
17	DNA Testi	1	0.64	42	Şifreli Kilit	1	0.64
18	Doğru Söylemek	1	0.64	43	Teknoloji	2	1.28
19	Einstein	2	1.28	44	Teknolojik Aletler	3	1.92
20	Fen ve Teknoloji Dersi	1	0.64	45	Televizyon	1	0.64
21	Film İzlemek	1	0.64	46	Uçak	1	0.64
22	Git Gide Parlayan Yıldız	1	0.64	47	Uzaya Uzanan Ağaç	1	0.64
23	Güneş	2	1.28	48	Yanan Bir Soba	1	0.64
24	Hastane	1	0.64	49	Yeni İcatlar	1	0.64
25	Hayatın Gerçekleri	1	0.64	50	Zekâ	1	0.64
Toplam						64	100

Tablo 32 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “bilimsellik” değerine yönelik 50 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (41) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 9 metafor ise 2-4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’dür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “mum” (f:4), “ağaç” (f:3) ve “kitap” (f:3) gelmektedir.

Tablo 33

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

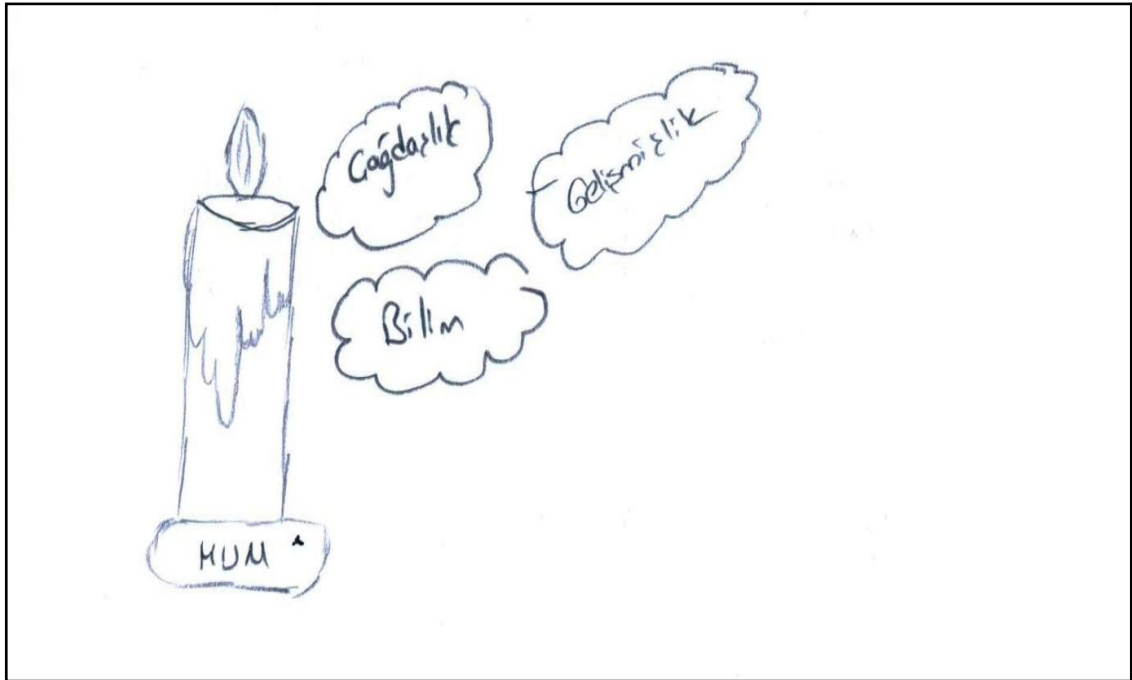
Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Yarar Sağlayan	Ağaç, Akıl, Deniz Feneri, Ders Çalışmak, Güneş, Hastane, Hazine, Işık, Mum, Parlak Fikir, Soba, Teknoloji, Teknolojik Aletler, Yanan Bir Soba	14	21
2	Süreklilik Gösteren Sonsuz Bir Olgu	Ağaç, Atmosfer, Bataklık, Beyin, Çiçek, Çocuk, Git Gide Parlayan Yıldız, Samanyolu, Sonsuz Yol, Uçak, Uzaya Uzanan Ağaç, Zekâ	12	13
3	Kaynak Olan	Bilgisayar, Film İzlemek, İnternet, Kitap, Sözlük, Televizyon	6	8
4	Kanıtı Olan	Ayna, DNA Testi, Doğru Söylemek, Fen ve Teknoloji Dersi, Hayatın Gerçekleri, Mantık	6	7
5	Bilimle Uğraşan Çabalayan	Bilim Adamı, Einstein, Köpeğin Toprağı Eşleşmesi	3	5
6	Doğru Zamanda ve Doğru Yerde Meşakkatli Bir Çalışma	Aklını Güzel ve Akıllıca Kullanmak, İstanbul, Silah, Şifreli Kilit	4	4
7	Vazgeçilmez Olan	Anadil, Ders, Su	3	3
8	Araştırma Ortamı	Deney Yapmak, Laboratuvar, Yeni İcatlar	3	3

Tablo 33 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “bilimsellik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 8 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Yarar Sağlayan

Tablo 33 incelendiğinde, “yarar sağlayan” kategorisinin toplam 14 metafor ve 21 katılımcı (% 13.44) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “mum” (f:4), “teknolojik aletler” (f:3) ve “güneş” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “yarar sağlayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

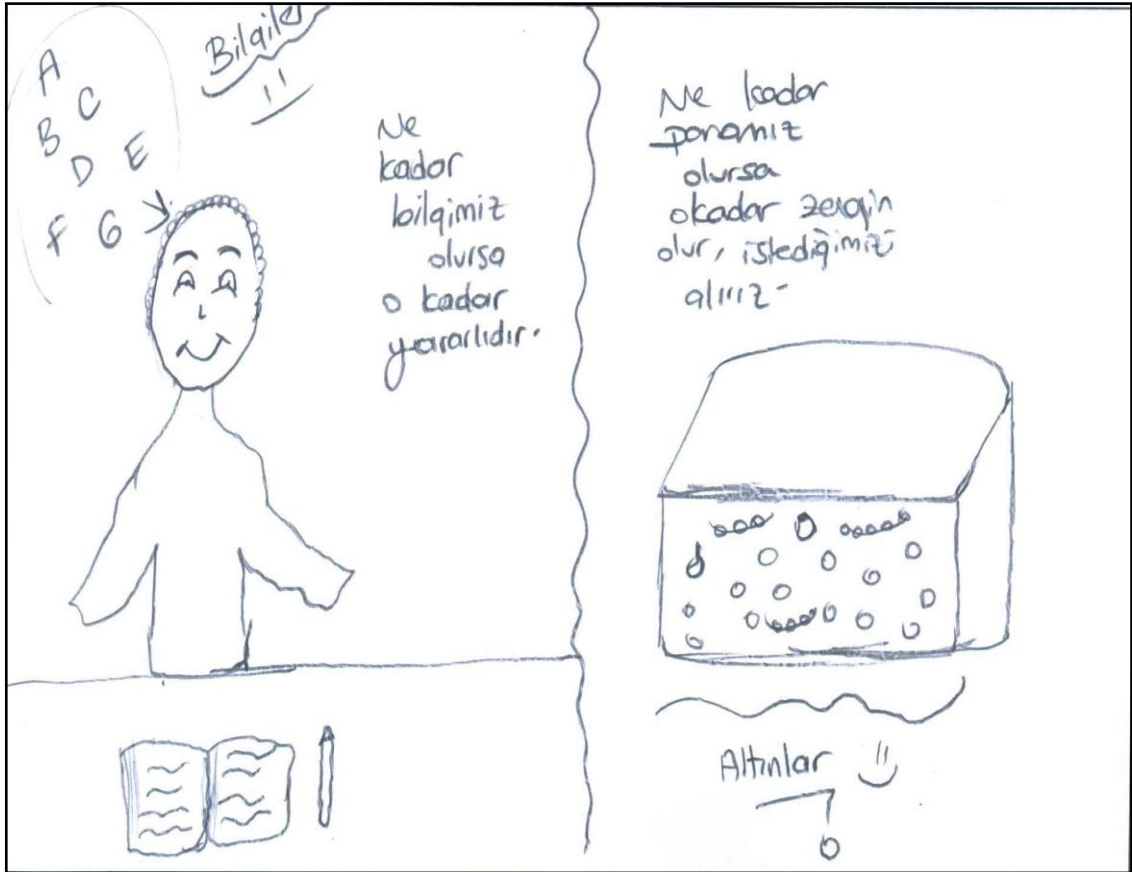
*“Bilimsellik **mum** gibidir. Çünkü mum karanlıkta bizi aydınlatan araçlardan biridir.” (O, 101)*

(Görüşme O,101) Bilimsellik bizi çağdaşlık yolunda aydınlatan en önemli araçtır. Çizdiğim resimde mumdan açığa çıkan ışıkları da çağdaşlığı, bilimselliği ve gelişmişliği benzettim.

“Bilimsellik **teknolojik aletler** gibidir. Çünkü günlük hayatımızda bize çok yardımcı oluyor.” (O, 118)

“Bilimsellik **hazine** gibidir. Çünkü ne kadar bilimselliğimiz olursa o kadar çok şey kazanırız. Her şeyi öğreniriz. Hazinemiz olduğunda da çok paranız olur, istediklerimizi alırız.” (O, 95)

(Görüşme O,95) Ne kadar bilgimiz olursa o kadar yararlıdır. Çizdiğim resimde de bir hazine var. Hazinenin içine altınlar çizdim. Ne kadar paramız olursa o kadar zengin oluruz, istediklerimizi alırız.

Kategori 2: Süreklilik Gösteren Sonsuz Bir Olgu

Tablo 33 incelendiğinde, “süreklilik gösteren sonsuz bir olgu” kategorisinin toplam 12 metafor ve 13 katılımcı (% 8.32) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “ağaç” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “süreklilik gösteren sonsuz bir olgu” kategorisini

oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Bilimsellik ağaç gibidir. Çünkü suladıkça çiçek açar, biz de öğrendikçe biliriz.”
(O, 22)

“Bilimsellik uzaya uzan bir ağaç gibidir. Çünkü uzay sonsuzdur. Bilimselliğinde sonu yoktur. Ürettikçe ve düşündükçe ortaya daha otantik şeyler çıkabilir. Bilgiyi o ağacın meyvesi olarak düşündüğümüzde, her bir meyvenin düşüşü insanın bilgiyle bilimselliğe yaklaşması olarak adlandırabiliriz.” (O, 92)

Kategori 3: Kaynak Olan

Tablo 33 incelendiğinde, “kaynak olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 8 katılımcı (% 5.12) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “kitap” (f:3)’tür. Aşağıda katılımcının “kaynak olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Bilimsellik kitap gibidir. Çünkü ikisi de bilgi vericidir. Her ikisi de öğreticidir.” (O, 134)

Kategori 4: Kanıtı Olan

Tablo 33 incelendiğinde, “kanıtı olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 7 katılımcı (% 4.48) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “mantık” (f:2)’tır. Aşağıda katılımcının “*kanıtı olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Bilimsellik **mantık** gibidir. Çünkü ikisi de akla dayalıdır.” (O, 137)*

Kategori 5: Bilimle Uğraşan, Çabalayan

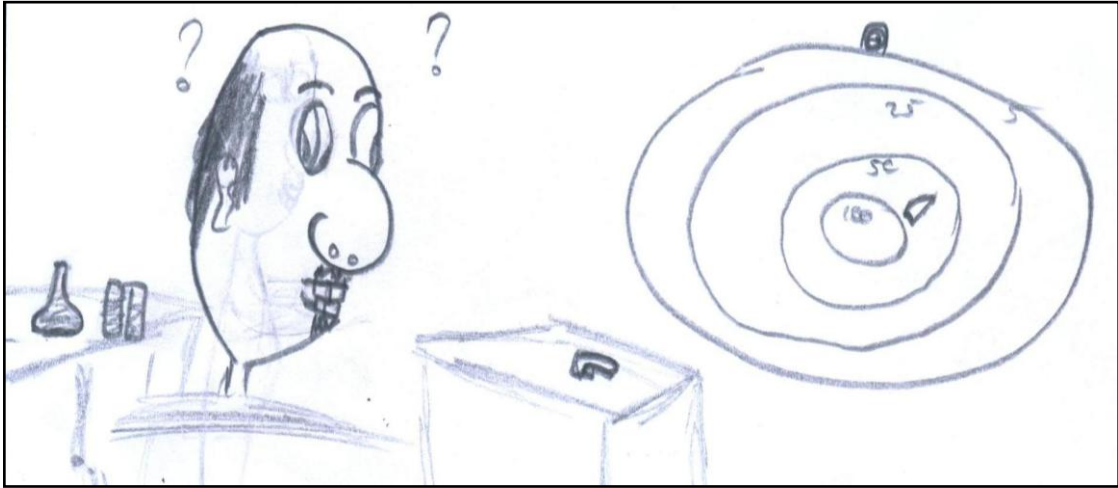
Tablo 33 incelendiğinde, “bilimle uğraşan, çabalayan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 5 katılımcı (% 3.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “bilim adamı” (f:2) ve “Einstein” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcının “*bilimle uğraşan, çabalayan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Bilimsellik **bilim adamı** gibidir. Çünkü ikisi de bilim ve bilimsel işler ile uğraşıyorlar.” (O, 64)*

Kategori 6: Doğru Zamanda ve Doğru Yerde Meşakkatli Bir Çalışma

Tablo 33 incelendiğinde, “doğru zamanda ve doğru yerde meşakkatli bir çalışma” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 2.56) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “*doğru zamanda ve doğru yerde meşakkatli bir çalışma*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

*“Bilimsellik **silah** gibidir. Çünkü silahta da bilimde de bir hedef belirlenir. Hedefe ne kadar yaklaşılırsa o kadar iyi sonuç alınır. Fakat hedef yanlışsa ya da yanlış kişilerce vurulmaya çalışılırsa sonuç hem bizim hem de toplum için zararlı olur.” (O, 93)*

(Görüşme O,93) Çizdiğim resimde laboratuvarında bir bilim adamı var. Bilim adamı hedefine orada en çok yaklaşmıştır. Hedef tahtasını da silahla isabetli atış için yakın olması gerektiği için çizdim.

“Bilimsellik *İstanbul* gibidir. Çünkü elde etmek zor ama uğraştıkça ve çabaladıkça elde edilebilir.” (O, 96)

(Görüşme O,96) *İstanbul*'u elde etmek zordu. Ama çalışarak zor olan şeyler bile elde edilebilir.

Kategori 7: Vazgeçilmez Olan

Tablo 33 incelendiğinde, “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.92) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Bilimsellik *ders gibidir*. Çünkü onlar olmazsa biz de olmayız.” (O, 94)

(Görüşme O,94) *Dersler olmazsa istediğimiz hedefe ulaşamayız, hayatımızı düzenleyemeyiz.*

Kategori 8: Araştırma Ortamı

Tablo 33 incelendiğinde, “araştırma ortamı” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.92) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil

edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*araştırma ortamı*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“*Bilimsellik laboratuvar gibidir. Çünkü insanlar bir şeyi ortaya koymak istediği zaman orda çalışmalarını sürdürür.*” (O, 66)

Bilimsellik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; bilimselliğin meşakkatli bir iş olduğu ama insanlara çözüm sunarak onlara faydasının dokunduğu, süreç halinde devamlılığının kendini yenileyerek devam ettiği, genellikle bir araştırma ortamında gerçekleştiği ve hayati önem taşıdığı, bütün bunların yanında gerçekliğinin olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 34

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç Dikme	1	0.54	25	Hayvan Barınağı	1	0.54
2	Ağaç	1	0.54	26	İnsan Güzelliği	1	0.54
3	Aşk	1	0.54	27	İnsan Haklarına Saygı	1	0.54
4	Aydınlık Bir Oda	1	0.54	28	İnsanın Evini Koruması	1	0.54
5	Bebeğe Bakmak	1	0.54	29	İnsanın Kendisine Bakması	1	0.54
6	Bebek	1	0.54	30	Kafes	1	0.54
7	Belediye	2	1.08	31	Kalp	1	0.54
8	Beyaz Kağıt	1	0.54	32	Kendine Saygı Duymak	1	0.54
9	Bir İşte Çalışma	1	0.54	33	Kutsal Bir Varlık	1	0.54
10	Cildimiz	1	0.54	34	Küçük Bebek	1	0.54
11	Çevreye Aşık Olmak	1	0.54	35	Küçük Çocuğu Koruma	1	0.54
12	Çikolata Şelalesi	1	0.54	36	Müzik Aleti	1	0.54
13	Çocuğun Büyütülmesi	1	0.54	37	Roman Yazmak	1	0.54
14	Çöp Arabası	1	0.54	38	Saç	1	0.54
15	Çöp Atmamak	2	1,08	39	Sağlık	2	1,08
16	Çöp Kutusu	1	0.54	40	Silgi	1	0.54
17	Dost	1	0.54	41	Süpürge	1	0.54
18	En Sevdiğimiz Kıyafeti Korumak	1	0.54	42	Tema Vakfı	3	1,62
19	Eşya	1	0.54	43	Üzüm	1	0.54

Tablo 34 (devam)

20	Ev Ödevi	1	0.54	44	Yalansız Şehir	1	0.54
21	Evde Tepinmemek	1	0.54	45	Yanan Bir Lamba	1	0.54
22	Evimizi Temiz Tutmak	2	1,08	46	Yapboz Parçası	1	0.54
23	Hadi Fidan Dikelim Demek	1	0.54	47	Yeni Aldığın Bir Şeyi Korumak	1	0.54
24	Hassas Eşya	1	0.54	48	Yeşilay	1	0.54
Toplam						54	100

Tablo 34 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “doğal çevreye duyarlılık” değerine yönelik 48 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (43) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 15 metafor ise 2-3 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı yaklaşık olarak sayısı 1,3’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Tema Vakfı” (f:3), “belediye” (f:2) ve “sağlık” (f:2) gelmektedir.

Tablo 35

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Önem Veren, Koruyan	Ağaç Dikme, Ağaç, Belediye, Beyaz Kâğıt, Çocuğun Büyütülmesi, Çöp Arabası, Çöp Atmamak, Çöp Kutusu, En Sevdiğimiz Kıyafeti Korumak, Evde Tepinmemek, Evimizi Temiz Tutmak, Hassas Eşya, Hayvan Barınağı, İnsanın Evini Koruması, İnsanın Kendisine Bakması, Küçük Çocuğu Koruma, Silgi, Süpürge, Tema Vakfı, Yeni Aldığın Bir Şeyi Korumak, Yeşilay	21	26

Tablo 35 (devam)

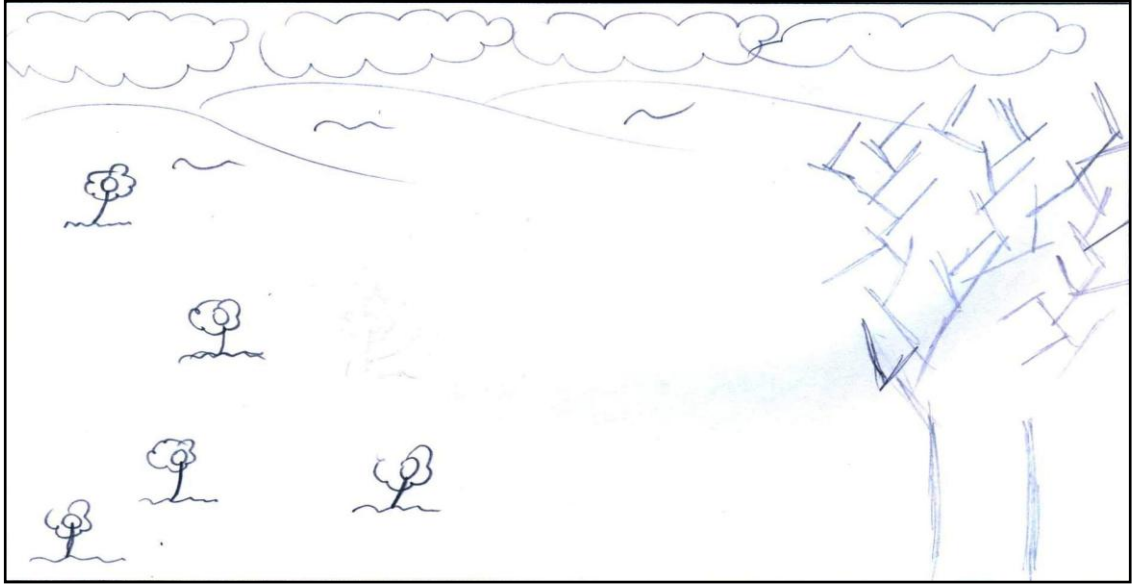
2	Tercihe Bağlı Olan	Cildimiz, İnsan Güzelliği, Kafes, Küçük Bebek, Müzik Aleti, Saç, Üzüm, Yanan Bir Lamba	8	8
3	Sorumluluk İsteyen	Bebek, Eşya, Ev Ödevi, Hadi Fidan Dikelim Demek, Kalp, Roman Yazmak, Yapboz Parçası	7	7
4	Mutlu Bir Ortam	Aşk, Aydınlık Bir Oda, Çevreye Aşık Olmak, Çikolata Şelalesi, Dost, Sağlık, Yalansız Şehir	7	7
5	Karşılığı Olan	Bebeğe Bakmak, Bir İşte Çalışma, İnsan Haklarına Saygı, Kendine Saygı Duymak, Kutsal Bir Varlık, Sağlık	6	6

Tablo 35 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “doğal çevreye duyarlılık” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Önem Veren, Koruyan

Tablo 35 incelendiğinde, “önem veren koruyan” kategorisinin toplam 21 metafor ve 26 katılımcı (% 14.04) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Tema Vakfı” (f:3), “belediye” (f:2) ve “çöp atmamak” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “önem veren, koruyan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Doğal çevreye duyarlılık **Tema Vakfı** gibidir. Çünkü Tema Vakfı doğal bir çevre için insanları duyarlı olmaya teşvik eder.” (O, 98)

(Görüşme O,98) Televizyonda Tema vakfının insanları doğal bir çevreye duyarlı olmak için davet ettiğini duymuştum. Onun için Tema vakfına benzettim.

“Doğal çevreye duyarlılık **belediye** gibidir. Çünkü belediye çevremiz için uğraşiyor...” (O, 140)

“Doğal çevreye duyarlılık **evini temiz tutmak** gibidir. Çünkü orası da senin yaşadığın yerdir.” (O, 32)

Kategori 2: Tercihe Bağlı Olan

Tablo 35 incelendiğinde, “tercihe bağlı olan” kategorisinin toplam 8 metafor ve 8 katılımcı (% 4.32) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*tercihe bağlı olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Doğal çevreye duyarlılık *kafes* gibidir. Çünkü hem doğayı korur hem de özgürlüğü kısıtlar.” (O, 10)

(Görüşme O,10) *Doğal çevreyi koruduğunuz zaman hem özgürlüğünüz kısıtlanır, doğada istediğinizi yapamazsınız duyarlı olmak için. Aynı zamanda doğal çevreye duyarlı olduğunuz zaman doğal çevre zarar görmez. Sizde özgürlüklerinizi yerine getiremezsiniz.*

Kategori 3: Sorumluluk İsteyen

Tablo 35 incelendiğinde, “sorumluluk isteyen” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcı (% 3.78) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*sorumluluk isteyen*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Doğal çevreye duyarlılık **hadi fidan dikelim demek** gibidir. Çünkü ikisinin de söylenmesi basittir. Fakat iş uygulamaya gelince hiç kimse yapamaz.” (O, 72)*

Kategori 4: Mutlu Bir Ortam

Tablo 35 incelendiğinde, “mutlu bir ortam” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcı (% 3.78) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*mutlu bir ortam*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Doğal çevreye duyarlılık **aşk** gibidir. Çünkü ikisi de insanı mutlu eder.” (O, 9)*

Kategori 5: Karşılığı Olan

Tablo 35 incelendiğinde, “karşılığı olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 3.24) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*karşılığı olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

*“Doğal çevreye duyarlılık **kutsal bir varlık** gibidir. Çünkü iki şeyde de hata yaptığımızda bir şekilde karşımıza çıkar...” (O, 7)*

(Görüşme O,7) Doğal çevreye duyarlılık çok önemlidir. Kutsal bir varlıkta önemlidir. İkisine bakmak konusunda hatalar yaparsak bu hatalar bize zarar olarak dönebilir.

Doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; doğal çevreye duyarlılığın önem verme ve korumayla ilişkili olduğuna, bu önem vermenin ve korumanın insanların tercihine kaldığına, önem vermenin mutluluğu beraberinde getirdiğine, insanların duyarlılığının yine insanlara pozitif bir şekilde döneceğine ve bütün bunlar için doğal çevreye duyarlılığın sorumluluk gerektirdiği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 3. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 36

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Anne	1	0.42	19	İnci	1	0.42
2	Annemizin Ev İşleri	1	0.42	20	İnsanlardaki Yük	1	0.42
3	Askerlik	2	0.84	21	İş Sahibi İnsan	1	0.42
4	Bilgisayar	1	0.42	22	Karıncalar	1	0.42
5	Büyüdüğünün Farkında Olmak	1	0.42	23	Kitap	1	0.42
6	Büyümek	1	0.42	24	Namus	1	0.42
7	Çiçek	1	0.42	25	Okul Ödevleri	1	0.42
8	Çöpleri Atmak	1	0.42	26	Okula Gitmek	2	0.84
9	Ekmek	1	0.42	27	Ödev	1	0.42
10	Ev Ödevleri	2	0.84	28	Saat	1	0.42
11	Ev	1	0.42	29	Saatli Bomba	1	0.42
12	Evlilik	1	0.42	30	Sevda	1	0.42
13	Fabrika İşletmek	1	0.42	31	Su İçmek	1	0.42
14	Fabrikadaki Çarkların Bozulmadan İşlemesi	1	0.42	32	Susuz Bir İnsan	1	0.42
15	Görev	4	1.68	33	Tasma	1	0.42
16	Güneş ve Ay	1	0.42	34	Uçak	1	0.42
17	Hastayı Acil Ameliyata Almak	1	0.42	35	Yarışma	1	0.42
18	Hayvan Bakmak	1	0.42	36	Yemek Yemek	1	0.42
Toplam						42	100

Tablo 36 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “sorumluluk” değerine yönelik 36 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (32) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 4 metafor ise 2-4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “görev” (f:4), “askerlik” (f:2) ve “ev ödevleri” (f:2) gelmektedir.

Tablo 37

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Zorunlu Olan	Askerlik, Evlilik, Görev, Hastayı Acil Ameliyata Almak, İnci, İnsanlardaki Yük, Namus, Okula Gitmek, Ödev, Saatli Bomba, Su İçmek, Susuz Bir İnsan	12	17
2	Karşılığı Olan	Annemizin Ev İşleri, Çiçek, Ev Ödevleri, Fabrika İşletmek, Hayvan Bakmak, Karıncalar, Okul Ödevleri, Sevda	8	8
3	Zamanı Olan	Bilgisayar, Çöpleri Atmak, Ekmek, Ev Ödevleri, Güneş ve Ay, Saat, Uçak, Yemek Yemek	8	8
4	Sürekli Meydana Gelen Olgu	Anne, Büyüdüğünün Farkında Olmak, Büyüme, Kitap, Tasma	5	5
5	Fayda Sağlayan	Ev, Fabrikadaki Çarkların Bozulmadan İşlemesi, İş Sahibi İnsan, Yarışma	4	4

Tablo 37 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “sorumluluk” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Zorunlu Olan

Tablo 37 incelendiğinde, “zorunlu olan” kategorisinin toplam 12 metafor ve 17 katılımcı (% 7.14) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “görev” (f:4), “askerlik” (f:2) ve “okula gitmek” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “zorunlu olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Sorumluluk **görev** gibidir. Çünkü ikisini de yapmamız mecburidir.” (O, 46)

“Sorumluluk **saatli bomba** gibidir. Çünkü mutlaka vaktinde yerine getirilmelidir. Yoksa patlar.” (O, 10)

(Görüşme O,10) Sorumluluğunuzu bugün değil de yarına bırakırsanız. Çok kötü durumlarla karşılaşsınız. Aynı saatli bombanın patlaması gibi. Mesela ödevinizi yapmadınız diyelim. Daha sonraya bıraktığınız için kötü sonuçları meydana gelebilir.

“Sorumluluk **susuz bir insan** gibidir. Çünkü yerine getirilmedikçe hep bir şeyler eksik gider. Nasıl ki bir insan susuz yaşayamaz, su olmadan hiçbir şey yapamaz, sorumlulukta böyledir. Yerine getirmeliyiz ki hayatımızı rahat ve düzenli yaşayalım.” (O, 1)

(Görüşme O,1) Eğer bir insan sorumluluklarını yerine getirmezse, mesela bir sporcu düşünelim, susadığı zaman koşamaz, yorulur, nefesi kesilir, susamıştır su ister. Sorumluluklarını yerine getirmeyen bir insan da sürekli bir şeyleri eksik yaşar ya da sürekli bir şeyleri yanlış yaşar. Her şey üst üste gelir. Sonra yetiştiremez hiçbirini yani sorumsuz olması yine onun zararına olur.

Kategori 2: Karşılığı Olan

Tablo 37 incelendiğinde, “karşılığı olan” kategorisinin toplam 8 metafor ve 8 katılımcı (% 3.36) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*karşılığı olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Sorumluluk sevda gibidir. Çünkü siz onu severek yaparsanız o da size o kadar bağlanır.” (O, 6)

Kategori 3: Zamanı Olan

Tablo 37 incelendiğinde, “zamanı olan” kategorisinin toplam 8 metafor ve 8 katılımcı (% 3.36) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*zamanı olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Sorumluluk güneş ve ay gibidir. Çünkü güneş ve ay insanların dengesini bozmaz. Dakikası dakikasına gece ve gündüzü ayarlar.” (O, 91)

Kategori 4: Sürekli Meydana Gelen Olgu

Tablo 37 incelendiğinde, “sürekli meydana gelen olgu” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 2.10) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “*sürekli meydana gelen olgu*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Sorumluluk tasma gibidir. Çünkü insan sorumluluk sahibi olunca hayatındaki yapacakları boynuna asılır.” (O, 176)

“Sorumluluk anne gibidir. Çünkü sorumlulukta anne de sürekli üzerimize bir şeyler yükler.” (O, 92)

Kategori 5: Fayda Sağlayan

Tablo 37 incelendiğinde, “fayda sağlayan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.68) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil

edilmektedir. Aşağıda katılımcının “ *fayda sağlayan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Sorumluluk *yarışma* gibidir. Çünkü bizler sorumluluklar sayesinde haklarımızı kazanıyoruz. Bir yarışma misali sorumluluklarımızı yerine getiririz ve haklarımızı kazanırız.” (O, 101)

(Görüşme O,101) Yarışma sonucunda mutlaka bir ödül vardır. Bu ödülde ise sorumluluklarımız sonucundaki haklarımızı elde ediyoruz.

Sorumluluk değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; sorumluluğun insanlar için zorunluluğu ve devamlılığı olan bir süreç olduğu, sorunları giderdiği, zamanında yapılması gerektiği ve sonucunda insanları mutluluğa sevk ettiği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 4. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 38

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç	1	0.40	18	İnsanlara Yardım Etmek	1	0.40
2	Ambulans	1	0.40	19	Kalem Ucunun Kaleme Desteği	1	0.40
3	Arkadaşlık	1	0.40	20	Karıncanın Çalışması	1	0.40
4	Ayna	2	0.80	21	Kızılây	1	0.40
5	Bir Yumak Mutluluk	1	0.40	22	Kopya Çekmek	1	0.40
6	Borç Para	1	0.40	23	Makine	1	0.40
7	Cennetin Anahtarı	1	0.40	24	Melekler	1	0.40
8	Çiçeği Sulamak	2	0.80	25	Muhteşem Kar Tanesi	1	0.40
9	Dayanışma	1	0.40	26	Özgürlük	1	0.40
10	Dernek ve Vakıflar	2	0.80	27	Para	1	0.40
11	Dilenciye Para Vermek	1	0.40	28	Samimi Bir Arkadaş	2	0.80
12	Doktorlar	1	0.40	29	Tekerlekli Sandalye	1	0.40
13	Ekmek	1	0.40	30	Yaptıkça Artan Pastanın Katları	1	0.40
14	Güneş	3	1.20	31	Yaşadığımız Evler	1	0.40
15	Hastane	1	0.40	32	Yemek Yemek	1	0.40
16	Hoşgörü	1	0.40	33	Yıldız	1	0.40
17	Huzur Evi	1	0.40	34	Zincir	1	0.40
Toplam						40	100

Tablo 38 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “yardımseverlik” değerine yönelik 34 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (29) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2-3 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “güneş” (f:3), “ayna” (f:2) ve “dernek ve vakıflar” (f:2) gelmektedir.

Tablo39

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Huzur Veren, Faydalı Olan	Ambulans, Arkadaşlık, Bir Yumak Mutluluk, Çiçeği Sulamak, Dayanışma, Ekmek, Güneş, Hastane, Hoşgörü, Huzur Evi, Kalem Ucunun Kaleme Desteği, Kızılay, Makine, Melekler, Muhteşem Kar Tanesi, Özgürlük, Para, Samimi Bir Arkadaş, Yaşadığımız Evler, Zincir	20	23
2	Karşılığı Olan	Ağaç, Ayna, Borç Para, Cennetin Anahtarı, Dilenciye Para Vermek, İnsanlara Yardım Etmek, Kopya Çekmek, Samimi Arkadaş, Yaptıkça Artan Pastanın Katları, Yemek Yemek, Yıldız	11	12
3	Çaba Sarf Eden	Dernek ve Vakıflar, Doktorlar, Karıncanın Çalışması, Tekerlekli Sandalye	4	5

Tablo 39 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “yardımseverlik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Huzur Veren, Faydalı Olan

Tablo 39 incelendiğinde, “huzur veren, faydalı olan” kategorisinin toplam 20 metafor ve 23 katılımcı (% 9.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “güneş” (f:3) ve “çiçeği sulamak” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “*huzur veren, faydalı olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı

katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Yardımseverlik **güneş** gibidir. Çünkü insanlara mutluluk verir. Güneş gibi yardımseverlikte güzelliği ve ışığı ile insanları aydınlatır.” (O, 7)

(Görüşme O,7) Güneş insanları ısıtır, aydınlatır, huzur verir insanlara, tıpkı yardımseverlikte bu şekilde insanları mutlu, huzurlu kılar.

“Yardımseverlik **zincir** gibidir. Çünkü insanları birbirine bağlar, mutluluk verir.” (O, 10)

(Görüşme O,10) Yardımseverlikte zincir gibi insanları birbirine bağlar, kenetler böylece hiçbir insan mutsuz olmaz. Hem de dayanışma içinde olurlar.

“Yardımseverlik **ekmek** gibidir. Çünkü insana bir yardımın değerini bir parça ekmekten daha iyi anlatacak nesne olduğuna inanmıyorum.” (O, 93)

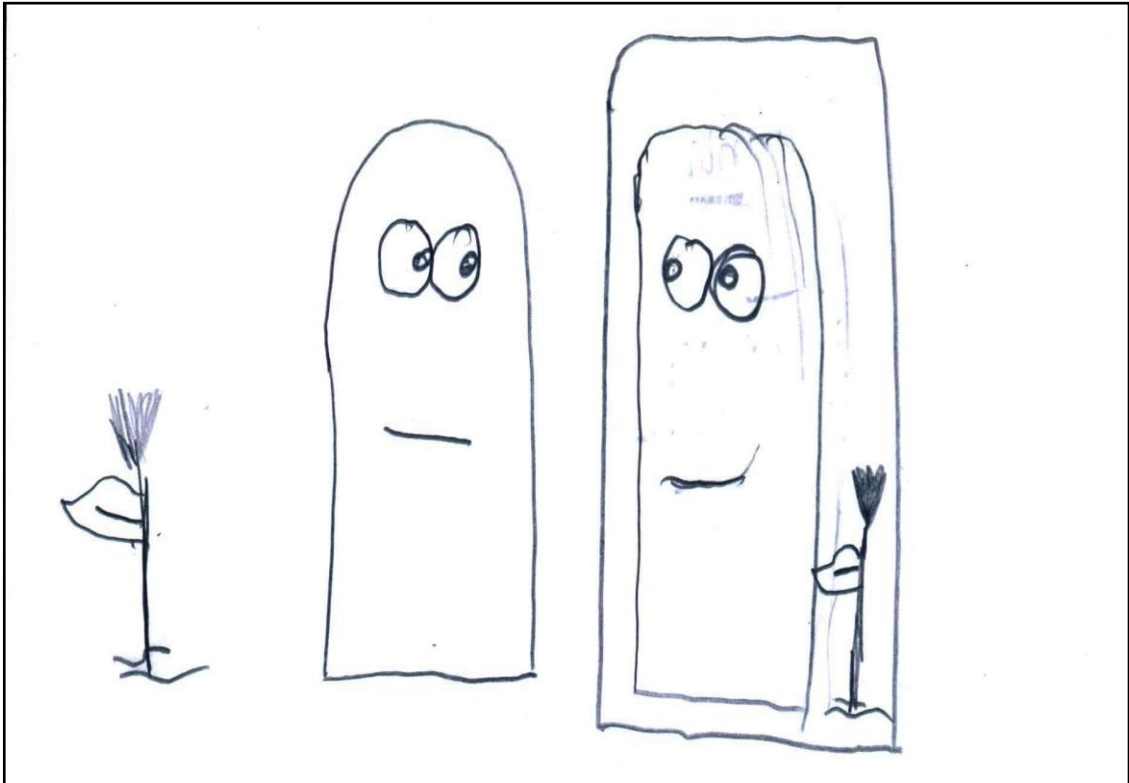

(Görüşme O,93) Çizdiğim resimde kadın diğer kadına içi dolu para çantası veriyor ama diğer kadının aklında para değil de bir parça ekme var.

Kategori 2: Karşılığı Olan

Tablo 39 incelendiğinde, “karşılığı olan” kategorisinin toplam 11 metafor ve 12 katılımcı (% 4.80) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “ayna” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “karşılığı olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Yardımsızlık **ayna** gibidir. Çünkü sen aynaya baktığında yine kendini görürsün ve birine yardım ettiğinde de yardım ettiğin kişi veya başka birinden yardım alırsın...” (O, 96)

(Görüşme O,96) Yardımsız olursan mutlaka karşılığını bir gün görürsün.

“Yardımsızlık **yıldız** gibidir. Çünkü birilerine yardım edip, güldüğümüzde o da bize parlar. Yolunu şaşırması bir yıldız gibi...” (O, 92)

Kategori 3: Çaba Sarf Eden

Tablo 39 incelendiğinde, “çaba sarf eden” kategorisinin toplam 4 metafor ve 5 katılımcı (% 2.00) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “dernek ve vakıflar” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcının “çaba sarf eden” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Yardımseverlik **dernek ve vakıflar** gibidir. Çünkü bildiğiniz gibi dernek ve vakıflar birçok yardımda bulunmak için çok çalışırlar. Yardımseverlikte çok çaba harcanan bir iştir.” (O, 3)*

Yardımseverlik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; yardımseverliğin çaba sarf etmekle meydana geldiği, insanların dertlerine çare olduğu ve istenirse de mutlaka karşılığının yardım eden kişi tarafından alınacağı gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 40

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Alacaklı	1	0.36	15	Müze Görevlileri	1	0.36
2	Anneye Babaya Saygı	1	0.36	16	Müzecilik	1	0.36
3	Aşk	1	0.36	17	Müzedeki Değerli Elmas	1	0.36
4	Ayaklı Kitap	1	0.36	18	Müzeler	9	3.24
5	Bekçilik	1	0.36	19	Müzeleri Ziyaret Etmek	1	0.36
6	Bir Milletın Geçmişine Olan Saygısı	1	0.36	20	Okulumuzdaki Tahtalar	1	0.36
7	Çini, Çanak, Çömlek Ustası	1	0.36	21	Saat	1	0.36
8	Göz	1	0.36	22	Sevgi	1	0.36
9	Kalkan	1	0.36	23	Tarih Kokan Örtü	1	0.36
10	Kitaplar	1	0.36	24	Tarihi Eser	1	0.36
11	Kitaplığındaki Kitaplara Bakmak	1	0.36	25	Tarihi Müzeleri Korumak	1	0.36
12	Kültürü Yansıtmak	1	0.36	26	Tema	1	0.36
13	Memleketi Sevmek	1	0.36	27	Temiz Bir Ev	1	0.36

Tablo 40 (devam)

14	Milliyetçilik	1	0.36	28	UNESCO	1	0.36
Toplam						36	100

Tablo 40 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “kültürel mirasa duyarlılık” değerine yönelik 28 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (27) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 1 metafor ise 9 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanı “müzeler” (f:9)’dir.

Tablo 41

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Koruyan - Kollayan	Alacaklı, Aşk, Bekçilik, Bir Milletın Geçmişine Olan Saygısı, Kalkan, Kitaplar, Kitaplığındaki Kitaplara Bakmak, Memleketi Sevmek, Müze Görevlileri, Müzecilik, Müzedeki Değerli Elmas, Müzeler, Tarihi Eser, Tema, Temiz Bir Ev, UNESCO	16	24
2	Bilgi Sağlayan, Aydınlatan	Ayaklı Kitap, Çini, Çanak, Çömlek Ustası, Milliyetçilik, Müzeleri Ziyaret Etmek, Saat, Tarih Kokan Örtü	6	6
3	Sonucu, Gösterilen Öneme Bağlı Olan	Anneye Babaya Saygı, Göz, Kültürü Yansıtırma, Okulumuzdaki Tahtalar, Sevgi, Tarihi Müzeleri Korumak	6	6

Tablo 41 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “kültürel mirasa duyarlılık” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Koruyan- Kollayan

Tablo 41 incelendiğinde, “koruyan-kollayan” kategorisinin toplam 16 metafor ve 24 katılımcı (% 8.64) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “müzeler” (f:9)’dir. Aşağıda katılımcıların “koruyan - kollayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Kültürel mirasa duyarlılık **müzeler** gibidir. Çünkü müzeler kültürel mirasımıza saygı duyuyor. Onları koruyor ve halka sunuyor.” (O, 11)

(Görüşme O,11) Resimde kültürel mirası barındıran öğeleri çizdim. Bunlar müzede korunur. Onun için müzelere duyarlı olduğumuzda bunlara da duyarlı oluruz.

“Kültürel mirasa duyarlılık **alacaklı** gibidir. Çünkü kültürel mirasa duyarlılık bir alacaklı gibi insanın kapısından, yanından ayrılmadığı sürece, insan ona olan borcunu ödemek için koşturmadığı sürece tüm benlikle özümsemiş sayılmaz.” (O, 93)

“Kültürel mirasa duyarlılık **kitaplar** gibidir. Çünkü kültürel mirasa duyarlı olmazsak kitaplar gibi onlarda yıpranır gider. Gelecek nesillere kitap yıpranırsa

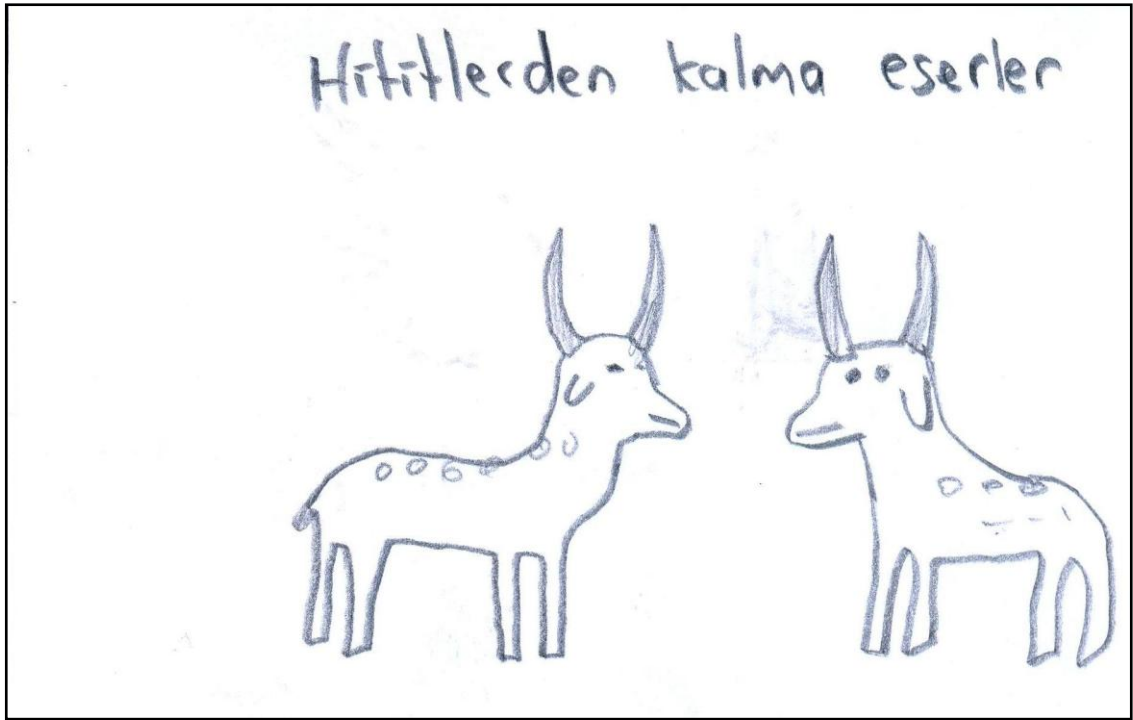
okutamayız. Kültürel mirasımıza da duyarlı olmazsak harfler gibi yıpranır gider.” (O, 7)

(Görüşme O,7) Kitaplara nasıl bakılmazsa eskirse, harfleri silinirse, kültürel mirasa duyarlı olunmazsa onlarda silinir gider.

Kategori 2: Bilgi Sağlayan, Aydınlatan

Tablo 41 incelendiğinde, “bilgi sağlayan, aydınlatan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 2.16) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “bilgi sağlayan, aydınlatan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Kültürel mirasa duyarlılık **müzeleri ziyaret etmek** gibidir. Çünkü müzeleri gezerek kültürel mirasımız ve tarihimiz hakkında pek çok bilgi elde edebiliriz.” (O, 2)

(Görüşme O,2) Müzelerde yer alan eserler bizim tarihimizi yansıtır. Müzeleri ziyaret ederek tarihimiz hakkında bilgiler elde edebiliriz.

“Kültürel mirasa duyarlılık **ayaklı kitap** gibidir. Çünkü bilgileri hep yanında taşır.” (O, 91)

Kategori 3: Sonucu, Gösterilen Öneme Bağlı Olan

Tablo 41 incelendiğinde, “sonucu, gösterilen öneme bağlı olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 2.16) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “sonucu, gösterilen öneme bağlı olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Kültürel mirasa duyarlılık *okulumuzdaki tahtalar* gibidir. Çünkü tahtaları kirlettikçe yazmak zorlaşır. Kültürel mirasa duyarlılığımızı kirlettikçe, bozdukça yaşam kötü ve zor olur.” (O, 164)

Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; kültürel mirasa duyarlılığın geçmişten gelen değerli mirasların bir sonraki nesle aktarımı için korunması - kollarılması anlamına geldiği aynı zamanda kültürel mirasa duyarlılığın geçmiş hakkında bilgi sağladığı, aydınlattığı ve bütün bunlar gerçekleşmesinin ona gösterilen öneme bağlı olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 42

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	+18 Yaş	1	0.29	15	Kan Damarlarımız	1	0.29
2	Adalet Sarayı	1	0.29	16	Kanun	2	0.58
3	Adalet	1	0.29	17	Kendinden Büyük Akraban	1	0.29
4	Arkadaşlık	1	0.29	18	Kendine Saygı	1	0.29
5	Askerlik	1	0.29	19	Kişi Dokunulmazlığı	1	0.29
6	Ayna	1	0.29	20	Komşuluk	1	0.29
7	Ayrım Yapmamak	1	0.29	21	Mustafa Kemal	1	0.29
8	Bir Hayvan	1	0.29	22	Paramatikler	1	0.29
9	Birbirimize Saygı	1	0.29	23	Renkli Kalemler	1	0.29
10	Demokrasi	1	0.29	24	Terazi	1	0.29
11	Duyarlı Olmak	1	0.29	25	Topluma Saygı	1	0.29
12	Engelli Arabası	1	0.29	26	Yaşama Hakkı	1	0.29
13	Gürültü	1	0.29	27	Zeytin Dalı	1	0.29
14	Kadın Hakları	2	0.58				

Tablo 42 (devam)

Toplam	29	100
--------	----	-----

Tablo 42 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “hak ve özgürlüklere saygı” değerine yönelik 27 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (25) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 2 metafor ise 2 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,1’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları “kadın hakları” (f:2) ve “kanun” (f:2)’dur.

Tablo 43

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

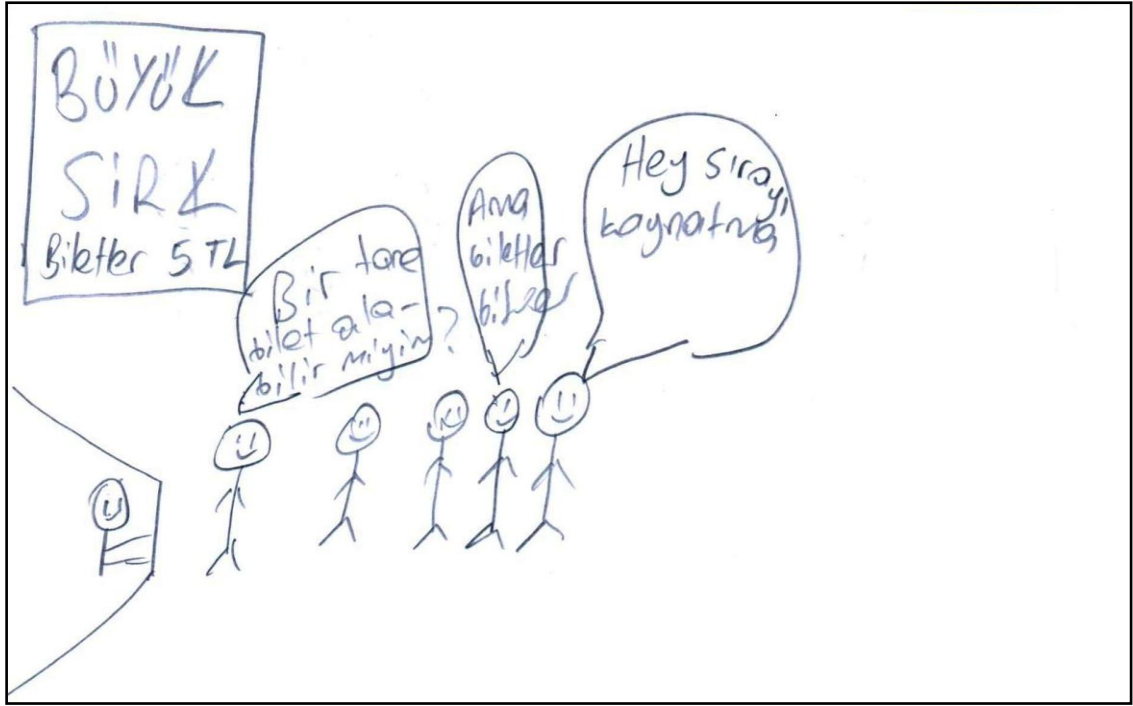
Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Çok Yönlülük	Arkadaşlık, Ayna, Bir Hayvan, Birbirimize Saygı, Gürültü, Kanun, Kendinden Büyük Akraban, Kendine Saygı, Komşuluk, Terazi, Topluma Saygı	11	11
2	Güzelleştirici Olan	Adalet Sarayı, Adalet, +18 Yaş, Ayrım Yapmamak, Demokrasi, Engelli Arabası, Kanun, Paramatikler, Renkli Kalemler, Zeytin Dalı	10	10
3	Temel Haklar	Kadın Hakları, Mustafa Kemal, Yaşama Hakkı	3	4
4	Zorunlu Olan	Askerlik, Duyarlı Olmak, Kan Damarlarımız, Kişi Dokunulmazlığı	4	4

Tablo 43 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “hak ve özgürlüklere saygı” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Çok Yönlülük

Tablo 43 incelendiğinde, “çok yönlülük” kategorisinin toplam 11 metafor ve 11 katılımcı (% 3.19) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “çok yönlülük” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Hak ve özgürlüklere saygı **kendine saygı** gibidir. Çünkü kendimizin de hak ve özgürlükleri vardır. Başkalarının hak ve özgürlüklerine saygı duyarsak onlarda bizimkilere duyarlar.” (O, 94)

(Görüşme O,94) Buradaki çizmiş olduğum resimde bir sirkte bilet için sıraya geçmiş insanlar sırada beklerken birisi kaynak yapmaya çalışıyor. Diğeri onu uyarıyor yani hak ve özgürlüklerini koruyor.

“Hak ve özgürlüklere saygı **arkadaşlık** gibidir. Çünkü onlara değer vermedikçe ve saygı göstermedikçe insanlar arasında sevilmediğinizi ve dışlandığınızı fark edersiniz.” (O, 7)

*“Hak ve özgürlüklere saygı **komşuluk** gibidir. Çünkü komşun sana ne kadar yakınlaşırsa sen de ona o kadar yakınlaşırsın. Hak ve özgürlüklere saygıda da sen ne kadar hassas olursan çevrende sana o kadar hassas davranır.” (O, 79)*

Kategori 2: Güzelleştirici Olan

Tablo 43 incelendiğinde, “güzelleştirici olan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 10 katılımcı (% 2.90) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “güzelleştirici olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

*“Hak ve özgürlüklere saygı **zeytin dalı** gibidir. Çünkü insanları kavgadan uzaklaştırır, barışa yöneltir.” (O, 10)*

(Görüşme O,10) Zeytin dalı barışın ve uzlaşmanın sembolüdür.

*“Hak ve özgürlüklere saygı **+18 yaş** gibidir. Çünkü yetişkin olursunuz ve anneniz babanız hak ve özgürlüğünüze saygı duyarlar.” (O, 77)*

Kategori 3: Temel Haklar

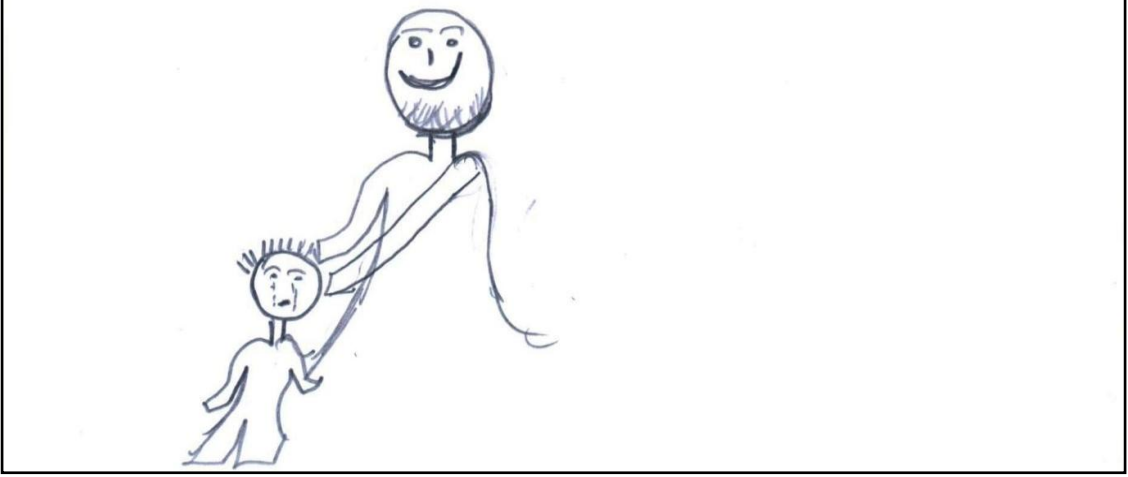
Tablo 43 incelendiğinde, “temel haklar” kategorisinin toplam 3 metafor ve 4 katılımcı (% 1.16) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “kadın hakları” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcının “temel haklar” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Hak ve özgürlüklere saygı **kadın hakları** gibidir. Çünkü kadınların çoğu hakkı kısıtlanıyordu. Kızlar okula gidemiyordu. Kadınlar kendilerini savunamıyordu.” (O, 60)*

Kategori 4: Zorunlu Olan

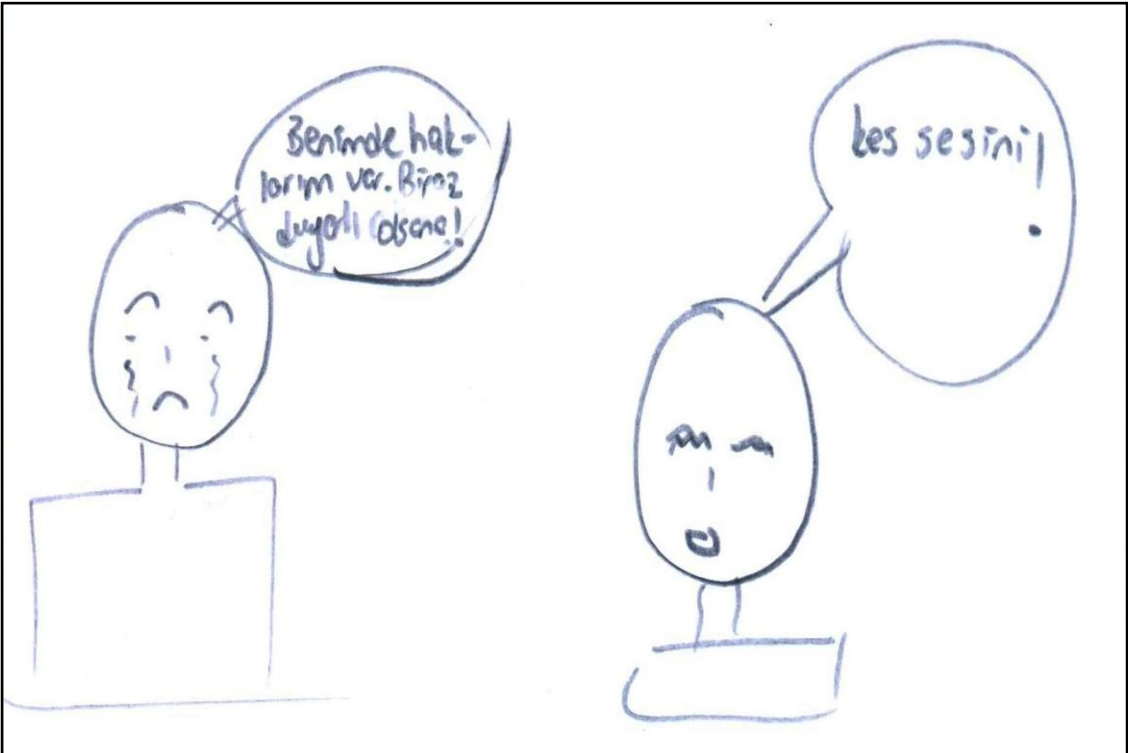
Tablo 43 incelendiğinde, “zorunlu olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.16) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “zorunlu olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Hak ve özgürlüklere saygı **kişi dokunulmazlığı** gibidir. Çünkü tüm insanların hak ve özgürlüklerine saygı duymak zorundayız.” (O, 98)

(Görüşme O,98) Buradaki resimde çocuğun kişi dokunulmazlığı ihlal ediliyor. Çocuğun hak ve özgürlükleri vardır. Burada ihlal ediliyor.

“Hak ve özgürlüklere saygı **duyarlı olmak** gibidir. Çünkü insanların haklarına, özgürlüklerine karşı duyarlı olmak zorundayız.” (O, 100)

Hak ve özgürlüklere saygı değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; hak ve özgürlüklere saygının birçok güzelliği beraberinde getirdiği, çok yönlülüğün bir göstergesi olduğu, insanların temel haklarıyla eş değer olduğu ve bu haklara saygının bir zorunluluk olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 7. Çalışkanlık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 44

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Arı	1	0.40	15	Karne ve SBS	1	0.40
2	Arının Bal Yapması	1	0.40	16	Kazı	1	0.40
3	Başarı	2	0.80	17	Kılıç	1	0.40
4	Başarılı Bir Siyasetçi	1	0.40	18	Kitaplar	1	0.40
5	Bilim İnsanları	1	0.40	19	Kumbara	1	0.40
6	Çerçeve	1	0.40	20	Merdiven	1	0.40
7	Demir	1	0.40	21	Ödevlerimizi Yapmak	1	0.40
8	Ev İşi	1	0.40	22	Öğretmen	2	0.80
9	Fuarlarda Sergilenen Mücevherler	1	0.40	23	Para	1	0.40
10	Güneş	2	0.80	24	Sakıp Sabancı	1	0.40
11	Helal Lokma Yemek	1	0.40	25	Sigara	1	0.40
12	İnek	4	1.60	26	Sorumluluklarını Bilmek	1	0.40
13	Karanlıkta Parlayan Yıldız	1	0.40	27	Yemek	1	0.40
14	Karıca	7	2.80	28	Zenginlik	1	0.40
Toplam						40	100

Tablo 44 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “çalışkanlık” değerine yönelik 28 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (22) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 6 metafor ise 2-7 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,4’tür. Bu değere ilişkin metaforların

frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “karınca” (f:7), “inek” (f:4) ve “başarı” (f:2) gelmektedir.

Tablo 45

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Emeğin Karşılığı Olan	Arının Bal Yapması, Başarı, Başarılı Bir Siyasetçi, Bilim İnsanları, Çerçeve, Demir, Ev İşi, Fuarlarda Sergilenen Mücevherler, Helal Lokma Yemek, İnek, Karıca, Karne ve SBS, Kılıç, Kumbara, Merdiven, Öğretmen, Sakıp Sabancı, Yemek, Zenginlik	19	23
2	Süreklilik	Arı, İnek, Karınca, Kazı, Öğretmenlik, Para, Sigara	7	10
3	Aydınlatan, Huzur Veren	Başarı, Güneş, Karanlıkta Parlayan Yıldız	3	4
4	Zorunlu Olan	Kitaplar, Ödevlerimizi Yapmak, Sorumluluklarını Bilmek	3	3

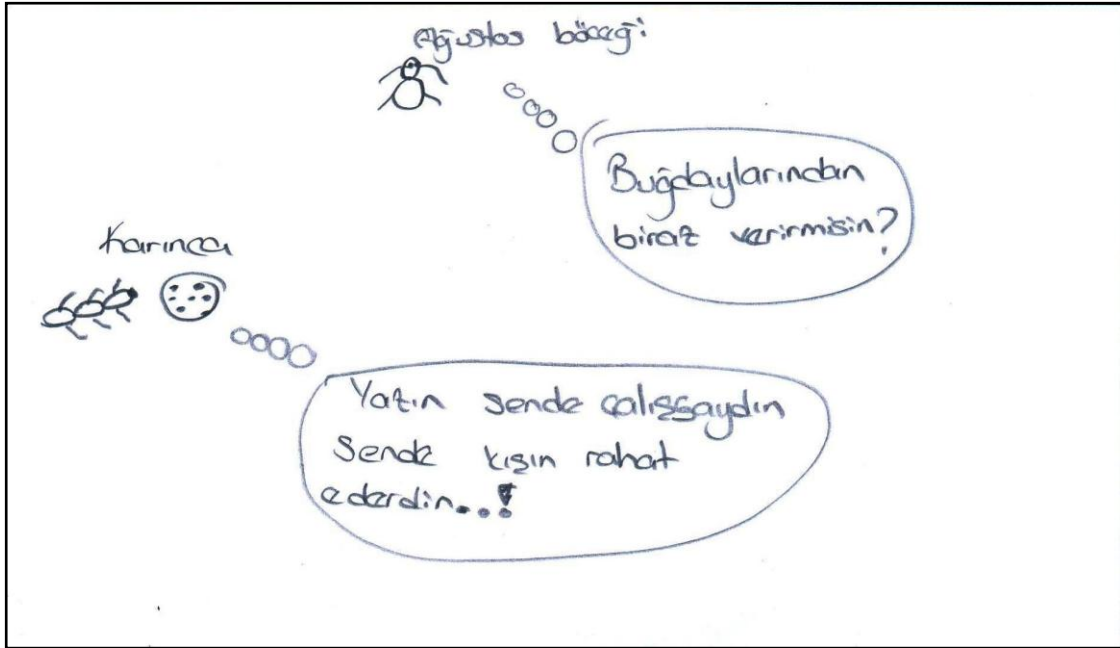
Tablo 45 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “çalışkanlık” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Emeğin Karşılığı Olan

Tablo 45 incelendiğinde, “emeğin karşılığı olan” kategorisinin toplam 19 metafor ve 23 katılımcı (% 9.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “karınca” (f:5)’dir. Aşağıda katılımcıların “emeğin karşılığı olan” kategorisini oluşturan

metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **karınca** gibidir. Çünkü karıncalar çok çalışkan hayvanlardır. Bir örnek vereyim. Ağustos böceği ile karınca.... Ağustos böceği eğlenmiş çalışmamış. Karınca ise çalışmış. Biz de karınca gibi olup, çalışıp hayatımızı kurtarmalıyız.” (O, 2)

(Görüşme O,2) Çalışan her zaman avantajlı konumda olur. Karınca gibi. Çalışmayan ise gün geldiğinde zor durumda olabilir. Aynı ağustos böceği gibi.

“Çalışkanlık **merdiven** gibidir. Çünkü çıkarsanız başarıya ulaşırsınız.” (O, 10)

(Görüşme O,10) Çalışkanlık merdiveninden her çıktımızda başarıya mutlaka ulaşırız. Çalışan insan başarır. Çalışmayan insan ise sonuçlarına katlanır. Bu kesin olan bir şeydir.

“Çalışkanlık **kumbara** gibidir. Çünkü ne kadar bilgimiz olursa birikir ve sonunda bize iyi şeyler kazandırır. Kumbaramızda da para biriktirdiğimiz de çok paramız olur.” (O, 95)

Kategori 2: Süreklilik

Tablo 45 incelendiğinde, “süreklilik” kategorisinin toplam 7 metafor ve 10 katılımcı (% 4.00) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “inek” (f:3) ve “karınca” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “süreklilik” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **inek** gibidir. Çünkü inek durmadan süt verir. Etinden de faydalanılır. Çalışkan insanında zekâsından faydalanılır...” (O, 1)

(Görüşme O,1) Sürekli olarak çalışkan insanın bir şeylerinden faydalanılır. O insan çevresine yarar verir, zararı olmaz.

“Çalışkanlık **para** gibidir. Çünkü nasıl çok ders çalıştıkça bilgi artarsa, çok çalışarak parayı da çok kazanabiliriz.” (O, 100)

Kategori 3: Aydınlatan, Huzur Veren

Tablo 45 incelendiğinde, “aydınlatan, huzur veren” kategorisinin toplam 3 metafor ve 4 katılımcı (% 1.60) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “güneş” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcının “*aydınlatan, huzur veren*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **güneş** gibidir. Çünkü bilginle karanlık tünellerde ışığını yayabilme gücüdür.” (O, 92)

Kategori 4: Zorunlu Olan

Tablo 45 incelendiğinde, “zorunlu olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*zorunlu olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **kitaplar** gibidir. Çünkü ikisi de okumak için gereklidir.” (O, 18)

Çalışkanlık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; insanların çalışkanlıklarının sonucunda mutlaka bir karşılık görecekleri, çalışkanlığın sürekli ve sistemli bir olgu olduğu aynı zamanda insanları aydınlattığı, huzur verdiği ve zorunluluk gerektiren bir süreç olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 8. Farklılıklara Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 46

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Anne ve Baba	1	0.39	19	Hoşgörü	2	0.78
2	Aşk	1	0.39	20	Hoşgörülü Davranma	1	0.39
3	Ayırım Yapmamak	2	0.78	21	İrkçilik Karşıtı	1	0.39
4	Bayraklar	1	0.39	22	İnekle Tavşanın Ayrıcalıkları	1	0.39
5	Binalar	1	0.39	23	Kendimize Saygı	1	0.39
6	Bülent Ersoy	1	0.39	24	Kumbara	1	0.39
7	Çiçekler	1	0.39	25	Renge Saygı	2	0.78

Tablo 46 (devam)

8	Demokrasi	1	0.39	26	Renkler	1	0.39
9	Duyarlılık	2	0.78	27	Renklerle Bütünleşme	1	0.39
10	Düşünce	1	0.39	28	Renkli Kalemler	1	0.39
11	Empati	1	0.39	29	Resim Tablosu	1	0.39
12	Engelli İnsanlar	1	0.39	30	Sınıf İçindeki Öğrenciler	1	0.39
13	Engelli	1	0.39	31	Yaratıklar	1	0.39
14	Görmezlikten Gelmek	1	0.39	32	Yeteneklere Saygı	1	0.39
15	Gözler	1	0.39	33	23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	1	0.39
16	Harita	1	0.39	34	Zenciler	1	0.39
17	Hastanede Çalışan Görevliler	1	0.39	35	Zevklere Saygı	1	0.39
18	Hayal Gücü	1	0.39				
Toplam						39	100

Tablo 46 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “farklılıklara saygı” değerine yönelik 35 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (31) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 4 metafor ise 2 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,1’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “ayrım yapmamak” (f:2), “duyarlılık” (f:2) ve “hoşgörü” (f:2) gelmektedir.

Tablo 47

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Hoşgörülü Olan	Anne ve Baba, Bülent Ersoy, Çiçekler, Duyarlılık, Empati, Görmezlikten Gelmek, Hastanede Çalışan Görevliler, Hoşgörü, Hoşgörülü Davranma, Kendimize Saygı, Renklerle Bütünleşme, Sınıf İçindeki Öğrenciler, Yeteneklere Saygı	13	15

Tablo 47 (devam)

2	Canlıya Göre Değişiklik Gösteren	Düşünce, Hayal Gücü, Irkçılık Karşıtı, İnekle Tavşanın Ayrıcalıkları, Renge Saygı, Resim Tablosu, Yaratıklar, Zevklere Saygı	8	9
3	Farktan Doğan Zenginlik	Bayraklar, Harita, Renkler, Renkli Kalemler, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	5	5
4	Fiziksel Değişikliklere Anlayış	Binalar, Engelli İnsanlar, Engelli, Kumbara, Zenciler	5	5
5	Topluluk Oluşturan Unsurlara Anlayış	Ayrım Yapmamak, Demokrasi	2	3
6	Zaman Geçtikçe Anlaşılan	Aşk, Gözler	2	2

Tablo 47 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “farklılıklara saygı” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

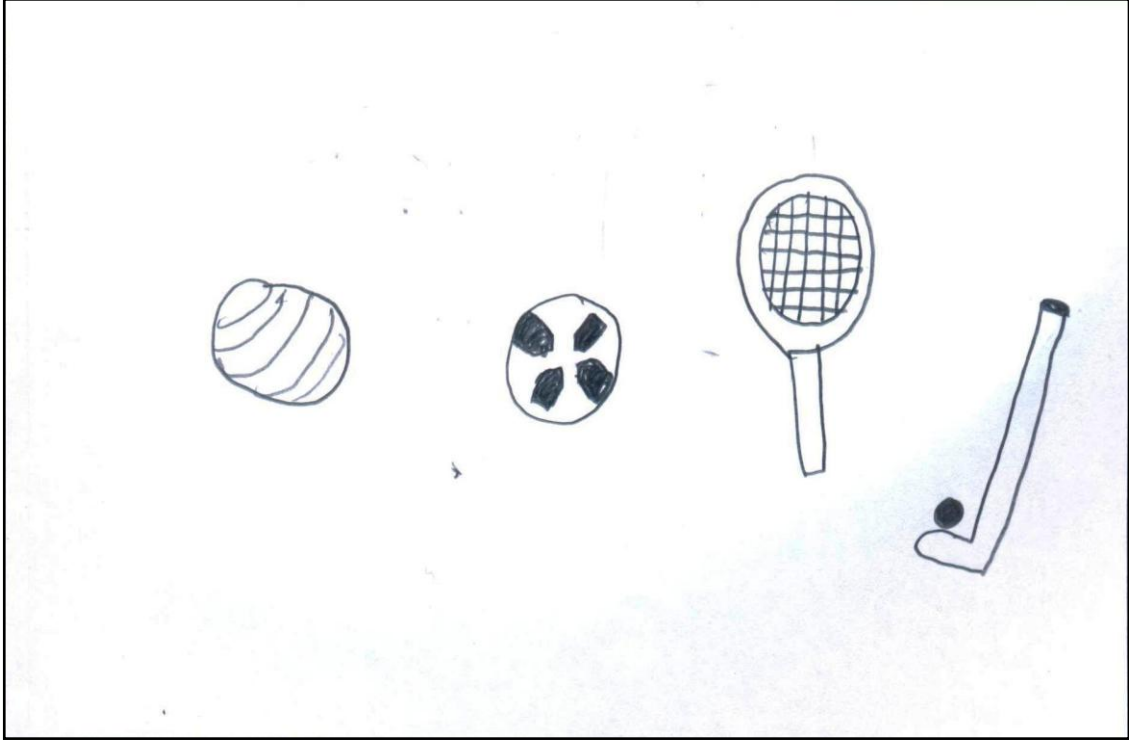
Kategori 1: Hoşgörülü Olan

Tablo 47 incelendiğinde, “hoşgörülü olan” kategorisinin toplam 13 metafor ve 15 katılımcı (% 5.85) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “duyarlılık” (f:2) ve “hoşgörü” (f:2)’dür. Aşağıda katılımcıların “hoşgörülü olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Farklılıklara saygı **duyarlılık** gibidir. Çünkü herkes bizimle aynı olmak zorunda değil.” (O, 54)

“Farklılıklara saygı **hoşgörü** gibidir. Çünkü hoşgörülü insanlar, insanların farklı özelliklerine saygı gösterirler.” (O, 125)

“Farklılıklara saygı yeteneklere saygı gibidir. Çünkü herkesin özelliğidir ve bu farklılıklar bizi ayıran şeylerdir. Aynı bir özellik gibi...” (O, 96)

(Görüşme O,96) Buradaki resimde herkesin farklı spor yetenekleri olabilir. Mesela kimisinin futbol yeteneği, kimisinin voleybol yeteneği ve kimisinin tenis yeteneği gibi...

Kategori 2: Canlıya Göre Değişiklik Gösteren

Tablo 47 incelendiğinde, “canlıya göre değişiklik gösteren” kategorisinin toplam 8 metafor ve 9 katılımcı (% 3.51) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “renge saygı” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “canlıya göre değişiklik gösteren” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Farklılıklara saygı renge saygı gibidir. Çünkü biri kırmızıyı sever siz ise maviyi seversiniz.” (O, 24)

“Farklılıklara saygı ırkçılık karşıtı gibidir. Çünkü insanların farklılığı kendinedir.” (O, 98)

(Görüşme O,98) Resimdeki bütün ırklara mensup insanlar ortada yani insanlıkta buluşuyor.

“Farklılıklara saygı **hayal gücü** gibidir. Çünkü herkesin hayali farklıdır. Düşüncesi farklıdır.” (O, 11)

(Görüşme O,11) *Farklılıklara saygı illaki fiziksel manada olmaz. Düşüncede de farklılık olabilir. Buradaki resimde de birisi kitap düşünürken, diğeri araba düşünebiliyor.*

Kategori 3: Farktan Doğan Zenginlik

Tablo 47 incelendiğinde, “farktan doğan zenginlik” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 1.95) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*farktan doğan zenginlik*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Farklılıklara saygı 23 Nisan ulusal egemenlik ve çocuk bayramı gibidir. Çünkü 23 Nisan da birçok ülkeden gelen çocuklara bizim insanımız, farklılıklarına saygı duyarak hoşgörülle davranıyorlar.” (O, 5)

(Görüşme O,5) *Birçok ülkeden gelen farklı çocuklara bizim insanımız hoşgörülü davranarak ulusal egemenlik ve çocuk bayramı kutluyor.*

Kategori 4: Fiziksel Değişikliklere Anlayış

Tablo 47 incelendiğinde, “fiziksel değişikliklere anlayış” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 1.95) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “*fiziksel değişikliklere anlayış*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Farklılıklara saygı binalar gibidir. Çünkü binaların hepsi farklıdır. Ama içindekilerin hepsi insandır...” (O, 42)

“Farklılıklara saygı kumbara gibidir. Çünkü kumbara hiçbir zaman parayı demir veya kâğıt diye istememezlik yapar mı?” (O, 163)

Kategori 5: Topluluk Oluşturan Unsurlara Anlayış

Tablo 47 incelendiğinde, “topluluk oluşturan unsurlara” kategorisinin toplam 2 metafor ve 3 katılımcı (% 1.17) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “ayrım yapmamak” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcının “*topluluk oluşturan unsurlara anlayış*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Farklılıklara saygı **ayrım yapmamak** gibidir. Çünkü ırkı, dini başka olan insanlara saygı gösterilmelidir. Her insan eşittir. Hiçbir insan hiçbir insandan üstün değildir.” (O, 58)

Kategori 6: Zaman Geçtikçe Anlaşılan

Tablo 47 incelendiğinde, “zaman geçtikçe anlaşılan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.78) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “zaman geçtikçe anlaşılan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Farklılıklara saygı **gözler** gibidir. Çünkü gözler farklılıklara baktıkça o duruma alışır ve artık kabul etmeye başlar.” (O, 112)

Farklılıklara saygı değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; farklılıklara saygının canlıya göre değişiklik gösterme, fiziksel değişikliklere ve topluluk oluşturan unsurlara zamanla alışma ve sonrasında anlayışlı ve hoş görülme olma, bu anlayışlı ve hoş görülme olmanın sonucunda çeşitliliklerin ortaya çıkarak toplumu zenginleştirmesi gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 48

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Anne Sevgisi	1	0.46	15	Fedakârlık	1	0.46
2	Asker	11	5.06	16	Görevini Yerine Getiren Vatandaş	1	0.46
3	Askerin Şehit Olması	1	0.46	17	İnsanın Annesine Duyduğu Saygı	1	0.46
4	Askerlik	3	1.38	18	Karıncalar	1	0.46
5	Askerlikte Canını Vermek	1	0.46	19	Renkli Çiçekler	1	0.46
6	Atatürk	1	0.46	20	Şehitler	5	2.30
7	Bayrağımızın Göklerde Dalgalanması	1	0.46	21	Türk Askeri	1	0.46
8	Bayrak	1	0.46	22	Türk Milleti	1	0.46

Tablo 48 (devam)

9	Bayramda Kurban Edilen Koç	1	0.46	23	Vatan Uğruna Ölmek	1	0.46
10	Bir Eşyamıza Sahip Çıkmak	1	0.46	24	Vatana Saygı	1	0.46
11	Birinci Dünya Savaşına Girmiş İnsanlar	1	0.46	25	Vatandaşlık Sorumluluğu	1	0.46
12	Çanakkale Şehitleri	3	1.38	26	Vatanı Korumak	2	0.42
13	Değer Vermek	1	0.46	27	Vatanı Uğruna Can Veren Kişi	1	0.46
14	Dişi Kuş	1	0.46				
Toplam						46	100

Tablo 48 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “vatanseverlik” değerine yönelik 27 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (22) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2 - 11 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı 1,7’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “asker” (f:11), “şehitler” (f:5) ve “askerlik” (f:3) gelmektedir.

Tablo 49

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Fedakâr Olunan	Askerin Şehit Olması, Asker, Askerlikte Canını Vermek, Atatürk, Bayramda Kurban Edilen Koç, Birinci Dünya Savaşına Girmiş İnsanlar, Çanakkale Şehitleri, Fedakârlık, Karıncalar, Şehitler, Türk Askeri, Türk Milleti, Vatan Uğruna Ölmek, Vatanı Korumak, Vatanı Uğruna Can Veren Kişi	15	27

Tablo 49 (devam)

2	Sorumlu Olunan Görev	Asker, Askerlik, Bayrak, Bir Eşyamıza Sahip Çıkmak, Değer Vermek, Dişi Kuş, Görevini Yerine Getiren Vatandaş, İnsanın Annesine Duyduğu Saygı, Vatana Saygı, Vatandaşlık Sorumluluğu, Vatanı Korumak	11	16
3	Güzel Kılan, Vazgeçilmez Olan	Anne Sevgisi, Bayrağımızın Göklerde Dalgalanması, Renkli Çiçekler	3	3

Tablo 49 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “vatanseverlik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Fedakâr Olunan

Tablo 49 incelendiğinde, “fedakar olunan” kategorisinin toplam 15 metafor ve 27 katılımcı (% 12.42) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “asker” (f:7), “şehitler” (f:5) ve “Çanakkale Şehitleri” (f:3)’dir. Aşağıda katılımcıların “*fedakâr olunan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“*Vatanseverlik asker gibidir. Çünkü vatan uğruna canını feda ediyor.*” (O, 5)

“*Vatanseverlik şehitler gibidir. Çünkü şehitler bu vatan uğruna canlarını feda edecek kadar vatanseverlerdir.*” (O, 11)

Kategori 2: Sorumlu Olunan Görev

Tablo 49 incelendiğinde, “sorumlu olunan görev” kategorisinin toplam 11 metafor ve 16 katılımcı (% 7.36) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “asker” (f:4) ve “askerlik” (f:3)’tir. Aşağıda katılımcıların “sorumlu olunan görev” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **asker** gibidir. Çünkü asker vatani görevini yerine getirerek en büyük vatanseverliği yapmış oluyor.” (O, 2)

(Görüşme O,2) Askerler vatani görevini yerine getiriyorlar. Bu yerine getirilen görev vatanseverliğin göstergesidir.

“Vatanseverlik **bir eşyamıza sahip çıkmak** gibidir. Çünkü bir eşyamızı, kıyafetimizi ne kadar seviyorsak, saklıyorsak, vatanımızı da o kadar sevip korumalıyız...” (O, 95)

(Görüşme O,95) Kızın kolyesini çok sevip koruması gibi biz de vatanımızı çok sevip korumalıyız.

Kategori 3: Güzel Kılan, Vazgeçilmez Olan

Tablo 49 incelendiğinde, “güzel kılan, vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.38) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “güzel kılan, vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **anne sevgisi** gibidir. Çünkü anne nasıl yavrusundan vazgeçemezse, vatani seven bir insan vatanından vazgeçemez...” (O, 158)

“Vatanseverlik **renkli çiçekler** gibidir. Çünkü her ikisi de bulunduğu yeri güzelleştirir.” (O, 164)

Vatanseverlik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; vatanseverliğin sorumlu olunan vazgeçilmez bir görev olduğu, bundan dolayı fedakârlık gerektirdiği ve bu fedakarlığın sonuçlarının güzel olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 10. Estetik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 50

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ajda Pekkan	8	4.56	20	Görsel Şölen	1	0.57
2	Allah’ın Verdiği Güzelliği Maymuna Benzetmek	1	0.57	21	Göz Güzelliği	1	0.57
3	Allah’ın Yarattığına Karşı Gelmek	1	0.57	22	Güzellik	2	1.14
4	Ameliyat	1	0.57	23	Kâğıt	1	0.57
5	Biblo	1	0.57	24	Kitabın Kapağı	1	0.57
6	Burun ve Yüz Ameliyatı	1	0.57	25	Kostüm	1	0.57
7	Bülent Ersoy	9	5.13	26	Mankenler	1	0.57
8	Çağatay Ulusoy	2	1.14	27	Maske	1	0.57
9	Çocuk	1	0.57	28	Mobilya	1	0.57
10	Dans	1	0.57	29	Onarım -Tamir Etme	1	0.57

Tablo 50 (devam)

11	Denizin Ortasında Bir Ada	1	0.57	30	Orman	1	0.57
12	Diksiyon	1	0.57	31	Performans Ödevi	1	0.57
13	Doğa	1	0.57	32	Thierry Henry	1	0.57
14	Doğal Olmayan Güzellik	1	0.57	33	Ressam	1	0.57
15	Doğayı Yok Etmek	1	0.57	34	Ronaldo'nun Çalımları	1	0.57
16	Doktor	1	0.57	35	Sezen Aksu	1	0.57
17	Evren	1	0.57	36	Ünlüler	2	1.14
18	Fabrika	1	0.57	37	Yapmacık Davranmak	1	0.57
19	Gergin Top	1	0.57	38	Yapmacıklık	2	1.14
Toplam						57	100

Tablo 50 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “estetik” değerine yönelik 38 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (32) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 6 metafor ise 2 - 9 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı 1,5'tir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Bülent Ersoy” (f:9), “Ajda Pekkan” (f:8) ve “Güzellik” (f:2) gelmektedir.

Tablo 51

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Ünlü Olan Kişiler	Ajda Pekkan, Bülent Ersoy, Çağatay Ulusoy, Mankenler, Sezen Aksu, Ünlüler	6	23
2	İnsana Hoş Gelen	Biblo, Çocuk, Dans, Denizin Ortasında Bir Ada, Diksiyon, Doğa, Evren, Görsel Şölen, Göz Güzelliği, Güzellik, Kitabın Kapağı, Mobilya, Onarım -Tamir Etme, Orman, Thierry Henry, Ressam, Ronaldo'nun Çalımları	17	18

Tablo 51 (devam)

3	Doğal Olanı Kapatana	Allah'ın Verdiği Güzelliği Maymuna Benzetmek, Doğal Olmayan Güzellik, Doğayı Yok Etmek, Kâğıt, Kostüm, Maske, Yapmacık Davranmak, Yapmacıklık	8	9
4	Cerrahi Müdahale	Allahın Yarattığına Karşı Gelmek, Ameliyat, Burun-Yüz Ameliyatı, Doktor, Gergin Top	5	5
5	Sorunsuz Olan	Fabrika, Performans Ödevi	2	2

Tablo 51 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “estetik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Ünlü Olan Kişiler

Tablo 51 incelendiğinde, “ünlü olan kişiler” kategorisinin toplam 6 metafor ve 23 katılımcı (% 13.11) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Bülent Ersoy” (f:9), “Ajda Pekkan” (f:8) ve “ünlüler” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “*ünlü olan kişiler*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“*Estetik **Bülent Ersoy** gibidir. Çünkü çok fazla estetik ameliyatı geçirdi.*” (O, 3)

(Görüşme O,3) *Bülent Ersoy’un birden fazla estetik ameliyatı olduğunu duyduğum için aklıma o geldi.*

“*Estetik **Ajda Pekkan** gibidir. Çünkü ülkemizdeki tüm estetik türlerini denemiş ve kendini çok değiştirmiştir.*” (O, 50)

“*Estetik **ünlüler** gibidir. Çünkü en çok estetiği ünlüler kullanıyor.*” (O, 18)

Kategori 2: İnsana Hoş Gelen

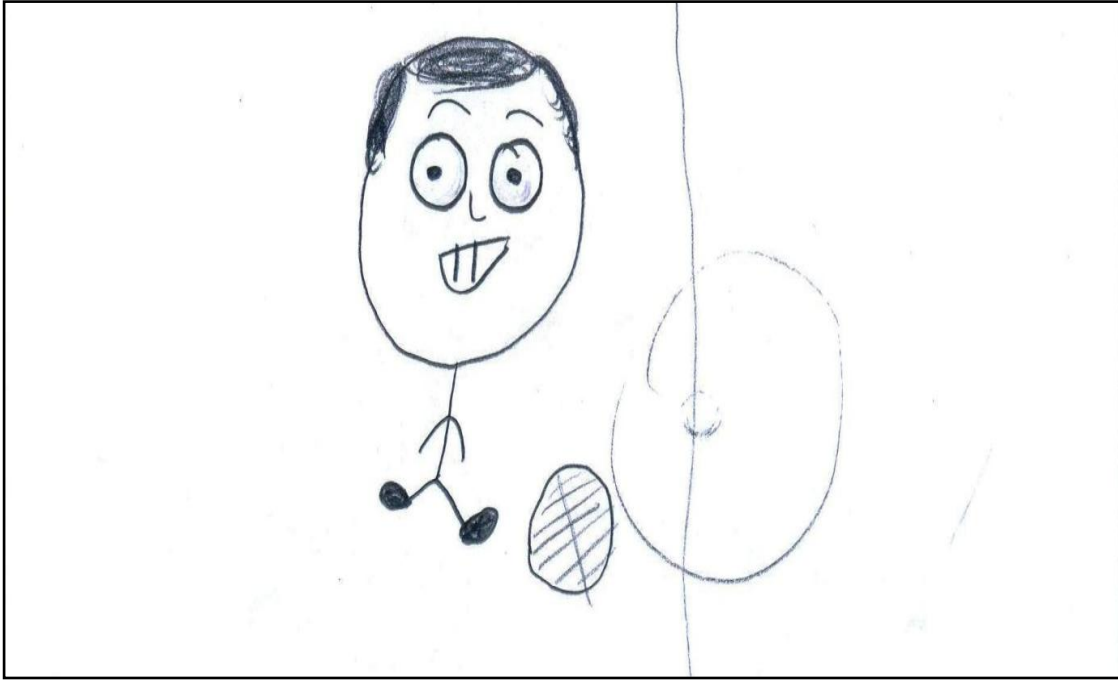
Tablo 51 incelendiğinde, “insana hoş gelen” kategorisinin toplam 17 metafor ve 18 katılımcı (% 10.26) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “güzellik” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “*insana hoş gelen*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“*Estetik **güzellik** gibidir. Çünkü hem estetik hem de güzellik göze hitap eden kavramlardır.*” (O, 8)

(Görüşme O,8) *Estetik bence güzel bir şeydir. İnsanlar sevmedikleri fiziksel özelliklerini daha güzel görünmek için değiştirebiliyorlar. Bu güzel bir şey.*

*“Estetik **Thierry Henry** gibidir. Çünkü çok estetik çalım atıyor.” (O, 12)*

(Görüşme O,12) Bu futbolcunun çalım atması bence çok güzeldir. Çok güzel çalım atıyor.

*“Estetik **çocuk** gibidir. Çünkü her çocuk güzel ve şirindir.” (O, 158)*

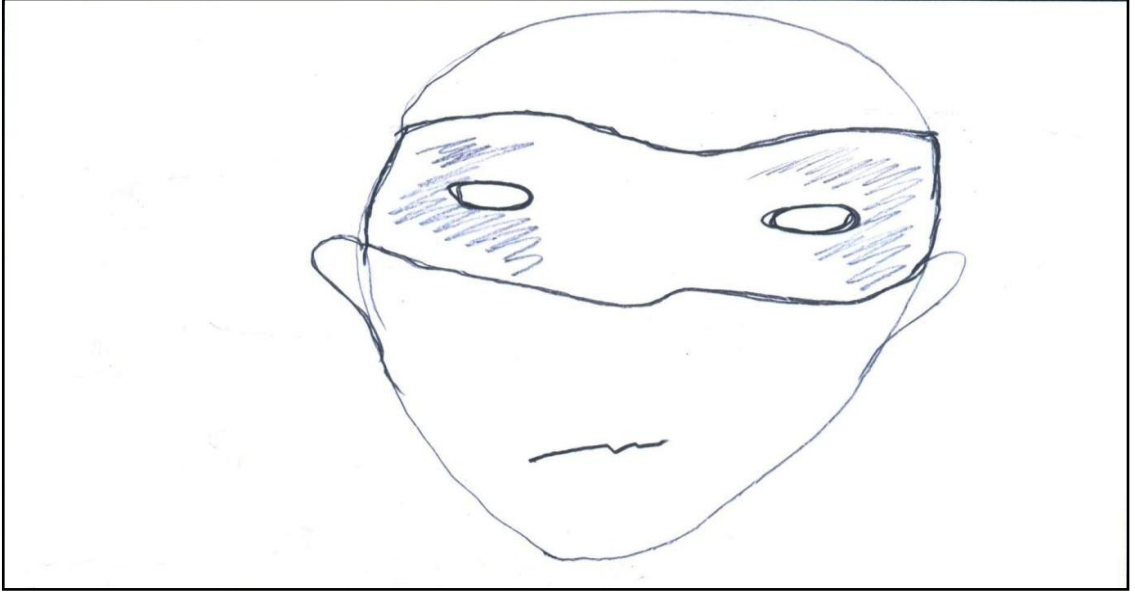
Kategori 3: Doğal Olanı Kapatın

Tablo 51 incelendiğinde, “doğal olanı kapatın” kategorisinin toplam 8 metafor ve 9 katılımcı (% 5.13) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “yapmacıklık” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “doğal olanı kapatın” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

*“Estetik **yapmacıklık** gibidir. Çünkü insanları kendi doğal güzelliklerinden uzaklaştırır.” (O, 7)*

(Görüşme O,7) Aslında bazı varlıklar için güzel bir şey olabiliyor. Mesela bir vazo olduğunu düşünelim. Vazonun üzerinde ki desenleri çok güzel olabilir.

*“Estetik **maske** gibidir. Çünkü estetik yaptırınca yüzümüz değişir. Maske takınca da gerçek yüzümüz kapanır.” (O, 95)*

(Görüşme O,95) Maske takınca kendi yüzümüzü değiştiriyoruz. Aynı estetik yaptırınca kendimiz olmaktan yani doğallıktan çıkarız.

“Estetik Allah’ın verdiği güzelliği maymuna benzetmek gibidir. Çünkü Allah sana yakışanı vermiştir ve o güzelliği bozmak ahmaklıktır.” (O, 169)

Kategori 4: Cerrahi Müdahale

Tablo 51 incelendiğinde, “cerrahi müdahale” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 2.85) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*cerrahi müdahale*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Estetik Allah’ın yarattığına karşı gelmek gibidir. Çünkü kişinin kendi uzvundan memnun olmaması sonucu estetik ameliyatı olmasıdır.” (O, 53)

Kategori 5: Sorunsuz Olan

Tablo 51 incelendiğinde, “sorunsuz olan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 1.14) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “*sorunsuz olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Estetik fabrika gibidir. Çünkü ikisinde de her şey düzen ve uyum içindedir.” (O, 9)

“Estetik performans ödevi gibidir. Çünkü her zaman düzenli ve estetik bir görünüme sahip olmak zorunda.” (O, 11)

Estetik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; estetiğin genelde ünlü olan kişilerin yaptırdıkları cerrahi operasyonla özdeşleştiği, insanlara ait doğallıkların üstünü kapattığı bunun yanında insanlara hoş gelen bir ses ya da görüntü olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 11. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 52

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Altın	1	0.40	19	İnsanların Huyları	1	0.40
2	Anne Baba	1	0.40	20	İyi Bir Uyku	1	0.40

Tablo 52 (devam)

3	Ayna	1	0.40	21	Kalem	1	0.40
4	Bazı Futbolcular	1	0.80	22	Köprü Altında Akan Duru Su	1	0.40
5	Beyaz Mendil	1	0.40	23	Kuramı Kerim	1	0.40
6	Bir Organ	1	0.40	24	Mahkeme	1	0.40
7	Cesaret	1	0.40	25	Masum Çocuk	1	0.40
8	Çizgiden Dönen Topa Gol Değil Demek	1	0.40	26	Mertçe Beyan Etme	1	0.40
9	Doğruluk	2	0.80	27	Mum	2	0.80
10	Duvar	1	0.40	28	Neon	1	0.40
11	En Sevilen Dost	1	0.40	29	Öğrencinin Ödevini Yapmadığımı Söylemesi	1	0.40
12	Güneş	1	0.40	30	Ölmek	1	0.40
13	Günlük	1	0.40	31	Sınıf Tahtası	1	0.40
14	Güven Vermek	1	0.40	32	Şahit	1	0.40
15	Güven	1	0.40	33	Yalan Makinesi	2	0.80
16	Hâkimler	1	0.40	34	Yalan Söylememek	1	0.80
17	Hz. Muhammet	3	1.20	35	Yalanlara Ses Çıkarmak	1	0.40
18	İhtiyacımız Olan İlaç	1	0.40				0.40
Toplam						40	100

Tablo 52 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “dürüstlük” değerine yönelik 35 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (31) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 4 metafor ise 2-3 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,1’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Hz. Muhammet” (f:3), “mum” (f:2) ve “yalan makinesi” (f:2) gelmektedir.

Tablo 53

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Doğruyu İşaret Etmek, Söylemek	Beyaz Mendil, Güneş, Günlük, Hz. Muhammet, Kalem, Kur'anı Kerim, Masum Çocuk, Neon, Öğrencinin Ödevini Yapmadığını Söylemesi, Sınıf Tahtası, Şahit, Yalan Makinesi	12	13
2	Fayda Sağlayan	Anne-Baba, Ayna, Doğruluk, Güven Vermek, Güven, Hâkimler, İyi Bir Uykü, Köprü Altında Akan Duru Su, Mahkeme, Mum, Yalan Söylememek	11	12
3	Doğrunun Yanında Olan	Bazı Futbolcular, Cesaret, Duvar, Hz. Muhammet, Mertçe Beyan Etme, Yalanlara Ses Çıkarmak	6	7
4	Vazgeçilmez Olan	Bir Organ, En Sevilen Dost, İhtiyacımız Olan İlaç, İnsanların Huyları	4	4
5	Değerini Koruyan	Altın, Doğruluk	2	2
6	İmkânsız Görünen	Çizgiden Dönen Topa Gol Değil Demek, Ölmek	2	2

Tablo 53 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “dürüstlük” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Doğruyu İşaret Etmek, Söylemek

Tablo 53 incelendiğinde, “doğruyu işaret etmek, söylemek” kategorisinin toplam 12 metafor ve 13 katılımcı (% 5.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride

bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “yalan makinesi” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “doğruyu işaret etmek, söylemek” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Dürüstlük yalan makinesi gibidir. Çünkü yalan da söylesen o yalanını yine sonunda ortaya çıkaracaktır...” (O, 136)

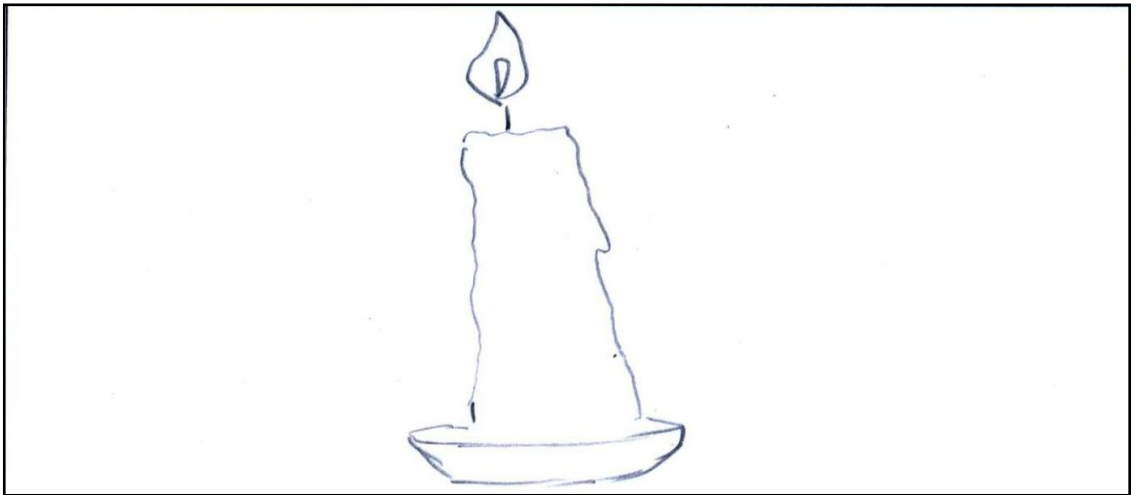
“Dürüstlük güneş gibidir. Çünkü dürüst olanlar gerçeği görürler, sadece dürüst olup, olanlara ışık tutarsak aynı güneş gibi onlarda gerçeği görürler.” (O, 96)

“Dürüstlük bir sınıf tahtası gibidir. Çünkü üstüne ne yazılırsa onu gösterir.” (O, 91)

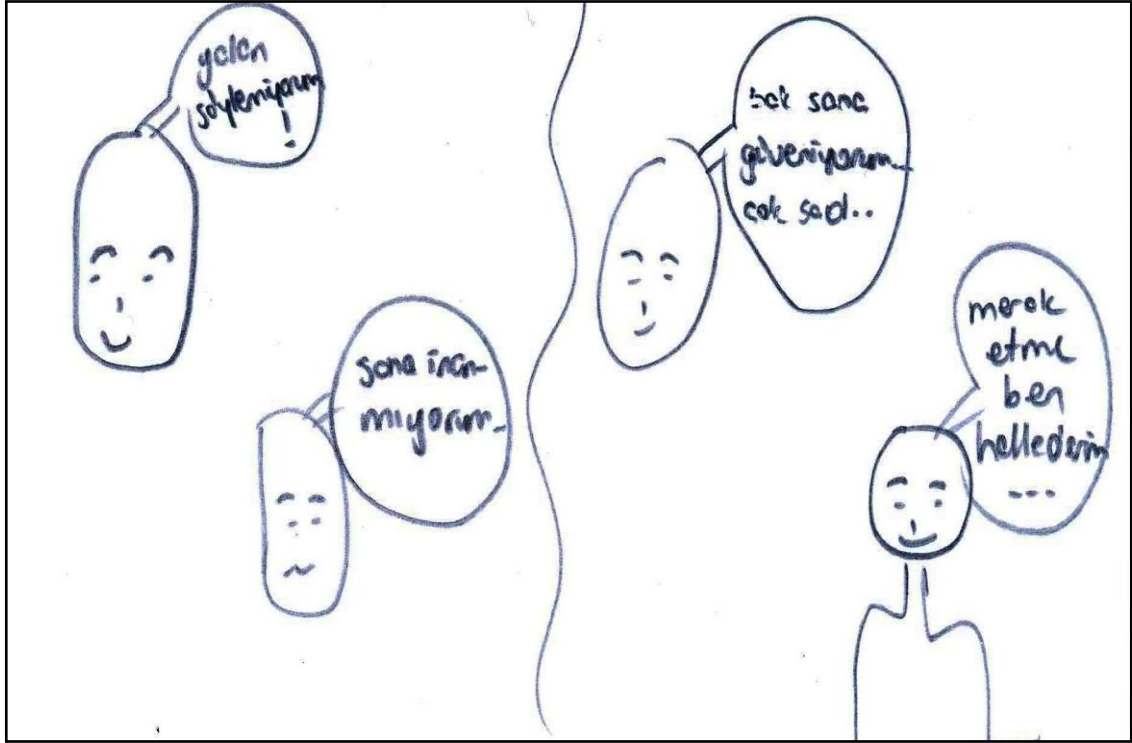
Kategori 2: Fayda Sağlayan

Tablo 53 incelendiğinde, “fayda sağlayan” kategorisinin toplam 11 metafor ve 12 katılımcı (% 4.80) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “mum” (f:2)’dur. Aşağıda katılımcıların “fayda sağlayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Dürüstlük mum gibidir. Çünkü dürüst olduğumuzda mum gibi insanları aydınlatırız. Fakat mum söndüğünde kimseyi aydınlatmaz. Bu da yalan söyleyene benzer.” (O, 7)

“Dürüstlük **güven vermek** gibidir. Çünkü ne kadar doğru söyler, dürüst olursak, insanlar bize o kadar değer verirler. Güvenirler.” (O, 100)

(Görüşme O,100) İnsanlara karşı doğru, dürüst olursak onlarda bize güvenirler. Doğru olmanın karşılığı onların güvenini kazanmaktır.

Kategori 3: Doğrunun Yanında Olan

Tablo 53 incelendiğinde, “doğrunun yanında olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 7 katılımcı (% 2.80) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “Hz. Muhammet” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “doğrunun yanında olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Dürüstlük **Hz. Muhammet** gibidir. Çünkü ona herkes güvenirdi.” (O, 74)

“Dürüstlük **bazı futbolcular** gibidir. Çünkü doğru, hakikat neyse menfaatini çıkarını önemsemeden doğruyu söylerler.” (O, 12)

Kategori 4: Vazgeçilmez Olan

Tablo 53 incelendiğinde, “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.60) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan

metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*vazgeçilmez olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Dürüstlük ihtiyacımız olan bir ilaç gibidir. Çünkü ona ihtiyacımız vardır. O olmadan kendimizi eksik hissederiz.” (O, 1)

(Görüşme O,1) Yani hasta bir insan düşünürsek o insanın sürekli ilaca ihtiyacı vardır. O ilaç olmadan kimse ona yardım edemeyecektir.

Kategori 5: Değerini Koruyan

Tablo 53 incelendiğinde, “değerini koruyan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.80) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*değerini koruyan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Dürüstlük altın gibidir. Çünkü altın çamura düşse de değerini kaybetmez. Dürüst insanda fakirliğe düşse bile değerini kaybetmez .” (O, 10)

(Görüşme O,10) Dürüst insan her türlü fakirliğe, yoksulluğa, sıkıntıya düşse de değerini kaybetmeyecektir. Sonunda başarıyı yakalayacaktır.

Kategori 6: İmkânsız Görünen

Tablo 53 incelendiğinde, “imkansız görünen” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.80) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*imkânsız görünen*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Dürüstlük ölmek gibidir. Çünkü yalan söylemeden kimse yaşayamaz.” (O, 9)

(Görüşme O,9) Herkes bence yalan söyler. Yalan söylemeden kimse yaşayamaz. Herkes mutlaka yalan söylemiştir. Ölmek gerçektir. Yalan söylemekte gerçektir. Onun için dürüst olunmaz hiçbir zaman bence.

Dürüstlük değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; dürüstlüğün genelde doğru insan tarafından doğruyu işaret etmek, söylemek olduğu, insanlara fayda sağladığı, insanın yaşamı boyunca vazgeçmemesi gereken bir davranış olduğu bunların yanında da dürüstlüğün çok zor yapılan bir eylem olduğu bu zorluğun imkânsızlık derecesine yakın olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 12. Dayanışma Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 54

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç	1	0.38	18	İki Tane El	1	0.38
2	Annenin Yavrusunu Koruması	1	0.38	19	İki Taştan Yapılmış Duvar	1	0.38
3	Arkadaşlık	1	0.38	20	Kardeşlik	1	0.38
4	Aslanlar	1	0.38	21	Karınca	1	0.38
5	Baleciler	1	0.38	22	Kopya Çekmek	3	1.14
6	Balıklar	1	0.38	23	Ortak Çalışma	1	0.38
7	Besin Zinciri	1	0.38	24	Penguenlerin Yan Yana Durması	1	0.38
8	Binanın Temeli	1	0.38	25	Perde	1	0.38
9	Bir Gurup Çalışması	1	0.38	26	Savaş	1	0.38
10	Bir Kalemle-Silgi	1	0.38	27	Serbest Vuruş Sırasında Baraj Kuran Futbolcular	1	0.38
11	Dernek ve Vakıflar	1	0.38	28	Sırt Sırta Vermek	1	0.38
12	Domino Taşları	1	0.38	29	Şeker	1	0.38
13	Dostluk	1	0.38	30	Topluca Pikniğe Gitmek	1	0.38
14	Ellerimiz	1	0.38	31	Van Depremi	1	0.38
15	Futbol Maçı	1	0.38	32	Yardımlaşma	1	0.38
16	Halat	1	0.38	33	Zincir	4	1.52
17	Halay	1	0.38				
Toplam						38	100

Tablo 54 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “dayanışma” değerine yönelik 33 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (31) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 2 metafor ise 3 – 4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,1’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları “zincir” (f:4) ve “kopya çekmek” (f:3)’tir.

Tablo 55

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Birlikten Doğan Kuvvet	Ağaç, Arkadaşlık, Aslanlar, Balciler, Balıklar, Besin Zinciri, Bir Gurup Çalışması, Bir Kalemle-Silgi, Ellerimiz, Futbol Maçı, Halat, Halay, İki Tane El, İki Taştan Yapılmış Duvar, Karıncalar, Kopya Çekmek, Ortak Çalışma, Penguenlerin Yan Yana Durması, Perde, Savaş, Serbest Vuruş Sırasında Baraj Kuran Futbolcular, Topluca Pikniğe Gitmek, Van Depremi, Yardımlaşma, Zincir	25	26
2	Fayda Sağlayan	Annenin Yavrusunu Koruması, Dernek ve Vakıflar, Dostluk, Kopya Çekmek, Sırt Sırta Vermek	5	6
3	Olumsuzluğu Başkasına Yansıyan	Domino Taşları, Şeker, Zincir	3	4
4	Sonrası İçin Gerekli Olan	Binanın Temeli, Kardeşlik	2	2

Tablo 55 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “dayanışma” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Birlikten Doğan Kuvvet

Tablo 55 incelendiğinde, “birlikten doğan kuvvet” kategorisinin toplam 25 metafor ve 26 katılımcı (% 9.88) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “zincir” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “birlikten doğan kuvvet” kategorisini oluşturan

metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

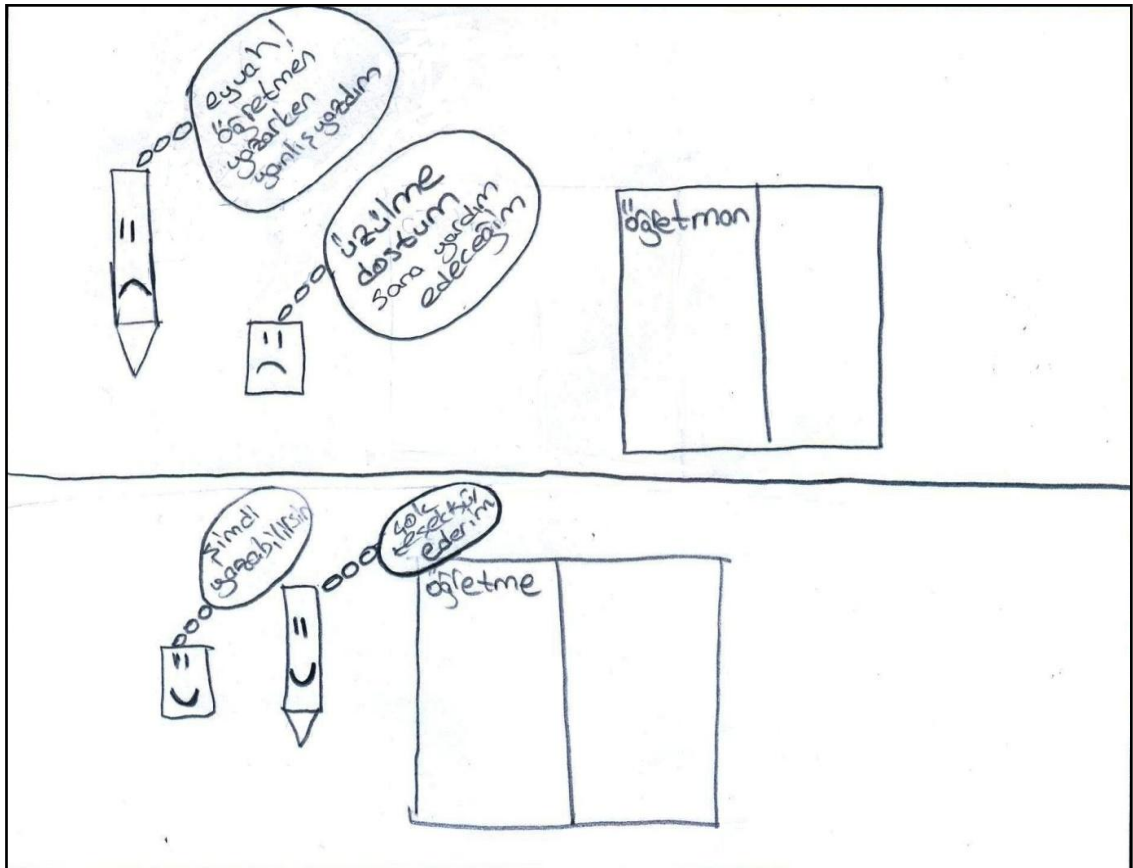
“Dayanışma **zincir** gibidir. Çünkü herkes birbirine dayanır. Söz sahibi olurlar.”

(O, 120)

“Dayanışma **yardımlaşma** gibidir. Çünkü dayanışma yapılırken yardımlaşma da yapılmış olur.” (O, 8)

(Görüşme O,8) Bir konu hakkında eksiklerimiz olabilir. Ailemizden ya da güvendiğimiz bir arkadaşımızdan yardım aldığımızda onun düşünceleri ile de güzel şeyler ortaya koyabiliriz.

“Dayanışma **bir kalemle silgi** gibidir. Çünkü kalemle yanlış yazıldığında silgi ona destek çıkar ve yanlış siler.” (O, 91)

(Görüşme O,91) Bence aynı bu resimde ki gibi birliktelikten doğruluk çıkar. Yanlışlıktan kurtulur kişiler.

Kategori 2: Fayda Sağlayan

Tablo 55 incelendiğinde, “fayda sağlayan” kategorisinin toplam 5 metafor ve 6 katılımcı (% 2.28) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “kopya çekmek” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcının “*fayda sağlayan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

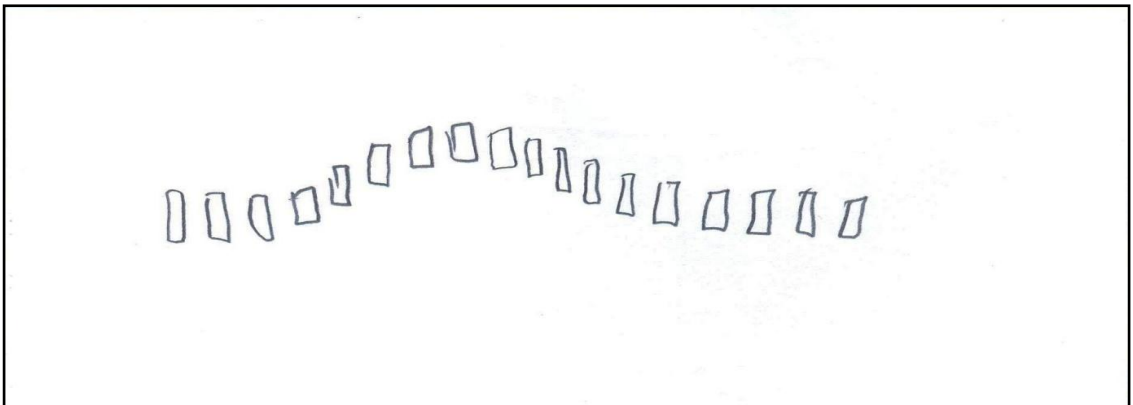
“*Dayanışma kopya çekmek gibidir. Çünkü ilkokul, lise, üniversite olsun, her zaman sınavlarda iyi-kötü arkadaşlar dahi birbirlerine dayanarak sınav sorularını çözerler.*” (O, 72)

Kategori 3: Olumsuzluğu Başkasına Yansıyan

Tablo 55 incelendiğinde, “olumsuzluğu başkasına yansıyan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 4 katılımcı (% 1.52) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “zincir” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “*olumsuzluğu başkasına yansıtan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“*Dayanışma zincir gibidir. Çünkü biri koparsa hepsi dağılır.*” (O, 65)

“*Dayanışma domino taşları gibidir. Çünkü bir insan yıkılırsa diğerleri de yıkılır.*” (O, 10)

(Görüşme O,10) *Bir insan yıkılırsa diğerleri de ona yardım etmezlerse tüm insanlar bir anda yıkılır. Bu da domino taşına benzer.*

Kategori 4: Sonrası İçin Gerekli Olan

Tablo 55 incelendiğinde, “sonrası için gerekli olan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.76) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “sonrası için gerekli olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir

“Dayanışma binanın temeli gibidir. Çünkü nasıl bir binanın temeli olmadan bina olmazsa, dayanışma olmazsa da toplum olmaz, olamaz.” (O, 102)

Dayanışma değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; dayanışmanın canlılar arasındaki birlikten doğan bir güç haline geldiği, bunu yaparken kişilere fayda sağladığı, toplumun devamlılığı için yapı taşı niteliği taşıdığına ve toplumdaki ihtiyaç sahibi ile dayanışma yapılmadığında bundan bütün toplumun zarar göreceği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 13. Adil Olma Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 56

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	118 80’de Terazi Tutan Kadın	1	0.52	13	Hayat	1	0.52
2	Adalet	2	1.04	14	Her Öğrenciye Hak Ettiği Puanı Vermek	1	0.52
3	Anayasa	1	0.52	15	Huzur	1	0.52
4	Anne	1	0.52	16	Hz. Ömer	1	0.52
5	Avukatlar	1	0.52	17	Kalorifer	1	0.52
6	Baba	1	0.52	18	Mahkeme	11	5.72
7	Bir Annenin İki Çocuğuna Davranması	1	0.52	19	Oy	1	0.52
8	Çöp Kutusu	1	0.52	20	Peygamber Efendimiz	1	0.52
9	Doğru Bir Terazinin Sahibi	1	0.52	21	Saat	1	0.52
10	Düdüğü Ağzında Hakem	1	0.52	22	Sınav	1	0.52

Tablo 56 (devam)

11	Eşit Davranmak	2	1.04	23	Terazi	12	6.24
12	Hâkim	6	3.12	24	Trabzon İnsanı	1	0.52
Toplam						52	100

Tablo 56 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “adil olma” değerine yönelik 24 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (19) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2–12 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 2,2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “terazi” (f:12) ,“mahkeme” (f:11) ve “hâkim” (f:6) gelmektedir.

Tablo 57

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Dengeli Olan Ayrım Yapmayan	11880’de Terazi Tutan Kadın, Adalet, Anayasa, Anne, Avukatlar, Baba, Bir Annenin İki Çocuğuna Davranması, Çöp Kutusu, Doğru Bir Terazinin Sahibi, Düdüğü Ağzında Hakem, Eşit Davranmak, Hâkim, Hayat, Her Öğrenciye Hak Ettiği Puanı Vermek, Hz. Ömer, Mahkeme, Oy, Peygamber Efendimiz, Saat, Sınav, Terazi, Trabzon İnsanı	22	45
2	Yarar Sağlayan, Hak Aranan Ortam	Mahkeme, Kalorifer, Huzur	3	7

Tablo 57 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “adil olma” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 2

kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Dengeli Olan, Ayrım Yapmayan

Tablo 57 incelendiğinde, “dengeli olan ayrım yapmayan” kategorisinin toplam 22 metafor ve 45 katılımcı (% 23.40) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “terazi” (f:12), “hâkim” (f:6) ve “mahkeme” (f:6) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “dengeli olan, ayrım yapmayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

*“Adil olma **terazi** gibidir. Çünkü adillikten ödün verirken ya çöpe atılırsın ya da mesleğinden atılırsın .” (O, 9)*

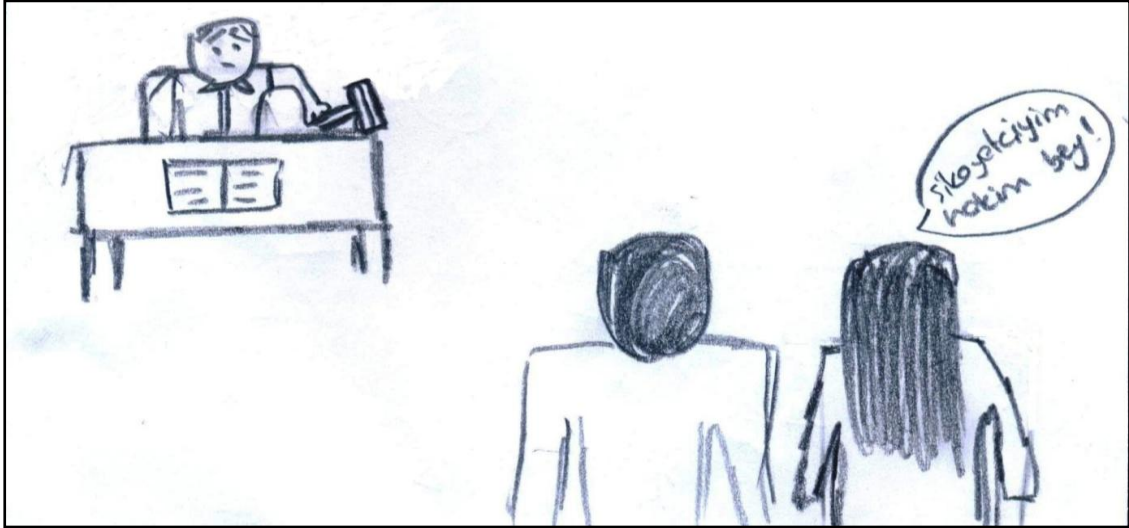

(Görüşme O,9) Adillik dengede olmaktır. Dengede olmazsan mesleğini yapamazsın. Adil olmazsan kimsenin yanında değerin olmaz.

*“Adil olma **çöp kutusu** gibidir. Çünkü çöp kutusu ne atılırsa onu alır. Çöpler arasında ayrım yapmaz.” (O, 91)*

(Görüşme O,91) Çöp kutusu çöpleri ayırt etmeden içine alır. Bu davranışıyla adildir.

“Adil olma **adalet** gibidir. Çünkü adalet demek adil olmak demektir. Adil olmak ise kimsenin hakkını yememektir. Herkesi eşit görmektir.” (O, 11)

(Görüşme O,11) Adalet demek de zaten isminden anlaşıldığı gibi eşit olmaktır. Adil davranmaktır.

Kategori 2: Yarar Sağlayan, Hak Aranan Ortam

Tablo 57 incelendiğinde, “yarar sağlayan, hak aranan ortam” kategorisinin toplam 3 metafor ve 7 katılımcı (% 3.64) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “mahkeme” (f:5)’dir. Aşağıda katılımcıların “yarar sağlayan, hak aranan ortam” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Adil olma **mahkeme** gibidir. Çünkü adaletin sağlandığı yerdir.” (O, 20)

“Adil olma **kalorifer** gibidir. Çünkü ikisi de yaşamı kolaylaştırır.” (O, 164)

Adil olma değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; adil olmanın genelde dengeli davranmak, ayrımcılık yapmamak olduğu ve haksızlıklara karşı hak aranan ve sonucunda fayda sağlayan ortam olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 2. 14. Barış Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 58

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	23 Nisan	1	0.40	16	İki Kardeşin Yaşamları Sonunda Anladığı Şey	1	0.40
2	Ağzında Zeytin Dalı Taşıyan Güvercin	1	0.40	17	Kardeşlik	1	0.40
3	Anlaşma	2	0.80	18	Kavgasız Bir Ortam	1	0.40
4	Aradaki Gerginliği Gidermek	1	0.40	19	Kızılay Çadırları	1	0.40
5	Atatürk	2	0.80	20	Mutluluk	4	1.60
6	Barış Antlaşmaları	1	0.40	21	Öğretmen	1	0.40
7	Bayram	1	0.40	22	Rahat Yaşama	1	0.40
8	Beyaz Bayrak	5	2.00	23	Saat	1	0.40
9	Beyaz Güvercin	2	0.80	24	Savaş Sonrası	1	0.40
10	Bulutlar Arasından Bize Gülen Güneş	1	0.40	25	Sevgi	2	0.80
11	Çocukların Birlikte Oynadığı Oyunlar	1	0.40	26	Türkçe Olimpiyatları	1	0.40
12	Dayanışma	1	0.40	27	Türkiye	1	0.40
13	Dostluk	1	0.40	28	Yıldız	1	0.40
14	Güvercin	1	0.40	29	Zencinin ve Beyazın Dostluğu	1	0.40
15	İki Kardeş	1	0.40				
Toplam						40	100

Tablo 58 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “barış” değerine yönelik 29 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (23) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 6 metafor ise 2–5 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,4’dür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “beyaz bayrak” (f:5) , “mutluluk” (f:4) ve “Atatürk” (f:5) gelmektedir.

Tablo 59

Orta Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Huzurlu Ortam	23 Nisan, Bayram, Bulutlar Arasından Bize Gülen Güneş, Dostluk, Kardeşlik, Kavgasız Bir Ortam, Kızılay Çadırları, Mutluluk, Rahat Yaşama, Saat, Sevgi, Türkiye, Yıldız	13	16
2	Destek Olan	Anlaşma, Aradaki Gerginliği Gidermek, Atatürk, Çocukların Birlikte Oynadığı Oyunlar, Dayanışma, Öğretmen, Sevgi, Türkçe Olimpiyatları, Zencinin ve Beyazın Dostluğu	9	11
3	Sembol Haline Gelmiş Olan	Ağzında Zeytin Dalı Taşıyan Güvercin, Barış Antlaşmaları, Beyaz Bayrak, Beyaz Güvercin, Güvercin	5	10
4	Kıymeti Sonradan Anlaşılan Olgular	İki Kardeş, İki Kardeşin Yaşamları Sonunda Anladığı Şey, Savaş Sonrası	3	3

Tablo 59 incelendiğinde, orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “barış” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

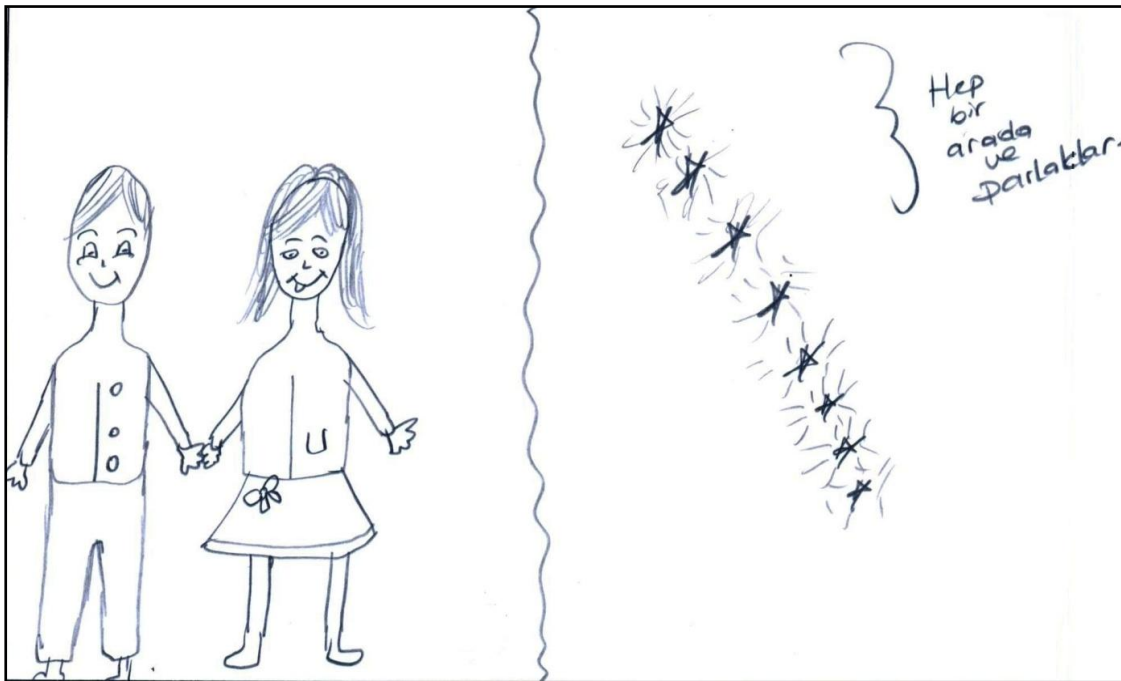
Kategori 1: Huzurlu Ortam

Tablo 59 incelendiğinde, “huzurlu ortam” kategorisinin toplam 13 metafor ve 16 katılımcı (% 6.40) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “mutluluk” (f:4)’tur. Aşağıda katılımcıların “huzurlu ortam” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Barış **mutluluk** gibidir. Çünkü barış ve mutluluk olan toplum aynı zaman da huzurlu bir toplumdur.” (O, 151)

“Barış **dostluk** gibidir. Çünkü barış zamanında dostluklar artar. Dost olursan savaş olmaz.” (O, 94)

“Barış **yıldız** gibidir. Çünkü birbiriyle kūs olan insanlar, hep birbirine karşı somurtkan bir yüz ifadesine sahiptir ve aynı ortamda bulunmazlar. Barışmış olduklarında hep neşeli, güler yüzlü ve aynı ortamda olurlar. Yıldızlar da hep bir arada parlaktır...” (O, 95)

(Görüşme O,95) Barışta olduğu gibi insanlarda bir arada olduklarında huzurlu, mutlu olurlar. Yüzlerinde gülücükler olur. Yıldızlarda bir arada olduklarında somurtkan olmazlar. Parlarlar.

Kategori 2: Destek Olan

Tablo 59 incelendiğinde, “destek olan” kategorisinin toplam 9 metafor ve 11 katılımcı (% 4.40) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “Atatürk” (f:2) ve “anlaşma” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “destek olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Barış Atatürk gibidir. Çünkü Atatürk’ün ‘Yurtta Sulh, Cihanda Sulh’ diye bir sözü vardır.” (O, 11)

(Görüşme O,11) Atatürk her yerde barış olmasını istemiş. Herkesin ülkede ve dünyada barış içinde yaşamasını istemiştir.

“Barış anlaşma gibidir. Çünkü anlaşma olmadığı zaman, savaş çıkar barış yok olur.” (O, 3)

(Görüşme O,3) Burada anlaşmaya örnek olarak Lozan barış anlaşması verilebilir. Bu anlaşma olduğu için savaş olmamıştır.

Kategori 3: Sembol Haline Gelmiş Olan

Tablo 59 incelendiğinde, “sembol haline gelmiş olan” kategorisinin toplam 5 metafor ve 10 katılımcı (% 4.00) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “beyaz bayrak” (f:5) ve “beyaz güvercin” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “*sembol haline gelmiş olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

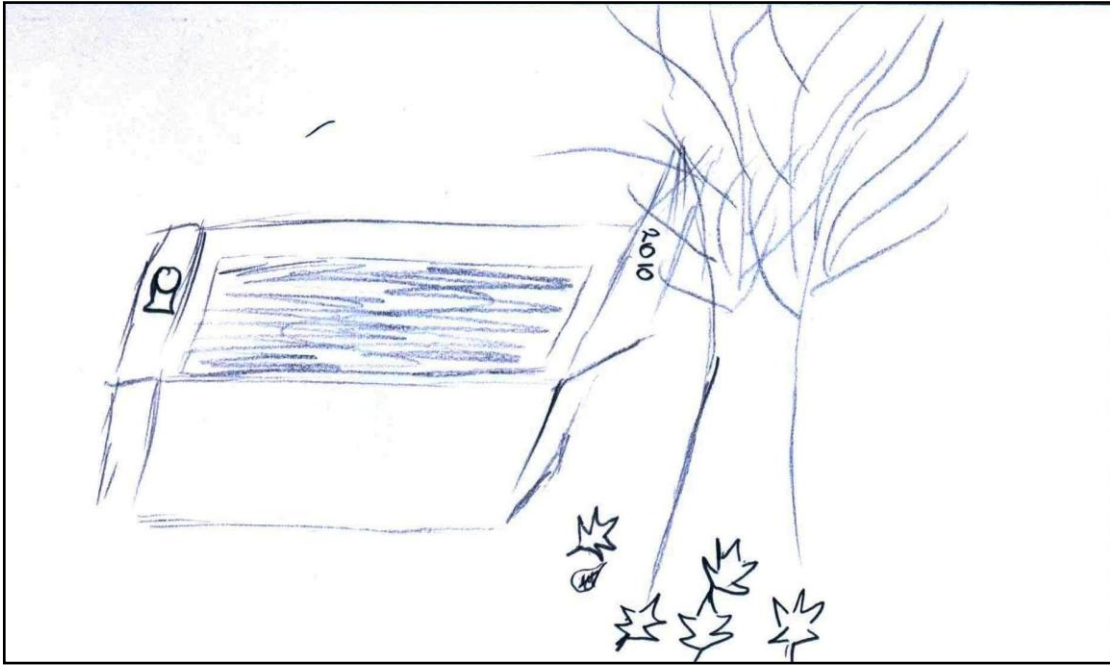
“Barış beyaz bayrak gibidir. Çünkü beyaz bayrak barışın simgesidir.” (O, 177)

“Barış beyaz güvercin gibidir. Çünkü beyaz güvercin barışı temsil eder.” (O, 2)

Kategori 4: Kıymeti Sonradan Anlaşılan Olgu

Tablo 59 incelendiğinde, “kıymeti sonradan anlaşılan olgu” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*kıymeti sonradan anlaşılan olgu*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Barış iki kardeşin yaşamları sonunda anladığı şey gibidir. Çünkü yaşamları boyunca birbirini çekemeyen iki kardeş, birbirlerinin kıymetini sona yaklaşınca anlarlar” (O, 102)

(Görüşme O,102) Babam ve amcamın çocuklukları hep beraber geçmiş. Arkadaştan daha öte can dostu gibiymişler. Bir gün küsmüşler. Yaşamları boyunca, yani amcam ölene (2010) kadar küs kaldılar. Ancak amcam ölüm döşeğinde olduğunda anladılar birbirlerinin kıymetlerini ve o zaman barıştılar.¹²

Barış değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; barışın genelde huzurlu bir ortamdan ibaret olduğu bu huzur için destek olduğu, sembollerle ifade edilmekte olduğu ve bazen son zamana kadar kıymetinin anlaşılacağı gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. Üst Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin Bulgular

4. 3. 1. Bilimsellik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 60

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaçtan Alınan Meyve	1	0.63	23	Hayat	1	0.63
2	Akıl Yürütme	1	0.63	24	Işık	1	0.63

¹² Bu görüşme katılımcının özel hayatını yansıttığı için katılımcının izni alınarak çalışmaya dâhil edilmiştir.

Tablo 60 (devam)

3	Ansiklopedi	1	0.63	25	İçi Dolu Bir Beyin	1	0.63
4	Ay	1	0.63	26	2 X 2 = 4	1	0.63
5	Belgeler	1	0.63	27	İnsan Beyni	1	0.63
6	Beyin	2	1.26	28	Karanlığı Aydınlatan Işık	1	0.63
7	Bilim İnsanları	2	1.26	29	Kaslarımız	1	0.63
8	Bir Çiçek	1	0.63	30	Kişisel İhtiyaçlar	1	0.63
9	Buz	1	0.63	31	Kitap	1	0.63
10	Çalışkanlık	1	0.63	32	Makale Yazmak	1	0.63
11	Çanta	1	0.63	33	Matematik ve Fen	2	1.26
12	Çocukluk	1	0.63	34	Nefes Almak	1	0.63
13	Deney Tüpü	2	1.26	35	Nesnel Düşünce	1	0.63
14	Deney Yapmak	2	1.26	36	Nihat Doğan	1	0.63
15	Deniz Feneri	3	1.89	37	Parlayan Bir Yıldız ve Güneş	1	0.63
16	Deniz	1	0.63	38	Peynir Ekmek	1	0.63
17	Durmada Akan Irmak	1	0.63	39	Sanatseverlik	1	0.63
18	Einstein	2	1.26	40	Sonsuz Bir Evren	1	0.63
19	Gerçekleri Söyleyen Bir Adam	1	0.63	41	Teknoloji	3	1.89
20	Gerçeklik	2	1.26	42	Uzay	1	0.63
21	Güneş	9	5.67	43	Yeni Yetişen Bir Ağaç	1	0.63
22	Güneşli Havada Esen Rüzgâr	1	0.63	44	Yenilik	1	0.63
Toplam						63	100

Tablo 60 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “bilimsellik” değerine yönelik 44 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (34) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 10 metafor ise 2-9 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,4’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “güneş” (f:9), “deniz feneri” (f:3) ve “teknoloji” (f:3) gelmektedir.

Tablo 61

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Bilimsellik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Yarar Sağlayan, Aydınlatan	Ağaçtan Alınan Meyve, Ay, Beyin, Çalışkanlık, Deniz Feneri, Einstein, Güneş, Güneşli Havada Esen Rüzgâr, Işık, İçi Dolu Bir Beyin, İnsan Beyni, Karanlığı Aydınlatan Işık, Parlayan Bir Yıldız ve Güneş, Peynir Ekmek, Teknoloji	15	27
2	Mantıklı Olan Kanıtlanabilir Olgu	Akıl Yürütme, Belgeler, Deney Yapmak, Gerçekleri Söyleyen Bir Adam, Gerçeklik, $2 \times 2 = 4$, Makale Yazmak, Matematik, Matematik ve Fen, Nesnel Düşünce, Teknoloji	11	12
3	Sürekli Olmayan Gösteren, Sonu Olmayan	Deniz, Durmadan Akan Irmak, Nihat Doğan, Sonsuz Bir Evren, Teknoloji, Uzay, Yeni Yetişen Bir Ağaç, Yenilik	8	8
4	Aldığı Etkiye Bağlı Olarak Değişen	Bir Çiçek, Buz, Çocukluk, Kaslarımız, Sanatseverlik	5	5
5	Vazgeçilmez Olan	Bilim İnsanları, Hayat, Kişisel İhtiyaçlar, Nefes Almak	4	5
6	Araştırma Ortamı	Deney Tüpü, Deney Yapmak	2	3
7	Kaynak Olan	Ansiklopedi, Çanta, Kitap	3	3

Tablo 61 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “bilimsellik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 7

kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Yarar Sağlayan, Aydınlatan

Tablo 61 incelendiğinde, “yarar sağlayan, aydınlatan” kategorisinin toplam 15 metafor ve 27 katılımcı (% 17.01) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “güneş” (f:9), “deniz feneri” (f:3) ve “Einstein” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “*yarar sağlayan, aydınlatan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Bilimsellik güneş gibidir. Çünkü bilimsellik sayesinde yeni şeyler keşfedilir ve bizi aydınlatır. Güneşte öyledir, bizi aydınlatır.” (Ü, 8)

“Bilimsellik güneşli havada esen rüzgâr gibidir. Çünkü en bunaldığımız anda bizi rahatlatacak bir şey bulur.” (Ü, 190)

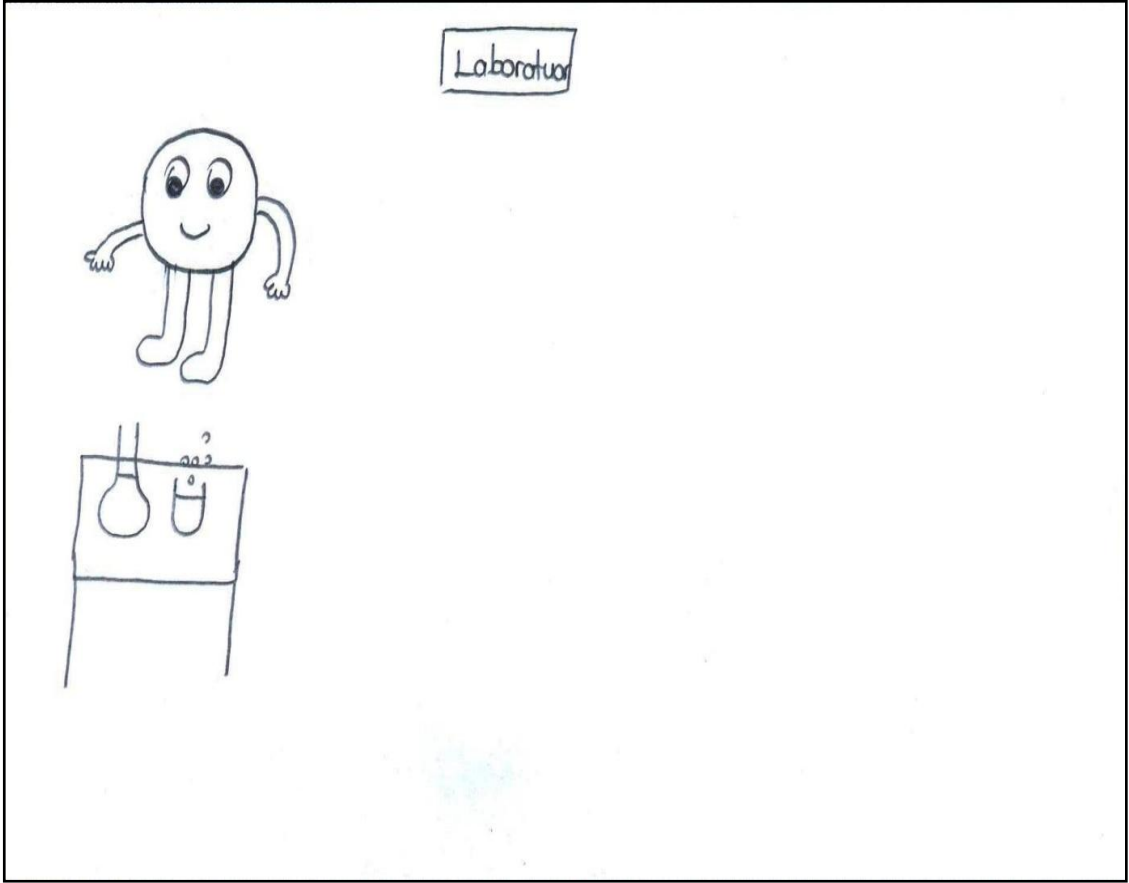
“Bilimsellik deniz feneri gibidir. Çünkü bilimsellikte deniz fenerinin gemilere yol gösterdiği gibi insanlara yol gösterir ve doğru yolu bulmamıza yardımcı olur.” (Ü, 47)

Kategori 2: Mantıklı Olan Kanıtlanabilir Olgu

Tablo 61 incelendiğinde, “mantıklı olan kanıtlanabilir olgu” kategorisinin toplam 11 metafor ve 12 katılımcı (% 7.56) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “gerçeklik” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “*mantıklı olan kanıtlanabilir olgu*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Bilimsellik gerçeklik gibidir. Çünkü ikisi de nesnel yargılardan oluşur.” (Ü, 175)

“Bilimsellik deney yapmak gibidir. Çünkü deney yaparken de bir şeyler kanıtlarız. Bilimsellikte kanıtlanabilmiş şeylerdir.” (Ü, 4)

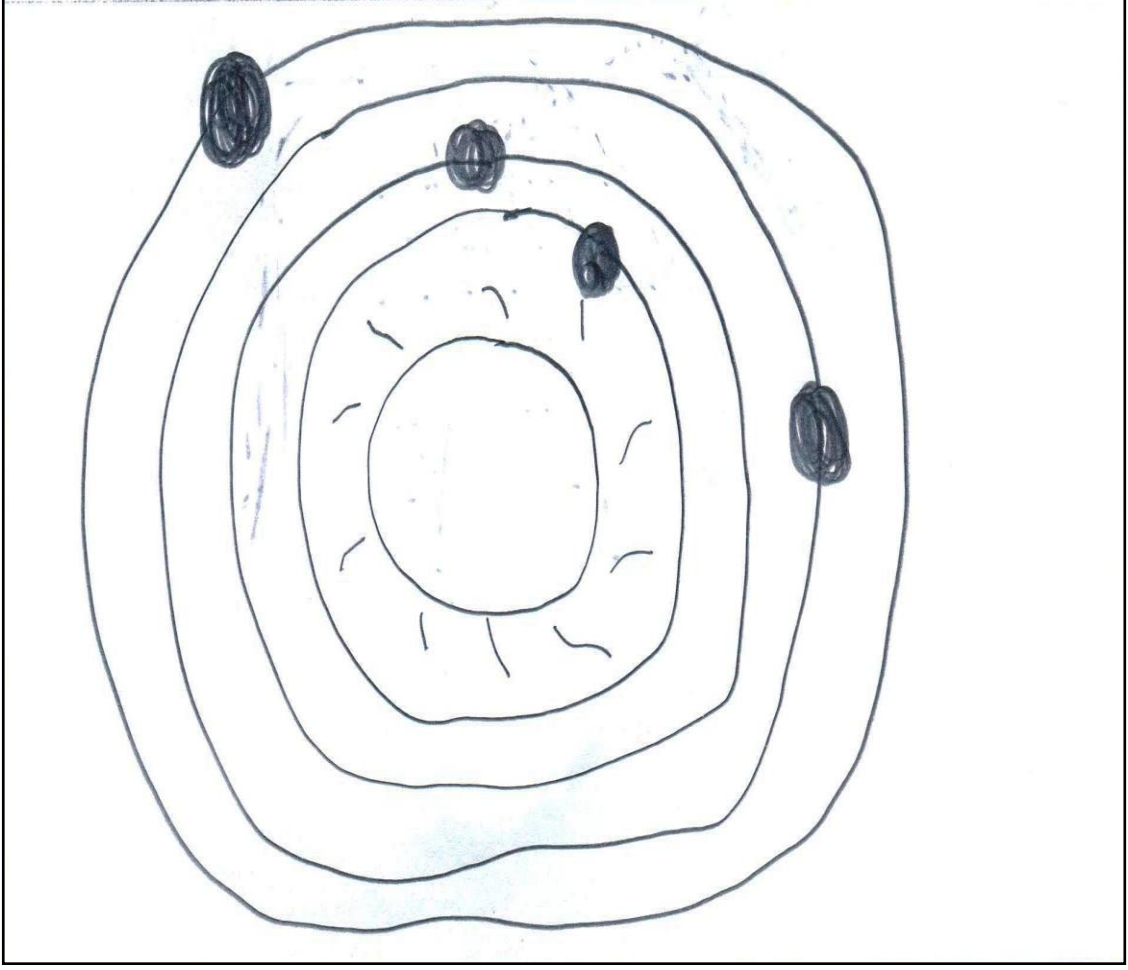
(Görüşme Ü,4) Deney yapmakta kanıtlanabilir olgular vardır. Bilimselliğin içinde de kanıtlanabilirlik mevcuttur.

“Bilimsellik **makale yazmak** gibidir. Çünkü makale bilimsel bir yazıdır. Objektiftir. Kişiden kişiye değişmez. Kanıtlanabilir yargılar bulundurur...” (Ü, 5)

Kategori 3: Süreklilik Gösteren, Sonu Olmayan

Tablo 61 incelendiğinde, “süreklilik gösteren, sonu olmayan” kategorisinin toplam 8 metafor ve 8 katılımcı (% 5.04) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “süreklilik gösteren, sonu olmayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Bilimsellik **sonsuz bir evren** gibidir. Çünkü sonu gelmez. Araştırmalar yapılır, birçok şey yapılır ama hiç bitmez.” (Ü, 7)

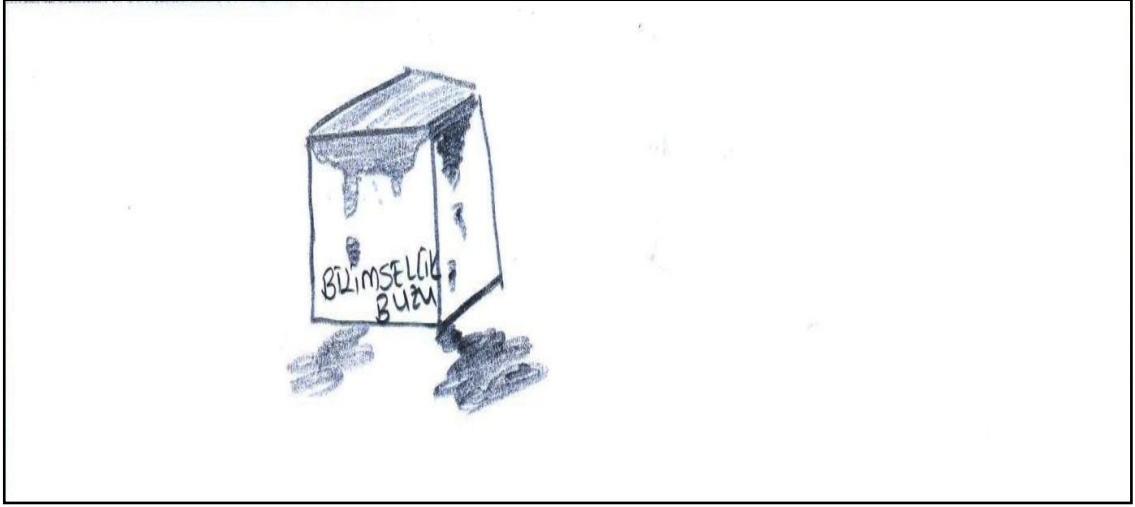

“Bilimsellik Nihat Doğan gibidir. Çünkü bir kolunu kessen 8 tane birden çıkar. Asla yok olmaz, hep gelişir.” (Ü, 21)

Kategori 4: Aldığı Etkiye Bağlı Olarak Değişen

Tablo 61 incelendiğinde, “aldığı etkiye bağlı olarak değişen” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 1.50) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “aldığı etkiye bağlı olarak değişen” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Bilimsellik buz gibidir. Çünkü soğuktur, içinde hiçbir duygu içermez. Buzun özü sudur. Buz çevreden ısı aldığı anda hal değiştirir. Bilimde buz gibi çevreden aldığı etki -yeni bilgiler, teoremler- doğrultusunda yön değiştirir...” (Ü, 1)

(Görüşme Ü,1) *Bilimsellik kesinlikle öznel değildir. Hep objektiftir. Sürekli belli bir yargı çerçevesindedir. Kişinin duygusuyla düşüncesiyle, değişmez yani bundan etkilenmez.*

“Bilimsellik bir çiçek gibidir. Çünkü bir çiçek özen gördüğü zaman gelişir, güzelleşir. Ancak özen görmez ve bir kenara itilirse solar, ölür.” (Ü, 81)

(Görüşme Ü,81) *Günümüzde bilimselliğe önem verildiğinde ilerlemeler kat ediliyor. Hastalıklar için yeni çözümler elde ediliyor. Ancak pek önem verilmediğinde, sanata, edebiyata daha çok önem verildiğinde de bir gerileme görülüyor.*

Kategori 5: Vazgeçilmez Olan

Tablo 61 incelendiğinde, “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 5 katılımcı (% 1.50) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “bilim insanları” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcının “vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

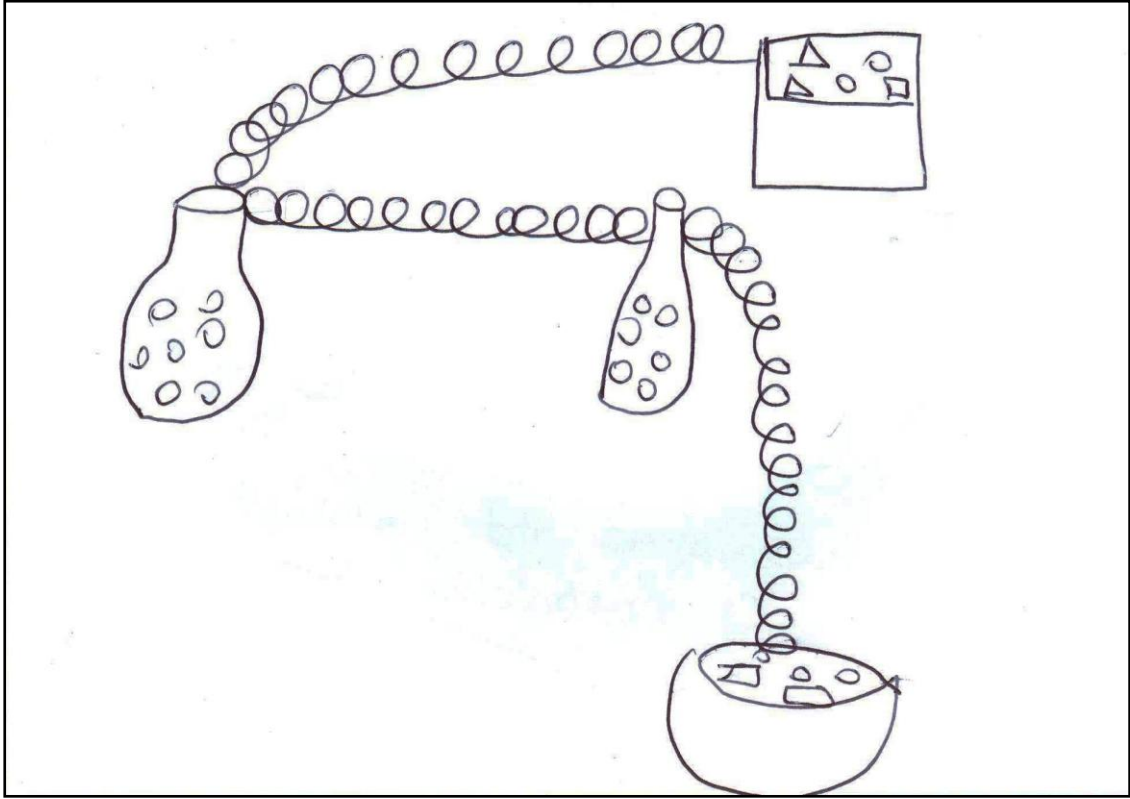
“Bilimsellik bilim insanları gibidir. Çünkü bilim insanları olmadan bilimle ilgili hiçbir şey olmaz.” (Ü, 55)

Kategori 6: Araştırma Ortamı

Tablo 61 incelendiğinde, “araştırma ortamı” kategorisinin toplam 2 metafor ve 3 katılımcı (% 1.89) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “deney tüpü” (f:2)’dür Aşağıda katılımcının “araştırma ortamı” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine

yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Bilimsellik **deney tüpü** gibidir. Çünkü deney tüpü bilimselliğin ilk adımıdır. Öncelikle bu deney tüpünde kontrol edilir. Daha sonra bilimselliğimizin amacına ulaşılır.” (Ü, 195)

(Görüşme Ü,195) Bir şeyin bilimsel olabilmesi için ilk basamak deney sürecidir. Bence deney aşamasında ilk aşamalar tamamlanıyor. Sonradan daha büyük aşamalarla amaca ulaşıyor.

Kategori 7: Kaynak Olan

Tablo 61 incelendiğinde, “kaynak olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.89) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “kaynak olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Bilimsellik **çanta** gibidir. Çünkü çantanın içinde de bir sürü bilgi kaynağı vardır.” (Ü, 79)

Bilimsellik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; bilimselliğin insanlara çözüm sunarak onlara faydasının dokunduğu, insanlara bir başvuru kaynağı olduğu, sonu olmayan bir devamlılık gösterdiği, bu devamlılığın seyrinin insanlar tarafından yapılan katkılara bağlı olduğu, genellikle bir araştırma ortamında gerçekleştiği ve hayati önem taşıdığı, bütün bunların yanında gerçekliğinin mantık çerçevesinde açıklanabilir olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 62

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç Dikme	2	0.80	19	İnsana Verilen Sevgi	1	0.40
2	Anneye Duyarlılık	1	0.40	20	İzcilik	1	0.40
3	Bilgisayara Virüs Bulaşmasını Engellemek	1	0.40	21	Kedi Sevmek	1	0.40
4	Bilinçli Bir Bireyin Davranışları	1	0.40	22	Köpeği Sevmek	1	0.40
5	Çevreyi Kirletmemek	1	0.40	23	Küçük Bir Çocuğa Bakmak	2	0.80
6	Çiçek	1	0.40	24	Mutlu Olmak	1	0.40
7	Çocuk Bakmak	1	0.40	25	Nefes Almak	1	0.40
8	Çöp Kutusu	2	0.80	26	Odanıza Verdiğiniz Önem	1	0.40
9	Elimizdeki Çöpleri Yere Atmamak	1	0.40	27	Ormancılar	1	0.40
10	Ev	1	0.40	28	Profiterol	1	0.40
11	Evimiz	1	0.40	29	Sağlığımız	1	0.40
12	Evimizi Temiz Tutmak	1	0.40	30	Sivrisinek	1	0.40
13	Fidan	1	0.40	31	Sorumluluk	1	0.40
14	Gelecekteki Halimizi Görmek	1	0.40	32	Tabiat Ana	1	0.40
15	Geri Dönüşüm Kutusu	2	0.80	33	Tema Vakfı	1	0.40
16	Hayvanları Sevmek	1	0.40	34	Titizlik	1	0.40
17	İnsan Bakımı	1	0.40	35	Yerlere Çöp Atmamak	2	0.80
18	İnsan Temizliği	1	0.40				
Toplam						40	100

Tablo 62 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “doğal çevreye duyarlılık” değerine yönelik 35 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (30) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,1’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “ağaç dikme” (f:2), “geri dönüşüm kutusu” (f:2) ve “küçük bir çocuğa bakmak” (f:2) gelmektedir.

Tablo 63

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Doğal Çevreye Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Önem Veren Koruyan	Ağaç Dikme, Anneye Duyarlılık, Bilgisayara Virüs Bulaşmasını Engellemek, Bilinçli Bir Bireyin Davranışları, Çevreyi Kirletmemek, Çöp Kutusu, Elimizdeki Çöpleri Yere Atmamak, Ev, Evimizi Temiz Tutmak, Fidan, Geri Dönüşüm Kutusu, Hayvanları Sevmek, İzcilik, Kedi Sevmek, Ormancılar, Sivrisinek, Tabiat Ana, Tema Vakfı, Titizlik, Yerlere Çöp Atmamak	20	24
2	Karşılığı Olan	Çiçek, Çocuk Bakmak, Evimiz, İnsan Bakımı, İnsan Temizliği, İnsana Verilen Sevgi, Köpeği Sevmek, Küçük Bir Çocuğa Bakmak, Odanıza Verdiğiniz Önem, Sağlığımız	10	11
3	Tercihe Bağlı Olarak Değişen	Gelecekteki Halimizi Görmek, Nefes Almak, Sorumluluk	3	3
4	Mutluluk Kaynağı Olan	Mutlu Olmak, Profiterol	2	2

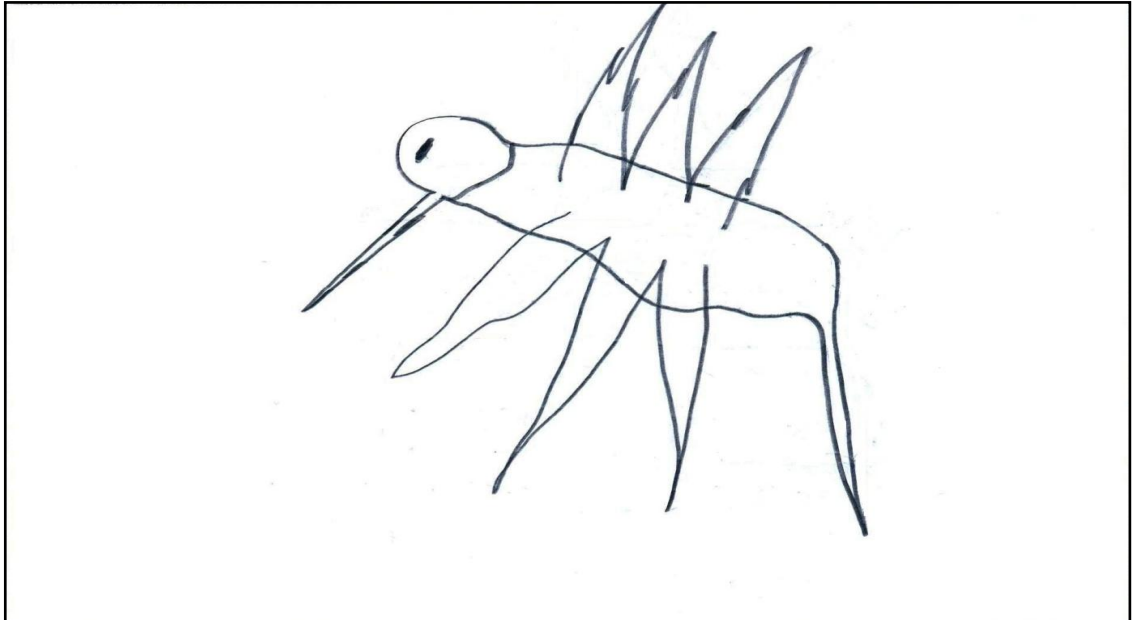
Tablo 63 incelendiğinde, göre üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “doğal çevreye duyarlılık” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Önem Veren, Koruyan

Tablo 63 incelendiğinde, “önem veren koruyan” kategorisinin toplam 20 metafor ve 24 katılımcı (% 9.60) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “ağaç dikme” (f:2), “çöp kutusu” (f:2) ve “yerlere çöp atmamak” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “önem veren koruyan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

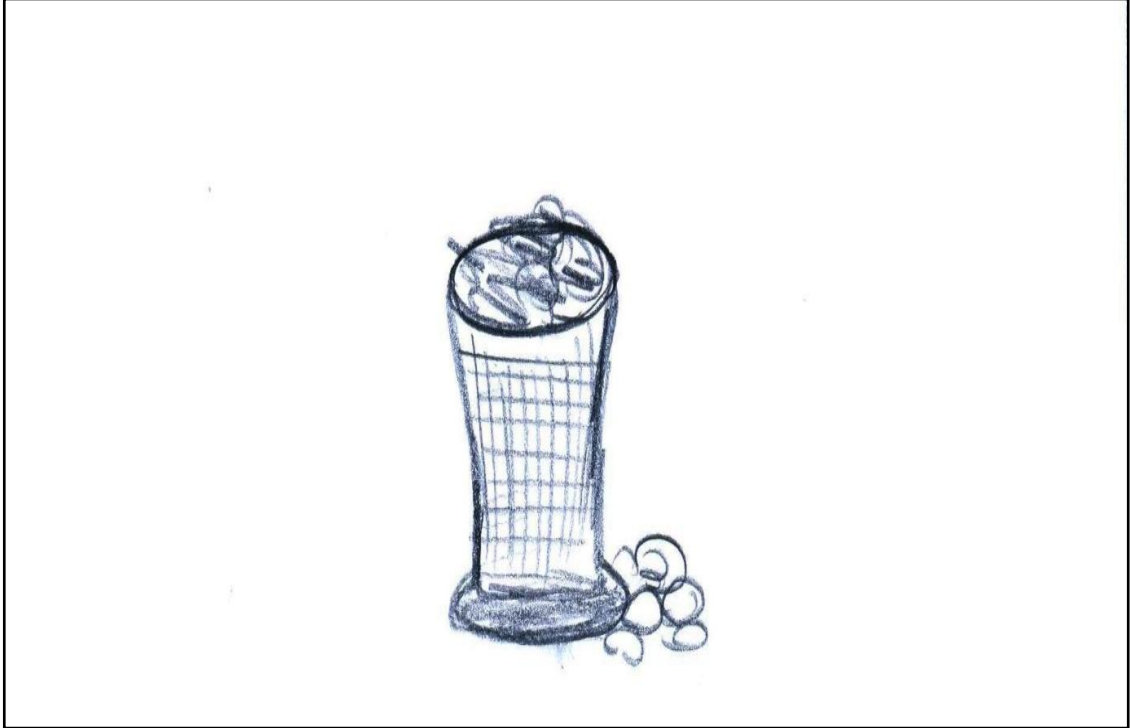
*“Doğal çevreye duyarlılık **ağaç dikme** gibidir. Çünkü ağaç diken kişi çevreye duyarlı kişidir.” (Ü, 5)*

*“Doğal çevreye duyarlılık **sivrisinek** gibidir. Çünkü hep çevredeki pislikleri toplar.” (Ü, 7)*

(Görüşme Ü,7) Sivrisinek çevredeki pisliklerden ortamı arındırır. Çevreyi pisliklerden korur.

*“Doğal çevreye duyarlılık **çöp kutusu** gibidir. Çünkü çöpler, çöp kutusuna atılır. Çevreyi kirletmemek için.” (Ü, 2)*

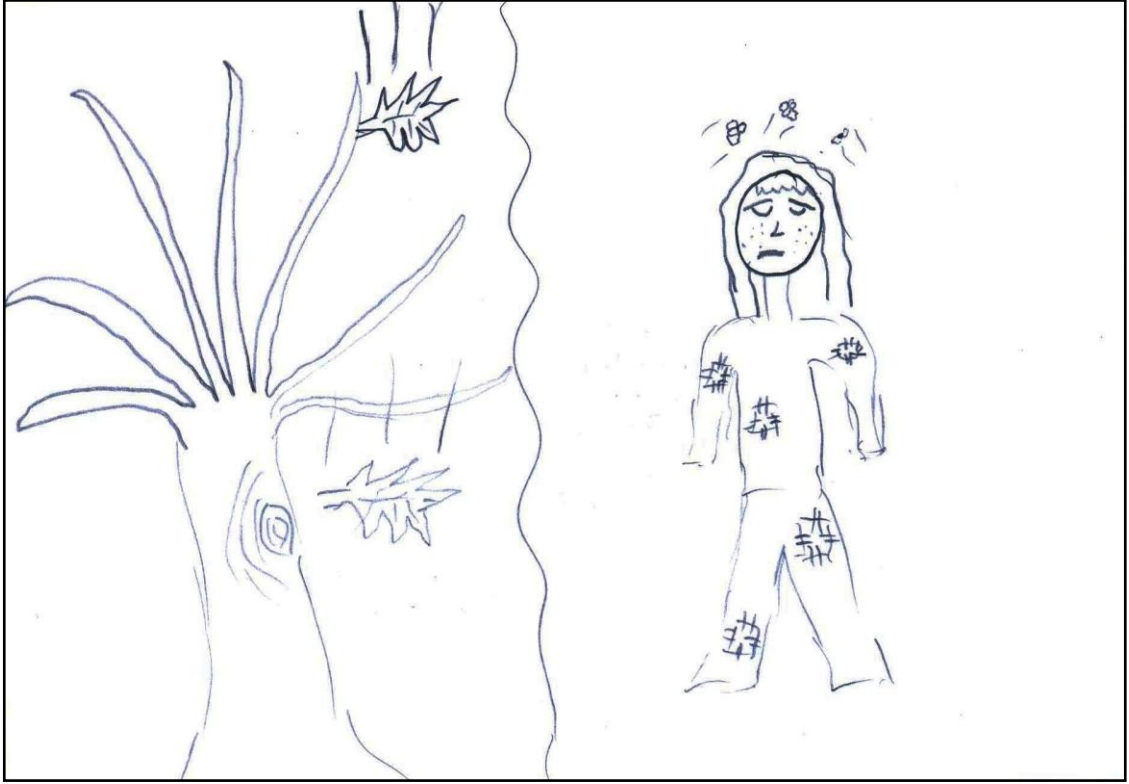
(Görüşme Ü,2) Çevreyi kirletmemek için çöpleri çöp kutusuna atıyoruz. Çöp kutusu çevreyi çöplerden koruyor.

Kategori 2: Karşılığı Olan

Tablo 63 incelendiğinde, “karşılığı olan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 11 katılımcı (% 4.40) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “küçük bir çocuğa bakmak” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “*karşılığı olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

*“Doğal çevreye duyarlılık **küçük bir çocuğa bakmak** gibidir. Çünkü çocuklar büyüyene kadar başkalarına muhtaçtır. Kendi başlarına işlerini halledemeyebilirler. Doğa da bizim çocuğumuz gibidir. Ona bakarsak, sevgi gösterirsek o da bizi kendi güzelliklerini sunar. Tıpkı şeker verilen çocuğun yüzündeki gülümseme gibi...” (Ü, 9)*

*“Doğal çevreye duyarlılık **insan bakımı** gibidir. Çünkü çok dikkat ister. İnsan kendine bakım yapmadığında ne olursa doğaya bakılmadığı zaman da o olur.” (Ü, 151)*

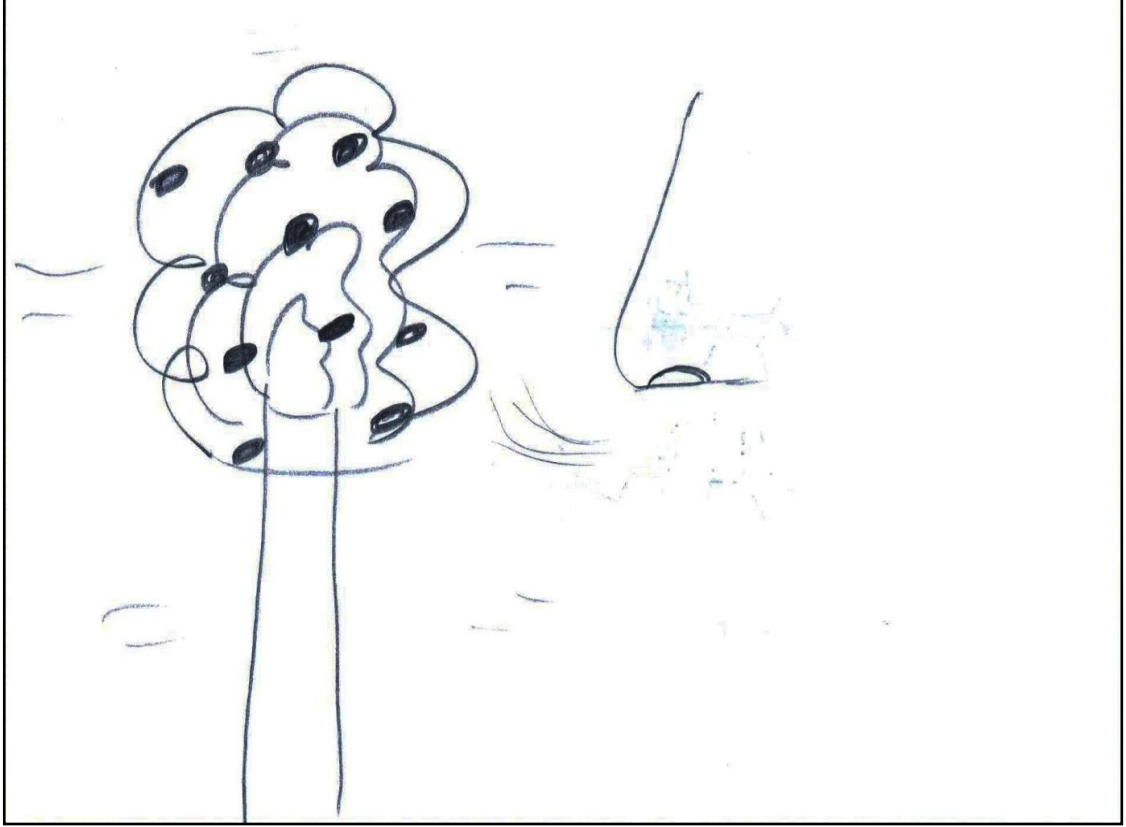
“Doğal çevreye duyarlılık **köpeği sevmek** gibidir. Çünkü köpeği seversen o da seni sever. Ona zarar verirsen o da sana zarar verir.” (Ü, 3)

(Görüşme Ü,3) Köpeği seversen o da seni sever. Ben korkuyorum köpektan ama bana her zaman köpeği seversen sana bir şey yapmaz dediler.

Kategori 3: Tercihe Bağlı Olarak Değişen

Tablo 63 incelendiğinde, “tercihe bağlı olarak değişen” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “tercihe bağlı olarak değişen” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Doğal çevreye duyarlılık **nefes almak** gibidir. Çünkü doğal çevre bizim yaşam kaynağımızdır. Ağaçlardan, topraktan, sudan ve daha birçok doğal güzelliklerden yaşamımız için gereken ihtiyaçlarımızı karşılarız. Eğer doğal çevreye duyarlılık azalır, nefes almamız zorlaşır. Sanki burnumuza pamuk tıkanmış gibi olur.” (Ü, 1)

(Görüşme Ü,1) Biz ağaçların ürettiği oksijen sayesinde nefes alıyoruz. Eğer ormanlar olmasaydı bizim nefes almamız zorlaşırdı. Biz ölürdük.

Kategori 4: Mutluluk Kaynağı Olan

Tablo 63 incelendiğinde, “mutluluk kaynağı olan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.80) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*mutluluk kaynağı olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Doğal çevreye duyarlılık **profiterol** gibidir. Çünkü profiterol tatlıdır. Gözümüzü gönlümüzü açar. Çevreye duyarlı olursak çevrede temiz olur. Gözümüzü gönlümüzü açar.” (Ü, 12)

Doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; doğal çevreye duyarlılığın önem vermeyele ilişkili olduğuna, bu önem vermenin insanların tercihine kalmış olduğuna, önem vermenin mutluluğu beraberinde getirdiğine ve insanların duyarlılığının yine insanlara pozitif bir şekilde döneceği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 3. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 64

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağaç	1	0.43	18	İnsanın Üzerindeki Yük	1	0.43
2	Anne	1	0.43	19	İşleri Vaktinde Yapmak	1	0.43
3	Annemin Söyledikleri	1	0.43	20	Koca Bir Dağ	1	0.43
4	Aşk	1	0.43	21	Nefes Almak	1	0.43
5	Ateş	1	0.43	22	Okul Çantası	1	0.43
6	Ateşte Pişen Çorbayı Karıştırmak	1	0.43	23	Ödev Yapmak	3	1.29
7	Atlet	1	0.43	24	Ödev	4	1.72
8	Bize Verilen Değerli Emanetler	1	0.43	25	Ödevler ve Dersler	1	0.43
9	Çalışkan Olmak	1	0.43	26	Rehber Öğretmenleri	1	0.43
10	Çölde Uzun ve Zor Bir Yolculuk	1	0.43	27	Sıkıntılı Olmak	1	0.43
11	Çöp Kutusu	1	0.43	28	Söylenenleri Yerine Getirmek	1	0.43
12	Düzenlilik	1	0.43	29	Su İçmek	1	0.43
13	Elbise-Kıyafet	1	0.43	30	Su	1	0.43
14	Ev Ödevi	1	0.43	31	Yaprak	1	0.43
15	Evde Ders Çalışmak	1	0.43	32	Yardımseverlik	1	0.43
16	Görev	4	1.72	33	Yavru Kuş Annesi	1	0.43
17	İçi Dolu Şişe	1	0.43	34	Yemek Yemek	2	0.86
Toplam						43	100

Tablo 64 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “sorumluluk” değerine yönelik 34 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (30) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 4 metafor ise 2-4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “görev” (f:4), “ödev” (f:4) ve “ödev yapmak” (f:3) gelmektedir.

Tablo 65

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Sorumluluk” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Zorunlu Olan	Annemin Söyledikleri, Ev Ödevi, Görev, Nefes Almak, Ödev Yapmak, Ödev, Söylenenleri Yerine Getirmek, Su İçmek, Su, Yemek Yemek	10	13
2	Tercihe Bağlı Olan	Aşk, Ateş, Ateşte Pişen Çorbayı Karıştırmak, Bize Verilen Değerli Emanetler, Çölde Uzun ve Zor Bir Yolculuk, Çöp Kutusu, İçi Dolu Şişe, Okul Çantası, Ödev Yapmak, Ödev	10	12
3	Yarar Sağlayan	Ağaç, Anne, Çalışkan Olmak, Düzenlilik, Elbise-Kıyafet, Rehber Öğretmenleri, Yardımseverlik, Yavru Kuş Annesi	8	8
4	Sıkıcı Olan, İstenilmeyen Ortam	Evde Ders Çalışmak, İnsanın Üzerindeki Yük, Koca Bir Dağ, Sıkıntılı Olmak	4	4
5	Zamanı Olan	Görev, İşleri Vaktinde Yapmak, Ödevlerimizi Yapmak, Yaprak	4	4
6	Süreklilik Gösteren	Atlet, Ödevler ve Dersler	2	2

Tablo 65 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “sorumluluk” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Zorunlu Olan

Tablo 65 incelendiğinde, “zorunlu olan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 13 katılımcı (% 5.59) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “görev” (f:3) ve “yemek yemek”

(f:2)'tir. Aşağıda katılımcıların “zorunlu olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Sorumluluk **görev** gibidir. Çünkü ikisini de yapmak zorundayız.” (Ü, 16)

“Sorumluluk **yemek yemek** gibidir. Çünkü yaşamak için yemek yemek şarttır. Yemek yemek bizim sorumluluğumuzdur. Yemezsek ölürüz. Diğer sorumluluklarımızı da tıpkı yemek yemek gibi yerine getirmeliyiz. Yoksa hayat koşullarına ayak uyduramaz, yok olup gideriz.” (Ü, 15)

“Sorumluluk **annemin söyledikleri** gibidir. Çünkü ikisini de yapmak zorunlu.” (Ü, 94)

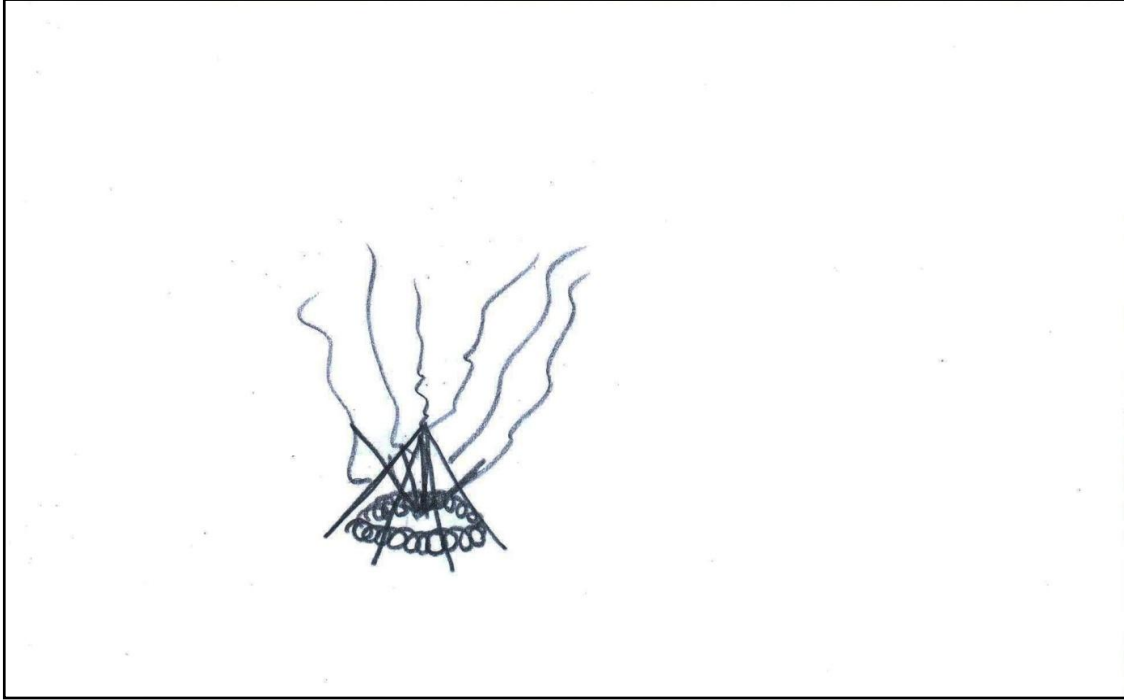

Kategori 2: Tercihe Bağlı Olan

Tablo 65 incelendiğinde, “tercihe bağlı olan” kategorisinin toplam 10 metafor ve 12 katılımcı (% 5.16) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “ödev” (f:3)'dir. Aşağıda katılımcıların “tercihe bağlı olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Sorumluluk ödev gibidir. Çünkü ödevlerimizi yapmak bizim sorumluluğumuzdur. Yerine getirmezsek ceza, yerine getirirsek ödül alırız...” (Ü, 8)

“Sorumluluk ateş gibidir. Çünkü ateşe nasıl güvenilmezse, sorumluluğumuzu yerine getirmezsek de bize bir daha güvenmezler...” (Ü, 198)

(Görüşme Ü,198) Sorumluluğu yerine getirmezsek kimse bize güvenmez, ateş gibi yanarız. Sonuçta ateşe kimse güvenmez. Ama kendimize güven kazandırırsak daha iyi olur.

“Sorumluluk ateşte pişen çorbayı karıştırmak gibidir. Çünkü çorbayı karıştırmazsak, taşar. Sorumluluklarımızı yerine getirmezsek o da çorba gibi taşıp, başımıza büyük işler açabilir.” (Ü, 9)

Kategori 3: Yarar Sağlayan

Tablo 65 incelendiğinde, “yarar sağlayan” kategorisinin toplam 8 metafor ve 8 katılımcı (% 3.44) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “yarar sağlayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Sorumluluk **elbise-kıyafet** gibidir. Çünkü düzenli olunursa hem sorumluluklarımızı yerine getirmiş oluruz hem de kıyafet düzeni ile insanın ilk ve önemli olan izlenimini gerçekleştiririz.” (Ü, 3)

(Görüşme Ü,3) İnsanı ilk gördüğümüzde yüzüne gözüne de bakarsın, elbisesine de bakarsın. Elbiselerimiz özenli olursa hem bu bize yarar sağlar hem de sorumluluğumuzu yerine getirmiş oluruz.

“Sorumluluk **rehber öğretmenleri** gibidir. Çünkü bu güne kadar gördüğüm tüm rehber öğretmenleri sorumluluklarımızın bilincine varmamız hakkında seminer ve konuşmalar yapıyor.” (Ü, 200)

Kategori 4: Sıkıcı Olan, İstenilmeyen Ortam

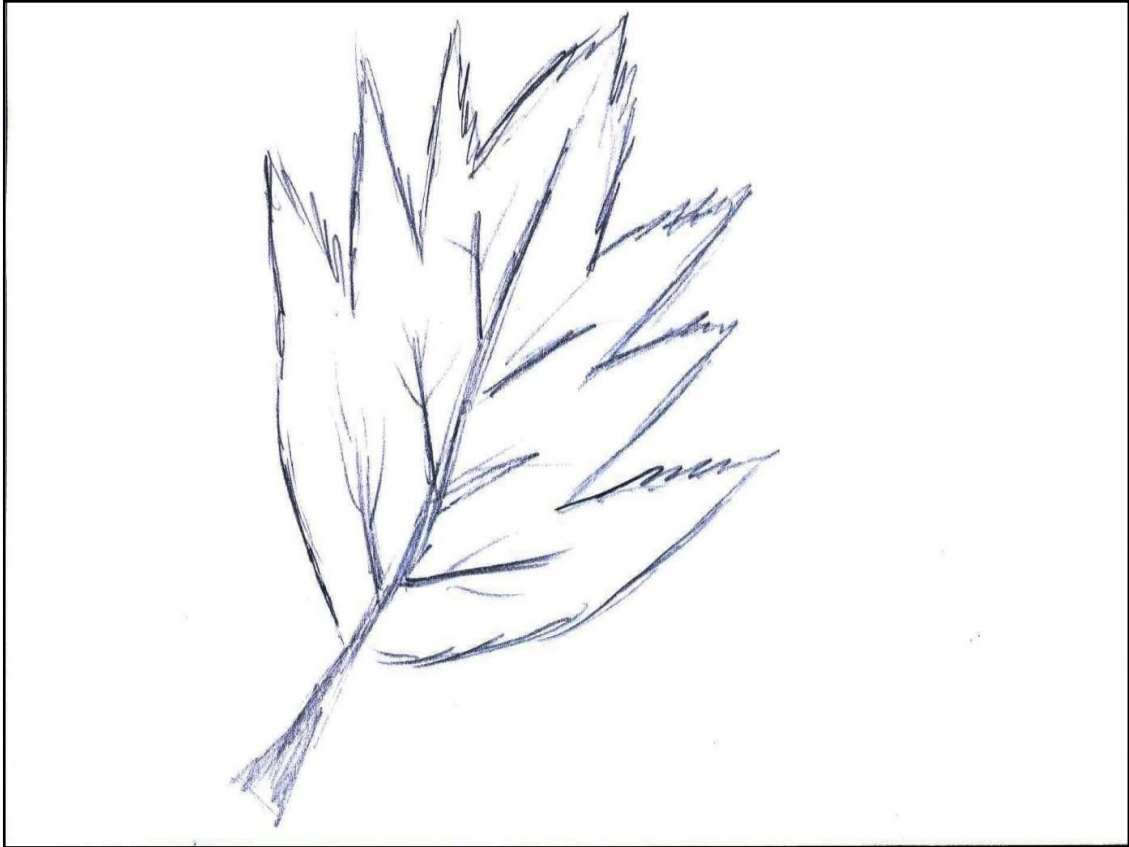
Tablo 65 incelendiğinde, “sıkıcı olan, istenilmeyen ortam” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.72) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “sıkıcı olan, istenilmeyen ortam” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Sorumluluk **sıkıntılı olmak** gibidir. Çünkü sorumluluk bir şeyi çok önemsemekten dolayı strese girmektir. Böylelikle sorumlu olan bir insan, sorumluluğunu üstlendiği bir şeyi yerine getiremeyeceği için sıkıntı içine girer.” (Ü, 127)

Kategori 5: Zamanı Olan

Tablo 65 incelendiğinde, “zamanı olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.72) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*zamanı olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Sorumluluk **yaprak** gibidir. Çünkü zamanı geldiğinde solar.” (Ü, 81)

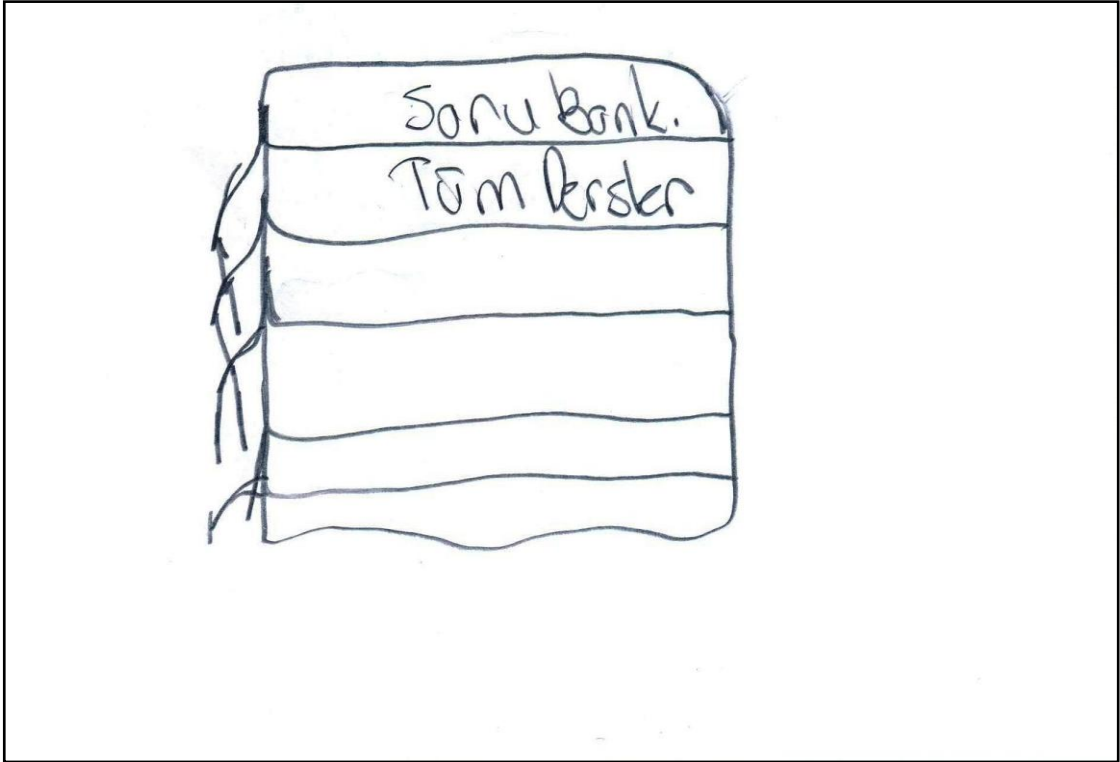

(Görüşme Ü,81) Yaprak zamanı geldiğinde solar. Zamanı değilse, ilkbahar mevsimindeyse açmaya başlar. Tam vaktinde sorumluluklarını yerine getirir yani...

Kategori 6: Süreklilik Gösteren

Tablo 65 incelendiğinde, “süreklilik gösteren” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.86) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “süreklilik gösteren” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme/karikatüre yer verilmiştir.

“Sorumluluk *ödevler ve dersler* gibidir. Çünkü hep durmadan yaparız ama hiç bitmez.” (Ü, 7)

“Sorumluluk *atlet* gibidir. Çünkü her zaman sırtımızdadır.” (Ü, 10)

Sorumluluk değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; sorumluluğun insanlar için zorunluluğu ve devamlılığı olan bir süreç olduğu, yarar sağladığı ve bu yararın oluşmasında insanların tercihlerinin önemli olduğu bütün bunların yanında sorumluluğun insanları sıkıcı kıldığı, böyle bir durumun insanlar tarafından istenilmediği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4.3.4. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 66

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Acun Ilıcalı	1	0.41	17	Hayat Bulmak	1	0.41
2	Anne Kuş ile Yavru Kuş	1	0.41	18	Huzurevindeki Görevliler	1	0.41
3	Anne	1	0.41	19	Hz. Muhammed	1	0.41
4	Anton	2	0.82	20	İtfaiyeci	1	0.41
5	Arılar	1	0.41	21	Kendine Yardım Etmek	1	0.41
6	Arkadaşlarım	1	0.41	22	Kızılay	4	1.64
7	Arkadaşlık	1	0.41	23	Kumbara	1	0.41
8	Aşk	1	0.41	24	Mutluluk	3	1.23
9	Ayna	1	0.41	25	Öğrenci Zil İlişkisi	1	0.41
10	Ayşe Hoca	1	0.41	26	Paylaşma	1	0.41
11	Bir Bakkalın Hesap Defteri	1	0.41	27	Pusulula	1	0.41
12	Bir Kap Yemek	1	0.41	28	Soba	1	0.41
13	Bir Kediye Yemek Vermek	1	0.41	29	Suya Atılan Taşın Oluşturduğu Dalga	1	0.41
14	Bir Meyve Ağacı	1	0.41	30	Yağmur Bulutları	2	0.82
15	Dayanışma	3	1.23	31	Yaprak Sarması	1	0.41
16	Dostluk	1	0.41	32	Yüksek Not Almak	1	0.41
Toplam						41	100

Tablo 66 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “yardımseverlik” değerine yönelik 32 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (27) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2-4 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’dür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Kızılay” (f:4), “mutluluk” (f:3) ve “dayanışma” (f:3) gelmektedir.

Tablo 67

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Yardımseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Faydalı Olan	Acun Ilıcalı, Anne Kuş ile Yavru Kuş, Anton, Arılar, Arkadaşlarım, Ayşe Hoca, Bir Kediye Yemek Vermek, Bir Meyve Ağacı, Dayanışma, Dostluk, Huzurevindeki Görevliler, Hz. Muhammed, İtfaiyeci, Kızılay, Öğrenci Zil İlişkisi, Paylaşma, Pusula, Soba	18	22
2	Karşılığı Olan	Ayna, Bir Bakkalın Hesap Defteri, Dayanışma, Kendine Yardım Etmek, Kumbara, Yağmur Bulutları	6	8
3	Huzur Kaynağı	Bir Kap Yemek, Hayat Bulmak, Mutluluk, Yaprak Sarması, Yüksek Not Almak	5	7
4	Süreklilik Gösteren	Anne, Arkadaşlık, Aşk, Suya Atılan Taşın Oluşturduğu Dalga	4	4

Tablo 67 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “yardımseverlik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Faydalı Olan

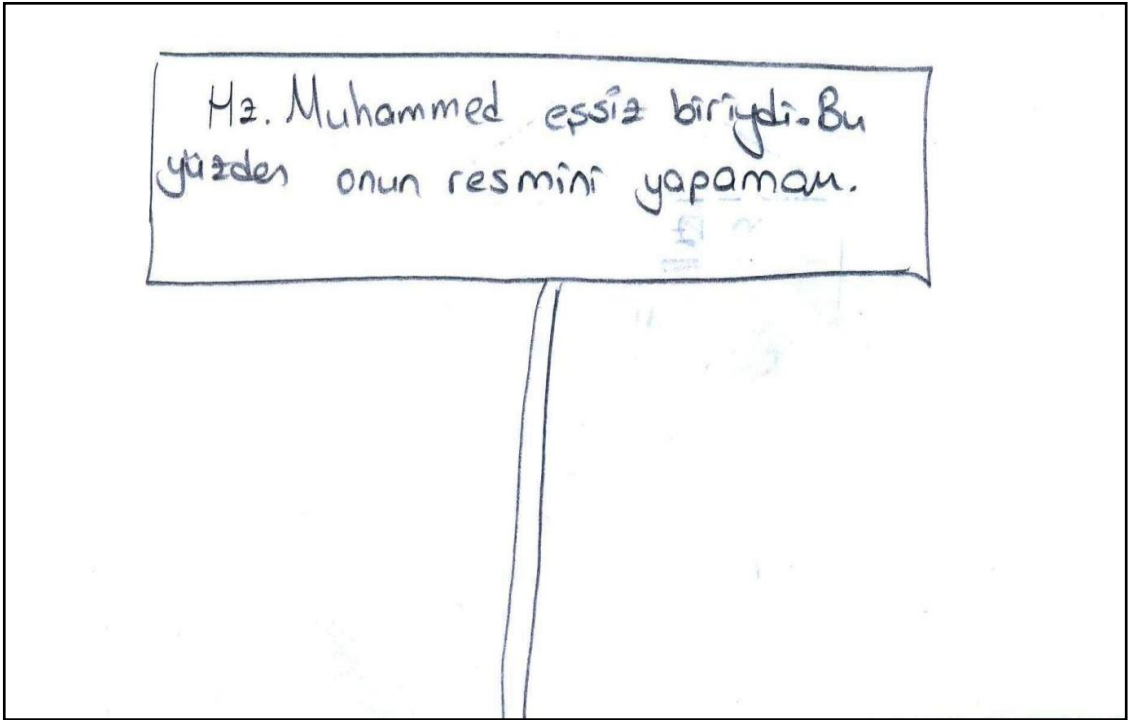
Tablo 67 incelendiğinde, “faydalı olan” kategorisinin toplam 18 metafor ve 22 katılımcı (% 9.02) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “Kızılay” (f:4) ve “Anton” (f:2)’dur. Aşağıda katılımcıların “*faydalı olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden

geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Yardımsızlık **Kızılay** gibidir. Çünkü Kızılay herkese ücretsiz yardım eder.”
(Ü, 131)

“Yardımsızlık **Anton** gibidir. 8. Sınıf ders kitabında ‘Yardımsız Anton’ adlı bir metin vardır. Bu metin yardımsızlıkla ilgilidir. Hikâyenin ana kahramanı Anton çok yardımsız bir insandır. Bu yüzden yardımsızlık Anton’a benzer.” (Ü, 84)

“Yardımsızlık **Hz. Muhammed** gibidir. Çünkü O merhametli, anlayışlı, güvenilir ve yardımsızdı. Hiçbir zaman bir insanı zor durumda bırakmamış, bizlere de yardımsız olmayı öğütlemiştir.” (Ü, 1)

(Görüşme Ü,1) Hz. Muhammed gerçekten yardımsızdı. Zor durumda olanlara yardım ederdi. Bunun doğruluğunu Din Kültürü dersindeki konulardan ve verilen ödevlerden biliyorum.

Kategori 2: Karşılığı Olan

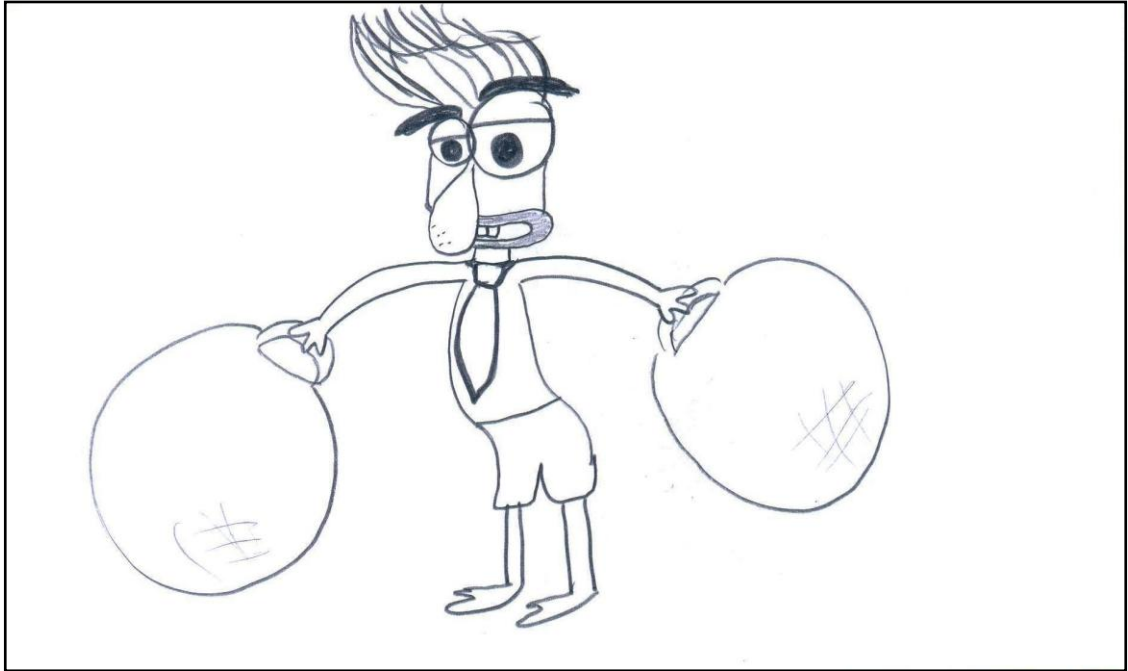
Tablo 67 incelendiğinde, “karşılığı olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 8 katılımcı (% 3.36) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “dayanışma” (f:2) ve “yağmur

bulutları” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “karşılığı olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Yardımseverlik **dayanışma** gibidir. Çünkü yaşlı bir kişiye yardım edersek yaşlanınca da başkası bize yardım eder.” (Ü, 30)

“Yardımseverlik **yağmur bulutları** gibidir. Çünküyardım ettiğimizde o iyilik geri bize döner.” (Ü, 88)

“Yardımseverlik **bir bakkalın hesap defteri** gibidir. Çünkü iyilikler biriktirilir ve en sonunda ödülünü yine iyilikle alır.” (Ü, 81)

(Görüşme Ü,81) Bakkal ilk başta parası olmayanlara verdiklerini hesap tutup, defterine yazıyor. Yani yardım ediyor, ediyor.... Sonradan o ettiği yardımları yani hesap defterinde yazan borçlarını geri topluyor.

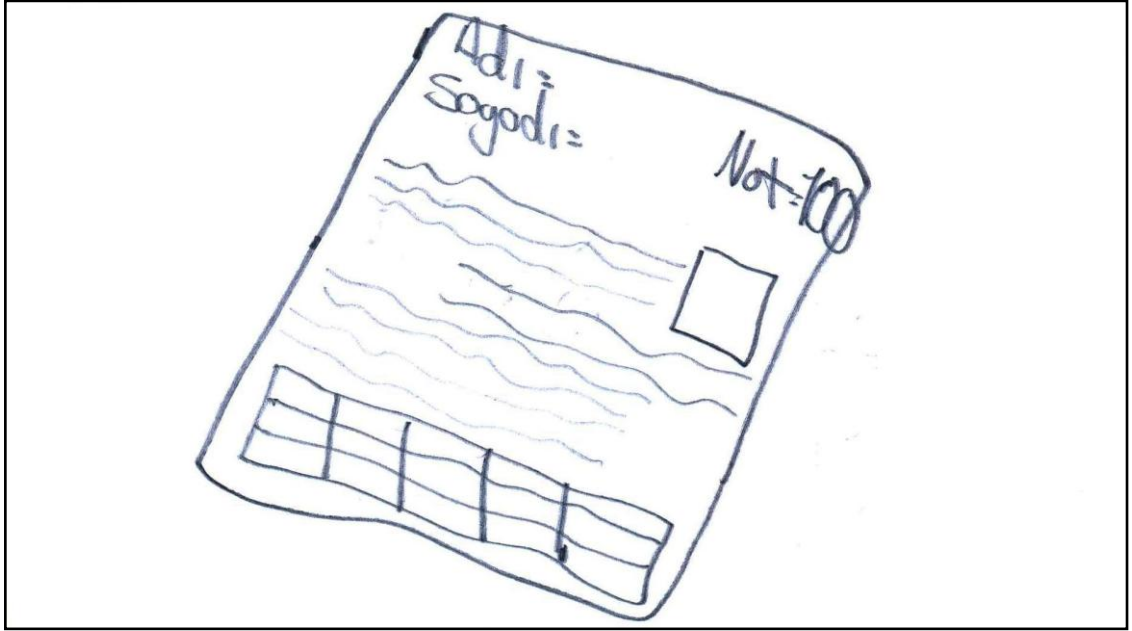
Kategori 3: Huzur Kaynağı

Tablo 67 incelendiğinde, “huzur kaynağı” kategorisinin toplam 5 metafor ve 7 katılımcı (% 2.87) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “mutluluk” (f:3)’tur. Aşağıda katılımcıların “huzur kaynağı” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine

yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Yardıms severlik **mutluluk** gibidir. Çünkü bir insana yardım etmek insanı mutlu eder.” (Ü, 142)

“Yardıms severlik **yüksek not almak** gibidir. Çünkü yardıms severliği her yaptığımızda yüksek not almış gibi mutlu oluruz.” (Ü, 7)

(Görüşme Ü,7) Herhangi bir yardıms severlik yapınca da mutluluk duyarsınız. Herhangi bir dersten yüksek not alınca da mutluluk duyarsınız.

Kategori 4: Süreklilik Gösteren

Tablo 67 incelendiğinde, “süreklilik gösteren” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.64) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “süreklilik gösteren” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Yardıms severlik **aşk** gibidir. Çünkü aşkına bağlanırsın o da sana bağlanır. Günden güne yardıms sever olursun. Herkese yardım edersin. Yardıms severliğe de bağlanırsın.” (Ü, 198)

(Görüşme Ü,198) *Birine âşık olunca, onun için bir uğraş içinde olursunuz. Yardımseverlikte de birine yardım ettiğinizde bağımlısı olmuşsunuzdur. Sürekli birilerine yardım etmek istersiniz.*

Yardımseverlik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; yardımseverliğin insanların dertlerine çare ve huzur kaynağı olduğu, istenirse de mutlaka karşılığının yardım eden kişi tarafından alınacağı bunun sonunda yine yardım yapılacağı bu sürecin böyle döngüsel olarak devam edeceği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 68

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Antika Bir Eşyayı Korumak	1	0.43	18	Kültürel Mirasa Zarar Vermemek	1	0.43
2	Bekçilik	1	0.43	19	Millete Can Vermek	1	0.43
3	Bir Eşyaya Değer Vermek	1	0.43	20	Miraslara Sahip Çıkmak	1	0.43
4	Çevreye Duyarlılık	1	0.43	21	Müze	8	3.44
5	Dünyaca Bilinmemiz	1	0.43	22	Müzelerdeki Eşyalar	1	0.43
6	Eskileri Korumak	1	0.43	23	Özümüzü Korumak	1	0.43
7	Fosil	1	0.43	24	Sanatkârlar	1	0.43
8	Gelenek Görenek	1	0.43	25	Sosyal Dersinin İyi Olması	1	0.43
9	Güneş	1	0.43	26	Tarihe Önem Vermek	1	0.43
10	Hazine Bulmak	2	0.86	27	Tarihe Sahiplik	1	0.43
11	Hiçbir İhtiyacımı Karşılayamayan Hasta	1	0.43	28	Tarihi Eser	1	0.43
12	Kaşıkçı Elması	1	0.43	29	Tarihi Yapıtları Korumak	1	0.43
13	Kendi Eşyalarını Korumak	1	0.43	30	Tarihin Yaşaması	1	0.43
14	Kendimizi Korumak	1	0.43	31	Tarihine Sahip Çıkmak	1	0.43
15	Kitaplar	1	0.43	32	Tek Kişilik Devlet	1	0.43
16	Kültür ve Turizm Bakanlığı	1	0.43	33	Tuttuğunuz Takım	1	0.43

Tablo 68 (devam)

17	Kültürel Eşyalarımız Korumak	1	0.43	34	UNESCO	2	0.86
Toplam						43	100

Tablo 68 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “kültürel mirasa duyarlılık” değerine yönelik 34 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (31) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 3 metafor ise 2-8 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları “müzeler” (f:8), “UNESCO” (f:2) ve “hazine bulmak” (f:2)’tir.

Tablo 69

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Kültürel Mirasa Duyarlılık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Koruyan-Kollayan	Antika Bir Eşyayı Korumak, Bekçilik, Fosil, Kendi Eşyalarını Korumak, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültürel Mirasa Zarar Vermemek, Miraslara Sahip Çıkmak, Müze, Müzelerdeki Eşyalar, Sanatkârlar, Tarihe Sahiplik, Tarihi Yapıtları Korumak, UNESCO	13	21
2	Duyarlı Olunan, Yaşatılan	Bir Eşyaya Değer Vermek, Çevreye Duyarlılık, Dünyaca Bilinmemiz, Eskileri Korumak, Gelenek Görenek, Hiçbir İhtiyacını Karşılayamayan Hasta, Kaşıkçı Elması, Kitaplar, Kültürel Eşyalarımız Korumak, Özümüzü Korumak, Sosyal Dersinin İyi Olması, Tarihe Önem Vermek, Tarihi Eser, Tarihin Yaşaması, Tarihine Sahip Çıkmak, Tek Kişilik Devlet, Tuttuğunuz Takım	17	17

Tablo 69 (devam)

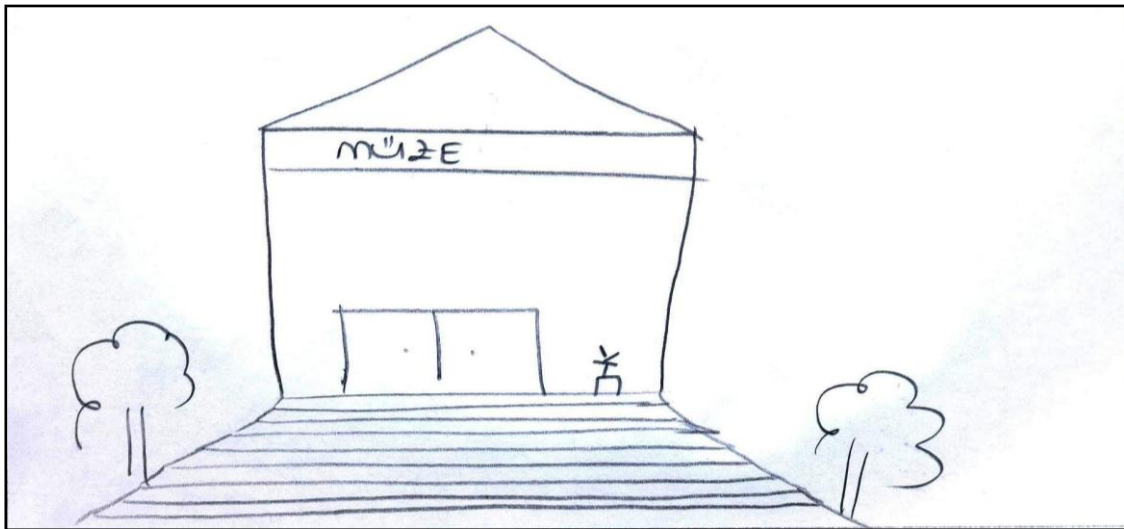
3	Fayda Sağlayan, Aydınlatan	Güneş, Hazine Bulmak, Kendimizi Korumak, Millete Can Vermek.	4	5
---	----------------------------	--	---	---

Tablo 69 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “kültürel mirasa duyarlılık” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Koruyan- Kollayan

Tablo 69 incelendiğinde, “koruyan-kollayan” kategorisinin toplam 13 metafor ve 21 katılımcı (% 9.03) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “müze” (f:8) ve “UNESCO” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “koruyan - kollayan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

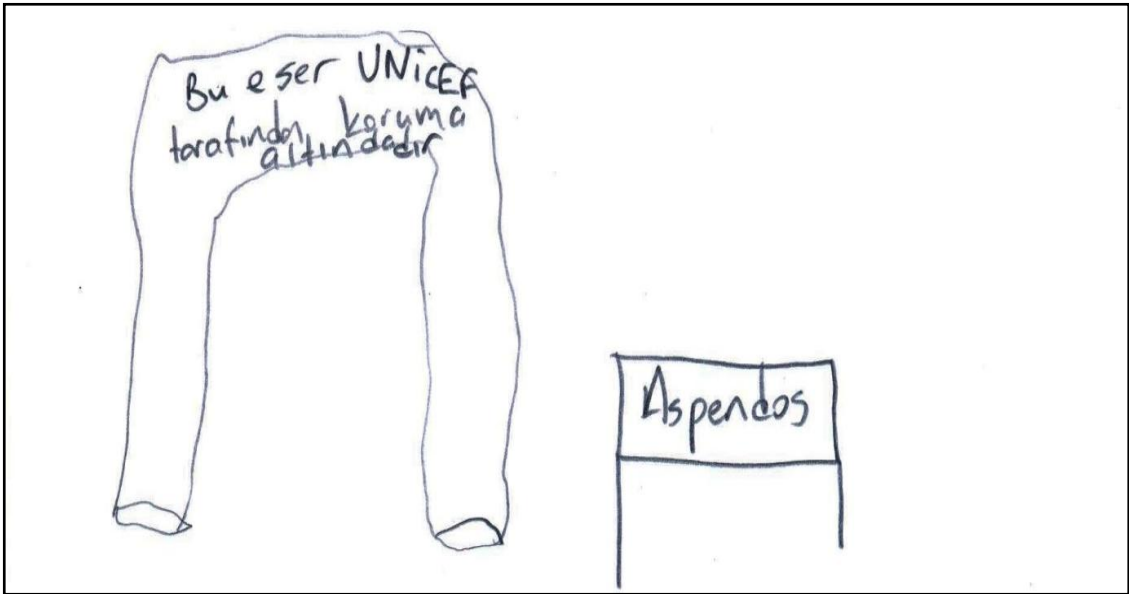
“Kültürel mirasa duyarlılık **müze** gibidir. Çünkü müze içinde birçok tarihi, kültürü ve eseri barındırır. Eğer kültürel mirasa duyarlı olursak bizler de müze gibi oluruz...” (Ü, 1)

(Görüşme Ü,1) *Etnografya müzesine gitmişim. Orada mesela Osmanlı zamanına ait kılık kıyafetler, sünnet düğünleri vs. mankenlerle falan anlatmışlar. Gerçekten o dönemde yaşıyor hissi veriyor. İçine giriyorsunuz tarihin. Günümüzdeki kuşağa da gelmiş oluyor müze sayesinde.*

“Kültürel mirasa duyarlılık UNESCO gibidir. Çünkü UNESCO kültürel mirasları koruyor, gözetliyor.” (Ü, 143)

*“Kültürel mirasa duyarlılık **tarihi yapıtları korumak** gibidir. Çünkü tarihi yapıtları koruyan insan kültürel mirasa duyarlıdır.” (Ü, 4)*

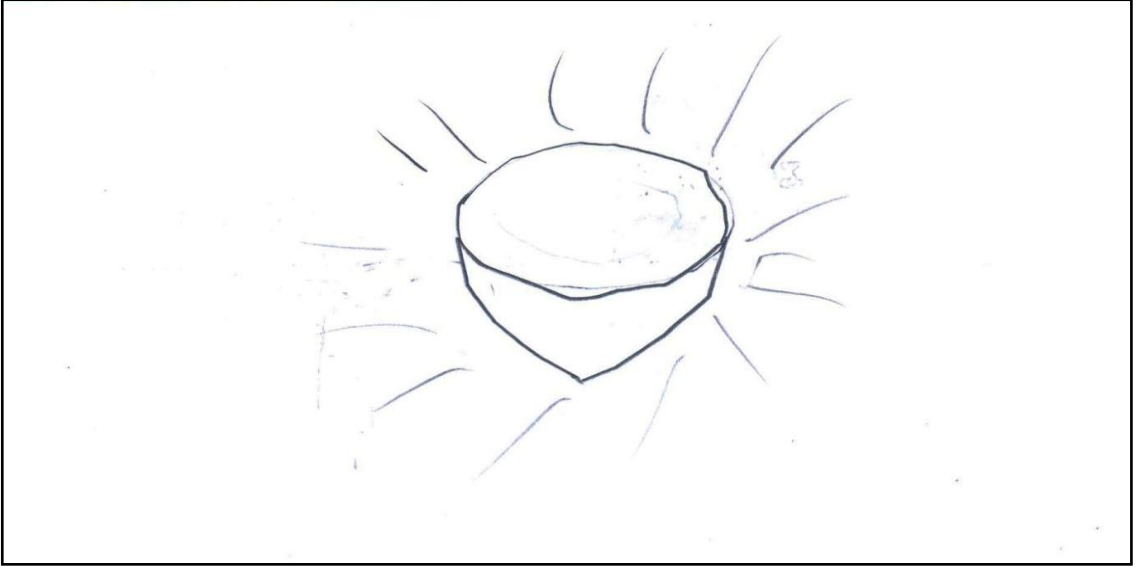

(Görüşme Ü,4) *Tarihi yapıtlar, geçmişten gelenler biz yeni nesiller için önemlidir. Mesela bunlardan biri Ankara'daki Birinci Türkiye Millet Meclisidir.*

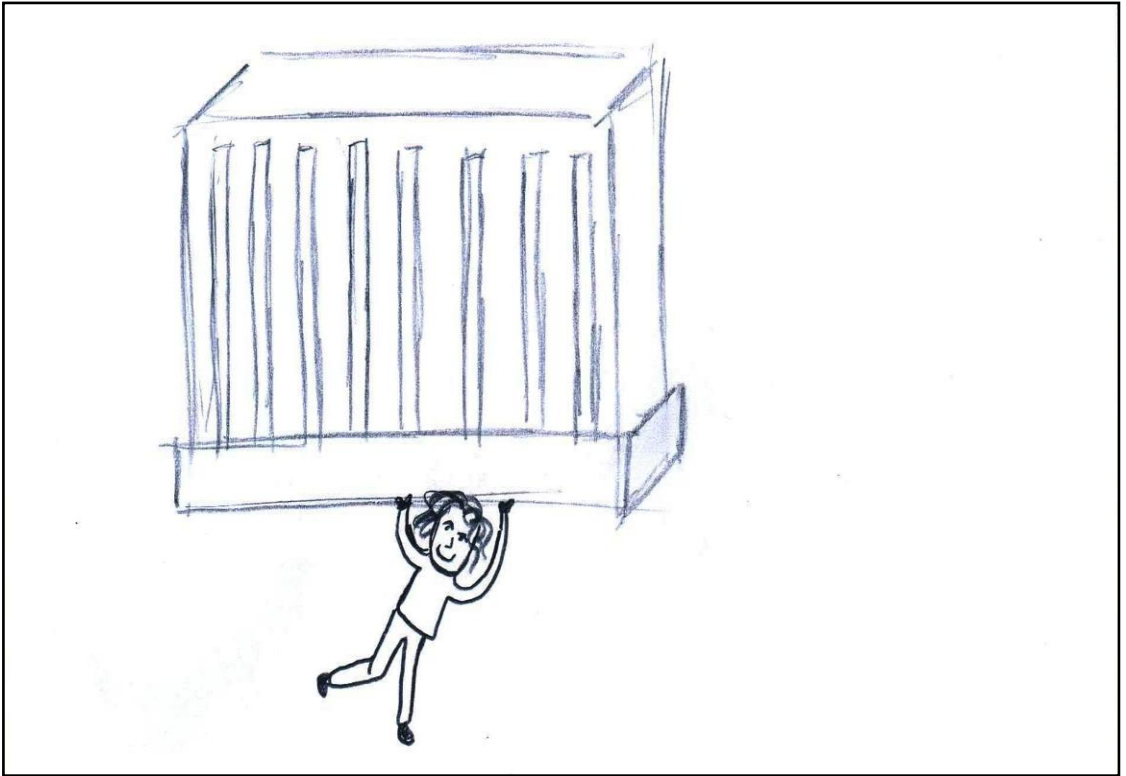
Kategori 2: Duyarlı Olunan, Yaşatılan

Tablo 69 incelendiğinde, “duyarlı olunan, yaşatılan” kategorisinin toplam 17 metafor ve 17 katılımcı (% 7.31) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “duyarlı olunan, yaşatılan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

*“Kültürel mirasa duyarlılık **kaşıkçı elması** gibidir. Çünkü saklarsan yanında kalır.” (Ü, 82)*

*“Kültürel mirasa duyarlılık **tek kişilik devlet** gibidir. Çünkü bir işi yaparken küçük çaplı başlayıp kocaman bir alana etki ederiz. Tek kişinin duyarlılığı tüm Türkiye'nin tarihini korur.” (Ü, 81)*

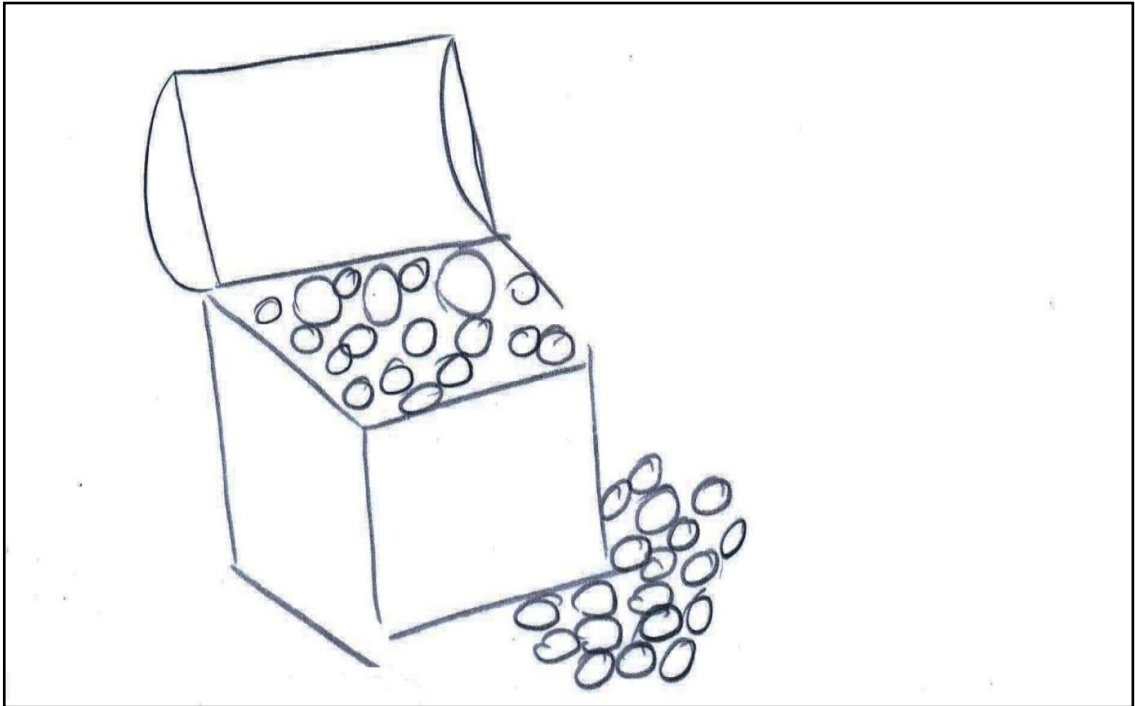

(Görüşme Ü,81) Bir kişi boş vermişlik yapmazsa, bilinçli olursa mutlaka o başkalarını etkileyecektir. Başkaları onu örnek alıp onun gibi davranacaklardır. Resimde anıtkabiri koruyan bir kişi gibi...

Kategori 3: Fayda Sağlayan, Aydınlatan

Tablo 69 incelendiğinde, “fayda sağlayan, aydınlatan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 5 katılımcı (% 2.15) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “hazine bulmak” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “fayda sağlayan, aydınlatan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Kültürel mirasa duyarlılık **hazine bulmak** gibidir. Çünkü kültürel mirasta bizim gelişmemizi daha rahat yaşamamızı sağlar.” (Ü, 88)

“Kültürel mirasa duyarlılık **güneş** gibidir. Çünkü insanı ısıtır. C vitamini verir. Her tarafı aydınlatır...” (Ü, 3)

(Görüşme Ü,3) Kültürel mirasın tarihimize ışık tuttuğu gibi, güneşte bize ışık tutar.

Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; kültürel mirasa duyarlılığın geçmişten gelen

değerli mirasların bir sonraki nesle aktarımı için korumak kollamak ve onları yaşatmak gibi bir vazifesinin olduğu bütün bu görevlerle beraber kültürel mirasa duyarlılığın insanlara fayda sağladığı, aydınlattığı gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 70

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Adalet ve Dayanışma	1	0.39	16	Nefes Alıp Vermek	1	0.39
2	Adalet	2	0.78	17	Öğrenim Görme Hakkı	1	0.39
3	Anayasa	3	1.17	18	Özgür Bir Kuş	1	0.39
4	Atatürk	1	0.39	19	Sakız	1	0.39
5	Avukat	1	0.39	20	Seçme Seçilme Hakkı	1	0.39
6	Çölde Bulunan Su	1	0.39	21	Siyasetin Olmadığı Yer	1	0.39
7	Değişik Fikirlerle Saygı Duymak	1	0.39	22	Sorumluluk	1	0.39
8	Durgun Bir Su Oluşturmak	1	0.39	23	Su İçen İnsana Dokunmamak	1	0.39
9	Güneş	1	0.39	24	Teneffüs Zili	1	0.39
10	Kanun	1	0.39	25	Terazi	1	0.39
11	Kelebek	1	0.39	26	Vatandaşlık Dersi	2	0.78
12	Kendimize Duyduğumuz Saygı	1	0.39	27	Yasalar ve Kurallar	2	0.78
13	Komşuluk İlişkisi	1	0.39	28	Yaşama Hakkı	1	0.39
14	Kuş	2	0.78	29	Yaşamak	1	0.39
15	Mahkemeler	3	1.17	30	Zincir	2	0.78
Toplam						39	100

Tablo 70 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “hak ve özgürlüklere saygı” değerine yönelik 30 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (23) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 7 metafor ise 2-3 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı 1,3’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “mahkemeler” (f:3), “anayasa” (f:3) ve “zincir” (f:2) gelmektedir.

Tablo 71

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Hak ve Özgürlüklere Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Destek Olan	Adalet, Anayasa, Atatürk, Avukat, Güneş, Kanun, Mahkemeler, Su İçen İnsana Dokunmamak, Teneffüs Zili, Terazi, Vatandaşlık Dersi, Yasalar ve Kurallar, Zincir	13	19
2	Huzurlu Olan	Adalet ve Dayanışma, Adalet, Durgun Bir Su Oluşturmak, Kendimize Duyduğumuz Saygı, Kuş, Özgür Bir Kuş	6	6
3	Temel Haklar	Değişik Fikirlerle Saygı Duymak, Kuş, Öğrenim Görme Hakkı, Seçme Seçilme Hakkı, Yaşama Hakkı, Yaşamak	6	6
4	Önem Verilmeyen	Çölde Bulunan Su, Sakız, Siyasetin Olmadığı Yer	3	3
5	Sınırlı Olan	Kelebek, Komşuluk İlişkisi, Zincir	3	3
6	Vazgeçilmez Olan	Nefes Alıp Vermek, Sorumluluk	2	2

Tablo 71 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “hak ve özgürlüklere saygı” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Destek Olan

Tablo 71 incelendiğinde, “destek olan” kategorisinin toplam 13 metafor ve 19 katılımcı (% 7.41) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “anayasa” (f:3),

“mahkemeler” (f:3) ve “vatandaşlık dersi” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “destek olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“*Hak ve özgürlüklere saygı anayasa gibidir. Çünkü anayasamızda her insanın özgür olduğu maddelerde belirtilmiştir. Bu maddeler bizim haklarımıza ve özgürlüklerimize sahip çıkmamız içindir Anayasa da bu hakların korunması (sahip çıkılması) için yapılmıştır...*” (Ü, 127)

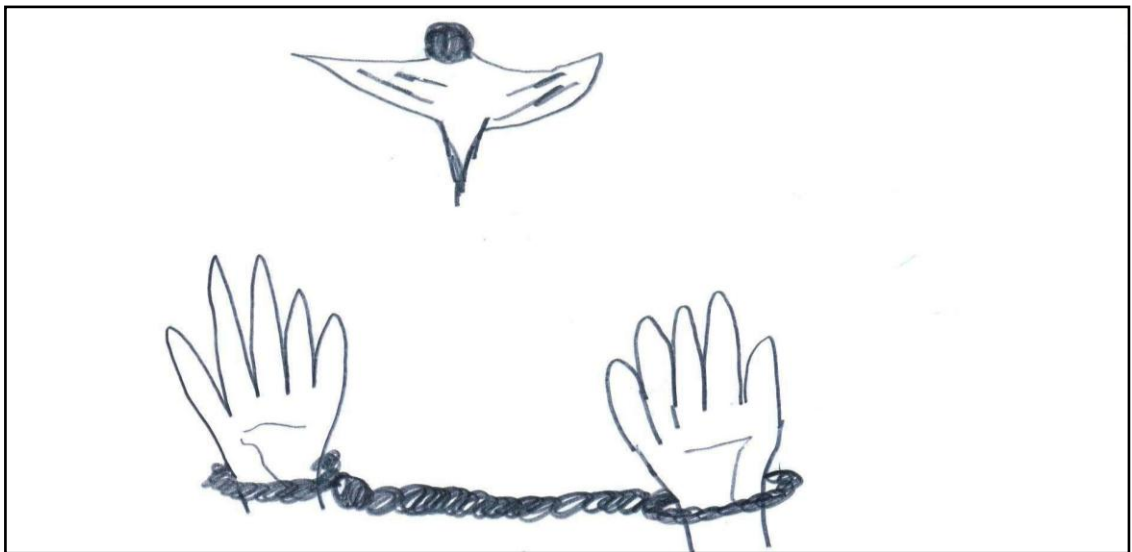
“*Hak ve özgürlüklere saygı mahkemeler gibidir. Çünkü hak ve özgürlüklerimize onlar sahip çıkarlar.*” (Ü, 50)

“*Hak ve özgürlüklere saygı vatandaşlık dersi gibidir. Çünkü biz bu derste bunları öğreniyoruz.*” (Ü, 79)

Kategori 2: Huzurlu Olan

Tablo 71 incelendiğinde, “huzurlu olan” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 2.34) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “huzurlu olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

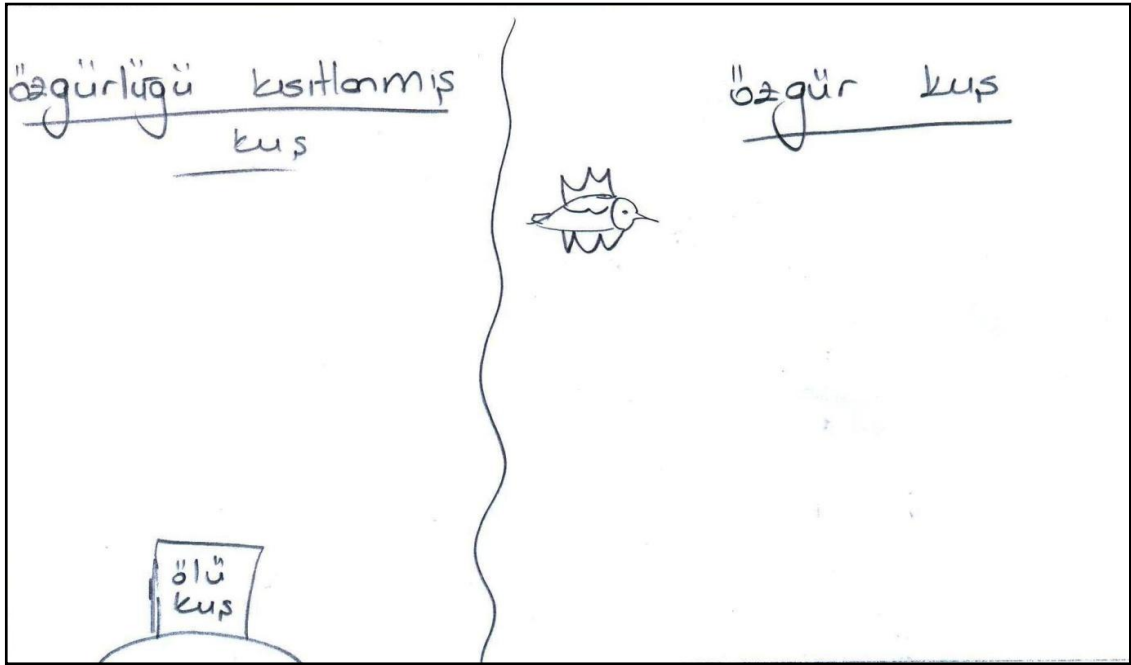
“*Hak ve özgürlüklere saygı özgür bir kuş gibidir. Çünkü özgür olduğumuzda ve çevremizdeki insanların özgür olmasını sağladığımızda bir kuş gibi oluruz.*” (Ü, 7)

Kategori 3: Temel Haklar

Tablo 71 incelendiğinde, “temel haklar” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 2.34) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*temel haklar*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“*Hak ve özgürlüklere saygı yaşamak gibidir. Eğer biri hak ve özgürlüklerinizi kısıtlıyorsa ölmüşsünüz demektir. Her insan özgürlüğü hak eder. Herkes özgür yaşar.*”
(Ü, 1)

(Görüşme Ü,1) *Hak ve özgürlükleriniz olmazsa sizde olmazsınız. Kimse tutsak yaşayamaz.*

Kategori 4: Önem Verilmeyen

Tablo 71 incelendiğinde, “önem verilmeyen” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.17) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “*önem verilmeyen*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Hak ve özgürlüklere saygı **çölde bulunan su** gibidir. Çünkü ülkende çok zor bulursun.” (Ü, 99)

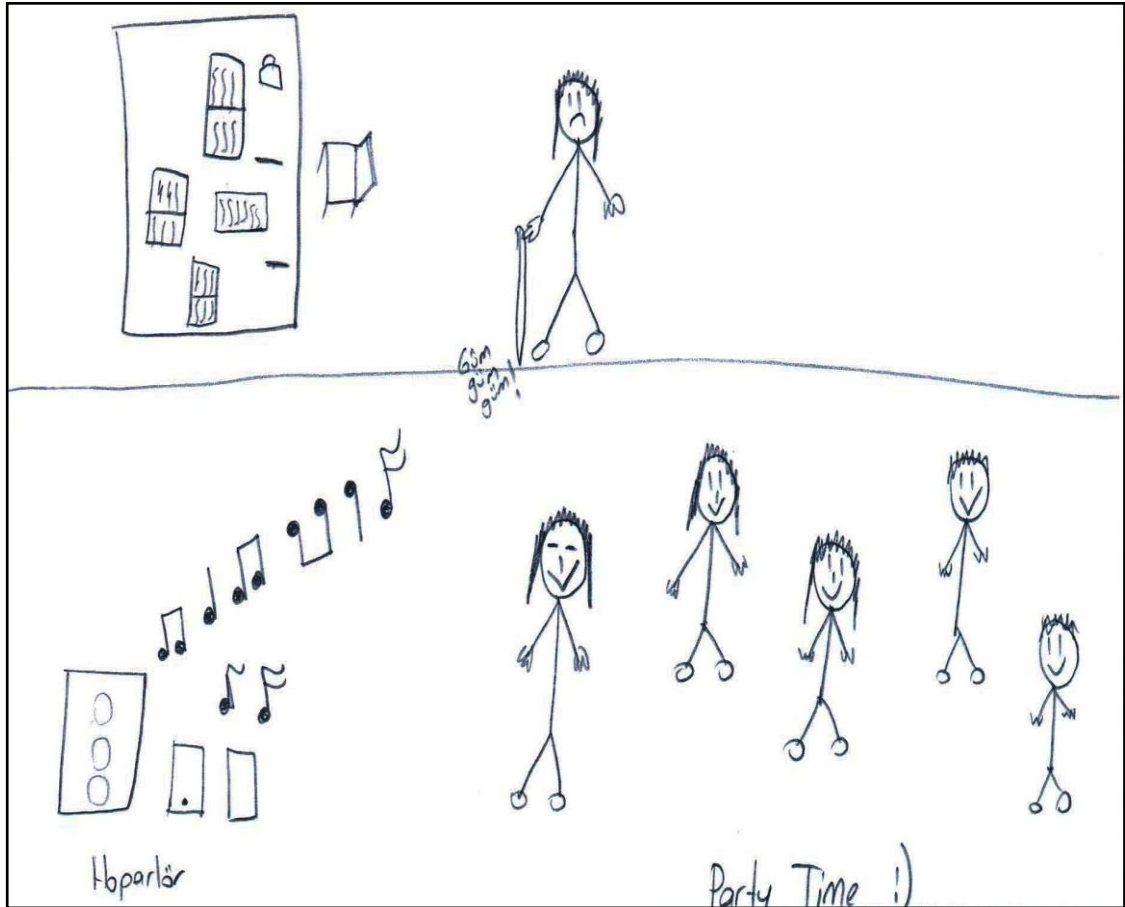
(Görüşme Ü,99) Bizim ülkemizde hak ve özgürlükten bolca bahsediliyor ama böyle olmadığını televizyonlardan görüyoruz. Haberlerden falan...

“Hak ve özgürlüklere saygı **sakız** gibidir. Çünkü ikisi de çiğneniyor.” (Ü, 179)

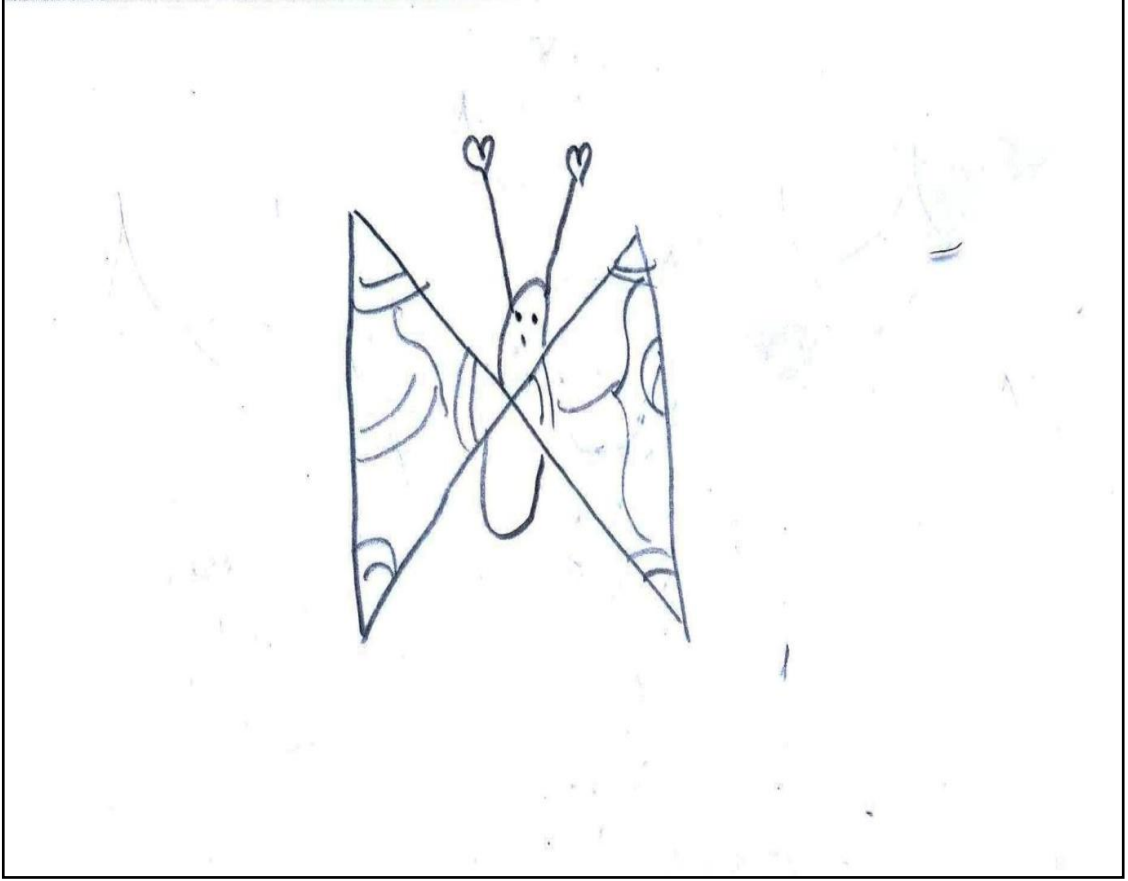
Kategori 5: Sınırlı Olan

Tablo 71 incelendiğinde, “sınırlı olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.17) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “sınırlı olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Hak ve özgürlüklere saygı **komşuluk ilişkisi** gibidir. Çünkü birinin özgürlüğünün bittiği yerde diğerkinin özgürlüğü başlar.” (Ü, 8)

“Hak ve özgürlüklere saygı kelebek gibidir. Çünkü kanatlarımızla istediğimiz kadar uçabiliriz. Fakat ömrümüz süresince.” (Ü, 3)

(Görüşme Ü,3) Hak ve özgürlüklerimizi istediğimiz gibi kullanabiliriz. Ama ömrümüzün sınırınca kullanabiliriz.

Kategori 6: Vazgeçilmez Olan

Tablo 71 incelendiğinde, “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.78) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Hak ve özgürlüklere saygı nefes alıp vermek gibidir. Çünkü nefes alıp vermek bizim yaşamamız için ne kadar gerekliyse hak ve özgürlüklerimiz de bir o kadar gereklidir.” (Ü, 75)

Hak ve özgürlüklere saygı değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; hak ve özgürlüklere saygının oluşmasında destek olduğu, bu destek sonrasında huzurlu bir ortamın olduğu, insanların temel haklarıyla eş değer olduğu, insan yaşamında olmazsa olmazlardan olduğu bunun yanında hak ve özgürlüklere saygı göstermenin uzun ömürlü olmadığına hatta bazen hiç dikkate bile alınmadığı gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 7. Çalışkanlık Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 72

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Arılar	1	0.40	16	İnek	2	0.80
2	Atatürk	1	0.40	17	İşçi	1	0.40
3	Ayrıştırıcılar	1	0.40	18	İşini Düzgün Yapma	1	0.40
4	Başarı	1	0.40	19	Karınca	6	2.40
5	Bilgisayar	1	0.40	20	Karınca'nın Evine Ekmek Kırıntısı Götürmesi	1	0.40
6	Çiçek	1	0.40	21	Maraton Koşucusu	1	0.40
7	Dere	1	0.40	22	Merdiven	1	0.40
8	Ders Dinleyip, Tekrar Yapmak	1	0.40	23	Mutluluk	1	0.40
9	Disiplinli Olmak	2	0.80	24	Parıldayan Ayna	1	0.40
10	Doğa	1	0.40	25	Plan	1	0.40
11	Dünyayı Temizlemek	1	0.40	26	Programlılık	1	0.40
12	Einstein	3	1.20	27	Saat	2	0.80
13	Emek Verip Karşılığını Almak	1	0.40	28	Toplumu Sevmek	1	0.40
14	Eşekler	1	0.40	29	Üretmek	1	0.40
15	Eve Para Getirmek	1	0.40	30	Zafer	1	0.40
Toplam						40	100

Tablo 72 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “çalışkanlık” değerine yönelik 30 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (25) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2-6 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3'tür. Bu değere ilişkin metaforların

frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “karınca” (f:6), “Einstein” (f:3) ve “inek” (f:2) gelmektedir.

Tablo 73

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Çalışkanlık” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Süreklilik	Arılar, Ayrıştırıcılar, Bilgisayar, Çiçek, Doğa, Eşekler, İnek, İşçi, Karınca, Saat	10	17
2	Sistemli Olan	Dere, Ders Dinleyip Tekrar Yapmak, Disiplinli Olmak, İşini Düzgün Yapma, Maraton Koşucusu, Plan, Programlılık	7	8
3	Fayda Sağlayan	Başarı, Dünyayı Temizlemek, Eve Para Getirmek, Karıncanın Evine Ekmek Kırıntısı Götürmesi, Parıldayan Ayna, Toplumunu Sevmek, Üretmek	7	7
4	Sonu Huzurlu Olan	Emek Verip Karşılığını Almak, Merdiven, Mutluluk, Zafer	4	4
5	Çalışkanlığı Çağrıştıran Birey	Atatürk, Einstein	2	4

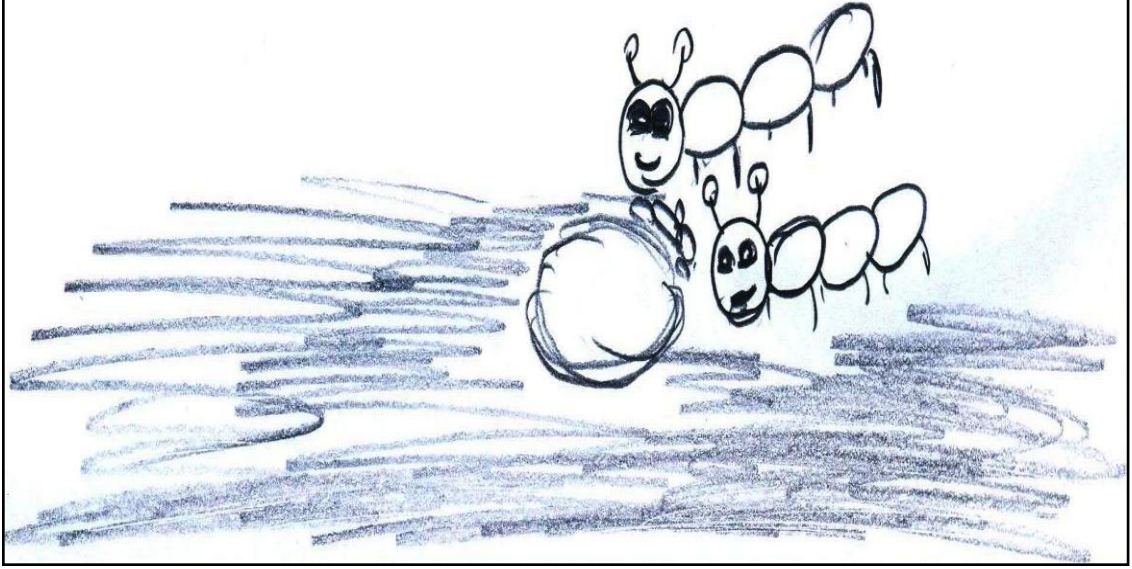
Tablo 73 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “çalışkanlık” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Süreklilik

Tablo 73 incelendiğinde, “süreklilik” kategorisinin toplam 10 metafor ve 17 katılımcı (% 6.80) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “karınca” (f:6), “saat” (f:2) ve “inek” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcıların “süreklilik” kategorisini oluşturan metaforları

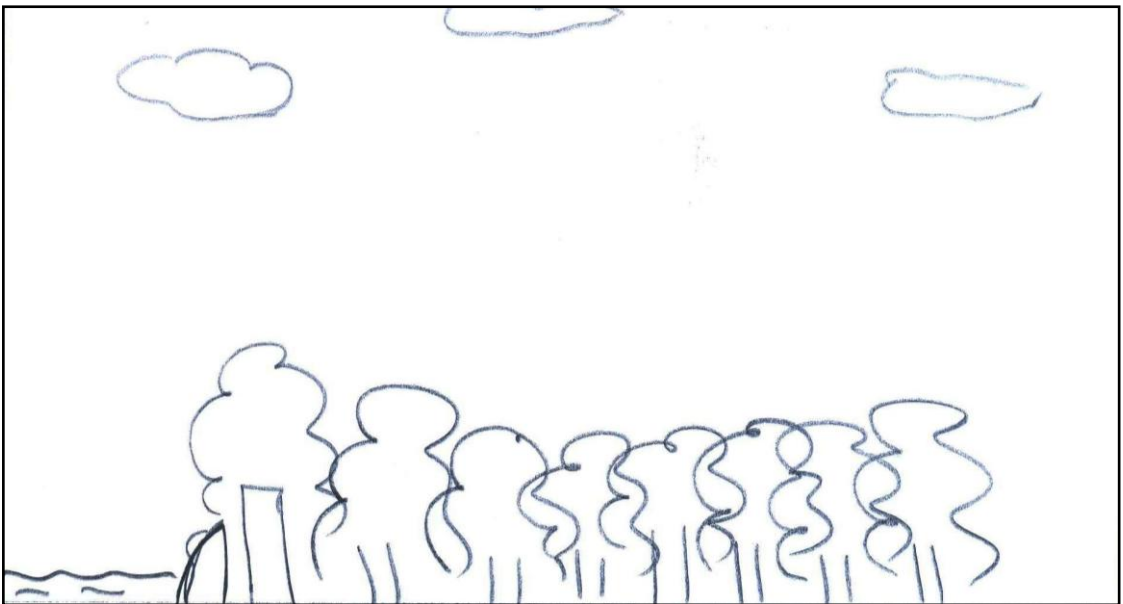
neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“alışkanlık **karınca** gibidir. Çünkü karınca yazda da olsa kışta da olsa bıkmayıp çalışırlar.” (Ü, 2)

(Görüşme Ü,2) Karıncalar bıkmak bilmeyip, mevsim ayırmadan hep çalışırlar. Yorulmazlar.

“alışkanlık **doğa** gibidir. Çünkü hiç durmadan çalışır. Bir sonraki gün için hazırlık yapar.” (Ü, 1)

(Görüşme Ü,1) Doğa hiç durmadan, uyumadan sürekli çalışıyor. Mesela bitkiler.... Biz uyuyoruz, hatta onu katlediyoruz ama o hep çalışıyor.

“Çalışkanlık *saat* gibidir. Çünkü saat devamlı hareket eder...” (Ü, 108)

Kategori 2: Sistemli Olan

Tablo 73 incelendiğinde, “sistemli olan” kategorisinin toplam 7 metafor ve 8 katılımcı (% 3.20) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “disiplinli olmak” (f:2)’tır. Aşağıda katılımcının “*sistemli olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **disiplinli olmak** gibidir. Çünkü çalışkan olan insan disiplinli olur. Her şeyi hep düzenli, planlı ve programlıdır.” (Ü, 4)

(Görüşme Ü,4) Mesela çalışkan olan insanlardan birisi Süleyman arkadaşımız. Süleyman herkese çalışmıyorum der ama disiplinli, planlı, programlı çalışıyor. Dershane birincisi iki senede üst üste 491 puan aldı...

Kategori 3: Fayda Sağlayan

Tablo 73 incelendiğinde, “fayda sağlayan” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcı (% 2.80) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*fayda sağlayan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **toplumunu sevmek** gibidir. Çünkü toplumunu seven insan çalışır ve toplumuna faydalı bir insan olur.” (Ü, 89)

Kategori 4: Sonu Huzurlu Olan

Tablo 73 incelendiğinde, “sonu huzurlu olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.60) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “sonu huzurlu olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Çalışkanlık *merdiven* gibidir. Çünkü ikisi de insanı çok yorar ama sonunda mutluluğa ulaşırsın.” (Ü, 179)

Kategori 5: Çalışkanlığı Çağrıştıran Birey

Tablo 73 incelendiğinde, “çalışkanlığı çağrıştıran birey” kategorisinin toplam 2 metafor ve 4 katılımcı (% 1.60) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “Einstein” (f:3)’dür. Aşağıda katılımcıların “çalışkanlığı çağrıştıran birey” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Çalışkanlık **Einstein** gibidir. Çünkü çalışkanlık deyince aklınıza ilk o gelir.”
(Ü, 21)

“Çalışkanlık **Atatürk** gibidir. Çünkü Atatürk, Türk insanlarının onuru ve gururudur. Atatürk’ün bir övünülecek yeri de çalışkanlığıdır...” (Ü, 196)

(Görüşme Ü,196) Atatürk bizim bu dönemimize kadar gelmemizi sağlayan tek insan. Onu hep kötülüyorlar şimdi. Yani tek kendi mi yaptı o işleri askerlerimiz yaptı diye. Bence yanlış. Çünkü o fikirler Atatürk’ün beyninden çıktı. Bütün Türkiye’yi etkiledi. Atatürk olmasaydı belki biz olmayacaktık. Belki Müslüman olmayacaktık. Belki İtalyan çocuğu olacaktık. Türkiye diye bir şey olmayacaktı. Atatürk Türkiye için çok çalışmış bir insan. Hakkını yememek lazım.

Çalışkanlık değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; çalışkanlığın sistemli olarak süreklilik gösteren bir olgu olduğu aynı zamanda insanlara fayda ve huzur sağladığı ve bazı kimselerin geçmişte yaptıkları çalışmalardan dolayı çalışkanlık sözcüğü ile özdeşleştiği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 8. Farklılıklara Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 74

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Aynaya Bakmak	1	0.49	21	Görüş Ayrılığı	1	0.49
2	Ayrımcılık Yapmamak	2	0.98	22	Gülen Bir Bebek	1	0.49
3	Bahçe	1	0.49	23	İnsanın Kendine Duyduğu Saygı	1	0.49

Tablo 74 (devam)

4	Bir Afrikalı Çocuk	1	0.49	24	İnsanlar Arasındaki Farklılıklar	1	0.49
5	Bir Dost	1	0.49	25	İnsanların Dış Görünüş Farklılığı	1	0.49
6	Bir Elbisenin Renkleri	1	0.49	26	Keçeli Kalem	1	0.49
7	Bir Yaşam Tarzı	1	0.49	27	Kırmızı - Sarı	1	0.49
8	Birlik	1	0.49	28	Renk	1	0.49
9	Bizim ve Dış Ülkelerin Farklılıkları	1	0.49	29	Siyah ve Beyaz	1	0.49
10	Canlı Türlerine Saygı	1	0.49	30	Tarz	1	0.49
11	Çağdaş İnsanlar	2	0.98	31	Uzaylı	1	0.49
12	Demokrasi	1	0.49	32	Ülkesinde Farklı Irklar Yaşayan Bir Türk	1	0.49
13	Demokratik Ülke	1	0.49	33	Yaprak Sarma	1	0.49
14	Dış Ülkelere Saygı	1	0.49	34	Yeni Fikir	1	0.49
15	Dil, Din, Irk Ayrımı Yapmamak	2	0.98	35	23 Nisan	2	0.98
16	Duyarlı Olmak	3	1.47	36	Zenci – Kumral ve Sarışını Ayırmamak	1	0.49
17	Düşüncelere Saygı	1	0.49	37	Zenci	5	2.45
18	Eşitlik	1	0.49	38	Zencilere Saygı Göstermek	1	0.49
19	Fare ve Fil	1	0.49	39	Zenginlik	1	0.49
20	Fiziksel Özellik	1	0.49				
Toplam						49	100

Tablo 74 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “fraklılıklara saygı” değerine yönelik 39 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (33) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 6 metafor ise 2-5 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “zenci” (f:5), “duyarlı olmak” (f:3) ve “23 Nisan” (f:2) gelmektedir.

Tablo 75

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Farklılıklara Saygı” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Hoşgörülü Olan	Ayrımcılık Yapmamak, Bahçe, Canlı Türlerine Saygı, Çağdaş İnsanlar, Demokrasi, Demokratik Ülke, Dil, Din, Irk Ayrımı Yapmamak, Duyarlı Olmak, Düşüncelere Saygı, İnsanlar Arasındaki Farklılıklar, Ülkesinde Farklı Irklar Yaşayan Bir Türk, 23 Nisan, Zenci, Zencilere Saygı Göstermek	14	20
2	Fiziksel Farklılıklar	Bir Elbisenin Renkleri, Dış Ükelere Saygı, Fare ve Fil, Fiziksel Özellik, İnsanların Dış Görünüş Farklılığı, Uzaylı, Zenci – Kumral ve Sarışını Ayırmamak, Zenci	8	11
3	Farktan Doğan Zenginlik	Bir Afrikalı Çocuk, Birlik, Keçeli Kalem, Renk, Siyah ve Beyaz, Yeni Fikir, Zenginlik	7	7
4	Canlıya Göre Değişiklik Gösteren	Bir Yaşam Tarzı, Görüş Ayrılığı, Kırmızı - Sarı, Tarz	4	4
5	Karşılığı Olan	Aynaya Bakmak, Bir Dost, Bizim ve Dış Ülkelerin Farklılıkları, İnsanın Kendine Duyduğu Saygı	4	4
6	Sonu Güzel Olan	Eşitlik, Gülen Bir Bebek, Yaprak Sarma	3	3

Tablo 75 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “farklılıklara saygı” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların

yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Hoşgörülü Olan

Tablo 75 incelendiğinde, “hoşgörülü olan” kategorisinin toplam 14 metafor ve 20 katılımcı (% 9.80) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “duyarlı olmak” (f:3), “23 Nisan” (f:2) ve “dil, din, ırk ayrımı yapmamak” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “*hoşgörülü olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

*“Farklılıklara saygı **duyarlı olmak** gibidir. Çünkü sınıfımızda da bulunan kaynaştırma öğrenci arkadaşlarımıza, bu farklılıklarını yüzüne vurmamak onların kendilerini iyi hissetmelerini sağlar.” (Ü, 134)*

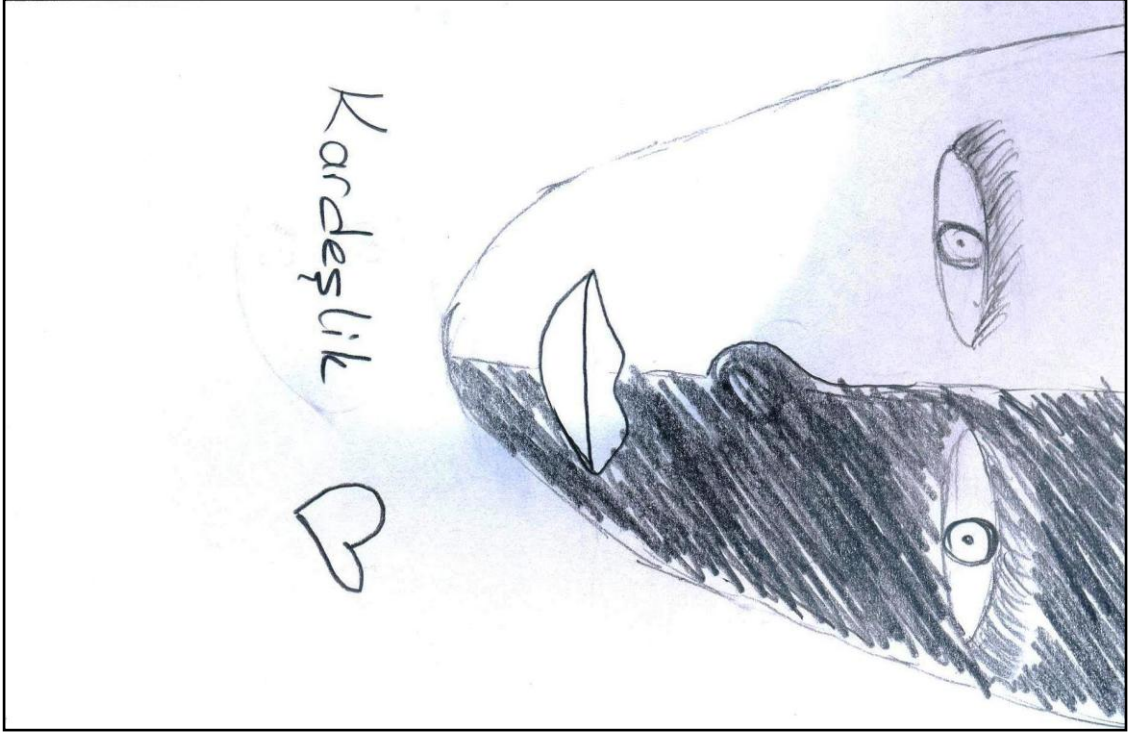
*“Farklılıklara saygı **23 Nisan** gibidir. Çünkü 23 Nisan’da ülkemize gelen her milletten çocuklara aynı değer veriliyor. Çünkü dilleri, dinleri, renkleri ne olursa olsun, her insanın mutlu olmaya, toplum tarafından değer görmeye ihtiyacı vardır.” (Ü, 126)*

*“Farklılıklara saygı **bahçe** gibidir. Çünkü bahçede her türlü bitki, çiçek vardır. O bitkilere ayrımcılık yaparsan diğerleri solar. O yüzden her türlü şeye saygı ve ilgi göstermeliyiz.” (Ü, 57)*

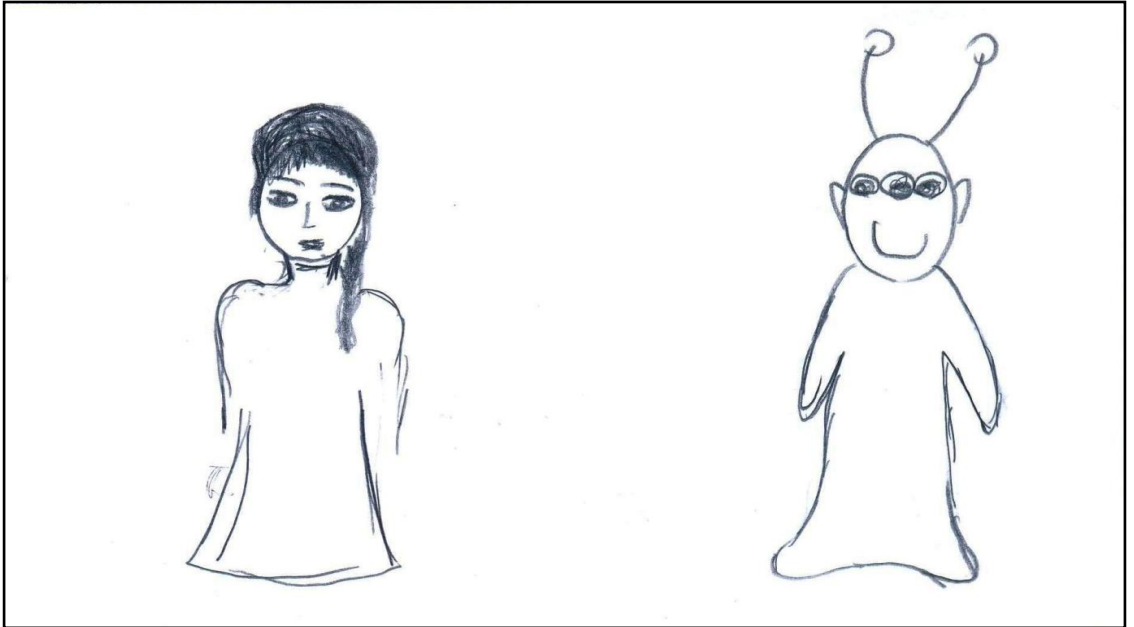
Kategori 2: Fiziksel Farklılıklar

Tablo 75 incelendiğinde, “fiziksel farklılıklar” kategorisinin toplam 8 metafor ve 11 katılımcı (% 5.39) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “zenci” (f:4)’dir. Aşağıda katılımcıların “*fiziksel farklılıklar*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

*“Farklılıklara saygı **zenci** gibidir. Çünkü o dış görünüş bakımından farklı ama herkesin içinde kalp var.” (Ü, 79)*

“Farklılıklara saygı **uzaylı** gibidir. Çünkü uzaylılar insan gibi değildir ve farklılıkları vardır.” (Ü, 2)

(Görüşme Ü,2) Ben uzaylıların bizden farklı olduklarını filmlerden yani televizyondan gördüm. Uzaylılar bize saygı duyuyorlar bence yoksa saldırırlar. Bizde onlara saygı duymamız lazım.

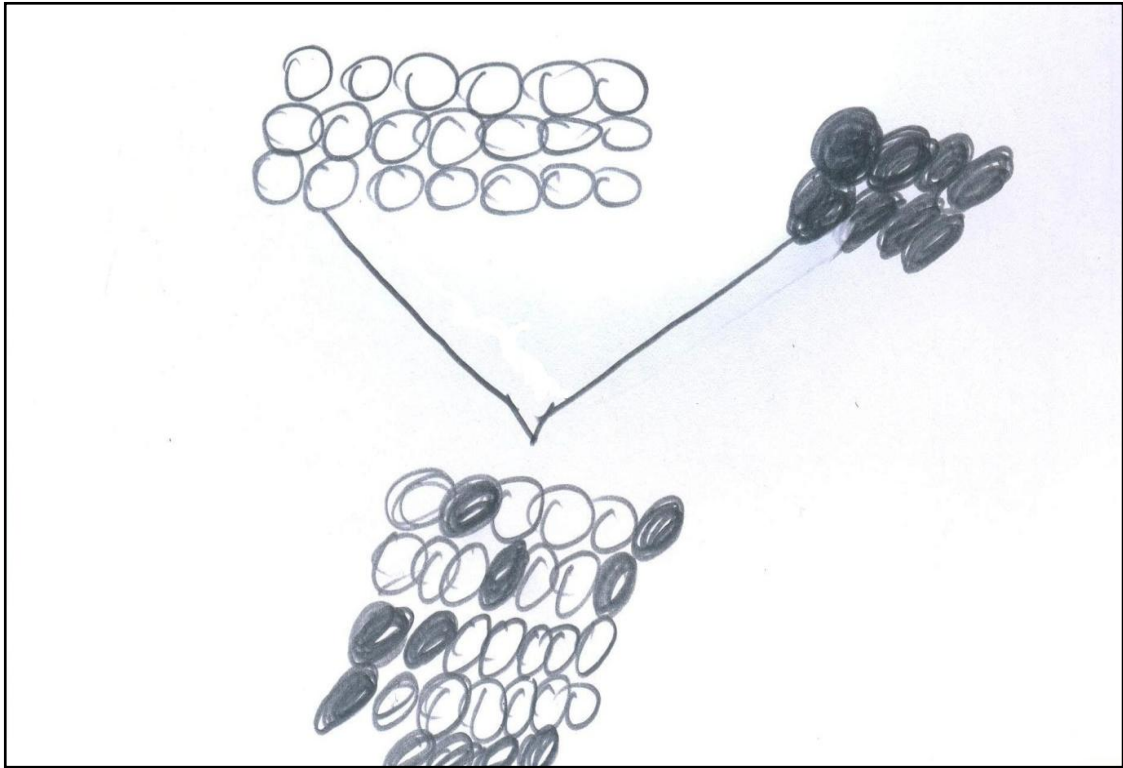
Kategori 3: Farktan Doğan Zenginlik

Tablo 75 incelendiğinde, “farktan doğan zenginlik” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcı (% 3.43) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “*farktan doğan zenginlik*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“*Farklılıklara saygı siyah ve beyaz gibidir. Çünkü iki renkte farklıdır. Ancak kişi o iki rengin farklılıklarını iyiye kullanırsa ortaya yeni bir ürün olan griyi çıkarır.*” (Ü, 1)

(Görüşme Ü,1) *Birbirlerine hiç benzemezler bu renkler. Ama bunların bir araya gelmesinden yeni bir renk olan gri renk meydana gelir.*

“*Farklılıklara saygı birlik gibidir. Çünkü farklıyı da içimize alırsak daha fazla oluruz.*” (Ü, 169)

Kategori 4: Canlıya Göre Değişiklik Gösteren

Tablo 75 incelendiğinde, “canlıya göre değişiklik gösteren” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.96) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*canlıya göre değişiklik gösteren*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine, yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“*Farklılıklara saygı tarz gibidir. Çünkü herkesin tarzı farklıdır.*” (Ü, 7)

(Görüşme Ü,7) *Herkesin kendine özgü bir tarzı bulunmaktadır. Birbirine benzemeyebilir. Farklılıkta tarz gibi kişiden kişiye değişiklik gösterebilir.*

Kategori 5: Karşılığı Olan

Tablo 75 incelendiğinde, “karşılığı olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.96) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*karşılığı olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“*Farklılıklara saygı aynaya bakmak gibidir. Çünkü farklılıklara saygı duydukça kendi farklılıklarımızın farkına varırız.*” (Ü, 63)

Kategori 6: Sonu Güzel Olan

Tablo 75 incelendiğinde, “sonu güzel olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.47) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*sonu güzel olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Farklılıklara saygı yaprak sarma gibidir. Çünkü farklılıklara saygı duyulursa bunun sonuçları yaprak sarma gibi tatlı olur.” (Ü, 61)

Farklılıklara saygı değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; farklılıklara saygının canlıya göre değişiklik gösterme, fiziksel değişikliklere karşı hoşgörülü davranma, bu hoş görülü davranmanın sonucunda çeşitliliklerin ortaya çıkarak toplumu zenginleştirmesi ve güzelleşmesi gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 76

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Askere Gitmek	3	1.44	16	Korumak	1	0.48
2	Askerler	6	2.88	17	Polis ya da Asker Olmak	1	0.48
3	Askerlik Yapmak	1	0.48	18	Savaşta Kurşun Önüne Atlamak	1	0.48
4	Askerlik	2	0.96	19	Sönmeyen Bir Ateş	1	0.48
5	Atatürk	9	4.32	20	Şehit	1	0.48
6	Bağlılık	1	0.48	21	Türk İnsanları	1	0.48
7	Bayrak	3	1.44	22	Türkiye	1	0.48
8	Beyin Göçü Yapmadan Ülkemizde Çalışmak	1	0.48	23	Ülkemiz İçin Savaşmak	1	0.48
9	Bilgisayar	1	0.48	24	Ülkeyi Korumak	2	0.96
10	Çocuğunu Koruyan Anne	1	0.48	25	Vatan İçin Her Şeyi Yapmak	1	0.48
11	Ernesto Che Guera	1	0.48	26	Vatan Uğruna Ölmek	1	0.48
12	Giysi	1	0.48	27	Vatanı Sevip Korumak	1	0.48

Tablo 76 (devam)

13	Halk Uğruna Ölmek	1	0.48	28	Vatanını Ölesiye Sevmek	1	0.48
14	İstiklal Marşı	1	0.48	29	Yurt Adına Önemli İşler Yapma	1	0.48
15	Kaplumbağa	1	0.48				
Toplam						48	100

Tablo 76 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “vatanseverlik” değerine yönelik 29 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (23) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 6 metafor ise 2 - 9 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,7’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Atatürk” (f:9), “askerler” (f:6) ve “bayrak” (f:3) gelmektedir.

Tablo 77

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Vatanseverlik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Fedakâr Olunan	Askerler, Atatürk, Beyin Göçü Yapmadan Ülkemizde Çalışmak, Çocuğunu Koruyan Anne, Ernesto Che Guera, Halk Uğruna Ölmek, Polis ya da Asker Olmak, Savaşta Kurşun Önüne Atlamak, Şehit, Türk İnsanları, Ülkemiz İçin Savaşmak, Vatan İçin Her Şeyi Yapmak, Vatan Uğruna Ölmek, Vatanı Sevip Korumak, Vatanını Ölesiye Sevmek, Yurt Adına Önemli İşler Yapma	16	29

Tablo 77 (devam)

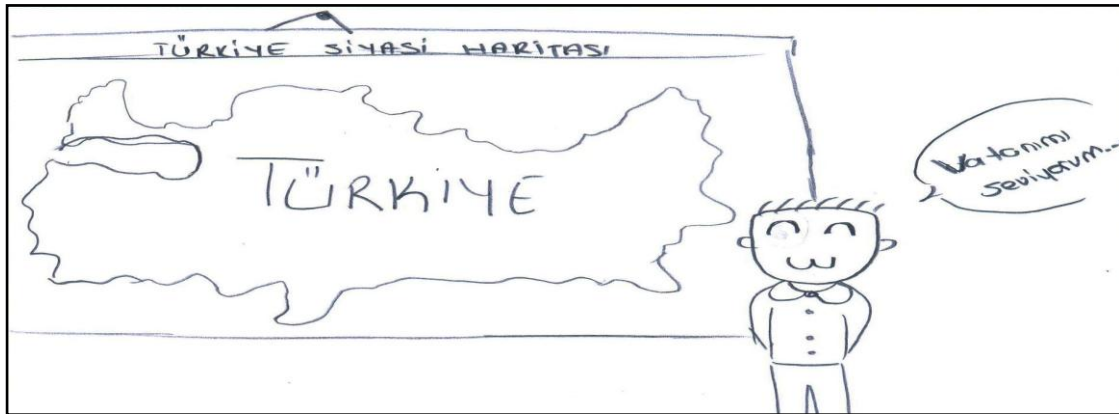
2	Sorumlu Olunan Görev	Askere Gitmek, Askerlik Yapmak, Askerlik, Korumak, Türkiye, Ülkeyi Korumak	6	10
3	Süreklilik Gösteren	Bağlılık, Bayrak, Bilgisayar, Giysi, Kaplumbağa, Sönmeyen Bir Ateş	6	6
4	Sembol Haline Gelmiş Olan	Bayrak, İstiklal Marşı	2	3

Tablo 77 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “vatanseverlik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Fedakâr Olunan

Tablo 77 incelendiğinde, “fedakar olunan” kategorisinin toplam 16 metafor ve 29 katılımcı (% 13.92) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “Atatürk” (f:9) ve “askerler” (f:6)’dir Aşağıda katılımcıların “*fedakâr olunan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“*Vatanseverlik Atatürk gibidir. Çünkü vatanına Atatürk gibi bağlanmak önemlidir.*” (Ü, 83)

(Görüşme Ü,83) Atatürk bu vatani sevdiği için bu vatani kurtarmıştır. Yani bu vatana bağlı olduğu için...

“Vatanseverlik **askerler** gibidir. Çünkü askerler savaşta vatanları uğruna canlarını ortaya koyarlar. Bu da onların vatansever olduğunu gösterir.” (Ü, 4)

“Vatanseverlik **Ernesto Che Guera** gibidir. Çünkü o adam ülkesi (Küba) için çok çalışmış ve Atatürk gibi kendi ülkesini kurtarmıştır. Ülkeyi kurtarıırken canını ortaya koymuştur.” (Ü, 196)

(Görüşme Ü,196) Bu adam, Küba'yı kurtaran adam. O adam vatani için ölmeye bile razıymış. Zamanında kol kola girip tankların üzerine yürümüşler. Yani milleti uğruna kendisini feda etmiş bir insan.

Kategori 2: Sorumlu Olunan Görev

Tablo 77 incelendiğinde, “sorumlu olunan görev” kategorisinin toplam 4 metafor ve 10 katılımcı (% 4.80) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “askere gitmek” (f:3), “ülkeyi korumak” (f:2) ve “askerlik” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “sorumlu olunan görev” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **askere gitmek** gibidir. Çünkü askere giderken vatan borcumuzu yapacağımız biliriz.” (Ü, 5)

“Vatanseverlik **askerlik** gibidir. Çünkü askere vatani korumak için gidilir.” (Ü, 143)

Kategori 3: Süreklilik Gösteren

Tablo 77 incelendiğinde, “süreklilik gösteren” kategorisinin toplam 6 metafor ve 6 katılımcı (% 2.88) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “süreklilik gösteren” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **bayrak** gibidir. Çünkü biz vatanımızı sevdiğe bizim o anlı, şanlı, dalgalı bayrağımız daima yükseklerde dalgalanacaktır.” (Ü, 195)

(Görüşme Ü,195) Bayrağımızın göklerde dalgalanması bizim vatansever olduğumuzun göstergesidir.

“Vatanseverlik **kaplumbağa** gibidir. Çünkü yavaş adımlar atsa da sonunda çok yol kat eder.” (Ü, 81)

(Görüşme Ü,81) Küçük çaplı başlattığımız şeyler tüm vatanımızı etkiliyor. Biz vatanımızı sevdiğimiz sürece çevremizdeki insanlar bizi örnek alıyor.

Kategori 4: Sembol Haline Gelmiş Olan

Tablo 77 incelendiğinde, “sembol haline gelmiş olan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 3 katılımcı (% 1.44) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “bayrak” (f:2)’tir. Aşağıda katılımcının “sembol haline gelmiş olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Vatanseverlik **bayrak** gibidir. Çünkü bayrağını seven vatanını da sever. Vatanseverliğin sembolüdür.” (Ü, 2)

(Görüşme Ü,2) *Mesela biz Türk'üz ve vatanımızı seviyoruz. Türk bayrağını seven vatanını da çok sever.*

Vatanseverlik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; vatanseverliğin sorumluluk istediği bu sorumluluğun süreklilik gösterdiği bundan dolayı fedakâr olunması gerektiği ayrıca vatanseverliğin sembollerle ifade edilebildiği gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 10. Estetik Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 78

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ajda Pekkan	1	0.55	22	Güneş Sistemi	1	0.55
2	Ameliyat	3	1.65	23	Güzel Görünüm	1	0.55
3	Angelina Jolie	1	0.55	24	Güzellik	11	6.05
4	Araba	1	0.55	25	Hülya Avşar	1	0.55
5	Bir Eşyadaki Özel Yapılmış Yerler	1	0.55	26	Jennifer Lopez	1	0.55
6	Bir Heykeltıraşın Eserindeki Zarafet	1	0.55	27	Kuşu	1	0.55
7	Bir Resim Güzelliği	1	0.55	28	Manken	1	0.55
8	Bir Şeyi Geliştirmek	1	0.55	29	Müziğin Notalarla Oluşması	1	0.55
9	Bir Şeyin Olduğundan Farklılığı	1	0.55	30	Operasyon	2	1.10
10	Bitki	1	0.55	31	Oyun Hamuru	1	0.55
11	Botoks Yaptırma	1	0.55	32	Sanat Yapıtları	1	0.55
12	Bülent Ersoy	1	0.55	33	Sanatçı	1	0.55
13	Cennetten Kopan Bir Şey	1	0.55	34	Şıklık	1	0.55
14	Cetvel	1	0.55	35	Tabloyu Yapan Ressam	1	0.55
15	Davranış	1	0.55	36	Temizlik	1	0.55
16	Değişim	2	1.10	37	Yamuk	1	0.55
17	Doğa	1	0.55	38	Yamulma	1	0.55
18	Evrendeki Büyük Denge	1	0.55	39	Yemek	1	0.55
19	Farklı Biri Olmak	1	0.55	40	Yöresel Yemek	1	0.55
20	Geometrik Şekiller	1	0.55	41	Yüz Değişikliği	1	0.55
21	Görsellik	1	0.55				
Toplam						55	100

Tablo 78 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “estetik” değerine yönelik 41 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (37) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 4 metafor ise 2 - 11 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,3’tür. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “güzellik” (f:11), “ameliyat” (f:3) ve “değişim” (f:2) gelmektedir.

Tablo 79

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Estetik” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	İnsana Hoş Gelen	Bir Eşyadaki Özel Yapılmış Yerler, Bir Heykeltıraşın Eserindeki Zarafet, Bir Resim Güzelliği, Bitki, Cennetten Kopan Bir Şey, Doğa, Geometrik Şekiller, Görsellik, Güzel Görünüm, Güzellik, Kuğu, Müziğin Notalarla Oluşması, Sanat Yapıtları, Sanatçı, Şıklık, Yemek, Yöresel Yemek	17	27
2	İstenmeyeni Düzeltmek	Ameliyat, Bir Şeyi Geliştirmek, Botoks Yaptırma, Davranış, Değişim, Jennifer Lopez, Operasyon, Tabloyu Yapan Ressam, Temizlik, Yüz Değişikliği	10	14
3	Doğal Olanı Kapatan	Araba, Bir Şeyin Olduğundan Farklılığı, Bülent Ersoy, Farklı Biri Olmak	4	4
4	Ünlü Olan Birey	Ajda Pekkan, Angelina Jolie, Hülya Avşar, Manken	4	4
5	Kusursuz Olan	Cetvel, Evrendeki Büyük Denge, Güneş Sistemi	3	3
6	Uğraşınca Bozulan	Oyun Hamuru, Yamuk, Yamulma	3	3

Tablo 79 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “estetik” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: İnsana Hoş Gelen

Tablo 79 incelendiğinde, “insana hoş gelen” kategorisinin toplam 17 metafor ve 27 katılımcı (% 14.85) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “güzellik” (f:11)’tir. Aşağıda katılımcıların “*insana hoş gelen*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

*“Estetik **güzellik** gibidir. Çünkü estetik insan vücudunu güzelleştirir. Görüntüsü hoş olur.” (Ü, 32)*

*“Estetik **bir heykeltıraşın eserindeki zarafet** gibidir. Çünkü insanlar bir esere baktıklarında huzur bulursa ve göz zevkinin doruklarına ulaşırsa o eser estetikdir...” (Ü, 128)*

*“Estetik **kuğu** gibidir. Çünkü güzel bir görüntüsü ve zarif hareketleri vardır.” (Ü, 81)*

Kategori 2: İstenmeyeni Düzeltmek

Tablo 79 incelendiğinde, “istenmeyeni düzeltmek” kategorisinin toplam 10 metafor ve 14 katılımcı (% 7.70) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “ameliyat” (f:3), “operasyon” (f:2) ve “değişim” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “*istenmeyeni düzeltmek*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

*“Estetik **ameliyat** gibidir. Çünkü estetikte bir ameliyattır. Güzellik için yapılan ameliyat.” (Ü, 196)*

(Görüşme Ü,196) Estetik ameliyatı güzelleşmek için yapılıyor. Mesela bu ara televizyonlarda ve internette Hacettepe üniversitesinin yaptığı yüz nakli -yani başkasının yüzünü alıp başkasına takmaktan- bahsediliyor.

“Estetik **operasyon** gibidir. Çünkü sevmediğin veya beğenmediğin bir yeri yaptırmaktır.” (Ü, 160)

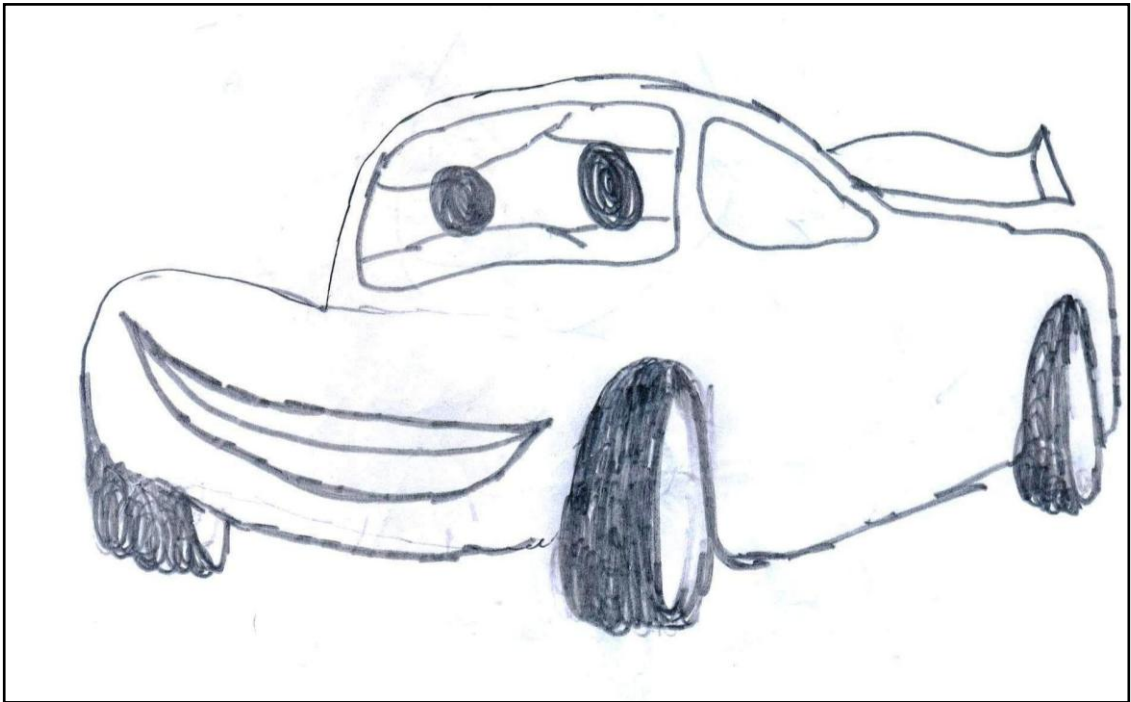
“Estetik **Jennifer Lopez** gibidir. Çünkü birçok Lopez parasıyla estetik yaptırabiliyor. Burnunu, ağzını, gözünü sevmezse cerrahlara gidip her şeyini düzelttirebiliyor.” (Ü, 199)

(Görüşme Ü,199) Bunların yaşları ilerledikçe burnunu, dudaklarını daha düzeltmeye çalışıyorlar. Doktorlara giderek belli bir miktar para vererek bunları yaptırmaya çalışıyorlar. Ben Jennifer Lopez'i görmedim. Ama böyle yaptığını filmlerinden ve televizyondaki reklamlarından gördüm.

Kategori 3: Doğal Olanı Kapatın

Tablo 79 incelendiğinde, “doğal olanı kapatın” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 2.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “doğal olanı kapatın” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Estetik **araba** gibidir. Çünkü durmadan modifiye yaparız. Orijinalliğinin üstüne.” (Ü, 7)

(Görüşme Ü,7) Arabanın göze daha şirin daha güzel gözükmesi için orijinalini sürekli değiştiririz. Üzerine sürekli modifiye yaparız.

“Estetik **Bülent Ersoy** gibidir. Çünkü güzel olsun derken, iyice batarsın. Önemli olan doğal güzelliştir.” (Ü, 12)

Kategori 4: Ünlü Olan Birey

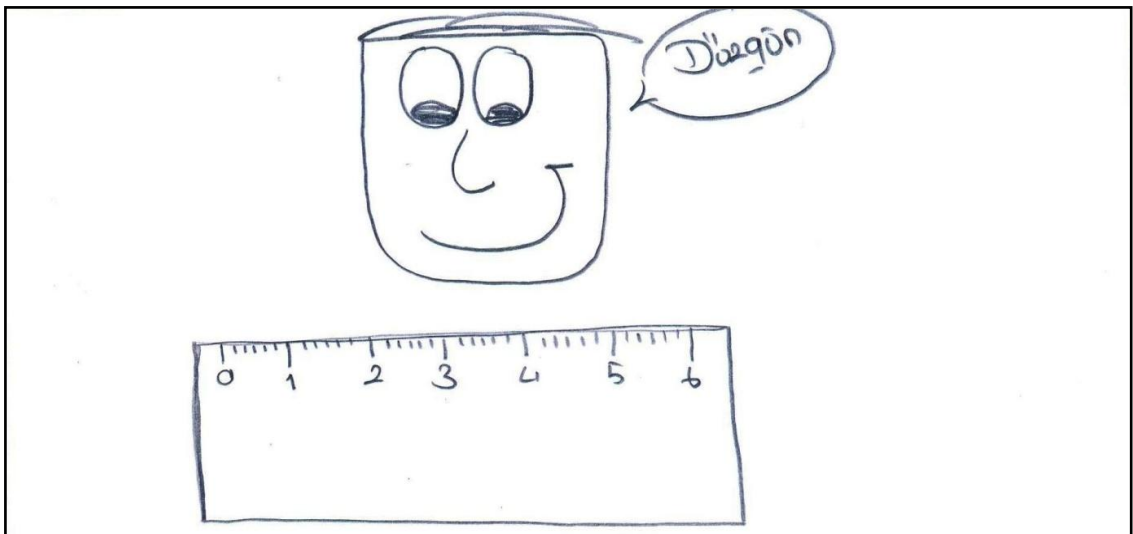
Tablo 79 incelendiğinde, “ünlü olan birey” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 2.20) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “ünlü olan birey” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Estetik **Ajda Pekkan** gibidir. Çünkü Ajda'nın her yeri estetikdir. Estetik iyi bir şey değildir. Ben Ajda'nın yerinde olmak istemezdim.” (Ü, 21)

Kategori 5: Kusursuz Olan

Tablo 79 incelendiğinde, “kusursuz olan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.65) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “kusursuz olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Estetik **cetvel** gibidir. Çünkü her şey yerinde ve belli bir aralıklarda düzenlidir.” (Ü, 83)

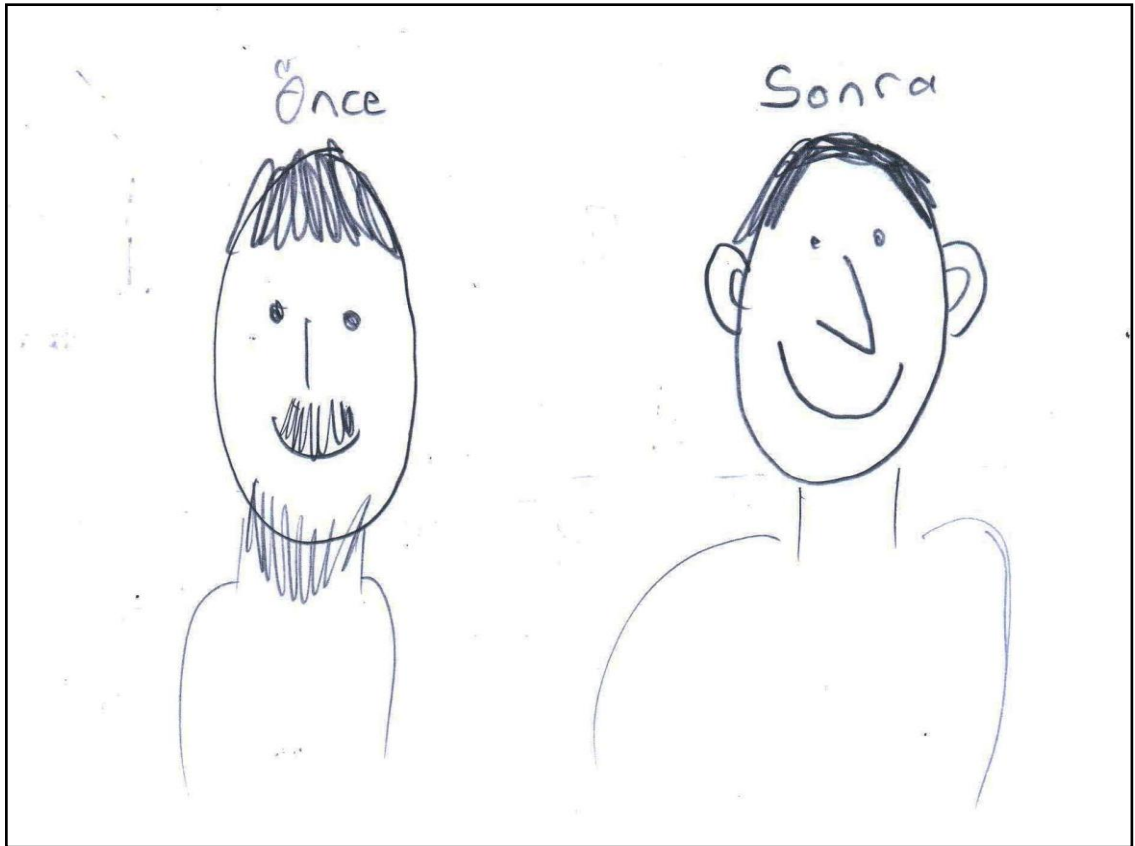

“Estetik **güneş sistemi** gibidir. Çünkü estetik kelime anlamı olarak kusursuz bir görünüme sahip olmaktır. Güneş sistemi de kusursuz olarak yaratılmıştır...” (Ü, 84)

Kategori 6: Uğraşınca Bozulan

Tablo 79 incelendiğinde, “uğraşınca bozulan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.65) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “uğraşınca bozulan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Estetik **oyun hamuru** gibidir. Çünkü dokunduğunda yamulur.” (Ü, 82)

(Görüşme Ü,82) Estetik bence iyi bir şey değil. Müdahale etmeye gelmez. Anında bozulur bence. Dokunmamak, uğraşmamak gereklidir.

“Estetik **yamuk** gibidir. Çünkü estetik insanı yamultur.” (Ü, 146)

Estetik değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; estetiğin insana hoş gelen kusursuz bir yanının olduğu, bazen ünlü olan bireylerin cerrahi müdahale sonucu istemeyen vücut hatlarının düzelmesine yaradığı başka bir açıdan ise estetiğin zararlı olduğu bunların doğal olanı kapatmak, normal olanı bozmak gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 11. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 80

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların "Dürüstlük" Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Aile	1	0.36	17	Hiç Yalan Söylemeyen İnsan	1	0.36
2	Anne	2	0.72	18	Hz. Muhammed	1	0.36
3	Ayna	1	0.36	19	İnsanlardan Saygı Görmek	1	0.36
4	Berrak Bir Dere	1	0.36	20	İyilik Meleşti	1	0.36
5	Berrak Su	1	0.36	21	Kâğıt	1	0.36
6	Beyaz Bir Sayfa	1	0.36	22	Masum Bir Kedi	1	0.36
7	Beyaz Renk	1	0.36	23	Pirinç Keki	1	0.36

Tablo 80 (devam)

8	Bilgi	1	0.36	24	Saf Bir İnsan	1	0.36
9	Birincilik	1	0.36	25	Sevgi	3	1.08
10	Bulut	1	0.36	26	Siyasetçilerin Tersine	1	0.36
11	Cennet	1	0.36	27	Sonu Olmayan Bir Banka Hesabı	1	0.36
12	Çok Zor Bulunan Bitki	1	0.36	28	Su	3	1.08
13	Deneme Yazarı	1	0.36	29	Yalan Makinesi	1	0.36
14	En İyi Dost	1	0.36	30	Yeni Doğmuş Çocuk	1	0.36
15	Güneş Işınları	1	0.36	31	Yerden 3000 Metre Yükseklerde Dengeye Durmak	1	0.36
16	Hâkim	1	0.36				
Toplam						36	100

Tablo 80 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “dürüstlük” değerine yönelik 31 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (28) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 3 metafor ise 2-3 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1,2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanları “sevgi” (f:3), “su” (f:3) ve “anne” (f:2)’dir.

Tablo 81

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dürüstlük” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Gerçekçi Olan	Aile, Anne, Ayna, Berrak Su, En İyi Dost, Güneş Işınları, Hâkim, Hiç Yalan Söylemeyen İnsan, Hz. Muhammed, İyilik Meleği, Su, Yalan Makinesi	12	14
2	Saflığını Koruyan	Berrak Bir Dere, Beyaz Renk, Bulut, Deneme Yazarı, Masum Bir Kedi, Saf Bir İnsan, Yeni Doğmuş Çocuk	7	7

Tablo 81 (devam)

3	Karşılığı Olan	Birincilik, Cennet, İnsanlardan Saygı Görmek, Sevgi, Sonu Olmayan Bir Banka Hesabı	5	6
4	Yapılması Zor Olan	Anne, Çok Zor Bulunan Bitki, Sevgi, Siyasetçilerin Tersi, Yerden 3000 Metre Yüksekte Dengede Olmak	5	5
5	Olumsuzlukta Değer Kaybeden	Beyaz Bir Sayfa, Bilgi, Kâğıt, Pirinç Keki	4	4

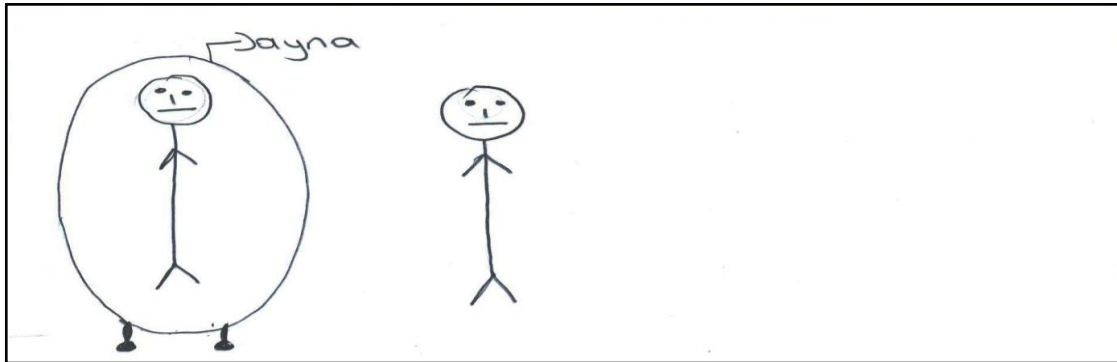
Tablo 81 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “dürüstlük” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Gerçekçi Olan

Tablo 81 incelendiğinde, “gerçekçi olan” kategorisinin toplam 12 metafor ve 14 katılımcı (% 5.04) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “su” (f:3)’dur. Aşağıda katılımcıların “gerçekçi olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

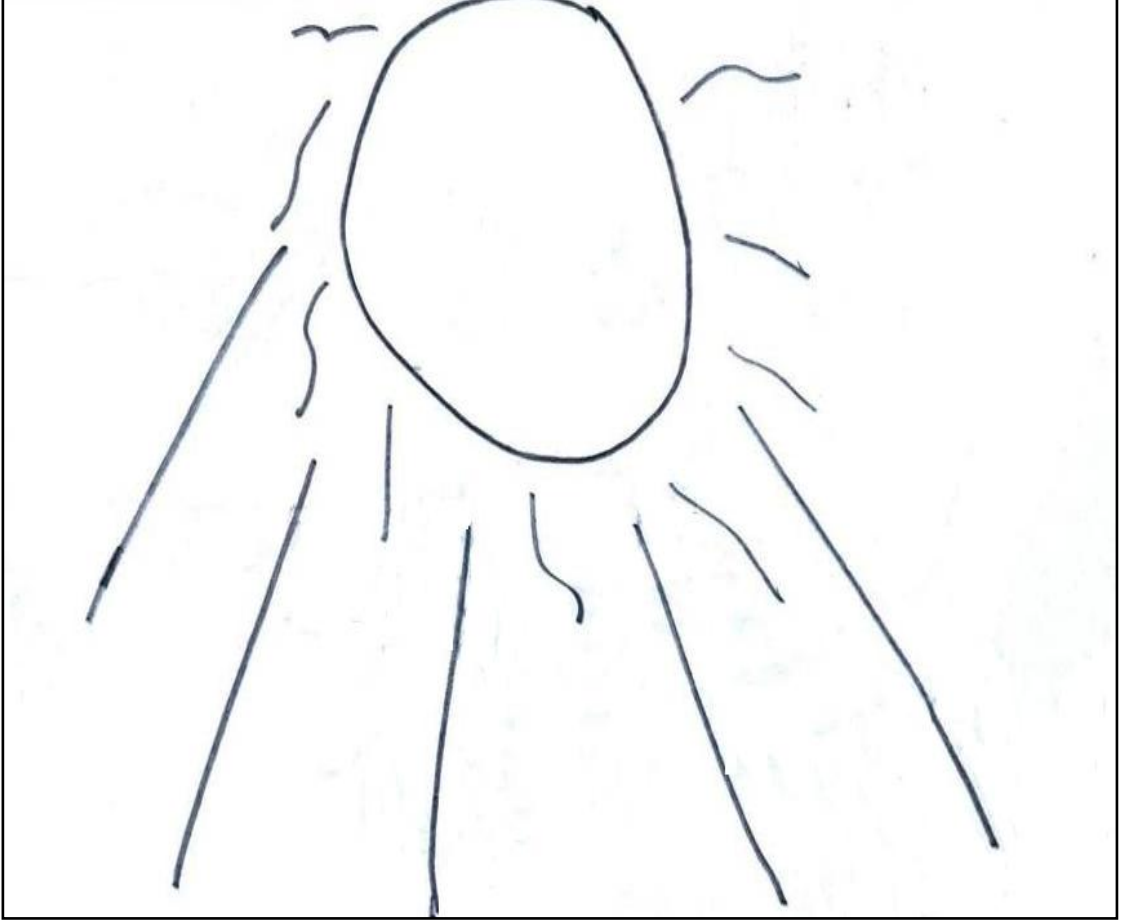
“Dürüstlük su gibidir. Çünkü su saftır. İçini açar size...” (Ü, 12)

“Dürüstlük ayna gibidir. Çünkü ikisi de doğruyu gösterir. (Ü, 6)

(Görüşme Ü,6) Aynaya baktığımızda doğruyu görürüz. Dürüstlükte her zaman doğruları söyler, belirtir.

“Dürüstlük güneş ışınları gibidir. Çünkü hep doğruya gider.” (Ü, 7)

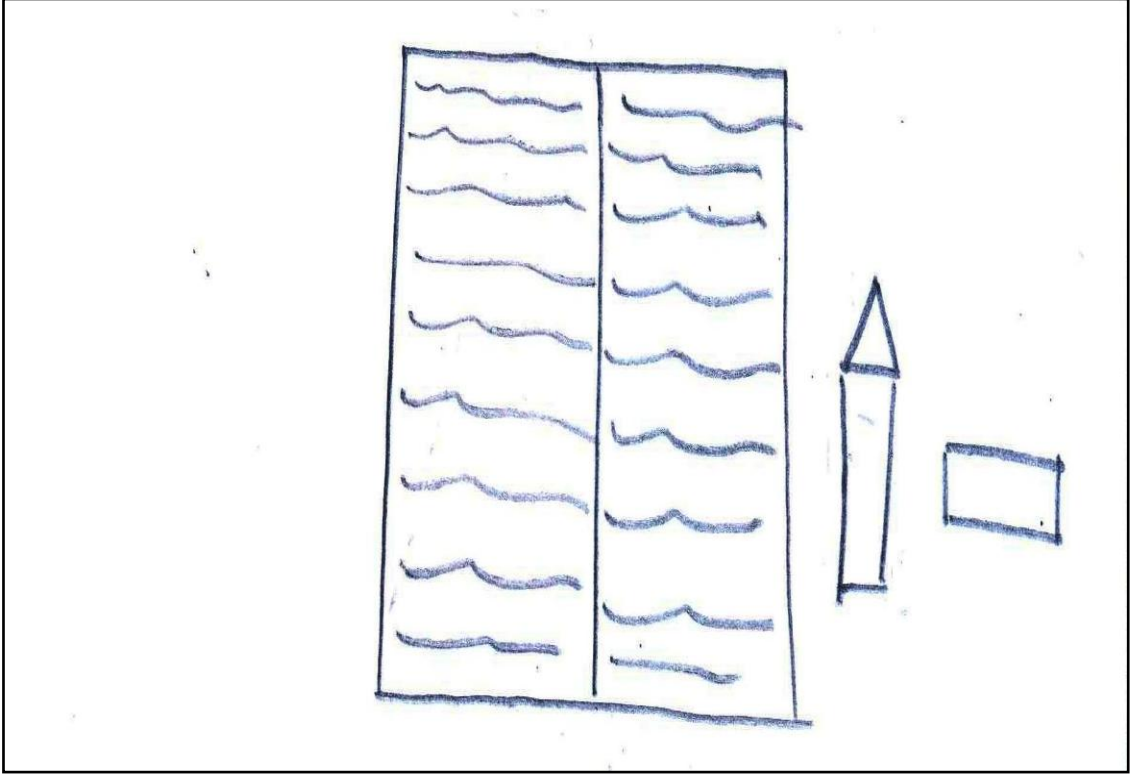

(Görüşme Ü,7) Güneş ışınları hep doğru yolda ilerler. Hiçbir zaman sapmalara uğramaz.

Kategori 2: Sağlığını Koruyan

Tablo 81 incelendiğinde, “sağlığını koruyan” kategorisinin toplam 7 metafor ve 7 katılımcı (% 2.52) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “sağlığını koruyan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Dürüstlük *deneme yazarı* gibidir. Çünkü kanıtlama amacı olmadan içinden gelenleri yazar.” (Ü, 3)

“Dürüstlük *saf bir insan* gibidir. Çünkü saf olan insanlar yalan söyleyemezler ve söylenen yalanlara hemen inanırlar...” (Ü, 4)

(Görüşme Ü,4) *Saf olan insanlar yalan söyledikleri zaman hemen belli ederler. Onun için hiç yalan söylemezler.*

Kategori 3: Karşılığı Olan

Tablo 81 incelendiğinde, “karşılığı olan” kategorisinin toplam 5 metafor ve 6 katılımcı (% 2.16) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “sevgi” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “*karşılığı olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

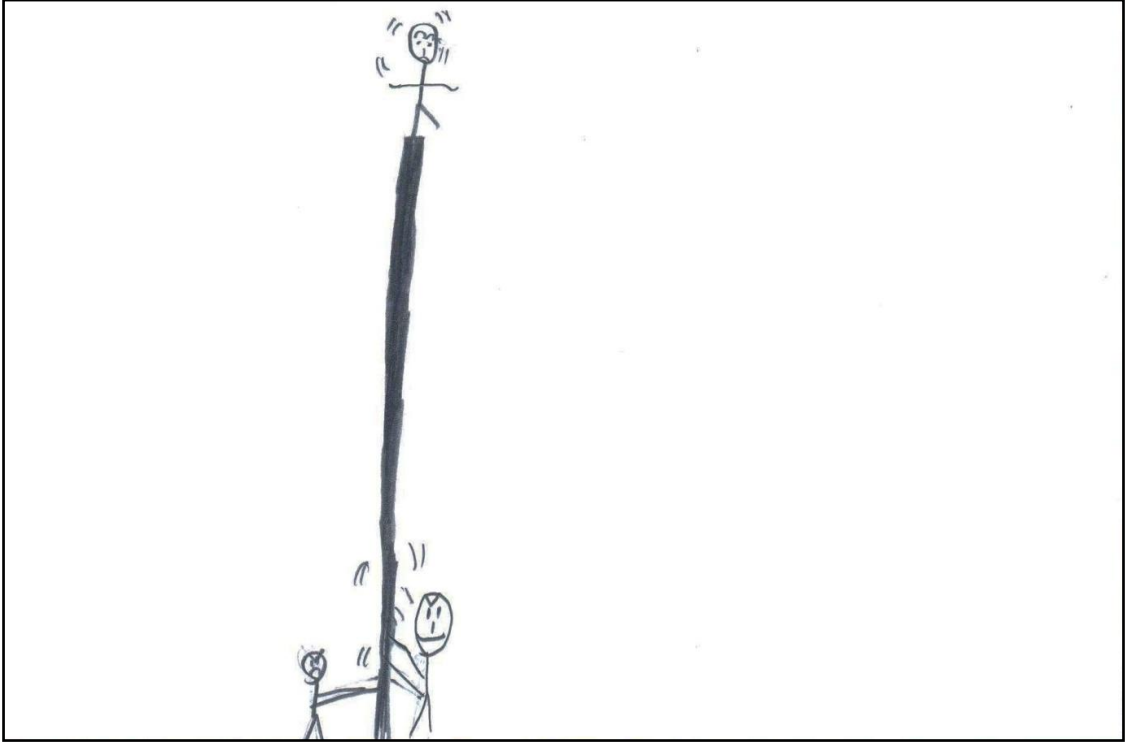
“Dürüstlük *sevgi* gibidir. Çünkü dürüstlüğü ne kadar çok sağlarsan sevgide o kadar artar.” (Ü, 138)

“Dürüstlük sonu olmayan bir banka hesabı gibidir. Çünkü dürüst insan sürekli kazanır. İnsanların güvenini toplar ve toplumda saygı görür.” (Ü, 158)

Kategori 4: Yapılması Zor Olan

Tablo 81 incelendiğinde, “yapılması zor olan” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 1.80) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “yapılması zor olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“Dürüstlük yerden 3000 metre yüksekte dengede olmak gibidir. Çünkü dürüst olmak herkesin yapacağı bir şey değildir.” (Ü, 14)

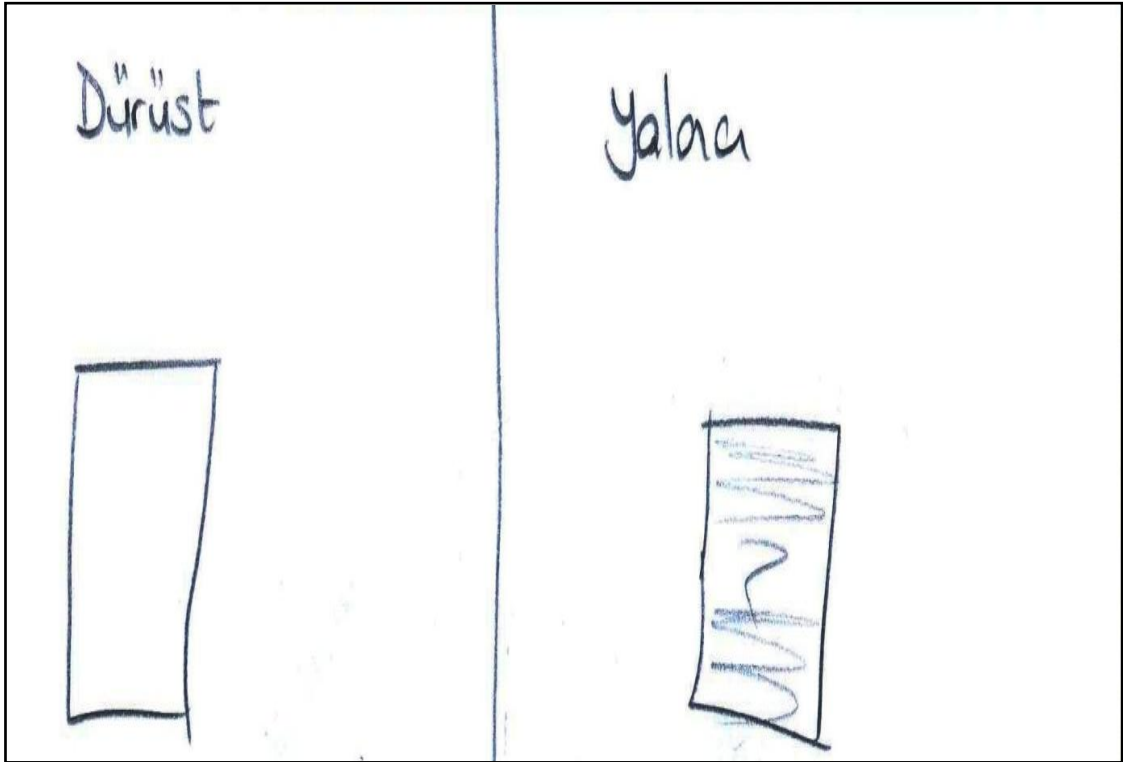
“Dürüstlük siyasetçilerin tersi gibidir. Çünkü çağımızda düzgün dürüst bir siyasetçi bulmak imkânsızdır.” (Ü, 42)

Kategori 5: Olumsuzlukta Değer Kaybeden

Tablo 81 incelendiğinde, “olumsuzlukla değer kaybeden” kategorisinin toplam 4 metafor ve 4 katılımcı (% 1.44) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride

bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “olumsuzlukta değer kaybeden” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Dürüstlük **beyaz bir sayfa** gibidir. Çünkü yalan söylenip, dürüst olunmadığı zaman o beyaz sayfa kirlenir.” (Ü, 1)

“Dürüstlük **pirinç keki** gibidir. Çünkü pirinç unundan yapılan hamur tazeyken pişirilirse kek daha sert olur. Ancak hamur mayalanmışsa kek pişirildiği zaman parçalanır.” (Ü, 81)

(Görüşme Ü,81) Pirinç keki tazeyken yapıldığında kek sert oluyor. Daha toplu oluyor. Ama diğerinde kek toplu durmuyor. Bu benzetmeyi atasözüyle açıklamak gerekirse “Ağaç yaş iken eğilir”.

Dürüstlük değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; dürüstlüğün genelde gerçekçilik olduğu, saf ve doğru insanlar tarafından sergilenen bir davranış ve aynı zamanda kirliliğin karışmadığı bir hareket olduğu, kirliliğin karıştığında değerinin kaybolduğu, dürüst davrananın elbet bir

gün karşılığını göreceği, bunların yanında dürüstlüğün çok zor hatta imkânsıza yakın olan bir davranış olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 12. Dayanışma Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 82

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Ağlarken Gülmek	1	0.30	16	İnsanların Sırt Sırta Vermesi	1	0.30
2	Aile	1	0.30	17	Karıncalar	1	0.30
3	AKUT	1	0.30	18	Kocaman Bir Kayayı Yerinden Kaldırmak	1	0.30
4	Bina	1	0.30	19	Kol Kola Girmiş İnsanlar	1	0.30
5	Bir Binayı Oluşturan Taşlar	1	0.30	20	Mutluluk ve Güç	1	0.30
6	Bir Millet	1	0.30	21	Müzik Gurubu	1	0.30
7	Çanta	1	0.30	22	Oscar Ödülü Alan Film	1	0.30
8	Çay ve Şeker	1	0.30	23	Savaş Alanında Galip Gelen Ordu	1	0.30
9	Çorap	1	0.30	24	Takım Çalışması	2	0.60
10	Demokrasi	1	0.30	25	Tekerlek	1	0.30
11	Duvar	1	0.30	26	Türkiye	1	0.30
12	El Ele Tutuşmak	1	0.30	27	Voleybol Takımı	1	0.30
13	Futbol Maçı	1	0.30	28	Vücut	1	0.30
14	İki Kat Sürülen Oje	1	0.30	29	Yardım Etmek	1	0.30
15	İnsanlar Arasında Bir Köprü	1	0.30				
Toplam						30	100

Tablo 82 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “dayanışma” değerine yönelik 29 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (28) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 1 metafor ise 2 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı yaklaşık olarak 1’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanı “takım çalışması” (f:2)’dir.

Tablo 83

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Dayanışma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Birlikten Doğan Kuvvet	Aile, Bina, Bir Binayı Oluşturan Taşlar, Çorap, Duvar, Futbol Maçı, İki Kat Sürülen Oje, İnsanların Sırt Sırtta Vermesi, Karıncalar, Kocaman Bir Kayayı Yerinden Kaldırmak, Kol Kola Girmiş İnsanlar, Mutluluk ve Güç, Oscar Ödülü Alan Film, Savaş Alanında Galip Gelen Ordu, Takım Çalışması, Tekerlek, Voleybol Takımı	17	18
2	Mutluluk Kaynağı	Ağlarken Gülmek, AKUT, Demokrasi, El Ele Tutuşmak, İnsanlar Arasında Bir Köprü	5	5
3	Birbirini Tamamlayan	Çay ve Şeker, Müzik Gurubu, Vücut	3	3
4	Fedakâr Olunan	Türkiye, Yardım Etmek	2	2
5	Zorunluluk	Bir Millet, Çanta	2	2

Tablo 83 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “dayanışma” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Birlikten Doğan Kuvvet

Tablo 83 incelendiğinde, “birlikten doğan kuvvet” kategorisinin toplam 17 metafor ve 18 katılımcı (% 5.40) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “takım çalışması” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “birlikten doğan kuvvet” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

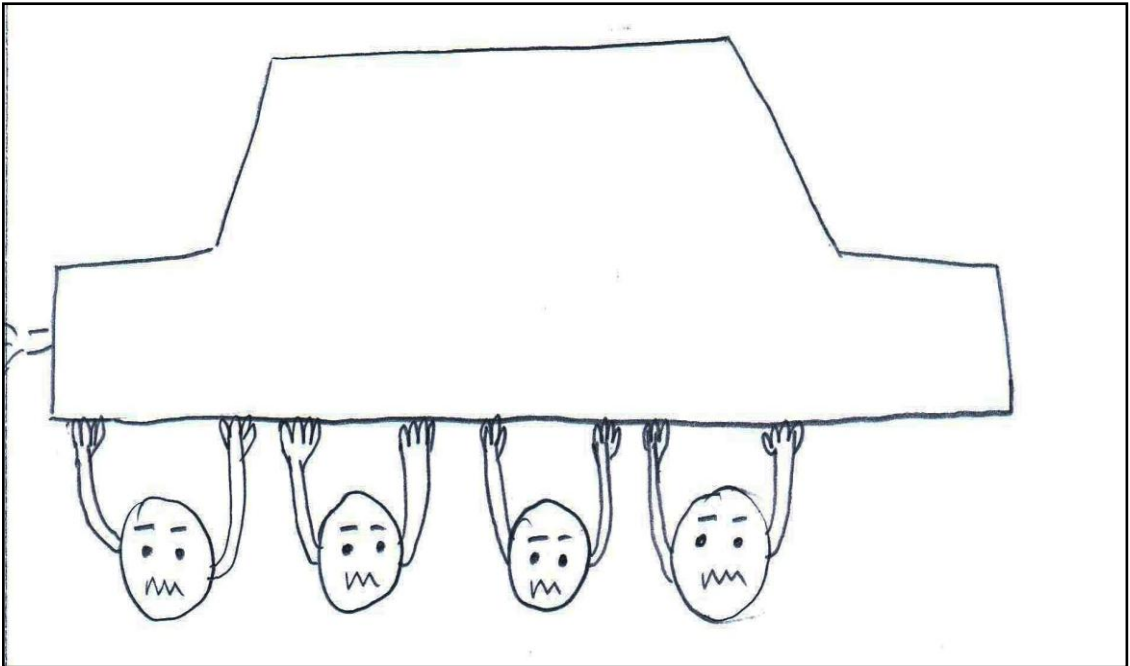
“Dayanışma **takım çalışması** gibidir. Çünkü ikisinde de birlikten kuvvet doğar. Ortak çalışma vardır.” (Ü, 12)

“Dayanışma **iki kat sürülen oje** gibidir. Çünkü ojenin ilk katı rengini belli etmez. Ama ikinci kat daha dayanıklı ve güzel olur.” (Ü, 81)

(Görüşme Ü,81) Ben oje sürmeyi sevdiğim için biliyorum. Ojeyi ilk sürdüğümüzde belli belirsiz oluyor ama bir kat daha sürersek daha dayanıklı, kalıcı oluyor.

“Dayanışma **tekerlek** gibidir. Çünkü bir arabayı dayanışma içerisinde ilerletirler.” (Ü, 6)

(Görüşme Ü,6) *Bir tekerlek bir arabayı yürütemezler ama dört tanesinin her biri üzerine düşeni yapar ve el birliğiyle arabayı götürürler.*

Kategori 2: Mutluluk Kaynağı

Tablo 83 incelendiğinde, “mutluluk kaynağı” kategorisinin toplam 5 metafor ve 5 katılımcı (% 1.50) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*mutluluk kaynağı*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

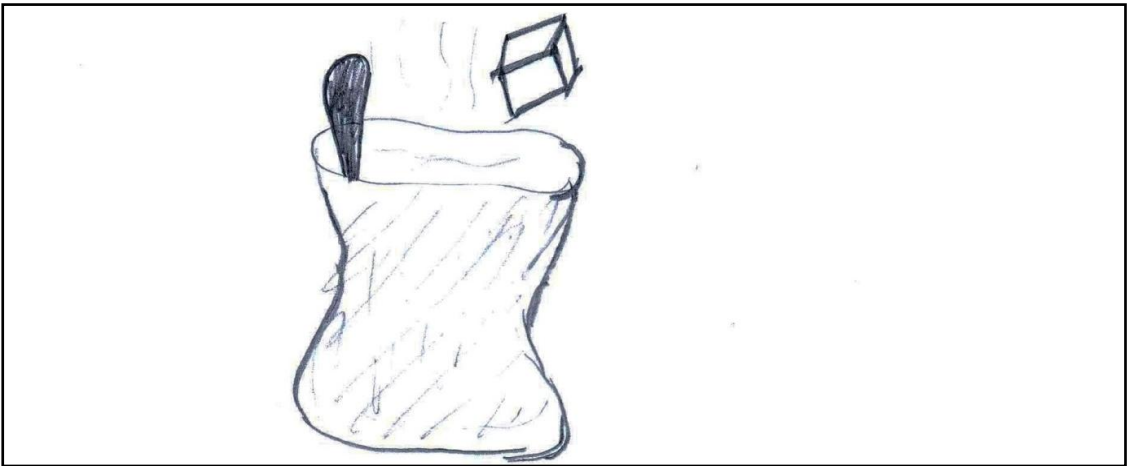
“*Dayanışma ağırlarken gülmek gibidir. Çünkü ağlayan insana moral verir.*” (Ü, 88)

Kategori 3: Birbirini Tamamlayan

Tablo 83 incelendiğinde, “birbirini tamamlayan” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 0.90) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcıların “*birbirini tamamlayan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine ve bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre yer verilmiştir.

“*Dayanışma müzik gurubu gibidir. Çünkü solist olmayınca bir eksik kalır ve o grup işe yaramaz. Çünkü her birinin görevi farklıdır.*” (Ü, 45)

“*Dayanışma çay ve şeker gibidir. Çünküyalnız başlarına bir şey ifade etmezler.*” (Ü, 10)

Kategori 4: Fedakâr Olunan

Tablo 83 incelendiğinde, “fedakâr olunan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.60) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*fedakâr olunan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Dayanışma Türkiye gibidir. Çünkü her yerde ve herkese yardım etmeye çalışıyor...” (Ü, 35)

Kategori 5: Zorunluluk

Tablo 83 incelendiğinde, “zorunluluk” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.60) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*zorunluluk*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine ve yine aynı katılımcı tarafından geliştirdiği metafora ait görüşmeye yer verilmiştir.

“Dayanışma çanta gibidir. Çünkü hep sırtınızda olması gerekir.” (Ü, 95)

(Görüşme Ü,95) Nasıl çantamız sırtımızda yani yanımızda olmadığına derste zorluk çekiyorsak. Dayanışma içinde olmadığına da zorluk çekeriz. Sürekli yanımızda olmalı. Yani sürekli dayanışma içinde olmalıyız.

Dayanışma değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; dayanışmanın birlikten doğan bir güç haline geldiği, bunu yaparken fedakârlık gerektirdiği, dayanışmanın bir zorunluluk gerektirdiği ve sonucunda insanları mutluluğa sevk ettiği, yalnız başına dayanışmanın bir anlam ifade etmediği ancak bir den fazla kişi ya da nesne arasında dayanışma olacağı gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 13. Adil Olma Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 84

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Adalet Bakanlığı	1	0.48	13	Haksızlığa Karşı Olmak	1	0.48
2	Adalet Sarayı	1	0.48	14	Herkese Eşit Davranmak	2	0.96
3	Anayasa Mahkemesi	1	0.48	15	Hukuk	1	0.48
4	Anne - Baba	1	0.48	16	İki Çocuğu Olan Anne	1	0.48
5	Aşk	1	0.48	17	Kalp	1	0.48
6	Avukatlar	1	0.48	18	Kör Bir İnsan	1	0.48
7	Cetvel	1	0.48	19	Mahkeme Salonu	1	0.48
8	Dürüst Bir Şekilde Ticaret Yapmak	1	0.48	20	Mahkeme	2	0.96
9	Eşitlik	1	0.48	21	Objective Olmak	1	0.48
10	Gerçekleri Bulmak	1	0.48	22	Savcı	1	0.48
11	Hakem	1	0.48	23	Tarafsız Olmak	1	0.48
12	Hâkim	12	5.76	24	Terazi	12	5.76
Toplam						48	100

Tablo 84 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “adil olma” değerine yönelik 24 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların tamamına yakını (20) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 4 metafor ise 2–12 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı 2’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “terazi” (f:12) ,“hâkim” (f:12) ve “mahkeme” (f:2) gelmektedir.

Tablo 85

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Adil Olma” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

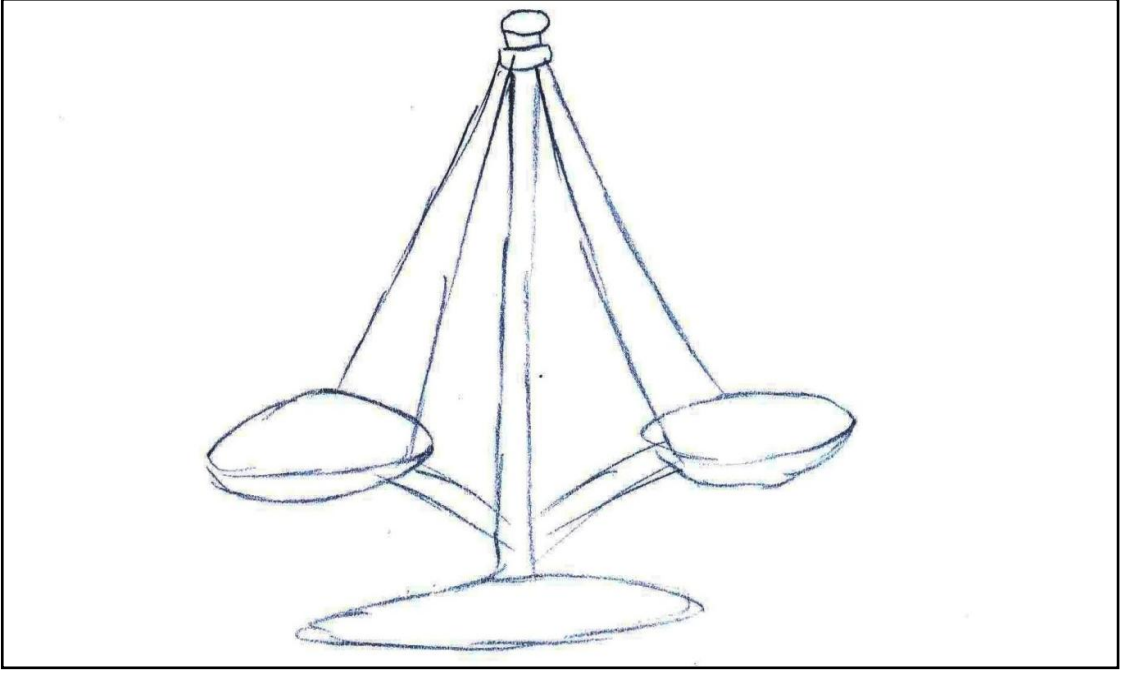
Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Dengeli Olan, Ayrım Yapmayan	Adalet Bakanlığı, Adalet Sarayı, Anayasa Mahkemesi, Anne-Baba, Cetvel, Dürüst Bir Şekilde Ticaret Yapmak, Eşitlik, Hakem, Hâkim, Haksızlığa Karşı Olmak, Herkese Eşit Davranmak, Hukuk, İki Çocuğu Olan Anne, Kör Bir İnsan, Mahkeme, Objective Olmak, Savcı, Tarafsız Olmak, Terazî	19	43
2	Çaba Sarf Edilen	Aşk, Avukatlar, Gerçekleri Bulmak	3	3
3	Vazgeçilmez Olan	Kalp, Mahkeme Salonu	2	2

Tablo 85 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “adil olma” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Dengeli Olan, Ayrım Yapmayan

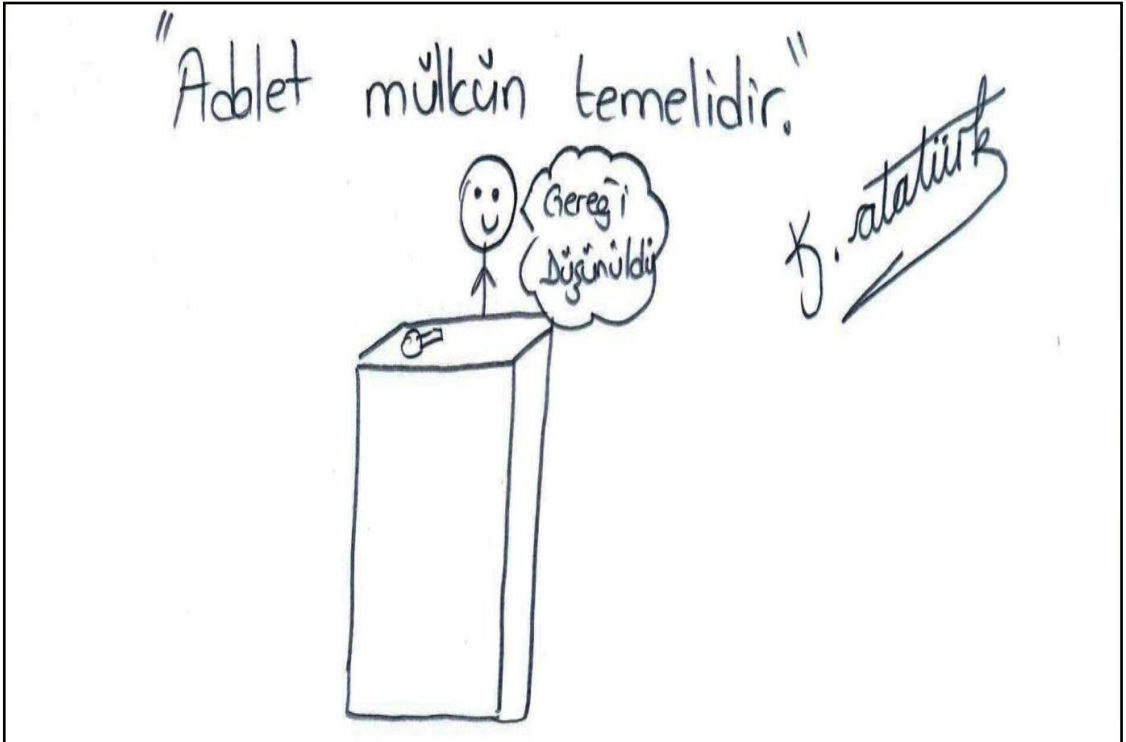
Tablo 85 incelendiğinde, “dengeli olan ayrım yapmayan” kategorisinin toplam 19 metafor ve 43 katılımcı (% 20.64) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “terazi” (f:12), “hâkim” (f:12) ve “herkese eşit davranmak” (f:2) gelmektedir. Aşağıda katılımcıların “*dengeli olan, ayrım yapmayan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Adil olma terazi gibidir. Çünkü iki kefesi de genelde dengededir.” (Ü, 5)

(Görüşme Ü,5) Terazinin dengesi bozulursa adil olmaz. Adil olmanın da dengesi bozulursa dengesizlik olur. Adil olunmaz.

“Adil olma **hâkim** gibidir. Çünkü hâkimler adaletli insanlardır. Hiçbir zaman rüşvet almaz ve hiçbir insana ayrıcalık yapmazlar.” (Ü, 4)

(Görüşme Ü,4) *Hâkimler adalet dağıtırlar. İnsanları yaptıklarıyla yargırlar. Torpilli davranmak yoktur onlarda.*

*“Adil olma **kör bir insan** gibidir. Çünkü kör insanlar göremedikleri için dış görünüşe göre veya başka etkenlere göre taraf tutamazlar. Tarafsız davranırlar. Adil olmakta bir konu hakkında karar verirken kör olmaktır.” (Ü, 9)*

*“Adil olma **cetvel** gibidir. Çünkü her santim birbirinin aynısıdır. Değerler farklıdır ama her değer için ayrılan yer eşittir.” (Ü, 81)*

(Görüşme Ü,81) *Cetvelde birinci santim için ne kadar yer ayrıldıysa diğerleri içinde aynı yer ayrılmıştır. Birbirlerinden yani hiçbir santimin ötekenden farkı yoktur.*

Kategori 2: Çaba Sarf Edilen

Tablo 85 incelendiğinde, “çaba sarf edilen” kategorisinin toplam 3 metafor ve 3 katılımcı (% 1.44) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “çaba sarf edilen” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Adil olma **avukatlar** gibidir. Çünkü avukatlar insanların adil olmaları için savaşırlar.” (Ü, 22)*

Kategori 3: Vazgeçilmez Olan

Tablo 85 incelendiğinde, “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (%0.96) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “vazgeçilmez olan” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

*“Adil olma **kalp** gibidir. Çünkü kalpsiz ve adil olmadan yaşanmaz.” (Ü, 47)*

Adil olma değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; adil olmanın genelde dengeli davranmak, ayrımcılık yapmamak olduğu, bu yönüyle çaba sarf edilen bir iş olduğu ve adil olmanın vazgeçilmez olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

4. 3. 14. Barış Değerine İlişkin Bulgular

Tablo 86

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	(f)	%	Sıra No	Metafor	(f)	%
1	Atatürk	5	1.80	13	Güvercin	5	1.80
2	Beyaz Kumaş	1	0.36	14	İnsanların Bir Arada Yaşamaları	1	0.36
3	Birlik İçinde Yaşama	1	0.36	15	Kas	1	0.36
4	Cennet	1	0.36	16	Kurtuluş	1	0.36
5	Çiçek	1	0.36	17	Mutluluk	3	1.08
6	Çikolata	1	0.36	18	Nokia	1	0.36
7	Dayanışma	1	0.36	19	Özgürlük	1	0.36
8	Doğa	1	0.36	20	Sevgi	2	0.72
9	Dünyanın En Güzel Şarkısı	1	0.36	21	Yardımlaşma	1	0.36
10	El Ele Tutuşmak	1	0.36	22	Yurtta Barış Dünyada Barış	1	0.36
11	Güneş	1	0.36	23	Zeytin Dalı Tutan Güvercin	2	0.72
12	Güneşli Bir Gün	1	0.36	24	Zeytin Dalı	1	0.36
Toplam						36	100

Tablo 86 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılar “barış” değerine yönelik 24 adet metafor geliştirmişlerdir. Geliştirilen metaforların yarısından fazlası (19) yalnız bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Geriye kalan 5 metafor ise 2–5 katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Metafor başına düşen ortalama katılımcı sayısı 1,5’dir. Bu değere ilişkin metaforların frekans dağılımına bakıldığında en sık kullanılanlar arasında “Atatürk” (f:5) ,“güvercin” (f:5) ve “mutluluk” (f:3) gelmektedir.

Tablo 87

Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Katılımcıların “Barış” Değerine Yönelik Sahip Oldukları Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metafor	Metafor Sayısı	Toplam Metafor
1	Huzurlu Ortam	Birlik İçinde Yaşama, Cennet, Çikolata, Doğa, Güneşli Bir Gün, İnsanların Bir Arada Yaşamaları, Kas, Kurtuluş, Mutluluk, Özgürlük, Yurtta Barış Dünyada Barış	11	13

Tablo 87 (devam)

2	Sembol Haline Gelmiş Olan	Beyaz Kumaş, Çiçek, El Ele Tutuşmak, Güvercin, Nokia, Zeytin Dalı Tutan Güvercin, Zeytin Dalı	7	12
3	Destek Olan	Atatürk, Dayanışma, Sevgi, Yardımlaşma	4	9
4	Vazgeçilmez Olan	Dünyanın En Güzel Şarkısı, Güneş	2	2

Tablo 87 incelendiğinde, üst sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların “barış” değerine yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Her metafor katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda metaforun kaynağını (gerekçesini) oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1: Huzurlu Ortam

Tablo 87 incelendiğinde, “huzurlu ortam” kategorisinin toplam 11 metafor ve 13 katılımcı (% 4.68) şeklinde olduğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanı “mutluluk” (f:3)’tur. Aşağıda katılımcıların “*huzurlu ortam*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Barış mutluluk gibidir. Çünkü dünyada barış olursa dert olmaz. O yüzden mutlu olunur.” (Ü, 32)

“Barış yurttan barış dünyada barış gibidir. Çünkü Atatürk’ün Kurtuluş savaşını kazandıktan sonra; bir daha savaş olmasın, herkes eşit olsun artık, barışla yaşayalım demiştir.” (Ü, 199)

(Görüşme Ü,199) Atatürk savaşı her zaman istememiştir. Sadece bir kere zorunluluktan dolayı savaştık. Çokça da şehitler verdik. Ama sonunda yine Atatürk “Yurtta barış, dünyada barış” diyerek Afganistan dostluk anlaşması imzaladık.

“Barış kas gibidir. Çünkü kendinle barışık, dost olduğun sürece kasının olmamasından rahatsızlık duymazsın.” (Ü, 81)

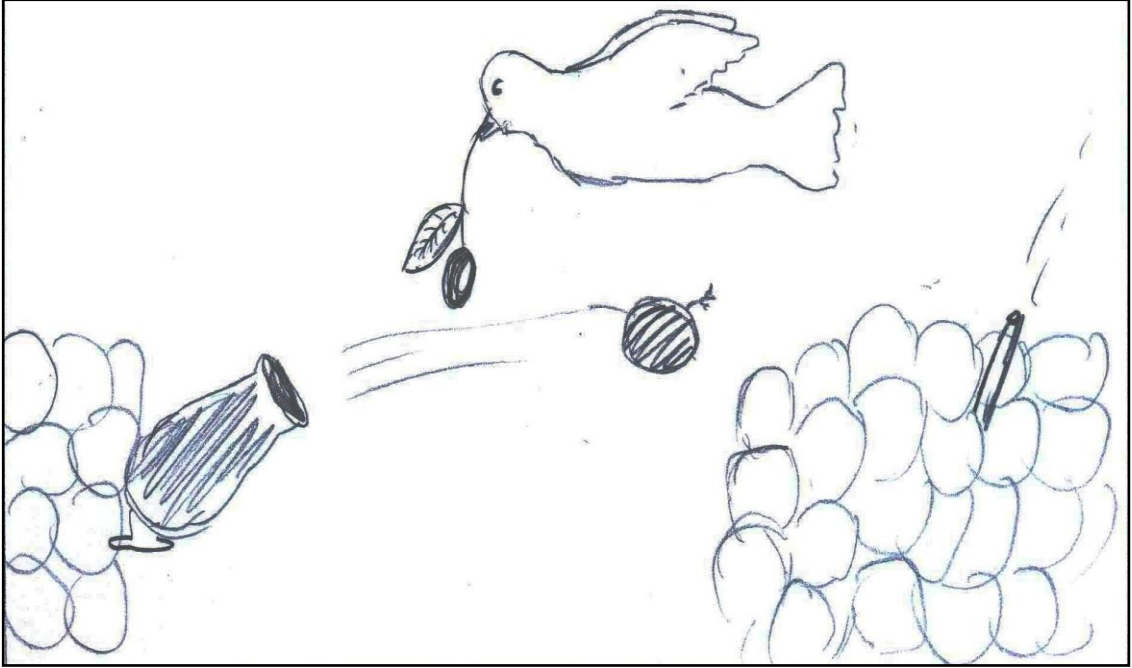
Kategori 2: Sembol Haline Gelmiş Olan

Tablo 87 incelendiğinde, “destek olan” kategorisinin toplam 7 metafor ve 12 katılımcı (% 4.32) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “güvercin” (f:5) ve “zeytin dalı tutan güvercin” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “sembol haline gelmiş olan” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine, bazı katılımcılar tarafından geliştirdikleri metafora ait resme / karikatüre ve görüşmeye yer verilmiştir.

“Barış güvercin gibidir. Çünkü güvercin barış simgesidir ve etrafındakilere bir zararı dokunmaz.” (Ü, 2)

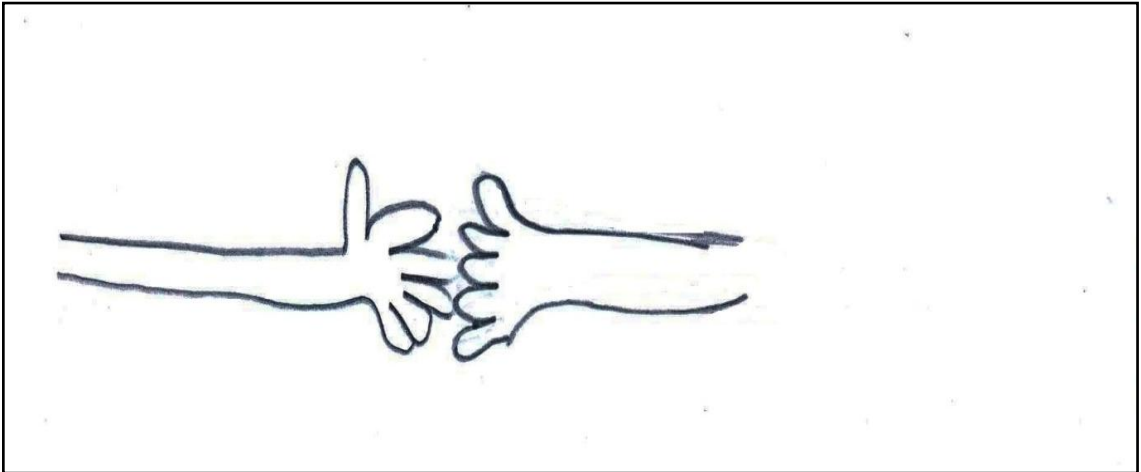
(Görüşme Ü,2) Güvercin adaletin, barışın, mutluluğun simgesidir. Diğer hayvanlar barışın simgesi değildir. Ama güvercin artık sembol haline gelmiştir.

“Barış zeytin dalı tutan güvercin gibidir. Çünkü beyazdır, saflığı temsil eder. Tarafsızdır.” (Ü, 5)

(Görüşme Ü,5) Güvercin beyazdır, saflığı temsil eder. Zeytin dalı ise barışın sembolü, temsilcisidir.

“Barış Nokia gibidir. Çünkü açılınca el ele tutuşurlar...” (Ü, 3)

(Görüşme Ü,3) *Nokia telefon açılınca insanları yüzleri gözükmmez. Ama insanlar el ele tutuşurlar. Barışta gerçekten güzel bir şeydir. Ama o barışı hangi amaçla, çıkar için mi gerçekten mi yaptığımız belli olmadığı için Nokia telefonun açılışına benzettim. Orda da insanların yüzü görünmüyor.*

Kategori 3: Destek Olan

Tablo 87 incelendiğinde, “destek olan” kategorisinin toplam 4 metafor ve 9 katılımcı (% 3.24) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en sık kullanılanları “Atatürk” (f:5) ve “sevgi” (f:2)’dir. Aşağıda katılımcıların “*destek olan*” kategorisini oluşturan metaforları neden geliştirdiklerine yönelik gerekçelerine yer verilmiştir.

“Barış Atatürk gibidir. Çünkü Atatürk barış için savaşmıştır.” (Ü, 50)

“Barış sevgi gibidir. Çünkü sevgi olmayan yerde barış olmaz.” (Ü, 90)

Kategori 4: Vazgeçilmez Olan

Tablo 87 incelendiğinde, “vazgeçilmez olan” kategorisinin toplam 2 metafor ve 2 katılımcı (% 0.72) şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metafor bir katılımcı tarafından temsil edilmektedir. Aşağıda katılımcının “*vazgeçilmez olan*” kategorisini oluşturan metaforu neden geliştirdiğine yönelik gerekçesine yer verilmiştir.

“Barış dünyanın en güzel şarkısı gibidir. Çünkü asla doyulmaz...” (Ü, 63)

Barış değerine ilişkin kategorilerle ilgili oluşturulan metaforların gerekçelerine bakıldığında; barışın genelde huzurlu bir ortamdan ibaret olduğu, bu huzur için destek olduğu, sembollerle ifade edilmekte olduğu ve ondan vazgeçmenin, ona doymanın zor olduğu gibi düşüncelere dayandığı görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5. 1. Bilimsellik Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Bilimsellik değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine ve katılımcılardan tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,5-O,101) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğu bilimselliği “*insanlara yol gösteren, yarar sağlayan ve insanlığı aydınlatan*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bu sonuç TÜSİAD (1991) tarafından “Türk Toplumunun Değerleri” ne yönelik yapılan çalışmadaki bilimin genelde SED farkı gözetilmeksizin toplum tarafından yararlı algılandığı sonucuyla örtüşmektedir.

Bilimsellik değerine ilişkin bir başka sonuç ise; özellikle orta SED başta olmak üzere bütün katılımcılar bilimselliğin “*sürekli kendini yenileyerek geliştiğine ve bilimselliğin sonu olmadığına*” yönelik algılarıdır. Bu sonucun katılımcılar tarafından çizilen (A,9-O,92-Ü,7) resim/karikatürlerle de desteklendiği görülmektedir. Bunların yanında SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların bazıları bilimsellik değerini “*bilimsel ortam*” ve “*araştırma ortamı*” (*laboratuvar, deney yapmak, deney tüpü, fen ve teknoloji dersi*) gibi algıladıkları ve bunları destekler mahiyette resim/karikatür (O,93-Ü,4-Ü,195) çizdikleri görülmektedir. Katılımcıların sosyal bilimler çatısı altında sayılabilen bilim dallarıyla (tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, mantık vb.) alakalı metafor üretmemeleri ve katılımcılar tarafından, bu bilim dallarına önem vermenin bilimselliği zayıflattığı yönündeki düşünce, (*Görüşme Ü,81*) onların bilimselliği sadece müspet bilimlerden ibaret olduğunu algılamalarıyla ilişkili olabilir. Oysa bilimsellik sadece müspet bilimlerin değil aynı zamanda tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, mantık vb. gibi bilimlerin de bir ürünüdür (Güven, 1992; Ülken, 2011).

Bilimsellik değeriyle alakalı bir başka çarpıcı sonuç ise; özellikle orta ve üst SED’deki katılımcıların bilimselliğe ilişkin algılarını ünlü bir bilim adamı olan “*Einstein*” imgesiyle yansıtip, bilimsellik adına büyük katkılarda bulunmuş İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, Farabi vb. (Koyré, 2008) gibi Türk ulusuna mensup bilim adamlarına veyahut geometri alanında kitap yazmış ve çeşitli tezler -Güneş Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezi- (Özata, 2007) ortaya koymuş olan Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’e yönelik zihinsel imge üretmemeleridir. Bu durumu

desteklemesi açısından; Çengelci (2010) tarafından yapılan çalışmada öğretmenin bilimsellikle alakalı ders sırasında; “Bazı insanlar vardır ki yaşantısını bilime adanmış değil mi? İşte Thomas Edison veya Newton da bu insanlardan biri... İnsanlar buluş yapabilmek için yıllarını veriyor. Mesela Einstein kendisini odaya kapatmış değil mi?...” şeklindeki ifadesi bilimsellik değerinin öğretiminde yeterince yakın çevreden yararlanılmadığının, kendi toplumuna mal olmuş ve bilimselliğe katkıda bulunmuş bilim adamlarının göz ardı edildiğinin göstergesi olabilir.

5. 2. Doğal Çevreye Duyarlılık Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılardan tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,40-O,98-O32-Ü,7-Ü,2) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun doğal çevreye duyarlılığı “önem vermek ve korumak” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bu durum katılımcılarla yapılan görüşmedeki (Görüşme A,40-A,1-Ü,2) “Yerleri çöpten korursak doğal çevremize duyarlı bir birey oluruz. Yerleri çöpten arındırdığımızda yani çöp atmadığımızda güzel bir görünüm olacaktır” ve “Çevreyi kirletmemek için çöpleri çöp kutusuna atıyoruz. Çöp kutusu çevreyi çöplerden koruyor” şeklindeki ifadelerle de desteklendiği görülmektedir. Ancak katılımcıların doğal çevreye duyarlılığa ilişkin geliştirdikleri metaforların genelde “Atık Pil Kutusu Atmamak, Çöpçü, Ormanı Korumak, Ağaç Dikme, Çevreyi Kirletmemek, Çöp Kutusu, Elimizdeki Çöpleri Yere Atmamak” şeklinde olması ve doğal çevrenin diğer unsurları olan (toprak, su, hava, flora ve fauna) yönelik metafor oluşturmamaları onların doğal çevre konusundaki bilişsel bilgi düzeylerindeki eksikliğin bir göstergesi olabilir. Bu durum Tahiroğlu (2011) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin doğanın zarar görmesini engellemeye yönelik ifadelerinin büyük oranda “ağaçlandırma” ve “çevre temizliğine” yönelik olması, öğrencilerin doğanın zarar görmesini engellemeye ilişkin canlıları, suları ve havayı korumaya yönelik görüş bildirmemeleri sonucuyla da örtüşmektedir. Sonuç olarak doğal çevreye duyarlılığın; çöplerin atılması ve ağaç dikiminden ibaret olmadığı aynı zamanda doğal çevrenin bütün unsurlarına karşı hassas davranma hali (Türküm, 1998) olduğu şeklindeki bilincin öğrencilerce edinilmediğinin ya da eksik edinildiğinin göstergesi olabilir.

Doğal çevreye duyarlılık değerine ilişkin bir başka sonuç ise; özellikle orta SED başta olmak üzere tüm katılımcıların doğal çevreye duyarlılığı “tercihe bağlı olarak

değişen” şeklindeki algılamalarıdır. Bu durum katılımcılarca çizilmiş olan resim/karikatürlerle de (O,10-Ü,1) desteklenmektedir. Bunun yanında orta SED’deki katılımcının (O,10) geliştirdiği metaforunda doğal çevreye duyarlılığı “*kafes*”e benzetip buna yönelik resim/karikatür çizmesi ve aynı katılımcı ile yapılan görüşmede “*doğal çevreye duyarlılık sonucu çevre güzelleşir ama insanların özgürlükleri de kısıtlanır*” şeklindeki görüşü; insanlar tarafından doğal çevreye duyarlı olmanın rahat hareket edememe ve istediği gibi davranamama yani bir anlamada özgürlüklerin kısıtlanması şeklinde algılandığının bir göstergesi olabilir.

Doğal çevreye duyarlılık değerine yönelik bir başka sonuç ise; özellikle alt ve üst SED başta olmak üzere katılımcıların birçoğunun doğal çevreye duyarlılığı “*karşılık beklenen ve karşılığı olan*” şeklindeki algılamalarıdır. Katılımcıların buna yönelik resim/karikatür (Ü,151) çizmeleri ve yapılan görüşmelerde (Görüşme O,7-Ü,3) “*...doğal çevreye bakmak konusunda hatalar yaparsak bu hatalar bize zarar olarak geri dönebilir*” ve “*doğal çevreye duyarlılığın köpeği sevmek gibi olduğu ve onun insanlara tarafından sevilmesinin ondan gelecek zararı engelleyeceği*” şeklindeki görüşleri; insanlar tarafından doğal çevreye duyarlı olmanın aslında insanın kendi hayatı ve geleceği için yaptığı bir iyilik şeklinde algılandığıyla alakalı olabilir.

Bunların yanında orta ve üst SED’deki katılımcıların doğal çevreye duyarlılığı “*mutluluk kaynağı*” ve “*mutlu bir ortam*” şeklinde algılamalarına karşın alt SED’deki katılımcıların buna yönelik metafor üretmemeleri ve doğal çevreye duyarlılığı-orta ve üst SED’deki katılımcılardan farklı olarak-“*zorunluluk*” şeklinde algılamaları, doğal çevreye duyarlı davranmanın bir zorunluluk olduğu konusunda sık sık telkinlere maruz kaldıklarının bir göstergesi olabilir. Bu durum Sarı (2007) tarafından yapılan çalışmada SED düştükçe öğrencilerin daha fazla olumsuz davranış sergiledikleri yönündeki bulgusuyla dolaylı olarak örtüşmektedir. Çünkü daha fazla olumsuz davranış sergileyen bireyler daha fazla telkine maruz kalabilirler.

5. 3. Sorumluluk Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Sorumluluk değerine ilişkin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılar tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,11-O,10-Ü,94) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğu sorumluluğu “*zorunluluk ve gereklilik*” olarak ve bu zorunluluk ve gerekliliğin yerine getirilmediği takdirde “*istenmeyen sonuçların meydana geleceği*” (Görüşme A,11-A,9-

O,10-O,1) şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bu durum katılımcıların üstlendikleri herhangi bir sorumluluğu yerine getir(e)meme sonucunda istenmeyen bir durumla karşılaştıklarının göstergesi olabilir. Ayrıca katılımcıların sorumluluk değerine ilişkin algılarının SED'e göre farklılaşmaması Aladağ (2009) tarafından yapılan çalışmadaki sorumluluk ölçeği puanları ile ailenin gelir durumu arasında anlamlı bir fark olmadığı yönündeki sonucuyla örtüşmektedir.

Yine SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılar tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,7-O,101-Ü,200) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğu sorumluluğu "*çare olup yarar sağlayan*" şeklinde algıladıkları görülmektedir. Ayrıca katılımcılarla yapılan görüşmedeki (*Görüşme O,101*) "*Yarışma sonucunda mutlaka bir ödül vardır. Bu ödülde ise sorumluluklarımız sonucundaki haklarımızı elde ediyoruz*" şeklindeki ifade sorumluluk değerinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor düzeyde kazanıldığına bir göstergesi olabilir.

Katılımcıların SED farkı gözetilmeksizin algılarını ortaya koyan bir başka sonuç ise sorumluluğun "*zamanında yapılması gereken bir iş*" olduğudur. Bu sonuç katılımcılar tarafından çizilen resim/karikatürlerle (A,35-Ü,81) de desteklenmektedir. Bu duruma yönelik katılımcı (*Görüşme Ü,81*) ile yapılan görüşmede "*Yaprak zamanı geldiğinde solar. Zamanı değilse, ilkbahar mevsimindeyse açmaya başlar. Tam vaktinde sorumluluklarını yerine getirir yani...*" şeklindeki ifade sorumluluk değerinin özellikle bilişsel manada kazanıldığına göstergesi olabilir.

Sorumluluk değerine ilişkin bir başka sonuç ise; özellikle alt SED başta olmak üzere tüm katılımcıların sorumluluğu "*süreklilik gösterdiği*" şeklinde algılamalarıdır. Bu durum katılımcılarla çizilmiş olan resim/karikatürlerle (A,35-Ü,7) de desteklenmektedir. Bunun yanında sorumluluğun "*süreklilik*" gösterdiği düşüncesine yönelik katılımcılar tarafından oluşturulan metafor sayısının alt SED'den üst SED'e doğru azalması, genelde SED düzeyi ile bireylerin sorumluluk alma durumları arasında ters yönlü bir ilişki olduğu şeklinde açıklanabilir. Bunların yanında özellikle alt SED'deki katılımcıların sorumluluk değerini hem "*özverlilik*" gerektirdiği hem de "*ilerisi için temkinli olmak amacıyla yapılan bir iş*" olduğu yönündeki algıları onların, iyi bir gelecek için sorumluluğun özverili bir şekilde yerine getirilmesinden geçtiği bilincine sahip olduklarıyla açıklanabilir.

Ayrıca sadece üst SED'deki katılımcılar tarafından sorumluluk değerine yönelik "Evde Ders Çalışmak, İnsanın Üzerindeki Yük, Koca Bir Dağ, Sıkıntılı Olmak" şeklinde metafor üretmeleri ve dolayısıyla sorumluluğu "sıkıcı olan istenilmeyen ortam" şeklinde algılamaları; bu SED'deki katılımcıların sorumlulukları konusunda sürekli telkinlere maruz kalıp, bunlardan rahatsızlık duyduklarının ve sorumluluk almaktan kaçındıklarının bir göstergesi olabilir. Beil (2003) bireylerin sahip oldukları sorumlulukları bu şekilde (sıkıcı, bunaltan) görmelerinin onların sorumluluk duygusunu kazanmalarındaki en büyük engel olduğundan bahsetmektedir. Bu durum, Golzar'ın (2006) yaptığı çalışmada dıştan denetimli olan bireylerin sorumluluk ölçeğinden aldıkları puanların içten denetimli olanlara göre daha az olması yönündeki sonuçla da örtüşmektedir.

5. 4. Yardımseverlik Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Yardımseverlik değerine katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılardan tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,32-O,7-O93-Ü,1) bakıldığında; katılımcıların SED farkı gözetilmeksizin yardımseverliği "yarar sağlayan, faydalı olan" şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bu durum Aktepe (2010) tarafından yapılan çalışmada; katılımcıların yardımseverliği SED'e göre farklılaşmaksızın benzer şekilde algıladıkları yönündeki yönündeki sonucuyla örtüşmektedir. Öte yandan yardımseverlik değerine ilişkin "Anton" şeklinde metafor geliştiren katılımcı (Ü,84) bu türlü metafor geliştirmesinin gerekçesini "...8. sınıf ders kitabındaki 'Yardımsever Anton'adlı okuma metni olduğunu ve oradaki Anton adlı kişinin çok yardımsever olduğu için" yardımseverliği ona benzettiğini vurgulamıştır. Bu duruma benzer bir durumda yardımseverliği "Hz. Muhammed'e" benzeten katılımcı ile yapılan görüşme (Görüşme Ü,1) sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcının (Ü,1) "Hz. Muhammed'in çok yardımsever olduğunu ve bunu Din Kültürü dersindeki konulardan ve verilen ödevlerden biliyorum" şeklindeki ifadesi ders kitaplarındaki okuma metinlerinin, ders konularının ve öğrencilere verilen ödevlerin değerler öğretiminin de etkin bir rol üstlendiğinin göstergesi olabilir. Bu sonuç bazı araştırmacıların (Yıldırım, 2009; Karatay, 2011) yaptıkları çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Karatay (2011) çalışmasında derslerde işlenen edebi metinlerin ve ders dışında okul tarafından önerilen okuma kitaplarının değer kazandırmada önemli bir paya sahip olduğundan bahsederken, Yıldırım (2009) öğretmenlerin değer öğretiminde uyguladıkları yöntemlere ilişkin bulgusunda; öğretmenlerin değer öğretimi yaparken

kitaplardaki okuma metinlerinden ve bu metinlerdeki kahramanlardan yararlandıklarından bahsetmektedir.

Yardımsverlik değerine ilişkin bir başka sonuç ise; özellikle orta ve üst SED’de yardımsverliğin “*karşılığı olan*” bir durum gibi algılanmasıdır. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürün (O,96-Ü,81) ve onlarla yapılan görüşmelerin (*Görüşme Ü,81-O,96*) bu algıyı destekler mahiyette olmasına karşın alt SED’deki katılımcıların yardımsverliği “*karşılıksız yapılan bir iş*” olarak algılamaları yardımsverliğin özellikle orta ve üst SED’lerde karşılık beklenerek yapılan bir iş olarak yanlış algılandığının ve bu katılımcıların daha az yardım yapma faaliyetinde bulduklarının göstergesi olabilir. Bu durum Akbaş (2004) tarafından yapılan çalışmada geleneksel değer olarak nitelendirilen yardımsver olmak değerine üst SED’deki katılımcıların alt SED’deki katılımcılara göre daha az düzeyde ulaşmaları sonucuyla ve Özdemir (2006) tarafından yardımlaşma faaliyetinin alt gelirli sosyal sınıflarda daha fazla yapıldığını yönündeki görüşüyle örtüşürken Aktaş (2010) tarafından yapılan çalışmada SED yükseldikçe yardımlaşma faaliyetinin artacağı yönündeki sonuçla farklılaşmaktadır.

Bunların yanında yardımsverlik değerine ilişkin bir başka sonuç ise; özellikle alt ve üst SED’deki katılımcıların yardımsverliğin bir “*mutluluk kaynağı*” olarak algılanmasıdır. Bu durum katılımcıların “*Yardımsverlik naneli şeker gibidir. Çünkü yedikten sonra ferahlarız*” (A,50) ve “*Yardımsverlik yüksek not almak gibidir. Çünkü yardımsverliği yaptığımızda da yüksek not almış gibi mutlu oluruz*” (Ü,7) şeklindeki ifadeleri bu katılımcıların yardımsverlik değerine duyuşsal ve psikomotor düzeyde sahip olduklarının yani daha önce yardım etme faaliyetinde bulunmuş olduklarının ve bu durumdan haz duyduklarının bir göstergesi olabilir.

5. 5. Kültürel Mirasa Duyarlılık Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılar tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,26-O,11-Ü,1-Ü,143) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun kültürel mirasa duyarlılığı “*koruyan-kollayan*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Burada SED farkı olmaksızın katılımcıların kültürel mirasa duyarlılık hakkında genelde “*müze, müzecilik, UNESCO*” gibi benzetmelerde bulunmaları ve bunlara yönelik resim/karikatür çizmeleri bu değer hakkında bilişsel düzeyde bilgiye sahip olduklarının kanıtıdır. Lakin katılımcıların

benzetmelerinde ve çizmiş oldukları resim/karikatürlerde sadece somut kültürel mirasa yönelik örnekler verip soyut kültürel mirasa yönelik benzetmelerde bulunmamaları sahip oldukları bilişsel bilgi düzeyinin eksikliği göstermektedir, denebilir. Çünkü somut yapılar (arkeolojik, sanatsal, mimari) kültürel mirasın ürünü olduğu gibi soyut inanışlarda (adetler, gelenek ve görenekler vb.) kültürel mirasın birer ürünüdür ve aynı öneme sahiptir (Deren, 2006; Kurtar, 2012; Yılmaz ve diğerleri, 2012). Bunun yanında üst SED’de kültürel mirasa duyarlılığı “müze” benzetilen katılımcı ile yapılan görüşmede (*Görüşme Ü,1*) katılımcının; “*Etnografya müzesine gitmişim. Orada mesela Osmanlı zamanına ait kılık kıyafetler, sünnet düğünleri vs. mankenlerle falan anlatmışlar. Gerçekten o dönemde yaşıyor hissi veriyor. İçine giriyorsunuz tarihin...*” şeklindeki görüşü özellikle kültürel mirasa duyarlılık değerini kazandırmada ders dışı aktivitelerin (tarihsel alan gezileri vb.) yararlı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu sonuç, Altunay ve Yalçınkaya, (2011) tarafından yapılan çalışmada, farklı sosyal etkinliklerin bireyin değer algılarında olumlu etkiye sahip olduğu sonucuyla örtüşmektedir.

Kültürel mirasa yönelik başka bir sonuç ise; SED farkı gözetilmeksizin bütün katılımcıların kültürel mirasa duyarlılığın insanlığı “*dış etkenlere karşı koruduğu ve insanı aydınlattığı*” şeklindeki algılarıdır. Bu durum katılımcılar tarafından çizilen resim/karikatürle (O,2-Ü,88) ve onlarla yapılan görüşmelerdeki (*Görüşme O,2-Ü,3*) “*Müzelerde yer alan eserler bizim tarihimizi yansıtır. Müzeleri ziyaret ederek tarihimiz hakkında bilgiler elde edebiliriz*” ve “*Kültürel mirasın tarihimize ışık tuttuğu gibi, güneşte bize ışık tutar*” şeklindeki ifadelerle de desteklenmektedir. Bu durum katılımcıların kültürel mirasa duyarlılığı bilişsel ve duyuşsal manada kazandıklarının göstergesi olabilir.

Bunların yanında kültürel mirasa yönelik bir başka sonuçta ise SED farkı gözetilmeksizin bütün katılımcılar kültürel mirasa duyarlı olmanın “*ona gösterilen öneme ve duyarlı olmaya bağlı olduğuna*” yönelik algılarıdır. Katılımcılarca çizilen resim/karikatürlerde (A,7-Ü,82-Ü,81) bu görüşü desteklemektedir. Özellikle, katılımcılarla yapılan görüşmede (*Görüşme A,7-Ü,81*) “*Geçmiş tarihimizi, atalarımızın tarihini bilmezsek onlara sahip çıkamayız. Mankurtlar gibi ihanet içinde oluruz. Atalarımızın tarihini bize öğreten kültürel mirastır. Atalarımızın tarihini yansıtan miraslara sahip çıkarak kültürel mirasa duyarlılık gösteririz...*” ve “*Bir kişi boş vermişlik yapmazsa, bilinçli olursa mutlaka o başkalarını etkileyecektir. Başkaları onu*

örnek alıp onun gibi davranacaklardır...” şeklindeki görüşler, SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların kültürel mirasa duyarlılıkla alakalı duyuşsal manana bilince sahip olduklarının göstergesi olabilir. Bu sonuç Keskin, Öksüz, Gelen ve Yılmaz (2012) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların “kültürel değerleri koruma ve geliştirme” değerine sahip çıkma düzeylerinin SED’e göre farklılaşmadığı yönündeki sonucuyla örtüşürken, Aktaş (2010) tarafından yapılan çalışmada SED yükseldikçe kültürel mirasa duyarlılığın artacağı yönündeki sonuçla farklılaşmaktadır.

5. 6. Hak ve Özgürlüklere Saygı Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Hak ve özgürlüklere saygı değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun hak ve özgürlüklere saygıyı “*güzel kılan, güzelleştirici ve destek olan*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bunun yanında alt SED’de hak ve özgürlüklere saygının “*Atatürk’e*” benzetilmesi (A,49) ve “*Atatürk’ün hak ve özgürlüklere saygı için inkılâplar yaptığıının*” söylenmesi bu değerın bilişsel manada kazanıldığıının bir göstergesi olabilir. Ayrıca üst SED’deki katılımcının (Ü,79) hak ve özgürlüğe saygıyı “*vatandaşlık dersine*” benzetmesi ve bu derste hak ve özgürlüklerin öğrenildiğini söylemesi katılımcılara öğretimi yapılan vatandaşlık konularının hak ve özgürlüklerin öğretiminde etken olduğunun kanıtıdır. Bu durum Çengelci (2010) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin haklarını ve sorumluluklarını sosyal bilgiler dersi vasıtasıyla öğrendiklerini ifade ettikleri yönündeki sonuçla örtüşmektedir.

Hak ve özgürlüklere saygı değerine ilişkin bir başka sonuç ise; SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılardan tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,8-Ü,1) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun hak ve özgürlüklere saygıyı “*temel haklar*” olarak algıladıkları görülmektedir. Ayrıca orta SED’de hak ve özgürlüklere saygı duymanın bir “*zorunluluk*” olarak algılandığı ve katılımcılar tarafından geliştirilen metaforlara (*Askerlik, Duyarlı Olmak, Kan Damarlarımız, Kişi Dokunulmazlığı*) ve çizilen resim/karikatürlere (O,98-O,100) bakıldığında; katılımcıların temel haklar konusunda bilişsel düzeyde bilgiye sahip oldukları söylenebilir. Bu durum, Güven (2010) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin, öğrencilerin hak ve özgürlükler konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip oldukları yönündeki ifadeleriyle örtüşmektedir.

Bu değere yönelik başka bir sonuç ise; özellikle alt ve orta SED’de, katılımcıların hak ve özgürlüğü “*çok yönlülük*” olarak algılamaları ve buna yönelik resim/karikatür (A,7-O,94) çizmiş olmalarıdır. Şöyle ki; alt SED’deki katılımcı ile yapılan görüşmede katılımcının; (Görüşme A,9) “*Her insan hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu sahipliklere saygı gösterirsen insana da saygı göstermiş gibi olursun*” şeklindeki ifadesi ve orta SED’deki katılımcıların oluşturdukları metaforlar ve gerekçelerinde “*...Hak ve özgürlüklere saygıda sen ne kadar hassas olursan çevrende sana o kadar hassas davranır*”(O,79) ve “*Hak ve özgürlüklere saygı arkadaşlık gibidir. Çünkü onlara değer vermedikçe ve saygı göstermedikçe insanlar arasında sevilmediğinizi ve dışlandığınızı fark edersiniz*”(O,7) şeklindeki ifadeleri aslında bu katılımcılar tarafından hak ve özgürlüklere saygının karşılıklı bir davranış şeklinde yanlış algılandığının bir göstergesidir.

Bütün bunların yanında üst SED’deki katılımcılar tarafından hak ve özgürlüklere saygının “*önem verilmeyen*” şeklindeki algılanıyor olması ve katılımcı (Ü,99) ile yapılan görüşmede “*Bizim ülkemizde hak ve özgürlükten bolca bahsediliyor ama böyle olmadığını televizyonlardan görüyoruz...*” şeklindeki ifadesi hak ve özgürlüklere saygıyla alakalı derslerde kazandırılmak istenen davranışlarla öğrencilerin gerçek hayatta gözlemediği davranışlar arasında uyumsuzluklar olduğunun ve bu uyumsuzluklarında öğrencilere kazandırılmak istenen değeri olumsuz bir şekilde etkilendiğinin göstergesi olabilir. Bu durum, Yiğittir (2009) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin değer eğitiminde yaşadıkları sıkıntıların okulda kazandırılmaya çalışılan değerlerle okul dışındaki hayatın birbiriyle uyuşmamasından kaynaklandığı yönündeki ifadeleriyle örtüşmektedir.

5. 7. Çalışkanlık Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Çalışkanlık değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılardan tarafından çizilen resim/karikatürlere (O,100-Ü,1-Ü,2) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun çalışkanlığı “*süreklilik*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların görüşmelerde (Görüşme A,5-O,1-Ü,2-Ü,1) ifade ettikleri düşünceler de onların çalışkanlığı “*süreklilik*” olarak algıladıklarını destekler mahiyettedir. Çalışkanlığın “*süreklilik*” olduğunu desteklemesi bakımından; alt SED’deki katılımcılar çalışkanlığı “*telaşlı zor olan*” olarak nitelendirmişler ve (A,3) katılımcısı geliştirdiği metaforunda çalışkanlığı “*balon*”a benzetmiştir. Buna yönelik aynı

katılımcının oluşturduğu metafor gerekçesinde ve çizdiği resim/karikatürde de çalışmanın süreklilik göstermediğinde çalışma hevesinin kaçacağına yönelik algısı, çalışkanlığın süreklilik arz etmesi gerektiğinin doğru algılanmış olduğunun bir kanıtıdır, denebilir. SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların çalışkanlığı “*süreklilik*” olarak algılamaları ve özellikle alt ve orta SED’deki katılımcıların büyük çoğunluğunun geliştirdikleri metaforlar, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri ve katılımcılar tarafından çizilmiş olan resim/karikatürlerle (A,24-O,2-O,10) çalışkanlığı “*emeğin karşılığı*” olarak algılamaları onların çalışkanlığı doğru olarak algıladıklarının bir göstergesidir. Çünkü Çekin’e (2012) göre; İslam dinine mensup olan kişiler pes etmeden çalışmış olmalarının karşılığının Allah tarafından karşılıksız bırakılmayacağı bilinci ile çalışmaya istekli olurlar.

Çalışkanlık değerine ilişkin bir başka sonuç katılımcıların geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri göz önüne alındığında; çalışkanlığın genelde katılımcılarca “*huzur veren*” şeklindeki algılanmasıdır. Bu durum katılımcıların çalışkanlık değerini SED farkı olmaksızın duyuşsal manada kazanmış olduklarının ve çalışma sonrasında kendilerini rahat hissettiklerinin bir göstergesi olabilir. Bu sonuç, Yiğittir (2009) tarafından yapılan çalışmada çalışkanlık değerinin alt SED’deki katılımcılarca kazanılmadığı yönündeki sonucuyla örtüşmemektedir.

5. 8. Farklılıklara Saygı Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Farklılıklara saygı değerine ilişkin özellikle orta ve üst SED’deki katılımcıların geliştirdikleri metaforlara, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine ve orta SED’deki katılımcı tarafından çizilen resim/karikatüre (O,96) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun farklılıklara saygıyı “*hoşgörülü olan*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bunun yanında alt SED’de farklılıklara saygının “*onaylamadan saygı gösterilen*” şeklinde algılanması ve (A,1) katılımcısının buna yönelik resim/karikatür çizip farklılıklara saygı hakkında; “*Her dersi sevmiyor ama öğretmenine saygı duyuyoruz. Farklılıklara saygı da böyledir. Sevmemiz gerekmez ama saygı göstermek gerekir*” şeklinde düşünceye sahip olması, bu değerinin özellikle orta ve üst SED başta olmak üzere katılımcılarca kazanılmış olduğunun bir göstergesi olabilir.

Farklılıklara saygı değerine ilişkin başka bir sonuç ise; özellikle alt SED başta olmak üzere katılımcıların çoğunun hem geliştirdikleri metaforlarda hem de çizdikleri resim/karikatürlerde (A,106-Ü,1-Ü,79) farklılıklara saygıyı “*fiziksel değişikliklerde anlayış*” olarak algıladıkları görülmektedir. Bu durum özellikle alt SED’de farklılıklara

saygının sadece fiziksel manada bir değişiklik olarak eksik algılandığının bir kanıtıdır. Bu görüşü desteklemesi açısından orta ve üst SED'deki katılımcıların geliştirdikleri metaforlara, çizdikleri resim/karikatürlere ve yapılan görüşmelere bakmak faydalı olacaktır. Orta SED'deki (O,11) katılımcısı farklılıklara saygıyı “*hayal gücüne*” benzetmiş ve bunu destekler nitelikte resim/karikatür çizmiştir. Aynı katılımcıyla yapılan görüşmede; “*Farklılıklara saygı illaki fiziksel manada olmaz. Düşüncede de farklılık olabilir. ...birisi kitap düşünürken, diğeri araba düşünebilir*” şeklindeki ifadesi ve üst SED'de farklılıklara saygıya yönelik geliştirilen (*Düşüncelere Saygı, Görüş Ayrılığı*) şeklindeki metaforlar orta ve üst SED'de farklılıklara saygının doğru olarak algılandığının bir göstergesi olabilir.

Bunların yanında SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlar, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine ve katılımcılardan tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,11-Ü,169) bakıldığında genelde katılımcıların farklılıklara saygıyı “*farktan doğan zenginlik*” olarak algıladıkları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların görüşmelerde (*Görüşme O,5-Ü,1*) farklılıklara saygıyı “*23 Nisan ulusal egemenlik ve çocuk bayramına*” benzetip “*Birçok ülkeden gelen farklı çocuklara bizim insanımız hoşgörülü davranarak ulusal egemenlik ve çocuk bayramı kutlanıyor*” ve farklılıklara saygı “*siyah ve beyaz gibidir. Birbirlerine hiç benzemezler bu renkler. Ama bunların bir araya gelmesinden yeni bir renk olan gri renk meydana gelir*” şeklindeki düşünceler onların farklılıklara saygı göstermenin zenginlikler doğurduğunu doğru olarak algılamış ve farklılıkların bir arada yaşaması için evrensel ve barışçıl değerlerin benimsemiş (Kan, 2009b) olduklarının bir göstergesidir. Çünkü Özyurt'un (2007) da ifade ettiği üzere; çeşitli manada farklılıklar bazen insanlar ya da toplumlar arasında ayrıcalıklara sebep olduğu gibi bazen de zenginliklerin ve güzelliklerin oluşmasına ortam hazırlamaktadır.

5. 9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Vatanseverlik değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin özellikle de alt SED'deki katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılardan tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,33-O,9-O11-Ü,83) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun vatanseverliği “*fedakar olunan*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bu durum Yıldız ve Çalışkan (2007) tarafından yapılan çalışmada “*...vatan tehlikede olduğunda kurtarılması için her şey feda edilmelidir*” şeklindeki düşünceyle örtüşmektedir. Vatanseverliğe yönelik özellikle

alt SED'deki katılımcıların geliştirdikleri metaforlarda “*fedakâr olunan*” algısını diğer SED'lerde ki katılımcılara göre daha çok yansıtmaları, SED düştükçe vatanseverliğin genelde “*fedakâr olmak*” şeklinde algılandığının bir göstergesi olabilir. Aslında bu durum tüm katılımcılarla beraber özellikle alt SED'deki katılımcılara; vatansever olmanın illaki vatan için büyük fedakârlık yapmanın zorunlu olmadığı, günlük üstlenilmiş olan sorumlulukların en iyi şekilde yerine getirilmesinin de bir vatanseverlik göstergesi olacağı fikrinin kazandırılmadığının göstergesi olabilir.

Vatanseverlik değerine ilişkin bir başka sonuç ise; alt ve orta SED'deki katılımcıların oluşturdukları metaforlarda ve çizmiş oldukları resim/karikatürlerde (A,10-O,158) vatanseverliği “*vazgeçilmez olan*” şeklindeki algılamalarıdır. Özellikle alt SED'deki katılımcılarla yapılan görüşmede (Görüşme A,10-A1) vatanseverliğe yönelik; “*Başkasının vatanında yani gurbette hep kendi vatanını özlersin. Onsuz olmadan, orada yaşamadan kendini iyi hissetmezsin...*” ve “*Vatanseverlik bir kere sevince bırakmamak demektir. Bu aşk vatanını sonuna kadar savunmak demektir. Bu aşk illa iki kişi arasındaki aşk gibi değil de vatan aşkı, anne aşkı, kardeş aşkı gibi benzer şeyler olanlardır*” şeklindeki ifadeler vatanseverliğin hasret kalmak, özlemek ve bu duyguların bitmeden devam etmesi olarak algılandığının bir kanıtıdır, denebilir.

Bunların yanında vatanseverlik değerine yönelik bir başka sonuçta; özellikle orta ve üst SED'deki katılımcıların oluşturdukları metaforlar ve çizdikleri resim/karikatürle de (O,95) vatanseverliği “*sorumlu olunan görev*” ve “*sembol haline gelmiş olan*” (*bayrak ve istiklal marşı*) şeklindeki algılanmaları, bu katılımcılarca vatanseverlik değerinin bilişsel ve duyuşsal manada kazanıldığının bir göstergesi olabilir.

5. 10. Estetik Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Estetik değerine ilişkin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine ve katılımcılarca çizilen resim/karikatüre (O,8-O,12-Ü,83) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun estetiği “*insana hoş gelen, göze hitap eden hoş, sorunsuz ve kusursuz bir görüntü*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Buna bağlı olarak katılımcılarla yapılan görüşmelerde (Görüşme O,12) estetiğin “*Thierry Henry*” adlı futbolcuya benzetilmesi ve bu futbolcunun “*çok güzel çalım atıyor*” şeklinde değerlendirilmesi ve estetiğin “*gerçek şelaleye benzetilip, insana sesiyle, varlığıyla, görüntüsüyle hiçbir şey yapmadan huzur verebilir*” (A,92) şeklindeki ifadeler estetik değerinin özellikle duyuşsal manada SED farkı olmaksızın kazanıldığının bir göstergesi sayılabilir. Bu durum Akbaş (2004) tarafından yapılan

çalışmada öğrencilerin SED farkı olmaksızın estetik değerine ulaşma düzeylerinin benzer olduğu yönündeki sonuçla örtüşmektedir.

Estetik değerine ilişkin bir başka sonuç ise; SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlar ve çizmiş oldukları resim/karikatürler (A,3-O,95-O,169-Ü,7-Ü,82-Ü,146) den estetiği; “*doğal olanı kapatan, değiştirmeden kaynaklı olumsuzluk ve uğraşınca bozulan*” şeklinde cerrahi bir müdahale gibi yanlış olarak algılamalarıdır. Bu durum katılımcılarla yapılan görüşmelerdeki; (Görüşme A,3-O,95-Ü,82) “*Estetikle daha kötü şeyler meydana gelir. Mesela bir sorun yokken yaptırmaya kalkarsak daha kötü bir şey meydana gelebilir. İyi bir şey değildir*”, “*Maske takınca kendi yüzümüzü değiştiriyoruz. Aynı estetik yaptırınca kendimiz olmaktan yani doğallıktan çıkarız*” ve “*Estetik bence iyi bir şey değil. Müdahale etmeye gelmez. Anında bozulur bence. Dokunmamak, uğraşmamak gereklidir*” şeklindeki ifadelerle de desteklenmektedir. Aslında bu sonuç; katılımcıların estetik değeriyle alakalı olarak yanlış algıya sahip olmalarında medya faktörünün etkili olduğunun bir göstergesidir. Çünkü medya, kültürün geniş kütlelere yayılması, aktarılması ve taşınmasında büyük rol üstlendiği gibi toplumdaki insanları yönlendiren kurumların da başında gelmektedir (Segall ve Schmidt, 2006; Tınaz, 2012). Bu yönlendirme işi normalde bireyleri bilgeliğe, meraka ve yaratıcılığa doğru sevk etmesi gerekirken günümüzde bunların tersi olarak bireyler özellikle de çocuklar, para kazanma hırısı, tiraj ve reyting uğruna yanlış yönlendirilmektedir (Saban, 2005). Çeşitli araştırmacılar (Tokdemir, 2007; Yalar, 2010 ve Yiğittir ve Keleş, 2011) tarafından, değer öğretiminde öğretmen görüşlerinin incelendiği çalışmalarda; öğretmenlerin değer öğretiminde medya araçlarının öğrencileri olumsuz yönde etkilemekte olduğu yönündeki sonuçları ve Yıldırım’ın (2009) yaptığı çalışmada öğretmenlerin; değer öğretimi konusunda medyanın bireyi yanlış yönlendirmesinin ve eğitim işlevini doğru bir şekilde yerine getirmemesinin değer öğretim sürecini zorlaştırdığı şeklindeki düşünceleri araştırmanın sonucuyla örtüşmesi bakımından önemlidir. Bu görüşü desteklemesi açısından SED farkı gözetilmeksizin katılımcılar (A,59-A,2-O,3-O,18-O,50-Ü,199-Ü,21) tarafından geliştirilen metaforlara (Ajda Pekkan, Bülent Ersoy, Ünlüler, Jennifer Lopez) ve çizilmiş olan resim/karikatürlere bakmak faydalı olacaktır. Katılımcıların ortaya koyduğu bu veriler ve onlarla yapılan görüşmelerdeki (Görüşme A,2-Ü,199) “*Bülent Ersoy’un estetiğin sınırlarını bile geçtiği için, bunu magazin, televizyon, gazete gibi şeylerden gördüğüm ve duyduğum için estetik bana Bülent Ersoy’u hatırlatıyor*” ve

“...yaşları ilerledikçe burnunu, dudaklarını daha düzeltmeye çalışıyorlar. Doktorlara giderek belli bir miktar para vererek bunları yaptırmaya çalışıyorlar. Ben Jennifer Lopez’i görmedim. Ama böyle yaptığını filmlerinden ve televizyondaki reklamlarından gördüm” şeklindeki ifadeler eğitim kurumlarınca kazandırılması hedeflenen değerler hakkında medyanın ne kadar yanlış algılamalara sebep olduğunun bir göstergesi sayılabilir.

5. 11. Dürüstlük Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Dürüstlük değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine ve katılımcılarca çizilen resim/karikatüre (A,22-A,4-Ü,3-Ü,6-Ü,7) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun dürüstlüğü “doğruyu işaret ederek gerçekçi ve samimi olup saflığını koruyan” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Buna bağlı olarak katılımcılarla yapılan görüşmelerde (Görüşme A,1-A,4-Ü,6-Ü,4) dürüstlüğü; “Dürüstlükte içinden nasıl geliyorsa öyle davranmak vardır...”, “Leyla ile Mecnun acı çekmişler ama saf duygularla birbirlerini sevmişler hiç yalan söylememişleridir”, “Aynaya baktığımızda doğruyu görürüz. Dürüstlükte her zaman doğruları söyler...” ve “Saf olan insanlar yalan söyledikleri zaman hemen belli ederler. Onun için hiç yalan söylemezler” şeklinde ifade edilmesi bu değerın özellikle bilişsel manada doğru olarak kazanıldığıının bir göstergesi olabilir.

Dürüstlük değerine ilişkin bir başka sonuç ise; dürüstlüğü özellikle alt SED’de ki katılımcılarca hayati önem taşıyan öğelere (*eller- kollar, gözler ve su*) benzetilmesine ve “vazgeçilmez olarak” algılanılmasına karşın, orta ve üst SED’deki katılımcılarca “yapılması zor olan ve imkânsız” gibi algılanması, katılımcıların buna yönelik resim/karikatür (O,9-Ü,14) çizimleri ve yapılan görüşmede (Görüşme O,9) bir katılımcının “Herkes bence yalan söyler. Yalan söylemeden kimse yaşayamaz...” şeklindeki sözleri özellikle orta ve üst SED’deki katılımcıların dürüstlüğü; her zaman yapılamayan hatta yapılması imkânsız gibi görülen bir davranış olarak yanlış algılamaları, Keskin ve diğerleri (2012) tarafından yapılan çalışmadaki, SED farkı yükseldikçe katılımcıların dürüstlüğü kazanım düzeylerinin azaldığı şeklindeki sonucuyla örtüşmektedir. Çünkü bir şeyin yanlış olarak algılanması onun kazanım düzeyiyle ilişkilidir.

Öte yandan SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlarda dürüstlüğü “Hz. Muhammed”, “Bebekler”, “Köylü”, “Mevlana”, “Leyla ile Mecnun” ve “Bazı Futbolcular” gibi benzetmelerle ifade etmeleri bu değeri bilişsel manada kazanmış olduklarının ve bu değerın öğretiminde örnek şahsiyetlerden yararlanıldığının bir göstergesi olabilir. Zaten gerek örnek şahsiyetler gerekse toplumun gündeminde olan kişiler (sporcular, sanatçılar, siyasetçiler vs.) değer kazandırmada model olmaları bakımından önemli bir pozisyona sahiptirler (Karatay, 2011).

5. 12. Dayanışma Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Dayanışma değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine ve katılımcılarca çizilen resim/karikatüre (A,24-O,91-Ü,6-Ü,81) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğunun dayanışmayı “birliktelikten doğan kuvvet” olarak algıladıkları görülmektedir. Buna bağlı olarak katılımcılarla (Görüşme A,24-O,8-Ü,81-Ü,6) yapılan görüşmede; “Leylekler göç yolunda lider belirlerler. Lider yorulunca biri onun yerine lider olup öne geçer”, “Bir konu hakkında eksiklerimiz olabilir. Ailemizden ya da güvendiğimiz bir arkadaşımızdan yardım aldığımızda onun düşünceleri ile de güzel şeyler ortaya koyabiliriz” ve “... ojeyi ilk sürdüğümüzde belli belirsiz oluyor ama bir kat daha sürerse daha dayanıklı, kalıcı oluyor” şeklindeki düşünceler dayanışma değerinin katılımcılarca bilişsel, duyuşsal ve psikomotor düzeyde SED’e göre farklılaşmaksızın kazanıldığının göstergesi olabilir. Bu sonuç, Gelen, Yılmaz ve Kurtulmuş (2010) tarafından yapılan çalışmadaki; öğrencilerin sahip oldukları dayanışma değerinin SED farkından etkilenmediği yönündeki ve Baydar (2009) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin SED farklılıklarının dayanışma değerine bağlılıklarını etkilemediği yönündeki bulgularla örtüşürken, Aktaş (2010) tarafından yapılan çalışmada SED yükseldikçe dayanışma faaliyetinin artacağı yönündeki sonuçla farklılaşmaktadır.

Bu değere ilişkin bir başka sonuç ise; özellikle alt SED başta olmak üzere katılımcıların dayanışma değerini “aradaki bağı kuvvetlendirip fayda sağlayan bir mutluluk kaynağı” olarak algılamalarıdır. Bu durumun katılımcıyla (A,8) yapılan “Bulduğumuz topluma ya da bir kişiye güven duygusu varsa dayanışmada vardır o toplumda” şeklindeki ifadeyle de desteklendiği görülmektedir.

Öte yandan orta SED'deki katılımcılarca; dayanışmanın “*olumsuzluğunu başkasına yansıtan*” şeklindeki algılanması ve katılımcının buna yönelik resim/karikatür (O,10) çizmesi ve katılımcılarla yapılan görüşmede (Görüşme O,10-O,102) “*Bir insan yıkılırsa diğerleri de ona yardım etmezlerse tüm insanlar bir anda yıkılır. Bu da domino taşına benzer*” ve “*... nasıl bir binanın temeli olmadan bina olmazsa, dayanışma olmazsa da toplum olmaz, olamaz*” şeklindeki ifadeler SED farkı gözetilmeksizin dayanışma değerinin doğru algılanmakta olduğunun göstergesi olabilir.

5. 13. Adil Olma Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Adil olma değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılardan tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,52-A,23-O,9-O,11-Ü,5-Ü,4) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğu adil olmayı “*dengeli olan, ayırım yapmayan*” şeklinde algıladıkları görülmektedir. Bu durum Katılmış (2010) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların, adil olmaya yönelik ifade ettikleri düşüncelerle örtüşmektedir. Buna bağlı olarak katılımcılarla (Görüşme A,52-O,9-Ü,5) yapılan görüşmede; “*Terazi adil olma ile aynıdır. Terazi her zaman adildir. Neresi haklıysa orası ağır basar*”, “*Adillik dengede olmaktır. Dengede olmazsan mesleğini yapamazsın. Adil olmazsan kimsenin yanında değerini olmaz*” ve “*Terazinin dengesi bozulursa adil olmaz. Adil olmanın da dengesi bozulursa dengesizlik olur. Adil olunmaz*” şeklindeki ifadeler adil olma değerinin katılımcılarca özellikle bilişsel manada kazanıldığının göstergesi olabilir.

Adil olma değerine yönelik bir başka sonuç ise; adil olmanın özellikle alt SED başta olmak üzere orta SED'deki katılımcılarca da “*hak aranan ortam*” olarak algılanmasıdır. Bu durumun katılımcılar tarafından geliştirilen metaforlar ve alt SED'deki katılımcı tarafından çizilen resim/karikatürle de (A,2) desteklendiği görülmektedir. Bu sonuç için alt SED'deki bazı katılımcılar (A,85) tarafından adil olmanın “*mahkeme*”ye benzetilmesi ve bu benzetmeyi “*...adil kelimesini sadece orada duydum. Hâkimlerin de adaletli davrandığı pek söylenemez. Neden? Diyeceksin. Çünkü hâkim olmak gönülden gelen bir şey olmalı. Onunda o davadan bir çıkarı var. 'Para'. Eğer ki Türkiye de adalet olsaydı ülkemizin çoğu sorunu kalmazdı. Kısaca adalet Türkiye'ye yaraşır bir kelime değil. Bana göre Türkiye=Torpil. Tabi bu şahsi fikrim*” şeklinde ifade etmesine karşın üst SED'deki katılımcıların adil olmayı genelde “*hâkim'e*” benzetmeleri ve bunun hakkında katılımcının (Ü,4) “*Hâkimler adalet*

dağıtırlar. İnsanları yaptıklarıyla yargırlar. Torpilli davranmak yoktur onlarda” şeklindeki ifadesi özellikle alt SED’deki katılımcıların üst SED’deki katılımcılarla her ne kadar benzer metaforlar geliştirseler de, bu geliştirilen metaforlar hakkında doğru algılamalara sahip olmadıklarının bir göstergesi olabilir. Bu sonuç adil olma değerinin SED değişkenine göre farklılaşmadığı ancak SED yükseldikçe bu değer kazanımının yükseldiği yönündeki çalışmaların (Baydar, 2009; Gelen, Yılmaz ve Kurtulmuş, 2010) sonuçlarıyla örtüşürken, Aslan (2007) tarafından yapılan çalışmaya katılan öğretmenlerin, öğrencilerin değer kazanımlarına yönelik belirttikleri ifadelerle farklılaşmaktadır.

5. 14. Barış Değerine İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Barış değerine ilişkin SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorilerine, katılımcılardan tarafından çizilen resim/karikatürlere (A,25-O,95-Ü,81) bakıldığında; katılımcıların büyük bir çoğunluğu barışı *“huzurlu veren ortam”* şeklinde algıladıkları görülmektedir. Buna bağlı olarak yapılan görüşmede (Görüşme O,95) *“Barışta olduğu gibi insanlarda bir arada olduklarında huzurlu, mutlu olurlar. Yüzlerinde gülücükler olur. Yıldızlarda bir arada olduklarında somurtkan olmazlar. Parlarlar”* şeklindeki ifade barış değerinin katılımcılarla özellikle bilişsel ve duyuşsal manada kazanılmış olduğunun göstergesi olabilir.

Barış değerine ilişkin bir başka sonuç ise; özellikle alt SED başta olmak üzere katılımcıların barış değerini *“sembol haline gelmiş olan”* şeklindeki algılamalarıdır. Bu durum katılımcılarca çizilen resim/karikatürle de (A,7-Ü,5-Ü,3) desteklenmektedir. Bunun yanında katılımcılarla yapılan görüşmede (Görüşme Ü,2-Ü,5) katılımcıların *“Güvercin adaletin, barışın, mutluluğun simgesidir. Diğer hayvanlar barışın simgesi değildir. Ama güvercin artık sembol haline gelmiştir”* ve *“Güvercin beyazdır, saflığı temsil eder. Zeytin dalı ise barışın sembolü, temsilcisidir”* şeklindeki ifadeler barış değerinin katılımcılarca özellikle bilişsel manada kazanıldığının ve bu değer öğretimi yapılırken örneklerden faydalandığının göstergesi olabilir.

Öte yandan barış değerine ilişkin bir başka sonuç ise; SED farkı gözetilmeksizin katılımcıların barış değerini *“destek olan”* şeklinde algılamalarıdır. Katılımcıların bu algılarını yansıtırken genelde barış değerine yönelik *“Atatürk”* şeklinde benzetmeler yapmaları, Atatürk’ün *“Yurt’ta Sulh Cihanda Sulh”* sözünü örnek olarak vermeleri ve

onlarla yapılan görüşmelerde (*Görüşme O,11-Ü,199*) “Atatürk her yerde barış olmasını istemiş. Herkesin ülkede ve dünyada barış içinde yaşamasını istemiştir” ve “Atatürk savaşı her zaman istememiştir. Sadece bir kere zorunluluktan dolayı savaştık. Çokça da şehitler verdik. Ama sonunda yine Atatürk “Yurtta barış, dünyada barış” diyerek, *Afganistan dostluk anlaşması imzaladık*” şeklindeki ifadeler katılımcıların hem barış değerini bilişsel manada kazanmış olduklarının hem de bu değerini öğretiminde örnek olay ve şahsiyetlerden yararlandığının bir göstergesi olabilir.

Barış değerine ilişkin bir başka sonuç ise; orta SED’deki katılımcıların barışı “*kıymeti sonradan anlaşılan olgu*” olarak algılamalarıdır. Bu durumun katılımcıların geliştirmiş oldukları “*İki Kardeş, İki Kardeşin Yaşamları Sonunda Anladığı Şey, Savaş Sonrası*” gibi metaforlar ve katılımcının (A,102) çizdiği resim/karikatürce de desteklendiği görülmektedir. Aynı katılımcıyla yapılan görüşmede katılımcının; “*Babam ve amcamın çocuklukları hep beraber geçmiş. Arkadaştan daha öte can dostu gibiymişler. Bir gün küsmüşler. Yaşamları boyunca, yani amcam ölene (2010) kadar küs kaldılar. Ancak amcam ölüm döşeginde olduğunda anladılar birbirlerinin kıymetlerini ve o zaman barıştılar*” şeklindeki ifadesi ve alt SED’deki katılımcıların barış değerini “*yaşanan olumsuzlukları silen*” şeklindeki algılamaları aynı zamanda barış değerine yönelik “*Affetmek, Bayramlar, Dostluk, Temizlik*” gibi metafor oluşturmaları, katılımcıların barış değerini özellikle duyuşsal manada kazanmış olduklarının bir göstergesi olabilir.

Öneriler

1. Bilimsellik değerinin kazandırılmasında; bilimsel sonuçların sadece müspet bilimler tarafından ortaya konmadığı, sosyal bilimlerinde bilimsel sonuçlar açıkladığına ve bilimsel alanda çalışmalar yapmış yabancı bilim insanlarının yanında Türk bilim insanlarında bilime katkıda bulunduğuna öğretim faaliyetinde yer verilebilir.

2. Doğal çevreye duyarlılık değerinin kazandırılmasında; öncelikle doğal çevrenin her bir unsurunun örneklendirilerek öğrencilere sunulması, onların doğal çevreye duyarlılık hakkında eksik algılamalarının ortadan kalmasına fayda sağlayabilir. Ayrıca öğrencilere gerek aileleri gerekse eğitimciler tarafından doğal çevreye duyarlı olmaları konusunda baskıcı tutum sergilemeden kazandırmanın amaç edinilmesi onların doğal çevreye duyarlılıklarını artırabilir.

3. Öğrencilerin sorumluluk sahibi olmalarında; onları bunaltmayacak ve gelişim düzeylerine uygun olan sorumlulukların verilmesi bu değerın kazandırılmasını kolaylaştırabilir.

4. Yardımseverlik değerinin kazandırılmasında; öğrencilere yardımseverliğin karşılık beklenerek yapılmayan bir faaliyet olduğu konusuna gerek aileler gerekse eğitimcilerin hassas davranmaları bu değerın öğrenciler tarafından farklı algılanmasını ortadan kaldırabilir. Ayrıca ders kitaplarında kazandırılmak istenen değerlerin amacına ve yapısına uygun olarak hazırlanmış okuma parçaları ve bunlarda verilen örnek olay ve kişiler kazandırılmak istenen değerın öğrenciler tarafından doğru ve eksiksiz algılanmasına fayda sağlayabilir.

5. Öğrencilere kültürel mirasın sadece somut yapılardan ibaret olmadığı soyut mirasın da bir kültür ürünü olduğu konusuna; gerek öğretim materyallerinde gerekse ders faaliyetlerinde örneklerle yer verilebilir. Ayrıca kültürel miras unsurlarının tanıtımında yapılacak ders dışı etkinliklere (tarihsel alan gezileri vb.) imkânlar çerçevesinde ağırlık verilebilir.

6. Kazandırılmak istenen hak ve özgürlüklere saygılı olma değeriyle alakalı olarak toplumdaki kişi ve kurumlardan davranış örnekleri sunmak, onların bu değeri kazanmasında fayda sağlayabilir.

7. Estetik değerinin öğrenciler tarafından medya unsurları vasıtasıyla yanlış algılanmalara sebep olduğu düşüncesinde hareketle; Radyo Televizyon Üst Kurulunun yapılan yayınlar konusunda, aileler ve eğitimciler de medya unsurlarının yanlış bilgilendirmesi konusunda duyarlı davranmaları bu değerın doğru olarak algılanmasını sağlayabilir.

8. Dürüstlük değerinin kazandırılmasında özellikle öğrencilerin model olarak seçebileceği kişilerden ve yakın çevrelerinden örnekler sunmak bu değerın kazanımında fayda sağlayabilir.

9. Bireylerin gerek aile ortamında gerekse yakın çevresinde adil olma değerine örnek olacak davranışlar gözlemlemesi onların bu değeri kazanmalarında fayda sağlayabilir.

10. Yapılacak olan değer öğretim faaliyetlerinde, çalışmanın bulgular kısmında sunulan görseller -değerleri somut kılması açısından- kullanılabilir.

11. Çalışmanın bulgular kısmında sunulmuş olan metaforlar ve metafor kategorileri yapılacak olan değer öğretim faaliyetlerinde eğitimcilere kılavuz niteliği taşıyabilir.

KAYNAKÇA

- Afdal, G. (2007). Ahlâk eğitiminin analizi: Bir tipoloji. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 333-353.
- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II.kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akbaş, O. (2005). *Değer öğretiminde yeni yaklaşımlar*. İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve klavuzu (6-7. Sınıflar), Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(10), 9-27.
- Aktaş, N. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında verilen değerleri edinme düzeyleri (Erzincan Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi. Erzurum.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Alberta Education, (2005). *Éducation civique et formation aux valeurs dans les écoles de l'Alberta, Canada*. Web: <http://education.alberta.ca/media/588838/ch1.pdf>, adresinden 04 Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Alkış, S. ve Güleç, S. (2006). İlköğretim öğrencilerinin bulut kavramını algılamaları üzerine bir araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 13, 113-124.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu zekâ kuramı ve değerler eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.

- Altunay, E. ve Yalçınkaya, M. (2011). Öğretmen adaylarının bilgi toplumunda değerlere ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(1), 5-28.
- American Psychology Association (APA) (2013). *Glossary of psychological terms*. <http://www.apa.org/research/action/glossary.aspx>, adresinden 17 Haziran 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Aral, D. (2008). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Aristoteles, (2012). *Retorik* (10. Baskı) (Çev. M. H. Doğan). İstanbul: Yapı Kredi.
- Arslan, Z. (2005). *Anayasa teorisi*. Ankara: Seçkin.
- Arslan, Z. Ş. ve Yaşar, F. T. (2007). Yükselen değer kavramı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 8-11.
- Arslanoğlu, İ. (2005). Türk değerleri üzerine bir değerlendirme. Web. <http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/turkdegerleriuzerine.pdf>, adresinden 01 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Arweck, E. & Nesbitt, E. (2004). Values Education: The Development and Classroom Use of an Educational Programme, *British Educational Research Journal*, 30(2), 245-261.
- Aslan, R. (2007). *Öğretmen görüşlerine göre ilköğretim birinci basamaktaki öğrencilerin temel bilgi, beceri ve değerleri kazanma düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Aşkan, D. (2010). *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerinin değer algılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Ata, B. (2007). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. (3.Baskı). Ankara: Pegem A. ss.71-83.

- Avcı, N. (2007). Üniversite gençliğinin bireysel ve toplumsal değerlere ilgi ve bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 819-851.
- Australian Government Department Of Education, Science And Training (2003). *Values education study, final report. (online version)*. Web.http://www.valueseducation.edu.au/verve/_resources/VES_Final_Report14_Nov.pdf, adresinden 11 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Australian Government Department Of Education, Science And Training. (2005). *National framework for values education in australian schools (online version)*. Web.http://www.valueseducation.edu.au/verve/_resources/Framework_PDF_version_for_the_web.pdf, adresinden 11 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Australian Government Department Of Education, Science And Training. (2006). *Implementing the national framework for values education in australian schools, final report. (online version)*. Web: http://www.valueseducation.edu.au/verve/_resources/VEGPS1_FINAL_REPORT_081106.pdf, adresinden 11 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(3), ss. 121-144.
- Aydın, F. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimler Dergisi*, 10(3): 1313-1322.
- Aydın, M. Z. ve Akyol-Gürler, Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi, yöntemler- teknikler- kaynaklar*. Ankara: Nobel.
- Aygün, H. M. (2011). Kültürel mirası korumada katılımcılık, *Vakıflar Dergisi*, Sayı:35, 191-213.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi*. (3. Baskı). Ankara: Nobel.
- Balcı, A. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. (Göz. Geç. ve Gen. 8. Baskı) Ankara: Pegem A.

- Baydar, P. (2009). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan sorunların değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Balcı, Y. B. (2010). *Estetik*, Ankara: Gündüz.
- Beil, B. (2003). *İyi çocuk, zor çocuk 'doğru davranışlar çocuklara nasıl kazandırılır?'* (Çev. C. Yorulmaz). Ankara: Arkadaş.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi, teknikler ve örnek çalışmalar*. (2. Baskı). Ankara: Siyasal.
- Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 12-19.
- Bono, E. (2007). *6 Değer madalyası* (Çev. S. Y. Kölay). İstanbul: Remzi.
- Buluç, B. (2008). Ortaöğretim okullarında örgütsel sağlık ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 571-602.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Pegem A.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Çabuk, B. ve Karacaoğlu, C. (2003). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 189-198.
- Çekin, A. (2012). Değer açısından ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi kazanımları: Bir içerik analizi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 105-119.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.

- Deren, A. S. (2006). *Sanal ortamda kültürel miras enformasyon sistemlerinin kurulması ve Türkiye için durum analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Dewey, J. (2007). *Deneyim ve eğitim*. (Çev. S. Akıllı). Ankara: ODTÜ.
- Doğan, H. (1997). *Eğitimde program ve öğretim tasarımı*. Ankara: Önder.
- Doğanay, A. (2007). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. (3.Baskı). Ankara: Pegem A. ss.255-286.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. C. Şahin (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Gündüz.
- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2008). *T.C. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Dursun, D. (2009). Siyasetle ahlak ve değerler dünyasının sorunlu ilişkileri üzerine. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 2(5), ss. 58-65.
- Ekinci-Çelikpazu, E. ve Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 6(2), 413-424.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011). *Karakter eğitimi el kitabı*. Ankara: Nobel.
- Elkatmış, M. (2009). Hayat bilgisi öğretiminde değer eğitimi. B. Tay (Ed.), *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Maya. ss.335-365.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Ersoy, E. (2006). *Değer farklılaşmalarının sosyolojik boyutu (Malatya Örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Ersoy, A. (2010). İlköğretimde değer kazanımlarının incelenmesinde karikatür kullanımı: Dayanışma değeri örneği, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 79-104.
- Ersoy, A. F. ve Türkkkan, B. (2010). İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıtıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 96-109.

- Eryılmaz, A. (2009). Barışa yönelik tutumların özsayı ve cinsiyet değişkenleriyle incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 23-31.
- Erzen, J. N. (2006). *Çevre estetiği*, Ankara: ODTÜ.
- Esmer, Y. (1999). *Devrim, evrim, statüko: Türkiye’de sosyal, siyasal, ekonomik değerler*. İstanbul: TESEV. Web:<http://www.tesev.org.tr/Upload/Publication/9e4ae17d-57f5-40cd-a18d-b3ff01bc19cf/TESEV%20T%C3%9CRK%C4%B0-YE%20EKONO%C4%B0K%20VESOSYAL%20VAKIFLAR.pdf>, adresinden 28 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Evin, İ. ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Fichter, J. H. (2012). *Sosyoloji Nedir* (Çev. N. Çelebi). Ankara: Anı.
- Gelen, i., Yılmaz, A. ve Kurtulmuş, M. (2010). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeyleri ile değerleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 237-246.
- Glaser, B. & Kirschenbaum, H. (1980). Using values clarification in counseling settings. *The Personal and Guidance Journal*, 58(9), 569-574.
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş*. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (Çev. Ed.). Ankara: Anı.
- Golzar, F. A. (2006). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine yönelik sorumluluk ölçeğinin geliştirilmesi ve sorumluluk düzeylerinin cinsiyet, denetim odağı ve akademik başarıya göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi kuramsal ve pratik bilgiler*. Ankara: Siyasal.
- Gökdere, M. ve Çepni, S. (2003). Üstün yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmenin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(2), 93-107.

- Gömleksiz, M. N. (2007). Lise öğrencilerinin toplumsal değerlere ilişkin tutumları: Elazığ ili örneği. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 727-741.
- Guion, L. A. (2002). *Triangulation: Establishing the validity of qualitative studies*. <http://edis.ifas.ufl.edu/fy394>, adresinden 03 Haziran 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Guttek, G. L. (2011). *Eğitimde felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. (3. Basım) (Çev. N. Kale). Ankara: Ütopya.
- Günay, M. (2010). Bilim felsefesi ve eğitim felsefesi bağlamında sosyal bilgiler. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Maya. ss.149-173.
- Güney-Gedik, E. (2010). *Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerinin ve öğrencilerine aktarmak istedikleri değerlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Güngör, E. (2010). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. (4. Basım). İstanbul: Ötüken.
- Güven, İ. (1992). Büyük Selçuklu Devletinde eğitim ve öğretime genel bir bakış *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(2), 833-848. Web. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/501/6024.pdf>, adresinden 04 Mart 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Güven, B. ve Güven, S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde metafor oluşturma becerilerine ilişkin nicel bir inceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 503-512.
- Güven, S. (2010). *İlköğretim birinci kademedeki vatandaşlık eğitimi üzerine bir durum çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Hablemitoğlu, Ş., Özkan, Y. ve Yıldırım, F. (2010). Bir fedakârlık örneği olarak “kan bağı”, *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(20), 67-77.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*. 30(2). 169-202.
- Haydon, G. (2004). Values education: sustaining the ethical environment. *Journal of Moral Education*. 33(2), 115-129.

- Hökelekli, H. ve Gündüz, T. (2007). Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 371-396.
- Hökelekli, H. (2009). *Çocuk, genç, aile psikolojisi ve din*. İstanbul. DEM.
- Huitt, W. (2004). *Values Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. Web: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affsys/values.html>, adresinden 14 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Işık, H. (2010). Öğretmen adaylarının dürüst olmayan davranışlarla ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(20), 81-97.
- İçli, G. (2002). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Anı.
- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Maya.
- Kan, Ç. (2009a). Değişen değerler ve küresel vatandaşlık eğitimi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 895-904.
- Kan, Ç. (2009b). Sosyal bilgiler eğitiminde küresel vatandaşlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26, 25-30.
- Karakaya, T. (2007). Küreselleşme ve Avrupa birliği sürecinde etik değerlere kritik bir yaklaşım -sorunlar ve çözümler-. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 203-214.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (21. Baskı). Ankara: Nobel.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *Turkish Studies*, 6(1), 1439-1454.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kerem, E. A. ve Kamaraj, I. (2006). Erken çocukluk dönemi 'barış' değerine evrensel bir bakış III. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:13, 81-92.

- Keskin, Y. (2008). *Türkiye 'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Keskin, S. C. ve Keskin, Y. (2009). Cumhuriyet dönemi ilkokul (ilköğretim 1. kademe) sosyal bilgiler ve onun kapsamına giren ders programlarında bir değer olarak “barış”ın yeri. *Değerler Eğitim Dergisi*, 7(17). 69-92.
- Keskin, Y., Öksüz, Y., Gelen, İ. ve Yılmaz, H. B. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bazı evrensel değerleri kazanım düzeylerinin karşılaştırılması (Samsun ili örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 351-374.
- Kılıç-Şahin, H. (2010). *İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersini yürüten 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kılınç, S. ve Torun, F. (2011). Adil dünya inancı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 1-14. Web. http://www.cappsy.org/archives/vol3/no1/cap_03_01.pdf, adresinden 03 Mart 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Kirschenbaum, H. (2000). From values clarification to character education: A personal journey. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 39(1), September, pp. 4-20. ERİC Document No: EJ617563.
- Kristjánsson, K. (2006). Emulation and the use of role models in moral education. *Journal of Moral Education*. 35(1), 37-49.
- Kolukısa, E.A., Oruç, Ş., Akbaba, B. ve Dündar, H. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler 4 öğretmen kılavuz kitabı*, Ankara: A.
- Korkusuz, R. (1998). *Uluslararası belgelerde ve Türk Anayasası'nda temel hak ve özgürlükler*. İstanbul: Özenk.
- Koyré, A. (2008). *Bilim tarihi yazıları*. (8. Basım). Ankara: TÜBİTAK.
- Kunduroğlu, T. (2010). *4. sınıf fen ve teknoloji dersi öğretim programıyla bütünleştirilmiş “değerler eğitimi” programının etkililiğinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Kurtar, C. (2012). *Kentsel kültürel miras yönetimi ve rekreasyonla ilişkisi: Ankara Hamamönü örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kurtkan-Bilgiseven, Â. (2005). *Türk milletinin manevî değerleri*. (Sadeleştiren H. Ağca). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. (4. Baskı). Ankara: Anı.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2010). *Metaforlar, hayat, anlam ve dil*. (Çev. G. Y. Demir). (Göz. Geç. 2. Baskı). İstanbul: Paradigma.
- Leirvik, O. (2007). Hoşgörü, vicdan ve dayanışma: Ahlâk ve din eğitiminde küreselleşen kavramlar. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 533-552.
- Leming, J. S. (1997). Whither goes character education? Objectives pedagogy, and research in education programs. *Journal Of Education*. 179(2). 11-34.
- Lickona, T. (1977). *An integrated approach to moral, value, and civic education with adolescents: An analysis of current theory and practice and recommendations for program implementation*. The adolescent Education commission New Jersey Department of Education. ERİC Document. No: ED137194.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: How school can teach respect and responsibility*. New York: Bantam.
- MEB, (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve klavuzu (6-7. Sınıflar)*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Memduhoğlu, H. B. (2011). Liselerde farklılıkların yönetimi: bireysel tutumlar, örgütsel değerler ve yönetsel politikalar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-53.
- Memedoğlu, A. U. (2006). Gençlik, değerler ve din. Y.Memedoğlu ve A.U. Memedoğlu (Ed.), *Küreselleşme, ahlâk ve değerler*. İstanbul: Litera. ss.251-319.

- Meydan, A. (2010). Sosyal bilgiler disiplininde coğrafyanın yeri ve önemi. R.Turan ve K.Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Maya. ss.63-83.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Miller, G. (1987). School interventions for dishonest behavior, *Special Services in the Schools*, 3(3-4), 21-36.
- Mindivanlı, E., Küçük, B. ve Aktaş, E. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 86-94.
- Mutlu, A. (2009). Türkiye’de çevre sorunları literatürünün baskın niteliği ve sosyal bilimler yaklaşımının gerekliliği, *Ankara Üniversitesi Çevre bilimleri Dergisi*, 1(1), 71-82.
- Naylor, D. T. & R. A. Diem (1987). *Elementary and Middle School Social Studies*. New York: Random House.
- National Council For The Social Studies (NCSS). (1994). *Expectations of excellence: Curriculum standards for social studies*. Washington, DC: Author.
- Oğuz, Ö. (2008). Söküm’ün korunması sözleşmesine giden yolda 1989 tavsiye kararı, *Millî Folklor*, Yıl 20, Sayı: 80, 26-32.
- Oktay, A. S. (2007). İslâm düşüncesinde ahlâki değerler ve bunların global ahlâka etkileri. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 131-143.
- OSHO. (2005). *Özgürlük, kendin olma cesareti*, (Çev. Sangeet). İstanbul: OVVO.
- Önür, N. (2007). Modernleşme sürecinde okul, aile ve medya kavşağında toplumsal değerler. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 157-176.
- Özata, M. (2007). *Atatürk bilim ve üniversite*. (2. Basım). Ankara: TÜBİTAK.
- Özçelik, D. A. (1992). *Eğitim programları ve öğretim (Genel öğretim yöntemi)*. (3. Baskı). Ankara: ÖSYM.

- Özden, Y. (2008). *Eğitimde yeni değerler 'Eğitimde dönüşüm'* (7.Baskı). Ankara: Pegem A.
- Özdemir, A. (2006). *Kuran'da insanlar arası ilişkiler ve sosyal değerler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özensel, E. (2007). Liseli kız ve erkek öğrencilerin değer yargıları ve Türk toplumunun temel toplumsal kurumlarına bakış açıları. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 743-769.
- Özgüven, İ. E. (2011). *Psikolojik testler*. Ankara: PDREM.
- Özmen, A. (2006). *Tur Abdin Süryanileri örneğinde etno-kültürel sınırlar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, C. (2007). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. (3.Baskı). Ankara: Pegem A. ss.21-50.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. (3. Baskı). Ankara: Pegem A.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının 'coğrafya' kavramına yönelik metafor durumları, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(2),55-69.
- Öztürk, Z. (2005). On beşinci yüzyıl şairlerinden Akşemsettinzade Hamdullah Hamdi'nin Yusuf ve Zeliha mesnevisinde işlenen değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 41-72.
- Özyurt, C. (2007). Yirminci yüzyıl sosyolojisinde kentsel yaşam. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(18), 111-126.
- Paleg, K. (1998). *Her anababanın bilmesi gereken on şey, yeni anababalar ve çocuğuna değer veren herkes için bir kılavuz*. (Çev. H. Gürel). Ankara: HYB.
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. Newbury Park: SAGE.

- Poyraz, H. (1994). Vefa duygusu ve 'değerler psikolojisi'. *Türk Yurdu*, 14(81), 61-62.
- Poyraz, H. (2007). Değerlerin kuruluşu ve yapısı. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 81-88.
- Prencipe, A. & Helwig C.C. (2002). The development of reasoning about the teaching of values in school and family contexts, *Child Development*, 73(3), 841-856.
- Reboul, O. (1995). *Değerlerimiz evrensel midir?* (Çev. H. Izgar). *Eğitim Yönetimi*, Yıl:1, Sayı:3, 363-374.
- Resmi Gazete. (1982). *Dünya Doğa ve Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasını Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun*. Kanun No: 2658. Yayın Tarihi, 20.04.1982.
- Rokeach, M. (1968). *Beliefs, attitudes, and values: a theory of organization and change*. San Francisco, Ca: Jossey-Bass.
- Radyo Televizyon Üst Kurulu. (2007). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen El Kitabı*. Web.www.medyaokuryazarligi.org.tr/kaynaklar/MED-YAL-kitabi.doc, adresinden 02 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Rorty, R. (1995). *Olumsuzluk, ironi ve dayanışma*. (Çev. M. Küçük ve A. Türker). İstanbul: Ayrıntı.
- Ruyter, D. J. (2002). The right to meaningful education: The role of values and beliefs. *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education*, 23(1), 33-42.
- Ryan, K. (1993). Mining the values in the curriculum. *Educational Leadership*, 51(3), 16-18. ERİC Document. No: EJ472600.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının "öğretmen" kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A. (2005). *Öğrenme öğretme süreci yeni teori ve yaklaşımlar*. (4. Baskı). Ankara: Nobel.
- Saban, A. (2008a). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler, *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Saban, A. (2008b). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı: 55, 459-496.

- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Sagan, C. (2010). Karanlık bir dünyada bilimin mum ışığı. (Çev. M. Göktepeli). Ankara: TÜBİTAK.
- Sagiv, L. ve Schwartz, S. H. (2000). Value priorities and subjective well-being: direct relations and congruity effects. *European Journal of Social Psychology*, 30: 177-198.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesi" ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Sarıkaya, B. (2011). *Ebeveynlerin sahip oldukları değerlerin çocuklarını korumak istedikleri görsel medya öğelerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Segall, A. & Schmidt, S. (2006). Reading the newspaper as a social text. *Social Studies*, 97(3), 91-99.
- Sevim, N. (2009). *Medeniyetimizde toplumsal dayanışma ve sadaka taşları*. İstanbul: Kitapdostu.
- Sevinç, M. (2006). Evrensel ve yerel değerlerin eğitime yansımaları. Y. Memedoğlu ve A.U. Memedoğlu (Ed.), *Küreselleşme, ahlâk ve değerler*. İstanbul: Litera. ss.205-239.
- Sezer, T. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Shook, J. R. Dewey' in pedagojik inançlarının felsefi bağlamı (Çev. C. Türer). *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II*, Sayı: 1, 113-131.
- Silah, M. (2000). *Sosyal psikoloji (Davranış bilimi)*. Ankara: Gazi.
- Sivrikaya, Ü. (2010). *İlköğretimde küresel değerler 100 temel eser üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

- Sözer, E. (1998a). Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. G. Can (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Yayınları. ss. 1-13.
- Sözer, E. (1998b). Sosyal bilgiler programının amaçları, ilkeleri ve temel özellikleri. G. Can (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Yayınları. ss. 15-39.
- Şan, M. K. (2005). Farklılık ve çokkültürlülük siyasetleri üstüne bir deneme, *Milel ve Nihal*, 3(1-2), 69-117.
- Şen, Ü. (2007). *Millî eğitim bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şimşekli, Y. (2004). Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik çevre eğitimi etkinliklerine ilköğretim okullarının duyarlılığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 83-92.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T. ve Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:30, 231-248.
- Tahiroğlu, M. (2011). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olma değerlerinin öğretimi ve değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tarhan, N. (2009). Ruh sağlığı ve insani değerler. M. Bozdemir (Ed.), *İnsani değerler*. Ankara: İnsani Değerler Derneği Yayınları. ss.72-85.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme, *Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 13, 101-116. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/sosyoloji/article/view/13254/12472>, adresinden 03 Mart 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Tepecik, B. (2008). *Sosyal bilgiler dersinde sorumluluk değerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Tezcan, M. (1974). *Türklerle ilgili stereotipler (kalıp yargılar) ve Türk değerleri üzerine bir deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Theodorsan, G.A. & Theodarsan, A. (1979). *A modern dictionary of sociology*. New York: Barnes & Noble.
- Tınaz, N. (2012). Medya, din ve kültür. Değerler Eğitim Merkezi. [DEM]. *Lisans seminerleri ve lisansüstü atölye çalışmaları, 2012-2013 Güz- Bahar*, İstanbul: DEM. Web.http://www.dem.org.tr/atolye_calismalari_tanitim_kitapcik.pdf, adresinden 04 Şubat 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Titus, D. N (1994). *Values education in american secondary schools*. Paper presented at the Kutztown University Education Conference. 16 September. ERIC Document. No: ED381423.
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Toktok, N. (2010). Türkiye’de demokrasi kültürü. *Turan Stratejik Araştırmaları Merkezi Dergisi*, 2(7), 135-142.
- Topçu, N. (2011). *Türkiye’nin maarif dâvası*. (7. Baskı). İstanbul: Dergâh.
- Topçu, N. (2012). *İsyân ahlâkı -Conformisme et révolte-* (8. Baskı) (Çev. M. Kök ve M. Doğan). İstanbul: Dergâh.
- Tozlu, N. ve Topsakal, C. (2007). Avrupa birliğine uyum çerçevesinde değerler eğitimi. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 177-202.
- Türkçe Sözlük (9.baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2012). *Ankara ili merkez ilçelerine ait gelişmişlik düzeyi verileri*. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.
- Türküm, A. S. (1998). Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci. G. Can (Ed.). *Çağdaş yaşam çağdaş insan*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Yayınları. ss. 163-182.

- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2012). *Ankara ili merkez ilçelerine ait gelişmişlik düzeyi verileri*. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.
- TÜSİAD (1991). *Türk toplumunun değerleri*. İstanbul: Boyut.
- Uçar, S. (2009). *Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Ulusoy, K. (2007). *Lise tarih programında yer alan geleneksel ve demokratik değerlere yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- UNESCO (2005). *Learning To Do: Values for Learning and Working Together in a Globalized World. An Integrated Approach to Incorporating Values Education in Technical and Vocational Education and Training*. L. R. Quisumbing and J. Leo (Eds.), Published by, UNESCO-UNEVOC International Centre for Technical and Vocational Education and Training Görresstraße 15, 53113 Bonn, Germany. Web:http://www.unevoc.unesco.org/fileadmin/user_upload/pubs/LearningToDo.pdf, adresinden 30 Ocak 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Usta, N. (2001). Aklın kullanımı, hoşgörü ve toplumsal barış, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:16, 97-105.
- Uygun, O. (1992). *1982 Anayasası'nda temel hak ve özgürlüklerin genel rejimi*. İstanbul: Kazancı.
- Uysal, V. (2007). Yetişkinlerde dindarlık ve değerler: Dinî hayat, değer tercihleri ve kadına bakış eğilimleri. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 215-239.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve değer* (2. Baskı). İstanbul: Ülken.
- Ülken, H. Z. (2008). *Millet ve tarih şuuru*. (Göz. Geç. 1. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Ülken, H. Z. (2011). *Türk tefekkürü tarihi*. (5. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi.

- Variş, F. (1988). *Eğitimde program geliştirme "teori ve teknikler"*.(4. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values, *Educational Review*. 52(1), 37-46.
- Viroli, M. (1997). *Vatan aşkı, yurtseverlik ve milliyetçilik üzerine bir deneme*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı.
- Wittgenstein, L. (2009). *Kesinlik üstüne + Kültür ve değer*. (Çev. D. Şahiner). İstanbul: Metis.
- Wulf, C. (2010). *Eğitim bilimi, yorumsamacı yöntem, görgül araştırma, eleştirel teori*. (Çev. H. H. Aksoy, H. Ö. Aras, A. Kayahan). Ankara: Dipnot.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: 19, 499 - 532.
- Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010). Yurtseverlik eğitimi: Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 649-660.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yetişken, H. (1991). *Estetiğin ABC'si*, İstanbul: Simavi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers: A phenomenological approach. *Eurasian Journal Of Educational Research*, 35, 165 - 184.
- Yıldız, M. ve Çalışkan, H. (2007). Tarihi bir olayın sosyal bilgiler dersinde değer öğretiminde kullanılmasına yönelik örnek bir uygulama. *Kök Araştırmalar*, 9(2), 119-128.

- Yılmaz, B., Külçü, Ö., Ünal, Y. ve Çakmak, T. (2012). AccessIT projesi ve dijitalleştirme uzaktan eğitim programının değerlendirilmesi, *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2), 370-390.
- Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4 ve 5. sınıf değerlerinin kazanılma düzeyi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yiğittir, S. ve Keleş, H. (2011). Sosyal bilgiler dersinde değer eğitimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri, *Milli Eğitim*, Sayı: 189, 144-154.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 117-124.
- Yob, I. M. (2003). Thinking constructively with metaphors. *Studies in Philosophy and Education*, 22, 127-138.
- Yüksel, S. (2002). Yükseköğretimde eğitim-öğretim faaliyetleri ve örtük program. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 361-370.
- Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve ahlâk eğitiminde örtük program: Yeni ilköğretim programlarında yer alan ahlâkî değerleri kazandırma için bir açılım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5(2), 307-338.
- Ziebertz, H. G. (2007). Çokkültürlü bir toplumda değerler eğitimi modelleri. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve eğitimi uluslararası sempozyumu*. İstanbul: DEM. ss. 445-466.

EKLER

Ek 1. Metaforlar Yoluyla Değerlere Yönelik Veri Toplama Formu (Örnek)

Değerli Öğrenciler;

Sizlerle yürüteceğimiz bu çalışmada;

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan 14 tane değer her birine yönelik metaforlar (mecazlar) yoluyla veri toplamak amacıyla oluşturulmuş form yer almaktadır. Bu formların her biri, sizlerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler hakkındaki düşüncelerinizi belirlemek için hazırlanmıştır ve hiç bir suretle başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Her bir formda yer alan değere ilişkin metafor (*bir ilgi ve benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz*) oluşturduktan sonra formun altındaki boş bırakılan kutuya o değere ilişkin resim ya da karikatür çizmeniz istenmektedir. Size verilen form üzerine adınızı yazmayınız. Sizlerle olan çalışmamız devam edeceğinden, formdaki bilgilerin kime ait olduğunu öğrenmek adına sınıfınızı ve şubenizi yazmanız yeterlidir.

Çalışmayla ilgili her türlü görüş ve sorularınız için aşağıda yer alan e-mail adresinden bana ulaşabilirsiniz. İlgi ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Bahadır KILCAN
e-mail: bkilcan@msn.com

Metaforlar Yoluyla Değerlere İlişkin Veri Toplama Formu

☐ Kız	Cinsiyetiniz	☐ Erkek	Sınıfınız ve şubeniz.....
-------------------------------------	---------------------	---------------------------------------	----------------------------------

Canlı ya da cansız metafor oluşturabilirsiniz.

Bilimsellik.....gibidir.

Çünkü;.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(Yazı alanı yetersizse kâğıdın arka yüzünden devam edebilirsiniz)

Aşağıya “Bilimsellik” ile ilgili düşüncelerinizi ifade eden bir resim ya da karikatür çiziniz.

Katkılarınız için teşekkürler ☺

Ek 2. Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Görüşme Formu.

Okul:.....Tarih.....saat (Başlama..... / Bitiş.....)

Merhaba, benim adım Bahadır KILCAN. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde doktora öğrencisiyim. Sizinle sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerle ilgili olarak görüşme yapmak istiyorum. Bu görüşmedeki amaç; sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler sizlere hitap ettiğinden, bu konuda sizlerin değerlerle ilgili ne düşündüğünüzü ortaya çıkarmaktır. Bu çalışmadan ortaya çıkacak sonuçların sosyal bilgiler öğretim programındaki değerler konusuna katkı sağlayacağını ümit ediyorum.

Bu görüşme süresince söyleyeceklerinizin tümü gizli kalacaktır. Söylemiş olduklarınızı araştırmacının dışında birisinin görmesi mümkün değildir. Ayrıca hiçbir suretle isminiz ya da kimliğinizi belirtecek hiçbir bilgi araştırma raporuna yansıtılmayacaktır.

- Başlamadan önce söylediklerimle alakalı sormak istediğiniz bir şey var mı?
- Sizce bir sakıncası yoksa görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Buna izin verir misiniz?
- İstemediğiniz zaman görüşmeden ayrılma hakkına sahipsiniz.
- Görüşmenin yaklaşık olarak 10 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Dilerseniz bu süreyi uzatabilirsiniz. İzin verirsiniz sorulara başlamak istiyorum.

Görüşme Soruları

1. Bilimsellik hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
2. Doğal çevreye duyarlılık hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
3. Sorumluluk hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
4. Yardımseverlik hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
5. Kültürel mirasa duyarlılık hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
6. Hak ve Özgürlüklere saygı hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
7. Çalışkanlık hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
8. Farklılıklara saygı hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
9. Vatanseverlik hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
10. Estetik hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
11. Dürüstlük hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
12. Dayanışma hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
13. Adil olma hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?
14. Barış hakkında söylemek istedikleriniz nelerdir?

Ek 3. Türkiye İstatistik Kurumundan Gelişmişlik Düzeyi Verileri İçin Bilgi Talebini Gösterir Belge

T.C.
TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU BAŞKANLIĞI
Yayın ve Bilgi Dağıtım Daire Başkanlığı

Sayı : B.22.1.TÜİ.0.78.01.01-622-02 -

... /01/2012

Konu : 14I-İstatistiki bilgi talebi

Sayın Bahadır KILCAN

İlgi : 30.12.2011 tarihli bilgi isteği yazınız.

İlgi yazı ile talep etmiş olduğunuz Ankara ili merkez ilçelerine ait 02.01.2012 tarihli cadde sokak bazında gelişmişlik düzeyi bilgileri manyetik ortamda Excel (xls) dosyası formatında hazırlanmıştır.

Bilgilerinizi rica ederim.

Burhanettin KORKMAZ
Başkan a.
Bilgi Dağıtım Grubu Sorumlusu

NOT: % 50 indirimli bilgi ücreti olan 24 TL.sını T.C. Ziraat Bankası'nın 833 Şube Kodlu Ankara Anıttepe Şubesi IBAN No. TR 36000100083303515131-5002 nolu hesabına ilgili banka şubesinden veya İnternet Bankacılığı aracılığıyla EFT yaparak, dekontunu 0 (312) 417 04 32 nolu faksa veya bilgi@tuik.gov.tr adresine gönderdiğiniz takdirde 6 848 kb bilgi e-posta adresinize gönderilecektir. Ayrıca lütfen dekont üzerine faksta okunamayacağı ihtimalini dikkate alarak; isminizi, açık adresinizi, bilgi ücretini ve yazınızın sayı ve konu bölümünü belirtiniz. T.C. Ziraat Bankası Bankacılık Hizmetleri Daire Başkanlığının 22.03.2001 tarih ve 6211 sayılı genel mektubuna istinaden 304230/3515131 - 5002 nolu hesaba gönderdiğiniz mektup ve on-line havaleleriniz için komisyon veya haberleşme ücreti ödemeyiniz.

UYARI: Kurum tarafından üretilen bilgilerin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre her hakkı T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı'na aittir. Gerçek veya tüzel kişiler tarafından izinsiz, basılı veya elektronik ortamda çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Bilgiler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

.../01/2012 T.İ. : H.YOĞUN
.../01/2012 T.S. : N.KILIÇ

Yücetepe Mah. Necatibey Cad. 114 06100 Çankaya/ANKARA
Tel : 0 312 410 0 410 (Santral)
Faks: 0 312 425 33 87 - 0 312 418 11 82
İnternet Adresi : www.tuik.gov.tr

İlgili Birim : Yayın ve Bilgi Dağıtım Daire Başkanlığı
Bilgi Dağıtım Grubu
Ayrıntılı bilgi için irtibat: Haydar YOĞUN
Tel : 0 312 410 02 47
Faks : 0 312 417 04 32
E-posta : bilgi@tuik.gov.tr

Ek 4. Araştırmanın Uygulaması İçin Onaylanan İzin Belgesi

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : İstatistik Bölümü
SAYI : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/ 17899
KONU : Araştırma İzni
Bahadır KILCAN

05/03/2012

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi: a) MEB Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine
Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsünün 23/02/2012 tarih ve 1876 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı doktora öğrencisi Bahadır KILCAN'ın "**İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler öğretimi programında yer alan değerlere yönelik düşüncelerinin nitel yollarla incelenmesi**" konulu tezi ile ilgili çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anket örnekleri (15 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz İstatistik Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

İlhan KOÇ
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER : Anket (15 Sayfa)

Ek 5. Araştırmanın Uygulaması İçin Okullara Yazılan İzin Yazısı

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

BÖLÜM : İstatistik Bölümü
SAYI : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/ 17901
KONU : Araştırma İzni
Bahadır KILCAN

02/03/2012

..... İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi: a) M.E.B. Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
b) MEB EARGED' in araştırma izinlerine ilişkin 11/04/2007 tarih ve 1950 sayılı yazısı.
c) 23/02/2012 tarih ve 15296 sayılı Valilik Onayı
d) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün 23/02/2012 tarih ve 1876 sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı doktora öğrencisi Bahadır KILCAN'ın "**İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler öğretimi programında yer alan değerlere yönelik düşüncelerinin nitel yollarla incelenmesi**" konulu tezi ile ilgili anket örnekleri, ek listedeki ilçeniz okullarında uygulama yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Mühürlü anket örnekleri (15 sayfadan oluşan) araştırmacıya ulaştırılmış olup, uygulama yapılacak sayıda araştırmacı tarafından çoğaltılarak, araştırmanın ilgi (a) yönerge çerçevesinde gönüllülük esasına göre uygulanmasını rica ederim.

İlhan KOÇ
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER :
1-Okul Listesi (1 Sayfa)

DAĞITIM :
Çankaya, Yenimahalle, Sincan,
Etimesgut, Mamak, Keçiören MEM

02/03/2012 Memur :Ü. KAPLAN
02/03/2012 Şef :N. ÇELENK

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler
İstatistik Bölümü
Bilgi İçin: Nazım ÇELİK

Tel : 221 02 17 – 134 / 135
Faks: 2112 36 17

Ek 6. Uygulama Sonrasında Öğrencilere Verilen Hediyeler

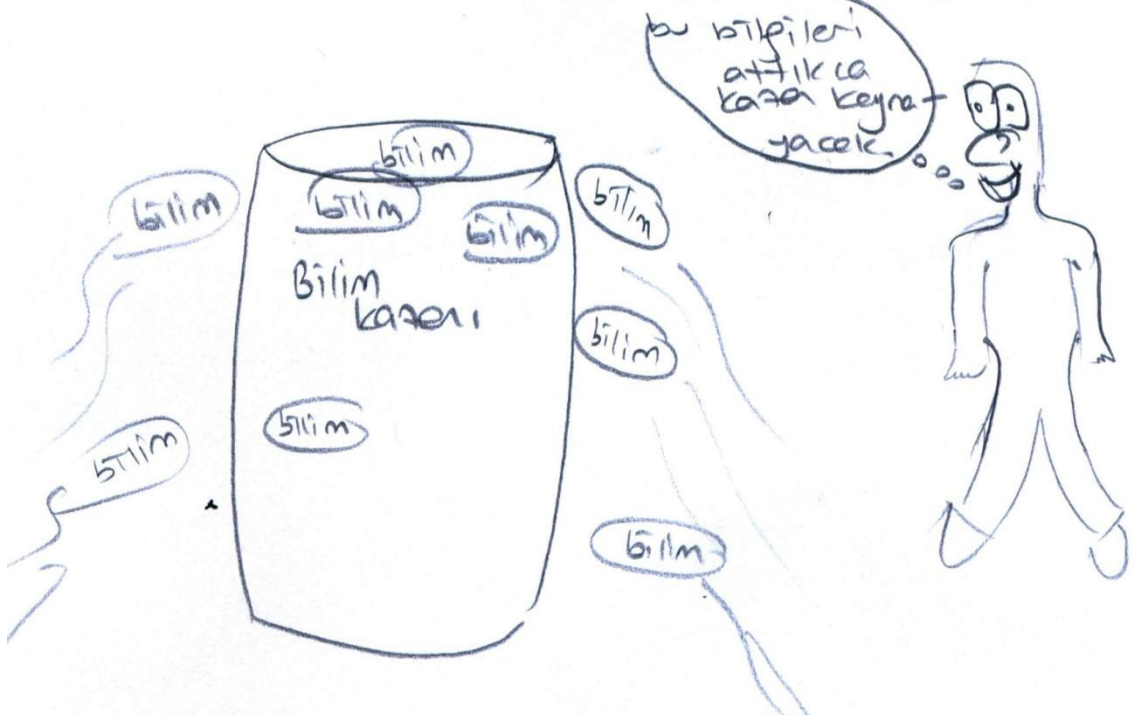

Ek 7. Araştırma Kapsamındaki Değerlere Yönelik Öğrencilerin Çizmiş Oldukları Resim/Karikatür Örnekleri

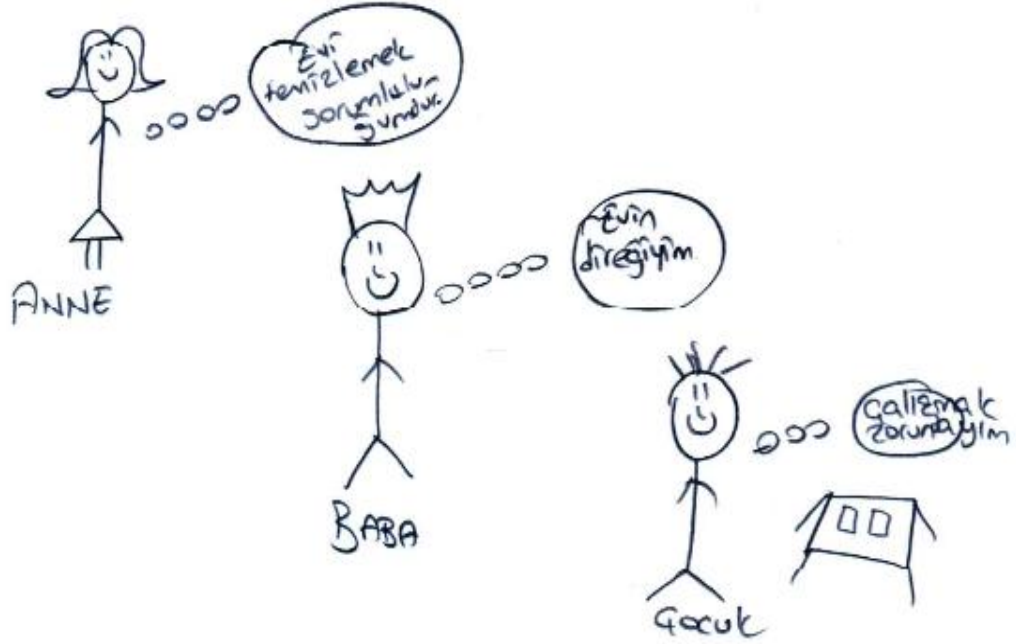
“Bilimsellik yanan bir soba gibidir. Çünkü odun attıkça sönmez yani ısı verir”

“Doğal çevreye duyarlılık ağaç dikmek gibidir. Çünkü ağaç dikerek çevreye duyarlılığımızı gösteririz”

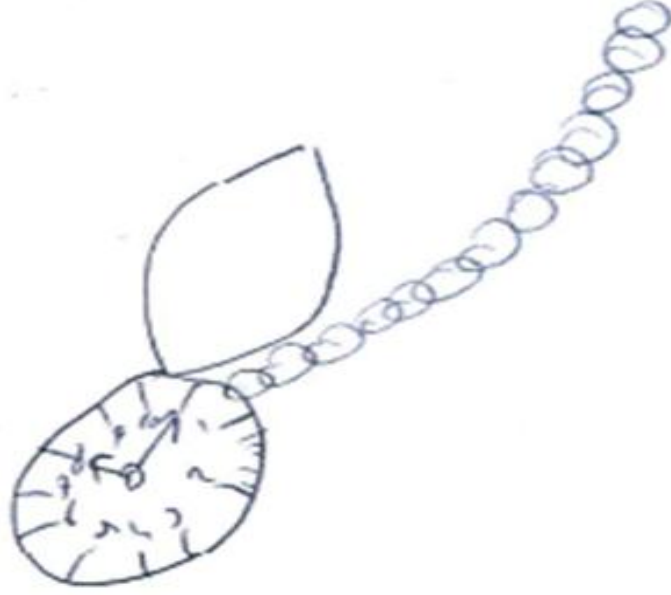
“Sorumluluk aile gibidir. Çünkü ailede herkesin bir sorumluluğu vardır...”

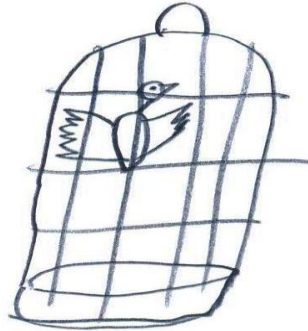
“Yardımsızlık paylaşma gibidir. Çünkü yardımsızlıkla paylaşma aynı anlamdadır”

“Kültürel mirasa duyarlılık babadan oğla kalan emanet gibidir. Çünkü kültürel miras hepimize emanettir. Korunması gerekir. Atalarımızdan bize yadigârdır”

“Hak ve özgürlüklere saygı kafese kapatılmış kuş gibidir. Çünkü insanların büyük bir kısmı diğer insanlara saygı duymamaktadır”

“Çalışkanlık el işleme bir halı gibidir. Çünkü başarı için adım adım gitmek gerekir ve halı da bunun gibi adım adım biter”

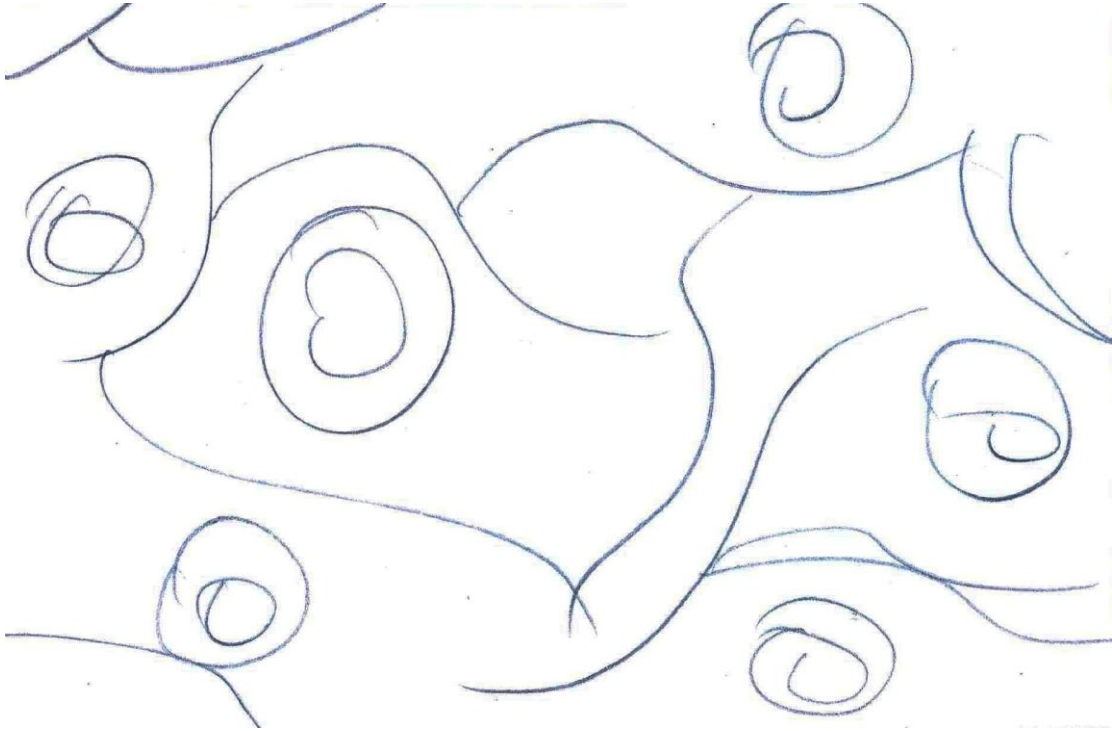
“Farklılıklara saygı düşünce gibidir. Çünkü her insanın farklı düşünme özgürlüğü vardır”

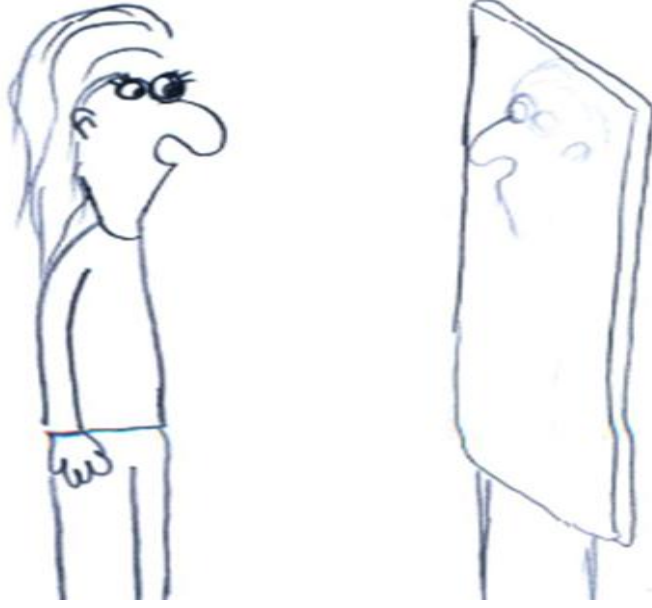
“Vatanseverlik ülkücü gibidir. Çünkü vatanını sever, kendi canı pahasına ülkeyi korur, milli benliğini hiç kaybetmez, saygılı, sevgili, ahlaklı ve dürüştür. Bu yüzden iki kavram birbiriyle uyuşur”

“Estetik tablo gibidir. Çünkü herkes bakar ama herkes aynı şeyi göremez”

“Dürüstlük ayna gibidir. Çünkü karşımızdaki kişiye dürüst olursak o kişide bize dürüst olur”

“Dayanışma arkadaşlık gibidir. Çünkü arkadaşlar birbirlerini korur. Birbirlerini destekler. Birbirlerine inanırlar”

“Adil olma anayasa gibidir. Çünkü anayasa insanları bir tutar. O güçlü bu güçsüz diye ikiye ayırmaz. Çünkü anayasa adil olmaktır”

“Barış elmas bir kolye gibidir. Çünkü hayat boyu korunması gereken bir şeydir. Değerini ve önemini hiç yitirmemelidir”

